

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. G. OLRIK

SORANSKE
STUDIER

C. A. REITZELS FORLAG
KØBENHAVN
1983

SORANSKE STUDIER

H. G. OLRİK

SORANSKE
STUDIER

C. A. REITZELS FORLAG
KØBENHAVN
1983

H. G. OLRIK
SORANSKE STUDIER

Bogen er sat med Intertype Baskerville
og trykt i Krohns Bogtrykkeri A/S, København
Papiret er Specialtryk fra De forenede Papirfabrikker A/S

Clichéer fra Romanus

De Billeder, der tilh. Frederiksborgmuseet,
er fot. af Lennart Larsen (Dec. 1982–Jan. 1983)

Copyright © Nonny Olrik

Printed in Denmark 1983

OPLAG: 500 EKSEMPLARER

ISBN 87-7421-376-8

Indhold

Forord	9
Sorø Skole	11
Om Rektor Hans Hansen Sneedorff	20
Den sidste Hører i Sorø	26
»Herrernes Gaard«	32
Det andet Akademi i Sorø	39
Det Stemmannske Sorø	44
Hundrede Aar –	52
B. S. Ingemanns Barndomshjem i Slagelse	62
Om Ingemanns Aftensang »Fred hviler over Land og By«	68
Om Ingemanns Ansættelse som Lektor ved Sorø Akademi	82
Ingemann og Indvielsen af Sorø Akademis Skole i Oktober 1822	90
Om Ingemanns Morgensalmer	96
Om B. S. Ingemanns Konfirmationskantate og Sorø Skoles Bordbønner	122
»Ingemanns Hus« i Sorø	132
Peder Mallings Akademibygning	138
Carl Baggers Slægt	144
Fra Carl Baggers Sorøtid	151
Carl Baggers Monument	169
Carl Baggers Boghandler-Gæld	174
Carl Baggers Eftermæle	178
Nogle Minder om A. Chr. Wendelboe	185
Nogle Breve fra Direktor for Sorø Akademi, Dr. H. F. J. Estrup	192
Akademist og Professor	206
Carsten Hauch som Sorø-Digter	212
Noter og Henvísninger	221
Personregister	235

Forord

I 1888 kom min Morfar, Personalhistorikeren H. G. Olrik (1876–1949), i Sorø Skole og han blev Student derfra i 1895. Sin Skoletid mindedes han med blandede Følelser, men Opvæksten i det traditionsrige Sorø – fra Gymnasiet flyttede han til sit Hjem i Sorø By, hvor hans Moder som Enke boede i nogle Aar – prægede ham for hele Livet. Den stærke historiske og personalhistoriske Interesse, som var vakt allerede i hans Barndom under Paavirkning af højt kultiverede Kvinder i hans nærmeste Slægtsmilieu, havde sit Udgangspunkt i Skolebyen. Som virksomt Medlem af Soransk Samfunds Bestyrelse 1906–27 og 1928–33 var han bl. a. Talsmand for Opsætningen af Fraterbrønden; han redigerede VI. Bind af Soransk Tidsskrift (1912) og udgav og kommenterede 3. Samling af Soransk Samfunds Sange (1916). Fra dets Start i April 1916 og til og med Juni 1936 redigerede han Soransk Samfunds Maanedsskrift »Soraner-Bladet«; skønt han fra Begyndelsen var utilfreds med Bladets Navn og ydre Skikkelse, gjorde han det dog til et virkeligt Organ for Studiet af Skolens og Akademiets Historie. I den trykte Indholdsfortegnelse over Bladets første 25 Aargange fylder Listen over H. G. Olricks talrige Bidrag 10 store tospaltede Sider; de fleste af Bladets større Artikler fra denne Periode er nu registreret i Henry Bruuns »Dansk historisk Bibliografi 1913–1943«. I Sorø Skoles Aarsskrifter 1921 og 1922 offentliggjorde H. G. Olrik sin »Oversigt over Lærerstandens ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822–1922« og 1927–30 »Oversigt over Forstandere og Lærere ved den kgl. Skole i Sorø 1586–1737«. Han udarbejdede ogsaa et Kartotek over Skolens Elever fra 1822 og fremefter med en Mængde Oplysninger, et Arbejde, der dannede Grundlaget for de senere af Soransk Samfund udgivne og af A. Kann Rasmussen redigerede »Soraner Biografier

1822–1900« (Kbh. 1977). I 1936 blev H. G. Olrik Æresmedlem af Soransk Samfund.

I denne Bog har jeg samlet en Række af H. G. Ollriks soranske Studier og Essays, offentliggjort i Tidsskrifter og Dagblade i Aarene 1920–1950. Noterne oplyser, hvor de første Gang har været trykt, hvor Rettelser er foretaget o. lign. Dagbladsartiklerne har jeg forsynet med Kildehenvisninger, udarbejdet paa Grundlag af Forfatterens Materialesamlinger i hans Arkiv i Det kgl. Bibliotek. En Fortegnelse over Forfatterens vigtigste Arbejder findes bag i Bogen.

Min Moder, *Nonny Olrik*, har givet et betydeligt Beløb til Bogens Trykning.

Helsingør, April 1982.

JES OLRIK

Sorø Skole

I

Naar man den 27. Maj i Aar vil fejre 350-Aarsdagen for Frederik den II's Fundats af 30. Maj 1586 for Sorø Skole, er det ikke urimeligt, om man gør sig saa nogenlunde klart, hvad der egentlig er at feste for i den Anledning. Der møder os her to Forhold: hvad er det nye, det gode og glædeligt nye, som skete i 1586? og har man i Løbet af de halvfjerde Hundrede Aar derefter bygget saaledes videre paa den gamle Grund, at der virkelig er Aarsag til at opholde sig derved og synge Frydesange?

Hvad det første Punkt angaar, da er det vel nu gennem Dr. *M. Mackeprangs* Fremstilling af den historiske Udvikling af Skoleværket i Sorø¹ gjort klart, at om nogen helt ny Skole i 1586 kan der ikke tales. Der har været Skole med Skolemester og Hører og »Skolepersoner« – Peblinge – i Sorø længe før, ja vel antagelig i umiddelbar Fortsættelse af en ordnet Undervisning, der allerede bestod inden Reformationen og Klosters Inddragelse under Kronen². Da Johan Svave den 9. Oktober 1584 blev forlenet med Sorø Kloster, skulde han blandt andet Folkehold lønne en Sognepræst, der tillige skulde være Skolemester, en Hører, en Korpræst og fire og tyve fattige Peblinge, og ved Fundatsen for Sorø Klosters Skole af 17. April 1585, da der »vdj wortt Closter Sorøe« stiftes »een Triviall Scholle«, er denne bestemt for »XXX personer meth [d. v. s.: heri indbefattet] Schollemesterenn og hørrenn«. Denne Fundats er med Hensyn til Antal af Lærere og Elever og hvad disses Undervisning og Underhold angaar næsten ordret enslydende med den Fundats af 24. April 1568, hvorved Frederik II stiftede en Trivial-Skole³ paa Frederiksborg, og Aaret efter foretoges altsaa ved Udstedelse af en ny og langt mere omfattende Fundats en endelig, blivende Ordning af Skoleforholdene paa Sorø Kloster, hvor

Kongen ganske vist endnu havde sit »Lysthus«, men ikke tænkte at bo til Stadighed, efter at han havde omdannet Antvorskov Kloster – to Mil derfra – til et kongeligt Slot.

Det nye, der er sket i Sorø i 1586, er da ikke netop nogen Omordning af selve Undervisningen, saaledes som den i Henhold til de da gældende Forskrifter fandt Sted i Landets latinske Skoler, men det er *dels* Indførelsen af en ny stedlig Administration med en særlig Skoleforstander, der erstatter den kgl. Lensmand, og Henlæggelsen af hele Klosterets Gods og Bygninger udelukkende til Skolens Brug, *dels* er det en væsentlig Forøgelse af Skolepersonernes Antal fra otteogtyve til ialt tres og derfor en tilsvarende Udvidelse af Lærernes Tal til tre – en Skolemester og to »Locater« eller Hørere. Og endelig er der til denne sidste og største af alle de mange nye Skoler m. v., der oprettedes under Frederik II, knyttet den Særegenhed, at den rigt doterede Kostskole i Sorø i vid Udstrækning var bestemt til Optagelse af *Adelsbørn*. Ogsaa paa Frederiksborg havde der været Herremændsbørn i Skolen – sikkert ogsaa i Sorø før 1585 – men i den ny Sorø Skole skulde der altsaa fremtidig under saavidt mulig helt lige Kaar være lige mange »ædle og uædle unge Personer«.

Man har hidtil talt saa meget om, at dette var en udpræget »demokratisk« Foranstaltning, vist i en uklar Fornemmelse af, at da Herlufsholm Skole kaldes en »fri adelig« Skole og Sorø en »fri kongelig« samt – som sædvanlig naar Sorø Skole er paa Tale – i en forvirret Betagelse af det senere tilkomne »adelige« eller »ridderlige« Akademi – saa var det en sær kongelig Naade, at det borgerlige, ufri Element her i Sorø blev sidestillet med det adelige⁴.

Men Forholdet er i Virkeligheden nærmest lige omvendt. Sorø var i 1586 som alle hin Tids danske Skoler (og vedblev at være det til 1737) en udpræget Præsteskole. Latin og Religion var denne Skoles Fag – den forberedte til Universitetet, dens Elevers Maal var navnlig de gejstlige Embeder. Kirkeordinansen af 1539 – i mange Aar den danske Skoles Grundlov – giver i sit Afsnit III: *Om Børne Skoler* netop Udtryk derfor; naar Skolepersonerne har naaet deres 16. Aar og gennemgaaet hele Skolen,

skulde Skolemester »se grangivelig til, hvilke Børn der kunde til Gavns dele med andre, hvad de af deres Studering havde faaet, og de, som syntes det at kunne gøre, skulle offres Herren og forskikkes til almindelige Studia enten paa sin egen eller Menighedens Bekostning, men de som ikke til Gavns saa vel kunde gøre det, maa tages fra Skolen og sættes til verdslige Embeder«. Det er denne Grundregel, Fundatsen af 1586 for Sorø Skole omskriver til, at Skolens Disciple skal optugtes saaledes, at de »udi Fremtiden udi Guds Ord og den christelige Religion, saavel som udi politiske Bestillinger at bruge kunne være tjenlige«. Paa moderne dansk kan det udtrykkes saaledes, at de begavede Børn skulde gøres til »lærde« Mænd, til Præster og Videnskabsmænd, og Sinkerne – i videste Forstand – kunde man bruge i verdslige Embeder, i »politiske Bestillinger«.

Og det ualmindelige, det helt nye, det psykologisk rigtig sete og praktisk tilrettelagte er da det, *at Kongen* – eller de, som her har raadet ham, (thi naar der her og i det følgende tales om Kongen, burde det vel egentlig hedde: Regeringen) – *ønsker ogsaa Adelsbørnene inddraget under denne Uddannelse – han vil ingenlunde optræde »demokratisk«, men netop gøre noget for Aristokraterne* – Sorø Skole af 1586 er i ikke ringe Grad bestemt til at være en Overklasseskole. Naturligvis skulde Adelsbørnene ikke være Præster eller Videnskabsmænd – Adelen var jo »den offentlige Stand«, den der skulde styre Landet og rykke op i de store og betydelige Embeder, blive Lensmænd, Rigsraader o. s. v. Men netop hertil er det da, Kongen ønsker en god Grund lagt ved at give dens Børn Plads i den nye Skole, hvor de, som vilde tage ved Lære, kunde faa Tidens bedste Skoleuddannelse – maaske har han været lidt sangvinsk og tænkt sig, at Konkurrencen med de begavede borgerlige Børn, med Præstespirene, vilde virke opmuntrende dertil og han har sikkert vidst, at med den Undervisning, navnlig den lavere Adels Børn fik hjemme paa Gaardene, var det ikke meget bevendt! Han har maaske tænkt sig noget i Retning af *noblesse oblige* og har her ved Skolen i Sorø villet skaffe sine Rigers Adel Lejlighed til at faa opfyldt dette billige Krav til dem, der skulde styre Staten.

Sorø Skoles Historie i det 16.–18. Aarhundrede viser, at Kongens Tanke ikke netop har fundet synderlig Tilslutning hos Adelen. Tvinge den til at sende sine Børn til Sorø kunde man jo ikke. Hovedmængden af »Herremændsbørnene« beholdt Forældrene hjemme og skaffede dem en nødtørfdig Huslærer-Optugtelse, uden Berøring med de ufri Klassers Børn men med paafølgende Udenlandsrejser til Opnaaelse af videre social Dan-nelse og Udvikling af deres Indsigt i »politiske Bestillinger«. Men i 1586 lykkedes det dog at samle 16 Adelsbørn, som blev sat i Hæk med 38 uædle; 3 af dem hørte til de 8, som i 1585 var flyttede fra Frederiksborg til Roskilde, og i 1587 kom endnu 2 af de 8 til Sorø; da det hele var saa nyt, kom der i dette Aar hele 22 nye Disciple af Adel og 29 u-fri til Sorø, men derefter dalede begges Tal brat; kun i 1616 var de i Ligevægt: 16 nye adelige og 17 borgerlige – i 1623 gik der i Sorø Skole ialt 91 Børn deraf kun 29 – ikke en Trediedel – adelige.

Frederik den II's store Skoletanke blev aldrig nogen rigtig Succes, hans Søn, der tog den op og stiftede et rent adeligt Aka-demi i Skolens Forlængelse, fik de samme Vanskeligheder at føle som Faderen, og Borgerstandens Opkomst i den følgende Tid gjorde det hundrede Aar senere genoprettede eksklusive Adels-akademi til en bedrøvelig Anakronisme.

Der staar da heller ikke synderligt Gny eller Berømmelse af Skolens første Hold af adelige Disciple; ingen af dem er vist kommet udover de beskedne Krav, som ved Siden af Byrd og arvet eller tilgiftet Velstand stilledes til en Lensmands Aandsdannelse –; sandt at sige har de borgerlige Disciple fra 1586 heller ikke sat dybere Spor i nordisk Aandshistorie, men der blev dog en Hob brugelige Præster deraf – een af Holdet, *Niels Mad-sen Bakkendrup*, blev Dr. med. i Heidelberg, en anden, *Niels Clausen Sinding*, Biskop i Oslo.

I de følgende Aar blev det – omtrent det samme. Et Par Stykker af Adeldrengene i Frederik II.s Skole har indskrevet deres Navne i Danmarkshistorien: *Hannibal Sehested*, *Ove Giedde*, *Niels Juul* – men hvor mange har anet, at *de* var Soranere? af de ufrelse en enkelt: *Hans Svane*; ellers virker Billedet,

som Dr. Mackeprang rigtig har udtrykt det, graat i graat. Men det har dog været smaa levende Sorø-Dreng, som i deres lille stilfærdige Koraldyrtilværelse har bygget med paa det danske Samfund, og naar vi engang faar Tal og Rede paa dem*, vil det ses, at vi har taget en hæderlig Arv op efter de gamle Dreng i Frederik II's Skole, som blev smaa nyttige Hjul i det store Maskineri. I Frederik VI's Skole, som i 1822 tog Linien op fra 1586, gør det samme sig gældende, men fra den er det vel endnu for tidligt at nævne *Navne*, og nu vil det i hvert Fald ikke blive Statsmændenes men maaske en eller to af »de lærde«s Flok, som bedst bliver husket af Eftertiden, der jo iøvrigt i vore Dage med størst Varme synes at dvæle ved *den ukendte Kammerat*.

Alligevel er der i 1936 Grund til – med al fornøden nøgtern Kritik og Forsøg paa at begribe Forholdene, som de var for 350 Aar siden⁵ – at glæde sig over det, som nyskabtes i 1586 og ikke mindst over, at der af et Herrekloster, der lige saa godt kunde være blevet til Kongebolig, Jagtslot og i Aarenes Løb et Rytterdistrikt, blev skabt en Kostskole med rige Fonds til den danske Ungdoms Tarv, saa godt som det overhovedet dengang var muligt at gøre det.

II

Da baade Herlufsholm og Næstved ifjor fejrede 800-Aaret for Peder Bodilsøns Klostergrundlæggelse, kneb det trods alle smukke Forklaringer med at forlige dette imponerende Aaremaal med den Kendsgerning, at vor Søsterskole dog faktisk ikke havde tilnærmelsesvis en saadan Alder, men ret beset højest var en nyere Tids Arvtager af hin middelalderlige Stiftelse, om hvis Virksomhed som Skole man kun ved grumme lidt. Paa den anden Side kunde Herlufsholm i 1915 fejre et rundt og fuldt 350-Aars Jubilæum for sin Oprettelse og uafbrudte Bestaaen som Kostskole i Henhold til Herluf Trolles og Birgitte Gjøes Gavebrev af 23. Maj 1565.

Man skal være en Smule forsigtig med disse Jubelaar og

* Se nu: Torben Glahn: Soranerbiografier 1584–1737. Udg. af Soransk Samfund. Kbhvn. 1978.

-fester, og for vort eget Sorø-Jubilæums Vedkommende vil det vistnok være klogt i Tide at afvæbne enhver lidt spydig Bemærkning fra udenforstaaende ved straks at gøre sig og Omverdenen klart, at med 350-Aarsdagen er det forsaavidt rigtig nok, som Frederik II's sidste og endelige Fundats for en »besynderlig og bedre« Skole i Sorø virkelig er dateret den 30. Maj 1586, men Skolen, *han* stiftede, har ikke halvfjerdehundrede Aar paa Bagen i disse Dage. Den blev nedlagt i 1737 efter en Levetid paa 151 Aar og først genoprettet i 1822, hvilket til idag giver en ny Periode paa 114 Aar, saaledes at Sorø som Statskostskole kan tælle ialt 265 Aar – i og for sig ikke noget ringe Aaremaal, men dog mindre end Herlufsholms og de langt ældre Cathedral-skolers. Og Forsøg paa at øge dette Aaremaal med den Periode af o. 45 Aar, hvori det 2. – Christian VI's og Frederik V's – adelige Akademi af 1747 bestod, lader sig nu engang ikke gøre, fordi denne Lærestanstalt paa ingen Maade var Arvtager af Trivialskolens af 1586 men af Christian IV's Ridderakademi af 1623, hvis Livstraad da heller ikke blev spundet stort ud over en Menneskealder.

Tre forulykkede Akademier, hvert i sit Aarhundrede, turde vistnok være en Rekord i den Branche. Derfor skal der en rent ud imponerende Mængde Uvidenhed parret med Stædighed til for paa Trods af alle Kendsgerninger at ville fastholde Illusionen om, at der er noget »akademisk« – om det saa blot er af Navn – ved vore Dages Sorø. Jo, der *er* altsaa Navnet paa Skolens Gods, saaledes som det bestandig giver sig Udtryk i visse officielle Forhold, f. Eks. Statshaandbogens karakteristiske Definition: *Sorø Akademi er Navnet paa det Sorø Akademis Skole tilhørende Gods*, hvis Overskud anvendes til forskellige kulturelle Formaal. Det ejer de til Brug for Skolen m. v. henlagte Bygninger o. s. v. Med andre Ord: Godset er Skolens – men Skolen er Akademiets, overordentlig klart og let forstaaelig, ikke sandt? Men, vil man saa fremdeles sige: paa selve den Bygning, hvori Skolen har sit Hovedsæde, hvor den faste Stok af dens Elever boer, og Undervisningen sker, staar der jo ogsaa med store Bronzebogstaver indskrevet: *Academia Sorana* – og dette lader sig ikke bestride, der-

imod vel forklare. Thi da det i 1822 overdroges Arkitekten Peder Malling at give Tegning til og opføre Bygningen for en Læreanstalt i Sorø, lød hans Opgave paa at skabe Hjemsted for en Institution omfattende *baade* Skolen og dens Fortsættelse og Maal: et Akademi, og derfor var det heller ikke urimeligt, at dette Forhold gav sig Udtryk ved Bygningens Beskildtning – naar man endelig vilde have en saadan. Der var dog dem, der allerede dengang var skeptiske overfor de allerede to Gange mislykkede Akademi-Planer i Sorø, og som bekendt fik de Ret. De var lige ved at kunne have faaet det engang til, men *havde* det Grundtvig-Ingemannske Fantasiprodukt, Realhøjskolen, Akademiet i Bondestil af 1847, faaet Livskraft (lykkelig var den Skæbne, som kvalte det i Fødslen!), saa var den efter det latinske Akademis Nedlæggelse komplet meningsløse Indskrift nok omgaaende blevet fjernet. Nu fik den Lov at blive staaende, og i en Skæbnetime, da der ved Bygningens Istandsættelse i 1903 omsider var baade Lejlighed og særlig Anledning dertil, indgav ulykkeligvis en ond Aand Sorø Skoles Rektor og ganske særlig varme Elsker *Bartholomæus Hoff*, som netop havde formaaet at retvende sin Skoles Navn, den ulykkelige Tanke at opgive at faa den misvisende Indskrift fjernet. Var dette sket da, var megen Ærgrelse, megen Fortrydelse og megen Misforstaaelse fjernet! Denne Svaghed i et afgørende Øjeblik, denne misforstaaede Hensyntagen til gamle, vrang Forestillinger har kostet dyrt – det er vemodigt at tænke paa, at kun otte Aar efter Hoff's Død var Forstaaelsen af hans Retfærdighedssans og Respekten for hans Minde i den Grad gaet tabt, at man vendte tilbage til det, der alle Dage vil være at »sejle under falsk Flag«. Thi ved at udvirke en kgl. Resolution af 15. Juni 1903 havde Hoff faaet Skolens Navn rettet fra »Sorø Akademis lærde Skole« til det korte og historisk rigtige »Sorø Skole« – desværre blev Tilføjelsen »og Opdragelsesanstalt« ikke samtidig slettet, og dermed var Spiren lagt til en ny Rettelse, hvor det forhistoriske og nu helt falske »Akademi« atter blev kogt op og klistret til Skolens Navn ved en kgl. Resolution af 3. Maj 1920 – som om denne stolte gamle Skole ikke kunde staa alene, men *skulde* pyntes med falske

Fjer, med Mindet om det, der havde været Skolens værste Fjende, med noget, som bestandig kræver en Forklaring og faar smaa og store til at løbe om med en halv Vind, med et forlorent Præg af noget, der formodentlig skal være finere og fornemmere end det jævne Skolenavn – og dog er og bliver falsk Tale.

Nu viser Følgerne sig. I det Øjeblik man vil fejre 350-Aars-Skolejubilæet – som ovenfor paavist ikke for nogen helt lydefri Realitets men mest for en Ordens Skyld – nu er »Dagen« der jo engang! – i selv samme Øjeblik kan man ikke lukke Øjnene for, at i denne Fundats, som nu skal prises og omtales, mæles der ikke et Ord om »Akademi«, og det maa afsløres, at man fra selve Skolens Side er ude for noget, der skal forklares, redegøres, udvikles o. s. v. Thi man undgaar jo ikke det Spørgsmaal, der kræver Svar: *er* der et Akademi i Sorø, d. v. s. en Læreanstalt udover den rent forberedende Ungdomsskole? eller er det alligevel, trods det vildledende Navn, slet og ret *en Skole*?

Vi Soranere ved alle, hvad det er, der foregaar i Sorø – at det med Akademi er Pral og Pjank, at vi gamle Drengene har gaaet i og at vore unge Efterfølgere gaar i en *Skole* og nyder en Undervisning ganske som den, der gives i alle Landets højere Almenskoler, som dog ingen vilde falde paa at kalde »Akademier«, men vi ved tillige, at Sorø er en *Kostskole*, Landets største, med en Tradition, der altsaa gaar tilbage til det, som fik fast Form i 1586, og som ingen Akademi-Forsøg har kunnet faa bugt med. Som *Kostskole*, som et første Omplantnings- eller maaske rettere, for at blive i Gartner-Sproget: Omprickingssted for danske Drengene har Sorø vist sig saa ualmindelig velegnet, at man trods til Tider mindre gode Kaar og uheldig Forstaaelse af dens rette Tarv tør sige, at denne Ungdomsskole er blevet en endog særdeles lykkelig Videreførelse af Frederik II's Trivialscole; forlængst ikke mere en Overklasseskole, saaledes som *hans* Tid maatte ønske det, og som man ogsaa regnede med ved dens Fornyelse i 1822, men et Hjemsted for alle Slags danske Drengene – nu kun Overklasse-Skole i *den* Forstand, at der ubetinget skal et godt Hovede, gode Evner og gode Kundskaber til for at slippe gennem Skærsilden ved Optagelsesprøverne!

Vi, der har været dens Elever, elsker denne Skole – den er indgaaet i vor Udvikling, i vore Dages Kæde som et Led, vi ofte tager frem og frydes ved og ikke kunde tænke os at undvære. Vi har ved selve vor Indlemmelse i dens Sønners Tal bygget med paa det gamle Hus – og vi vil, hver paa sin Plads, blive ved dermed efter bedste Evne, uenige om meget, ogsaa om, hvad der bedst tjener til dens Tarv, men enige om, at vor Kærlighed og vor Trofasthed kan Skolen ikke undvære. Det vilde se galt ud for Sorø Skole den Dag, da dens gamle Dreng fandt dens Døre lukkede og Forstaaelsen af deres Følelser for den miskendt. Det sker ikke i dette Jubelaar, det ved vi – og det maa aldrig ske! Derfor kan ogsaa vi, som Rektor *Hoff* ved sin Afgang i 1911 skrev det paa 325-Aarsdagen for Skolens Stiftelse, af oprigtige Hjerter sige et:

Gud bevare den af Kong Frederik den anden stiftede, af Kong Frederik den sjette fornyede *Sorø Skole*.

Om Rektor Hans Hansen Sneedorff

Da Frederik II's »besynderlige og bedre« Skole i Sorø St. Hansdag 1737 indstillede en Virksomhed, som kun i ringe Grad svarede til Stifterens Tanke med den, var dens Rektor, Mag. *Hans Sneedorff* en Mand paa 67 Aar, det vil efter den Tids Opfattelse sige: en gammel Mand. Han var siden 1724 Enkemand efter knap 10 Maaneders sent indgaaede Ægteskab med den i 1709 afdøde Sorø-Præst og Provst i Alsted Herred, Mag. Jens Schelderups Datter, hvem hendes første Nedkomst med en Søn, der opkaldtes efter sin Morfader, havde kostet Livet. Anna Margrethe Schelderup var ca. 25 Aar yngre end sin Ægtefælle; hun blev født samme Aar, han kom i Sorø Skole nemlig i 1695, og heraf vil straks ses, at han ogsaa var en meget gammel Skoledreng; derhos vil den Omstændighed, at hans første Søn fik *Morfaderens* Navn falde en og anden i Øjnene. Den gamle Rektor forlod med sin eneste Søn Sorø, hvor Drengen hidtil havde gaaet i Skole, saasart denne var nedlagt, og flyttede til København, hvor han tog Ophold i Myntergade, lejede sig Stoleplads i Trinitatis Kirke og havde den Glæde to Aar efter at se Sønnen dimitteret fra Vor Frue Skole som yngste af dens Dimittender (kun 15 Aar – den ældste var 24!), og 30. Juli 1739 immatrikuleret ved Københavns Universitet, hvor han Aaret efter opnaaede Baccalaureatet. I Juli 1742 bukkede den nu 72-aarige Rektor emeritus under for en Stensygdom og blev 19. s. M. nedsat i Trinitatis Kirke, i den øverste Tværgang.

Maaske kan der ved fortsat Undersøgelse af Kirkens Gravkældre engang fremdrages en Kisteplade fra Hans Sneedorffs muligt forlængst forstyrrede Hvilested, som kan give Oplysning om den nøjagtige Dag for hans Fødsel og maaske ogsaa oplyse hans Fødested, thi herom er man – saavelsom om hans Forældres Navne og sociale Stilling – endnu uvidende. I det følgende skal

meddeles, hvad det ved en Undersøgelse af ganske ny Dato er lykkedes mig at fremskaffe om hans Oprindelse; mulig vil det i en andens Haand kunne antage fastere Former.

Trinitatis Kirkebogs Aldersangivelse ved Hans Sneedorffs Død, oplyser som ovenfor omtalt, at han maa være født omkring 1670. Da han ved Kongebrev af 20. Jan. 1694 blev optaget i Sorø Skole (Sjæll. Tegn. No. 14/1694), betegnes han som *Hans Hansen* og er da sammen med Erich Lavritzen under Formynderskab af en vis Christian Clausen Buck, om hvem der intet oplyses, hverken Stilling eller Bopæl; men han har to Sønner, Claus og Peder, for hvem han ligeledes har søgt og opnaaet Optagelse i Sorø Skole. I Skolens af Forstander Laurentius Foss førte Matrikel, hvoraf en ikke videre god Afskrift er bevaret i Samlingen *Mallingiana*, Sorø Akademi I a i Rigsarkivet, er Claudius Christiani indført som optaget i Skolen 22. Juli 1695, og denne Tilførsel angaar mulig ogsaa Petrus Christiani og Ericus Laurentii; men den Omstændighed, at der ved disses Navne hverken er anført nogen Optagelses- eller Afgangsdatum (*Annus et dies collati, resp, relecti beneficii*) kan jo betyde, at de overhovedet ikke har benyttet sig af det kgl. Beneficium; om Claus oplyser Matriklen derimod, at han d. 22. Marts 1697 sagde Skolen Farvel uden nogen Eksamen. Efter disse tre anfører Matriklen *Johannes Joh.[annis] Schneedorph* som optaget i Skolen 16. November 1695 og den 27. Juni 1697 dimitteret til Universitetet; her blev han 17. Juli s. A. indskrevet som *Johannes Snedorphius*. Da han – først 16. Maj 1703 – opnaar Baccalaureatet, kaldes han i det trykte Program *Johannes Snedorph* og, da han 4. Maj 1712 bliver Magister, *Johannes Snedorphius*; selv skriver han sig, i hvert Fald som ældre, stedse *Sneedorff*.

Man spørger nu uvilkaarligt om Grunden til, at den jævne Hans Hansen af Sorø Skoles Forstander faar det i sin første Form saa paafaldende tysk klingende Tilnavn, der iøvrigt endnu gentages i hans Udnævnelsesbrev som Rektor (af 14. Maj 1712; Sjæll. Reg. 126), dog kun med et e i Forstavelsen. Den første Grund til, at han overhovedet faar et saadant Tilnavn, er vist blot den ikke urimelige, at der 26. Maj 1693 var optaget en

anden Johannes Johannis i Skolen, som dog ikke drev det videre ad den studerende Bane, idet han i Matriklen har Vedtegning: *animum ad civilea appulit negotia* uden Angivelse af, naar han indkom i og atter forlod Skolen. Til Adskillelse fra ham har Laur. Foss da vel ønsket at tillægge Hans Hansen No. 2 et særligt *Kendenavn*; men hvorfor valgte han da netop dette?

At der er Tale om et Stednavn, er nu vel udenfor al Tvivl, og Tidens Brug gik netop i Retning af lignende – dorph-Navne. Eksemplernes Antal er legio; her skal blot nævnes to særlig analoge: da den senere Professor og Lektor ved Odense Gymnasium Knud Landorph i 1667 indføres i Universitetsmatriklen, har hans Efternavn endnu sin danske Form: *Canutus Johannis Langbye*, og om den i 1723 nobiliterede Severin Brønsdorph gælder det, at hans Fader, Peder Pedersen Brønsdorph (1662–1701) havde taget Navn efter Landsbyen Brøns i Hvidding Herred, Haderslev Amt. Men denne Peder Pedersen fra Brøns By var just Morbroder til Laur. Foss' Hustru (se Forstanderfortegnelsen i Sorø Skoles Aarsskrift 1927, I, S. 25), og en Navnedannelse i Analogi med Brønsbyerens har ikke været Sorø Skoles Forstander fremmed i 1695. Der er da en Del, som taler for, at Hans Hansen har haft som Hjemsted en Landsby el. lign., hvis Navn er indgaaet som Forled i det Tillægsnavn han erholdt i Matriklen, og Undersøgelsen maa da rettes paa at finde dette.

Vejledende herved er det nu, at Hans Hansen Sneedorff har haft en 6 Aar yngre Broder med et kendt Fødested, Jørgen Hansen Hammer, der blev Student fra Slagelse Skole 1702 og Baccalaur 1703 og som efter i 1707 at være bleven landsforvist paa Grund af pietistiske Uroligheder i Christiania, i 1710 – takket være sin Broders Anstrengelser* (se O. Nielsen: *Kjøbenhavn und. Fr. IV*, 1892, S. 137) – fik Tilladelse til at vende tilbage til

* Danske Kancellis Supplikprot. 1710 No. 40, Sjæll. Registre 71/1710 (Indlæg); i nævnte Supplik til Kongen angiver Hans Sneedorff sig selv som Broder til Studiosus Jørgen Hansen Hammer. Ved Jørgen Hammers Vielse 27. Juni 1732 er indskrevet: »Brudg. Forlov. hans Broder Rector paa Sorø Closter Hans Snedorf.« (Kirkebog for Vor Frelseres Sogn 1722–46, S. 82, Nr. 34).
Udgiverens Note.

Landet, hvor han tog theologisk Attestats og derefter i 1714 af samme sin Broder blev beskikket til Hører ved Sorø Skole, hvorfra han i 1731 overgik til Stillingen som Sognepræst for Slaglille og Bjernede, i hvilket Embede han døde 1744. I det vita, som Jørgen Hammer ved sin Præsteudnævnelse har indført i Biskoppens hertil bestemte Bog (Sjæll. Bispearkiv: *Vitæ candidatorum* 1728–33, S. 233), skriver han om sig selv, at han er født paa Langeland i Landsbyen Fæbech (in Langlandio in page dicto Fæbech), hvorefter han, da hans Forældre var døde, selv gav sig i Skole i Slagelse o. s. v. Da det nu ligger nær at skønne, at naar den ene Broder er født i Langelands Nørre Herred, er det, navnlig i hine Tider, sandsynligt at den anden har set Dagens Lys samme Sted, og vil man heraf slutte, at Hans Hansen Sneedorff ogsaa stammer fra det nordlige Langeland, er det næppe urimeligt at sætte hans Tilnavn i Forbindelse med den kun i faa Kilometers Afstand fra Fæbæk (i Bødstrup Sogn) liggende Snøde By i Sognet af samme Navn, og det saameget mere, som dette Steds ældste Navneform: Snøwith (saaledes 16. Febr. 1339, se Erslevs *Testamenter*, 38) netop mangler det d eller dd, hvormed det senere som Regel skrives og som ikke høres paa Langelandsk, hvor Landsbynavnet Snøde i 1910 opgives som udtalt: snö· og i 1918: sny·ø eller snö· (mundtlig Oplysning fra Stednavnudvalgets Kontor), medens Ordet Sne paa Langelandsk paa den anden Side udtales Snö. Hermed stemmer det ogsaa godt, at Præstesønnen Rasmus Nielsen fra Snøde, som 1617 fra Odense Skole indskreves ved Københavns Universitet, fik sit Navn latiniseret til Sneidanus, medens hans Broder Jacob Nielsen i 1612 immatrikuleredes som Snödan og hans Søn Erik i 1652 som Snedanus. Med andre Ord: e- og ø-Lydene har ligget – og ligger endnu i langelandsk Dialekt – nær op ad hinanden, og Laur. Foss har, saafremt Hans Hansen overfor ham har opgivet at være hjemmehørende i Snø(d)e By, ikke behøvet at være i Besiddelse af megen Fantasi for i sin Tids Stil at oversætte dette til Sne – eller, fyldigere klingende: Schneedorph. At Hans Hansen senere daniserede sit nye Navn ved Udeladelse af dets ch, kan i vore Øjne ikke misklæde ham.

Det rigtige i denne Opfattelse af Hans Sneedorffs Hjemstavn og hans Tilnavns Oprindelse bestyrkes af følgende Oplysninger, der kan uddrages af den iøvrigt yderst mangelfuldt førte ældste Sorø Kirkebog, der først begynder 1690, og hvis Førelse helt ophørte o. 1703, for først at genoptages 1709*. Ved at sammenholde Kirkebogen med de ældste bevarede Mandtal for Sorø By viser det sig, at Hans Sneedorffs Formynder Christian Clausen har boet i Sorø fra 1687 og i Aarene efter 1690 været Lejer af »Verdtzhuuset« (den bevarede Gaard paa Storegade Mtr. No. 31 (gl. Nr. 9)), hvor han formentlig endnu har boet, da en stor Del af Sorø den 8. Juni 1694 blev lagt i Aske. Han var en velhavende Mand, hvem det laa nær at betro et Par Værgemaal, og da de Borgere, for hvem det ikke var brændt, i Stedet for Skatter i 10 Aar fik paalignet en aarlig Afgift til Hjælp for de brandlidte, sættes han for det næsthøjeste Beløb, 16 Rigsdaler. Om af denne Grund eller fordi hans Hustru Mette Aaret efter døde og 15. Febr. begravedes paa Sorø Kirkegaard »lige ud for fundt dørren« – saa synes han i 1695 at have forladt Sorø, altsaa samme Aar, som han fik sine to Sønner og to Myndlinge optagne i Skolen, og om hans senere Skæbne kan jeg foreløbig ikke give videre Besked. Derimod oplyser Kirkebogens Optegnelser om Altergæster (confitentes) – den omhyggeligst førte Del af Bogen – at der i 1691 hos Johannes Jochumsen Smed har tjent to Læredrenge ved Navn Hans og Jørgen, at i 1692 Hans og i 1693 Jørgen er bleven henholdsvis Klein- og Grovsmedesvende, samt at medens Jørgen endnu 3. Søndag efter Hellig 3 Konger 1696 gaar til Alters som Smidde-Sven, er Hans fra da af forsvundet som Smed, men – optræder 3. Juledag 1695 som Altergæst under Betegnelsen: Hans Hansen Scholæ Alumnus.

Det erindres, at Hans Hansen under 16. November s. A. var blevet optaget i Sorø Skole; men da dennes Elever første Gang i

* hvilket medførte Klokkerens velfortjente Afskedigelse. I denne Forbindelse maa nævnes, at Kirkebøgerne for Snøde Sogns ældste Tid helt mangler – de brændte nemlig i 1883, da Lynet slog ned i Snøde Præstegaards Udhus, hvor Præsten havde fundet det passende at opbevare sit Embedsarkiv. *Han* blev desværre ikke afskediget, andre til Advarsel!

1696 – Onsdag den 14. Februar – samlede gaar til Alters, er den fra Smedesvend til Alumne forvandlede 25-aarige unge Mand ikke med; han havde jo da ogsaa nylig nydt Sakramentet. Først den 8. Juli møder vi atter Skolepersonerne som Altergæster med Vicerektor Oluf Bornemann i Spidsen, og blandt Alumnerne er nu tydelig anført: *Hans Snødorff*. Senere er Klokkeren formodentlig bleven klar over, hvordan Navnet af Forstanderen var bogstaveret; thi i de følgende Aar optræder det stavet med e eller ee, og 1697, 17. Søn. e. Trin. (3: 26. Septbr.), ser vi som Altergæst efter vel overstaaet Artium: Hans Sneedorff, Studiosus; han er den Dag gaaet til Alters sammen med en Efterfølger i hans oprindelige Haandtering, hans tidligere Mesters, Johannes Jochumsens Svend Oluf . . .

Af det anførte vil ses, at der er et vist Hold for den Tradition i Slægten Sneedorff, der omtales i Frederik Nygaards Bog: *Frederik Sneedorff* (1893), hvor det S. 4, jfr. S. 269 hedder, paa Grundlag af en skriftlig Meddelelse til Forf. fra Kommandør H. G. Sneedorff i Helsingør, der havde hørt sin Fader, Admiral Hans Chr. Sneedorff fortælle derom, at Slægten Sneedorffs Førstemand, Sorø-Rektorens Fader, havde været Smed i Sønderjylland. Hvis man havde sagt Langeland, havde det passet bedre – en By af et Sneedorff-lignende Navn findes ikke i Sønderjylland; men det er jo ikke umuligt at Brødrene Hans og Jørgen Hansens Fader har været Smed, siden begge hans Sønner først valgte den Vej. Det er sikkert til Minde om sin første Metier, at Jørgen senere antog sit Hammer-Navn (noget Slægtskab mellem ham og Hammer-Slægterne synes heller ikke at kunne paavises), og usandsynligt er det ikke, at det er Hans, der, efter at han først selv var blevet Student, har hjulpet sin yngre Broder ind paa den studerende Bane. Der har utvivlsomt bestaaet et meget kærligt Forhold mellem de to Brødre, der begge var pietistisk vakte og som deres meste Liv levede i hinandens Nærhed. Og naar Mag. Hans Sneedorff siden som Rektor havde en saa haard Haand, som det bl. a. ses af Bogen om *Sorø*, I, S. 537, har dette ikke usandsynligt været Mindelser fra den Tid, da han i sin Ungdom var Smedesvend og svang Hammeren i Sorø.

Den sidste Hører i Sorø

Fra Sommeren 1736 ebbede Virksomheden langsomt ud ved Frederik II.s Skole i Sorø. Normalt skulde den have en Rektor og 2 Hørere, men d. 21. Juli 1736 blev Hr. *Christian Johan Andersen Lunde*, der havde været Hører siden 1730, beskikket til Sognepræst for Bredstrup Menighed i Elbo Herred, og Undervisningen af de henved 20 Disciple blev nu bestridt af den 67-aarige Rektor *Hans Hansen Sneedorph* og den ene Hører, Hr. *Bjørn*. St. Hansdag 1737 dimitterede Skolen sit sidste Hold Studenter, 10 Mand, og Dagen efter ophørte ogsaa Skolens Bespisning af Skolepersonerne.¹ Ikke længe efter flyttede Rektor Sneedorph til København, og allerede før Skolen hørte op, var dens sidste Hører beskikket til Præst for et norsk Kald. Om denne Mand, hvis Navn og Skæbne ikke ses omhandlet nogetsteds i trykte Skrifter, og som det derfor har voldt adskillig Ulejlighed at grave ud af Arkivernes Mørke, skal i det følgende fortælles, hvad der foreligger som Resultat af denne Undersøgelse.

Hans Navn var *Hans Christian Bjørn*, og han tilhørte efter sin Fødsel det velstillede københavnske Borgerskab. Faderen hed Peder Pedersen Bjørn, Moderen Kirsten Bertelsdatter; da deres ældste Søn i 1712 var c. 25 Aar gammel, er de vel blevet gift c. 1687. I 1693 fik Peder Bjørn Borgerskab i København som Øltapper, senere kaldes han Vintapper, og allerede i 1694 ejede og beboede han Huset »Det brendendes Hierte« kaldet i Pilestræde² (Kjøbmager Kvarter, ældste Matr. No. 72, nyeste No. 99 og Gade No. 9; Grunden indtages nu af det Illumske Komplex), hvor han formodentlig har haft Vinstue; denne Virksomhed blev drevet i Huset langt ned i det 18. Aarhundrede. Vintapper Peder Bjørn og Hustru har haft mindst seks Børn, rimeligvis flere; Hans Christian, der d. 6. Aug. 1707 blev døbt i Nikolaj Kirke, var det yngste.³ Kun 4 Aar gammel mistede han begge sine For-

ældre, der vist samtidig blev bortkaldt, da Pesten huserede i København og kulminerede i de varme August- og Septembere dage 1711. Muligt er hans tre Søstre, hvis Navne og Daabsdage vi kender, Karen Margrethe, Malene og Cathrine, ogsaa døde paa den Tid; d. 21. Septbr. lukkede og forseglede Skiftekommissærerne »Det brendendes Hierte«, og først 6. Febr. 1712 blev Huset igen aabnet;⁴ da levede af Ægteparrets Børn kun den 25-aarige Bertel, Jørgen, som var 12 Aar, og Hans Christian, der til sin Formynder fik Assessor og Renteskriver Johannes Christensen i Gl. Mønt (senere Landsdommer i Sjælland, Etatsraad og fra 1743–45 Ejer af Tersløsegaard, som han solgte til Ludv. Holberg).

Vintapper Peder Bjørn havde været en velstaaende Mand og hans Hustru en velklædt Kone; den bevarede Registratur over Boets Løsøre viser en Mængde godt Boskab og navnlig en overordentlig righoldig Kvindegarderobe. Huset i Pilestræde indbragte ved Auktion i Juli 1712 1400 Rdl. – det tilsloges den ældste Søn – og Løsøret indbragte 1119 Rdl.; Gælden var kun 254 Rdl., og de to Sønner fik hver en Arvepart af 888 Rdl. 2 Mk. og $6\frac{2}{3}$ Sk., om hvis Købeværdi man bedst skønner, naar man betænker, at den svarer til henved $\frac{2}{3}$ af, hvad en velbeliggende Erhvervs-Ejendom i København da var værd. Assessor Christensen forvaltede sin Myndlings Penge vel; d. 8. Jan. 1728 gav Hans Chr. Bjørn paa Schelderupholm i Forening med sin Kurator, Landsdommer Deichmann, Formynderen Kvittering for sin Arv med dens næsten fulde Beløb.⁵

Hvor det forældreløse Barn har tilbragt de første Aar efter 1711, vides ikke, men i Midten af 20'erne finder vi Hans Christian i Roskilde Skole, hvor han 1726–27 er Elev i ældste Lektie og faar tillagt et Stipendium paa 5 Alen Klæde à 1 Rdl.;⁶ 1728 dimitteredes han til Københavns Universitet, hvor han immatrikuleres den 17. Juli. Han var da 21 Aar gammel, og man faar ikke Indtryk af, at han har været nogen særlig begavet eller flittig Student – han har i hvert Fald ikke ulejliget sig med at tage Baccalauregraden, og naar han alligevel den 8. Febr. 1732 bliver beskikket til Hører i Sorø,⁷ skyldes dette maaske mest

Protektion af hans Kurator og andre formaaende Folk paa Stedet. Som Hører efterfulgte han Rektor Sneedorphs Broder, Jørgen Hansen Hammer, der d. 20. Febr. 1732 ordineredes som Sognepræst for Slaglille og Bjernede; d. 2. April s. A. har Hører Bjørn første Gang været Altergæst i Sorø Kirke sammen med Rektor og Skolens Mesterlektianere.

Om Bjørns fem Aars Virksomhed i Sorø ved vi ikke megen Besked; Skolen var da ret stærkt i Forfald – netop i Begyndelsen af 30'erne er det vi hører om »den lønlige Venus«, der havde ind-sneget sig og var efterfulgt af »den vrede Mars, aabenbare til Duel mellem rivales«; Disciplene stak om Natten ud af Klosteret og gik paa Svir i Byen; Klokkeren forledte en af de smaa til at stjæle de størres Bøger o. m. a.;⁸ men efter at Hans Chr. Bjørn var blevet Hører, ses der ikke mere at være klaget over sligt, og naar af det sidste Studenterhold to Mand blev »indkaldt«, maa den gamle Rektor og hans ene Hører dog vel have faaet banket noget ind i de vilde Knægte, hvoraf Halvparten var over 20 Aar gamle. Allerede da var man i indviede Kredse klar over Skolens forestaaende Opløsning, og da den sidste Hører jo nødvendigvis maatte blive befordret paa en eller anden Maade, naar Undervisningen ophørte, var det ikke saa gal en Spekulation af H. Chr. Bjørn og hans Venner at gribe denne Chance. For at blive befordret – en Hører naturligvis til Præstekald – krævedes dog som en *conditio sine qua non* den theologiske Attestats, og til den har Hans Chr. Bjørn da maattet forberede sig i Sorø. Men hermed var det nær gaaet galt; da han d. 14. Maj 1735 fremstillede sig for de theologiske Professorer, blev han skammelig rejiceret – i Distinctionsprotokollen hedder det: *redebit Soram, immaturus deprehensus* (grebet i Umodenhed vil han vende tilbage til Sorø)⁹ – og først d. 22. Septbr. s. A. slipper han med sine mangelfulde Kundskaber gennem Eksamens-Naaleøjet med et *non contemnendus*. Talegaver har han derimod nok haft, thi den homiletiske Prøve klarede han d. 2. Oktober s. A. med *laudabilis*. Nu var Kald og Krave ham vis; d. 12. April 1737 resolverede Christian VI i Konseilet paa Frederiksberg Slot, at Hans Chr. Bjørn ved alle Vakancer skal opføres i Gratialbogen,¹⁰ og alle-

rede d. 3. Maj s. A. ved Opslaget af det ved Præsten Johan Buschmands Død ledigblevne Embede som Sognepræst for Inset og Kvikne Kald i Aggershus' Stift i Norge med 300 Rdl.s visse og uvisse Indtægter faar han dette gode Kald tildelt; d. 7. Juni underskrives hans Udnævnelse paa Fredensborg.¹¹ Den 10. Aug. 1737 holdt han i Vollerslev paa Sjælland Bryllup med Jomfru *Anna Margrethe Foss*,¹² og kort efter har Ægteparret tiltraadt Rejsen til Kvikne, hvor det ankom ud paa Høsten, efter at Hr. Bjørn selv femte den 2. Oktober af Biskop P. Hersleb var præsteviet i Christiania.¹³

Kvikne ligger c. 100 km syd for Trondhjem og c. 55 km lige vest for Røros i en selv i vore Dage ret afsides Egn, der dog nu har sin 80 km lange Automobilrute fra Tynset paa Hamar-Støren Jernbanen til Ulfborg (lige ved Inset) paa Oslo-Trondhjem Banen, men der løber endnu kun Vogne hveranden Dag; i 1737 har det været en møjsommelig Rejse derhen, og Omflytningen fra Sjællands blide Egne til det barske Norge maa have været følelig for det unge danske Par. Om nogen af dem gensaa deres Hjemland er uvist, og om Sognepræsten Bjørn ved vi endnu mindre end om Hørerer. Han levede, iflg. Embedets Kaldsbog,¹⁴ paa sin Ejendomsgaard Frengstad og døde d. 17. Juli 1763, hvorefter han begravedes i Kvikne Kirke. For c. 40 Aar siden fjernedes alle gamle Kister fra Kirkens Kældre af sanitære Grunde og nedsattes paa Kirkegaarden; noget Gravminde her eller i selve Kirken over Hr. Bjørn findes ikke.¹⁵ I Bygden gaar det Ord om ham, at han skal have været en lærd Mand og en dygtig Præst, men dette er jo en noget ubestemt Karakteristik, som de fleste jævnt brugbare Præster vil kunne glæde sig ved. Da han er død, og den 70-aarige Biskop Frederik Nannestad skal indstille en Efterfølger,¹⁶ anbefaler han dertil Kapellanen Anders Rambeck i Tynset med de Ord, at Kvikne og Inset højlig trønger til en god Mand, da den sidste Præst, som siden 1736 har været der, var en liderlig Mand, medens den foreslaaede Efterfølger (som ogsaa fik Kaldet) er duelig i Lære-Embedet og tillige har vist sig som en taalmodig Mand i en Del Viderværdigheder, hvorfor Biskoppen nærer det Haab, at de

ilde forsømte Menigheder ved ham kan bringes i bedre Orden. Dette er jo ikke noget særlig fint Eftermæle for Hr. Bjørn.

Som nævnt giftede Hans Chr. Bjørn sig umiddelbart før han tog til Norge; hans Hustru, *Anna Margrethe Foss*, var født 1717 i Nikolaj Kirkestræde 16 i København og døbt d. 3. Marts s. A. i Holmens Kirke.¹⁷ Hun var Datter af Skipper Jørgen Mathiesen Fos eller Foss, som d. 27. April 1713 som Ungkarl i samme Kirke var viet til Pigen Cathrine Malene Nielsdatter Daldorph,¹⁸ hvis Fader, Skræder Niels Christensen Daldorph, da boede i Admiralgade.* Skipper Jørgen Foss synes at have været en velstaaende Mand; i 1731 traadte han i Asiatisk Kompagnis Tjeneste som Fører af Skibet »Wendela«. Med dette afsejlede han i Oktober 1735 til Trankebar og kom lykkelig og vel hjem 14. Juni 1737, lige tidsnok til at overvære sin Datters Bryllup; den 19. Oktober s. A. var »Wendela« atter udrustet til et Togt til Ostindien, men Natten mellem d. 18. og 19. December gl. Stil (= 29. og 30. Decbr. ny Stil) forliste det ved Øen Fetlar, en af de nordligste blandt Shetlandsøerne, og af Skibets 96 Sjæle naaede ikke een levende i Land.¹⁹ Hvorfor hans Datters Bryllup stod i Vollerslev, kan ikke oplyses; det har vel enten været paa Hovedgaarden Juellund, der da ejedes af den som Bogsamler kendte Præsident i Underadmiralitetensretten, Etatsraad Niels Foss eller i Præstegaarden hos Hr. Henrik Judichær, en Søn af Admiral Ole Judichær, som var gift med Niels Foss' Søster Else Veronika; men noget Slægtskab mellem Jørgen Mathiesen Foss og Etatsraad Niels Pedersen Foss synes ikke at kunne paavises. Ifølge to bevarede Bryllupsdigte,²⁰ forfattede af Brudens jævnaldrende Barndomsvenner, de theologiske Studenter Ole og Frederik Westphal, hvis Fader, Flagmager ved Holmen Niels West-

* Jørgen Mathiesen Foss' Søn *Mathias*, døbt 16.3.1714 i Bremerholms Kirke, kom i Sorø Skole 1727 og dimitteredes derfra 1733; immatr. v. Kbhvn.s Universitet 31.7 s. A. I Sorø var han i Huset hos Købmand Johan Adolph Foss, der vel har været en Slægting af hans Fader; dør opholdt ogsaa hans Søster Anna Margrethe sig i Aarene 1733-34, og her er det vel Hører Bjørn har gjort hendes Bekendtskab. (Oplysningerne fra Sorø Kirkebog 1719-51, Fortegnelserne over confitentes).

phal ses at have staaet i venligt Forhold baade til Admiral Judichær, Etatsraad Niels Foss og Brudens Fader, foregik Brylluppet »i mange højfornemme Venners Nærværelse«; den ene af de to Lejlighedsdigtere titulerer Bruden: »min kiære Syster«, men taler ogsaa om, at hun »har lovet ey eengang men saa tidt mig til Kiæreste at ville tage«, og at hun nu har spillet med ham »utroe Naboskab«. Familien Westphal boede da i Laksegaden, og sammesteds har vel Skipper Foss boet en Tid, men Hus synes han ikke at have ejet i København, hvis Mandtal ikke nævner hans Navn.

I Kvikne lever det Minde om Præsten Bjørns Hustru, at hun var meget sygelig, til sine Tider næsten sindssyg, men samtidig synsk, saa hun kunde forudsige Ting, som vilde ske, og spaa om Folks Skæbne. Hun havde med sin Mand, hvem hun overlevede til 4. Jan. 1784, ialt 7 Børn, af hvilke den ældste, Jacob Christian Bjørn, blev Lensmand i Kvikne og besad Familiegaarden Frengstad; han blev op mod 101½ Aar gammel. Endnu lever Børnernes Efterslægt spredt over hele Bygden, til hvis første og bedste Folk mange af dem hører.²¹

»Herrernes Gaard«

Der lyder engang imellem et Angstraab fra en af Landets gamle, minderige Gaarde eller fra et ærværdigt og smukt men »forældet« Købstadshus: kom mig dog til Hjælp, I der kan! man vil mig til Livs! jeg ligger i Vejen for Udviklingen, jeg skal væk, rives ned, fjernes med Sten og Tømmer og alle gamle Minder, al den Historie, jeg rummer og som I maaske nok ved lidt om eller let kan faa at vide! Men som det er for sent at savne og græde over, naar mit Sted ikke mere er at se!

I Dag kommer dette Nødraab fra Sorø, hvor en af Byens to ældste Gaarde er kommet i Fare for Nedbrydning og for Erstatning med noget tip-top-moderne, sikkert fortrinligt i alle Maader (og paa alle andre Steder) og i nogles Øjne derfor dejligt! Det drejer sig, som maaske nogen allerede ved og andre kan gætte sig til, om det ene af de to gamle Købstadshuse fra det 17. Aarhundrede paa Vestsiden af Storegade, om den saakaldte »Herrernes Gaard«; og da man nu ikke kan vente, at alle er blot noglunde klar over denne gamle Bygnings Fortid, skal her i korte Træk gøres Rede derfor med Henviisning, for dem, der faar Lyst til at vide mere om Gaarden og dens fordums Ejere og Beboere, til de Steder, hvor de kan finde udførligere Oplysning.

»Herrernes Gaard«, eller som nogle nu ynder at gengive det paa Latin (men saadan hed den slet ikke i sine ældre Aar!): *Aedes principum*, er bygget sidst i 1623 efter Ordre af Christian IV til Lensmanden paa Antvorskov, og det var fra første Færd et meget stateligt Hus, 35 Fag langt og 2 Stokværk højt, med Facade ud mod Hovedgaden i den lille saa smaat opstaaende Kjøbstad og med en Stald paa 17 Fag paa Gaardsiden; Grunden strakte sig med andre Udhuse og en Have helt ned mod den senere Baggade. Det var Kongens Mening her, nær ved hans nyoprettede Akademi i det gamle Herrekloster med dets lærde Mænd at

»Herrernes Gaard« (til venstre) i Sorø. Foto: Jytte Hergaard (Sorø) 1983.

skabe en Bolig for sine Sønner, baade de kongelige Prinser og hans Udenomsbørn, hvoraf der jo var nogle Stykker; derfor skulde Huset være stort og smukt og vel indrettet. Godt maa det ogsaa have set ud med sit Bindingsværk med Knægte under den lidt fremspringende 1. Fodrem og med Tømmerets Udskæringer, der har staaet i broget Maling, mens Vinduestræet var grønmalet og Felterne mellem Tømmeret af smukt murede Munkesten, rødt anstrøgne, saaledes som beskrevet 1928 af Dr. M. Mackeprang i Sorø-Værkets 1. Del, S. 309 f. Gaar man gennem Porten ind i Gaarden, vil man paa Husets Vestside endnu kunne skimte den oprindelige Facade og dens Bindingsværkskonstruktion. Men ud mod Gaden har Muren i Midten af det 18. Aarhundrede faaet et solidt Overtræk, en Skalmur af dybtrøde Sten, inddelt af fire Risaliter, og paa Midten en Frontispice med et cirkelrundt Vindue i. Under Skallen staar det gamle Bindingsværk stadig velbevaret; men det er den mørkerøde, smukt opbyggede Mur, som giver Huset Karakter, og Karakter af en Helhed, saaledes at man intet savner i Formatet, skønt Forholdet er det, at hvad man nu ser, kun er den oprindelige lange Bygnings nordre Halvdel. Thi allerede midt i det 17. Aarhundrede blev den lange Gaard indrettet til to Husholdninger, og den søndre Del blev i Aarenes Løb saa vanrøgtet, at den o. 1800 var helt bygfældig og maatte rives ned. Men den nordre Del har haft bedre Kaar lige til vore Dage, og det er om den, der i det følgende er Tale.

Herskabeligt har især Gaardens øvre Stokværk været, indrettet til Fyrstesønnernes Brug med en Sal paa 7 Fag (17–18 Al. lang), hvis Loft var »med adskillige Farver fordelt«, mens Træværket ellers var rødmalet og Væggene dragne med rødt Klæde; her laa for Salens ene Ende de unge Herrers Studere- og Sovekamre, for den anden, skilt ved en Forstue, deres Præceptors Stue; underneden var bl. a. en Sal, hvori Kongebørnene kunde blive »exercerede« samt iøvrigt Køkken, Borgestue for det talrige Tjenerskab m. v. De to Etager var forbundne ved Trævindeltrapper, og mod Gaardsiden var der to korte Svaler; den ene kan endnu spores over 11. og 14. Fag, regnet fra Porten; en Dør har siddet i det sidste af disse.

Her boede da fra Foraaret 1624 til 1636 de kongelige Børn. Først to Frillesønner med forskellige Mødre: Christian Ulrik Gyldenløve, født 1612 af Kirsten Madsdatter, og Hans Ulrik Gyldenløve, født 1615 af Karen Andersdatter; de døde begge 1645 – den ældste faldt hæderligt som spansk Officer i Kamp med Hollænderne nær Køln; den yngste var Lensmand paa Kronborg og Frederiksborg, men førte et lidet ærefuldt Liv. Det var ikke deres Sorø-Præceptorers Skyld, at Resultaterne blev saa ringe; thi de var dygtige og lærde Folk: Jens Dinesen Jersin, »et levende Menneske, hvis dybt bevægede Religiositet ingenlunde var stivnet i stram Ortodoksi«, og senere Niels Skulderup, der ligesom Jersin havde været Rektor ved Sorø Skole. Christian Ulrik drog allerede fra Sorø 1627, Hans Ulrik først 1631 (efter et mellemliggende Fravær paa 1½ Aar), men allerede i 1625 fik Gaarden sine to fornemste Beboere, Kongens ægtefødte Sønner, Hertugerne Frederik, den senere Frederik III, og Ulrik, født hhv. 1609 og 1611. De kunde naturligvis ikke dele lige Kaar med deres uægte Halvbrødre, og disse blev derfor flyttet ind i en Sidefløj, thi »Hertugernes Gaard«, som den nu kaldtes, blev samtidig ombygget en Del; hvert Hold førte sin egen Husholdning i de to Aar, Prinserne blev i Sorø. Mens Hans Ulrik endnu var der, kom der i 1630 den femte Kongesøn til – det var Grev Valdemar Christian, Christian IV.s eneste Søn med Kirsten Munk; han var da otte Aar gl. og blev i Sorø i seks Aar. Om hans Liv i »Herrernes Gaard« har Dr. M. Mackeprang i »Sorøner-Bladet« for 1941 (26. Aarg., Nr. 3, 4 og 6) givet en Række saa levende og fornøjelige Oplysninger, bygget op paa, hvad den Sorø-Hofholdnings Regnskaber melder, at det nok var værd at komme med Detailler derfra ogsaa her – men det udelukkes desværre af Pladshensyn. Valdemar Christian blev 34 Aar gl.; han gik efter Ulfeldternes Fald i svensk Tjeneste og faldt selv 1656 ved Lublin i Polen.

Da han havde forladt Sorø, synes »Herrernes Gaard« at have tabt sin Interesse for Kongen – han skænkede den til »sin Datterlil«, det ridderlige Akademi, og den 6. af sine Sønner, som han i 1642 lod komme til Sorø, Ulrik Christian Gyldenløve, Søn af

Vibeke Kruse og født 1630, kom til at bo dels paa selve Klosteret, dels hos en af Professorerne – han vedkommer os altsaa ikke i denne Forbindelse. »Herrernes Gaard« kom nu ind i en ny Fase; den blev Residens for to af Akademiets Professorer; Magister Bjørn Sørensen fik den nordre og Dr. Georg Kruck den søndre Del af Gaarden, som Tjenestebolig, men allerede i 1640'erne købte de hver sin, og derefter fulgte inden for hundrede Aar i hver Gaardpart en skiftende Række Ejere af ringere Interesse.

Først o. 1740 møder vi igen Beboere med kendte Navne. I Syd»fløjen« levede paa denne Tid Landsdommer Peder Benzon Mylius, en Apotekersøn fra Slagelse, ikke ukendt som historisk Samler og Forfatter, og efter hans Død i 1745 hans Frue, den første »Holbergske Enke« paa Tersløsegaard, Magdalene Margrethe, født Holmann. Nogle Aar senere blev der indrettet Apotek i denne Del af Gaarden – samtidig med, at Akademiets Læger boede i den nordre Del, men i den sidste Apoteker, Rasmus Kierboes Tid forfaldt Huset slemt, og bedre blev det ikke, da Slagelse Hospital maatte overtage det i 1779. Det blev nærmest en Slags Fattiggaard og maatte paa Grund af sin faretruende Brøstfældighed rives ned i 1802. Om Husets sidste Dage giver L. F. la Cours Bog om Sorø, udgivet 1938 af Byraadet, en sørgmunter Skildring, som slutter med Historien om den arme Bassekone, der nok maatte *bo* i Ruinen, men som Følge af dens Brandfarlighed hverken maatte have Ild paa sin Skorsten eller i sin Kakkellovn og intet tændt Lys i sit Kammer. Saa flyttede hun derfra – mærkelig nok!

Men med den nordre Halvdel af den gamle Fyrstebolig gik det bedre; den kom til Ejere, der forstod at vurdere og værne den – og bl. a. lod Facaden mod Gaden skalmure. O. 1748 tilhørte den Vicelandsdommer og Godsinspector ved det nyoprettede adelige Akademi (til 1761), den norskfødte Peder Kraft til Nørager og Katstrup og efter hans Død i 1764 hans Enke, den modige Birgitta Borthuus, der overlevede ham til 1791 og som trofast og til sidst sejrende værnede sin Mand mod Rentekammerets urimelige Angreb paa hans Godsstyrelse; fra hendes Vidnesbyrd véd vi, at det var Peder Kraft, fra sin Ungdom en Ven og

Protegé af Ludvig Holberg, som gav denne Stødet til at skænke sit Gods til det nye Akademi. (se nu: H. G. Olrik: Ludvig Holberg. Undersøgelser og Kroniker. Kbh. 1959, S. 40–47.) I hans Tid har sikkert den gamle Gaard set Holberg inden for sine Mure; her er vel de Planer lagt, der fik saa stor Betydning baade for den gamle Digter og Godsejer selv og for den Stiftelse, han doterede.

Efter Peder Krafts Død oplever »Herrernes Gaard« en af sine ejendommeligste Perioder som Bolig for Sorøs Læger, der lejede sig ind hos Justitsraadinde Kraft: først Botanikeren Dr. med. Rudolph Buchhave fra 1767 til 1776, som levede i evig Strid med sin Nabo, Apotekeren; derefter Dr. med. Jens Bang, der ikke nøjedes med at leje hos Fru Kraft, men giftede sig med hendes Datter i 1779 og fra 1793 var Ejer af Huset, til han 1801 drog fra Sorø for at blive Viceborgmester i København. I Sorø og som Ejer af Gaarden efterfulgtes han af Dr. med Knud Nicolai Carstensen, der kom fra Landfysikatet i Aalborg og døde barnløs i Sorø 1820, hvor han 1812 – til Byens uhyre Moro – ægtede sin første Hustrus 65-aarige Søster, selv var han da 62. Om Lægerne i »Herrernes Gaard« gennem et halvt Aarhundrede afgiver Stabslæge Gordon Norries smukke lille Bog fra 1940: »Sorø Akademis Læger« en fornøjelig Læsning.

Aaret efter Dr. Carstensens Død, 1821, lod Amtmanden i Sorø, Paul Chr. Stemmann, bekendtgøre, at en højere, pensioneret Embedsmand vilde bosætte sig i Sorø og dør købe en Gaard; de salgsvillige kunde henvende sig til Stemmann derom paa en bestemt Dag og Tid. Der var flere, som havde Lyst til at sælge deres Gaard; de blev indladt ad een Dør og kom ud af en anden – først bagefter fik de at vide, at det var det genoprettede Akademi, som var Køberen; det havde Brug for en Del Gaarde til midlertidige Skolelokaler, til Alumnat og Lektorboliger, men havde man i Sorø vidst *det* og havde kunnet pleje Raad om en Fællesoptræden, var Salgssummerne ogsaa nok blevet derefter. (se Udvalg af Breve til P. Hjort, I, 1867, S. 97) Nu fik Akademiet paa den Maade billigt Køb paa ikke mindre end fire gode Ejendomme, og en af dem, der havde solgt, var Fru Car-

stensen; Akademiet fik hendes store Gaard for 2150 Rdl., da man solgte den igen 1855, var Prisen 8000 Rdl.

I Gaarden paa Storegade indrettede man nu øverste Stokværk til Skolestuer (en Smutsti skraas over den aabne Plads Nord for Torvet førte til Skolen fra Alumnatet paa Hjørnet af Søgade), og i Stueetagen fik Lektor, senere Professor Peder Hjort sin Embedsbolig til 1851 – i 1849 nedlagdes som kendt »den akademiske Indretning«; men endnu i nogle Aar boede en lærd Mand i Huset, Overlærer, senere tit. Professor J. H. Bang, mens Skolelokalerne paa 1. Sal fra 1826, da den store nye Skolebygning (»Akademibygningen«) blev taget i Brug, overlodes Embedsmændene fra Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler til »Aftrædelsesværelser« (Ministerbolig). Fra den nye Skoles første Dage fortæller Peder Hjort (se Udvalg af Breve til P. Hjort, I, S. 93) en Anekdote om disse Lokaler: da man i 1823 i Sorø stiftede et »Selskab for Musikøvelser«, som tillige gav Koncerter i Skolesalen, hvortil Byens Folk blev indbudt, bl. a. Amtmand Stemann, sagde denne kloge og nøjeregnende gamle Herre til Hjort: »De burde egentlig være lidt ængstelig ved at bede saa mange sammen i dette gamle Bindingsværkshus – men jeg vil dog trøste Dem med, at naar man regner hver Person til een Td. Rug, saa kan Tallet vel nok gaa an!« Det gamle Tømmer holdt dengang og gør saa den Dag i Dag; Peder Hjort fik ikke Koncertgæsterne ned gennem sit Loft.

Der vides intet om, at der fra »Herrernes Gaard« er bragt noget i Trykken i dens første 200 Aar; til Gengæld blev der for Alvor tænkt og læst og skrevet og sendt til Pressen, saa det kunde forslaa i de følgende 30 Aar. Peder Hjorts litterære Produktion i denne, den gamle stridbare Litterats allertravleste Periode fylder, trykt med en meget lille Skrift, to-tre Sider i Erslews Forfatter-Leksikon.

Og da Akademiet nu mente ikke mere at have Brug for den gamle Gaard, blev den i 1855 solgt – og for 3. Gang blev dens Beboer en Mand af Navnet Bang, denne Gang Købmand Peter Laurids Ludvig Bang fra Ringsted, der indrettede baade Bryggeri og Brænderi paa den store Grund ned mod Baggade – og

hermed træder da »Herrernes Gaard« ind i sin sidste Fase: som et Virkested indenfor Sorøs Erhvervsliv. Bang ejede den til 1902, derefter tilhørte den Købmand Viggo Erslev, som allerede i nogle Aar havde været Lejer hos Bang, overdroges i 1904 af Erslevs Enke til Købmand Julius Frandsen og tilhører fra 1935 »A/S Ejendommen Matr. Nr. 35 af Sorø Købstads Bygrunde«.

En broget Skæbne har denne Gaard haft i sine 323 Aar – og vel er den fredet i Klasse B, men man kunde nok unde dette minderige og smukke gamle Hus at gaa over til en ligesaa sikker og fredelig Fremtid som den, der er blevet dets jævnaldrende, det fordums Krosted, Bindingsværksgaarden lidt nordligere paa Sorø Storgade til Del. *Den* er blevet i offentligt Eje, Sorø Akademi, – kunde der mon ikke være Plads og Brug for »Herrernes Gaard« i samme Eje eller maaske i Sorø Kommunes? Saa nær ligger den jo op ad Byens Raadhus, at man vel derfra maatte kunne drage Nytte baade af den store Grund og af selve det gamle Hus i et eller flere kommunale Øjemed.* Naturligvis vil det kræve og koste noget at bevare dette Hus; Tidens Tand har selvsagt gnavet derpaa, men dog ikke uopretteligt; en smuk Opgave vil det være for en dygtig Arkitekt og for de forskellige Teknikere at modernisere samtidig med pietetsfuldt at bevare. Men ogsaa en Opgave for Sorø Byraad, der bl. a. ved i 1938 at bekoste og udgive L. F. la Cours smukke Bog om Sorø har lagt sin historiske Interesse og sin Sans for arvede Skønhedsværdier for Dagen.

»Herrernes Gaard«, hvis Skæbnetime nu er inde, fordi dens Ejere, efter hvad man hører, er sindede at ville ombygge den, beder nu om Forstaaelse og Hjælp hos andre – og gør det med Føje, fordi den netop i sin gamle Skikkelse er et vigtigt Led i Sorøs Bybillede, et af dem, som i særlig Grad præger Stedet. Gid Gaardens Kalden ikke maa være forgæves, for ogsaa en Egns, en Bys, en gammel Bygnings Historie og Skønhed hører til de betroede Pund – man skal vogte sig for ikke paa rette Maade at varetage deres Tarv!

* »Herrernes Gaard« rummer nu Sorø Bibliotek.

Det andet Akademi i Sorø

Da man naaede St. Hansdag 1737, var det lykkedes en gammel Soraner, Amtmand og Skoleforstander i Sorø *Wilhelm August v. d. Osten* at faa taget Livet af den »besynderlige og bedre« Skole i Sorø for baade ædle og u-ædle Dreng, som Frederik II i 1586 havde faaet oprettet af Soer Klosters Gods og i dets Bygninger; nu skulde der navnlig atter stiles hen mod det »ridderlige Akademi« i Sorø, som Christian IV i 1623 havde stiftet, men som ret snart, skønt bestemt til at opretholdes af særlige Fonds (Maribo og Børglum Klosters Gods) havde »opædt Skolens Midler«, svækket dens Betydning og derefter i 1660'erne var død Straadøden efter den alle ordnede Forhold ødelæggende Svenskekrig. Skolen i Sorø overlevede derimod Krigen, og selv om den ikke trivedes godt og ved Tidernes Ugunst var blevet en almindelig lærd Skole, der forberedte til Københavns Universitet med det teologiske Studium for Øje, lod sine Disciple synge ved Bryllup og Begravelse som andre fattige Skolepersoner gjorde og ikke mere opfyldte Frederik II's Skolefundats' Krav om Dygtiggørelse ogsaa udi politiske Bestillinger – d. v. s. til at forestaa juridiske og administrative Embeder, saa var W. A. v. d. Osten, som fra 1713–16 gik i Skolen, langt fra den eneste Adelsdreng, der i det 18. Aarhundredes første Trediepart havde faaet sine Skolekundskaaber i Sorø. Men han er Typen paa den Art af Skolens Sønner, som, lige indtil vore Dage, har fundet, at *Skolen* ikke var dem nok, ikke fin og fremragende nok – som vilde være *Akademister*, drømte om et ridderligt Adelsakademi, der kunde kaste ny Glans over det gamle og berømmelige Sted – og derved ogsaa lidt over dem selv . . .

Det lykkedes virkelig at føre Planen om et nyt eksklusivt Akademi ud i Livet. Den 7. Juli 1747 – vi oplever 200-Aars Dagen iaar, men den vil næppe blive fejret af nogen! – saa et nyt Aka-

demi Lyset efter svære Fødselsveer og, trods den Holbergske Donation, paa et saare skrøbeligt økonomisk Grundlag og i Virkeligheden ud fra helt bristende Forudsætninger, i Virkeligheden en Anakronisme, thi vel var der hen mod det 18. Aarhundredes Midte stor Trang hos Mænd som *Holberg* og andre til en ny Kundskabstildeling, blandt Landets unge, Krav om anden Undervisning end den, Universiteterne bød deres Studenter, men afgjort ikke til kun at give den til unge Adelsmænd. Endnu var ganske vist Adelen »den offentlige Stand«, hvis Ungdom var selvskreven til Hoftjeneste og derfra videre til Statens højeste Embeder, men de velbegavede og velstillede Borgersønner med de friske Hjerner og god Lyst til at gøre Nytte var allerede under Fremrykning. Vel maatte en *Peder Schumacher* i 1673 og en *Johann Friedrich Struensee* i 1771 lægge Vejen om af Hofgunst og Grevetitler med alle deraf flydende Farer for dybe Fald, for Fængsel og Skafot, men netop i 1747 fødtes paa Taarupgaard ved Viborg en dansk Landmandssøn, der som den første, med sin fulde Hæderlighed i Behold, naaede frem til at blive Gehejme-Statsminister, Ridder af baade det hvide og det blaa Baand og Indehaver af Rigets højeste Titel – uden nogensinde at have villet lade sig adle.

Men samme Aar som *Ove Malling* fødtes, blev *Ludvig Holberg* gjort til Friherre og denne borgerlige Professors Gods, tilvejebragt ved Midler fra en Aandsvirksomhed, brugt til at afstive en Stiftelse, som alene var forbeholdt de fødte. Og til Holbergs senere fremsatte, ydmyge og næsten angerfyldte Bøn om, at Privilegiet paa at blive Akademist i Sorø ogsaa maatte udstrækkes til unge Personer af Middelstanden, »paa det jeg ikke skal synes at foragte min egen Stand«, blev der – selvfølgelig! – ikke taget ringeste Hensyn; skønt Bønnen stod i hans testamentariske Disposition, blev den simpelthen undertrykt ved dennes kgl. Konfirmation. Først da det efter en Menneskealders Forløb havde vist sig tydeligt nok, at det aristokratiske Akademi og dets Kundskabsydelse kun var noget værd for den, der havde frekventeret det, naar han underkastede sig en ny Prøve i København for at kunne komme ind i Regeringskollegierne, og at selve

Frekvensen, der startede helt godt, var sunket stærkt – i 1766 var der kun 5 Akademister, i 10-Aaret før 1793 indkom ialt kun 25! – først da fik Akademiet, i 1782, en ny Fundats, hvor det »ridderlige« var strøget i Navnet og Adgangen aabnet for alle, ogsaa for borgerlige, naar de søgte Kongen derom.

Men det var for sent; det kgl. danske Kancellis og Rentekammerets Vrangvillie mod den soranske Stiftelse og Uforstand overfor dens vanskelige økonomiske Stilling havde slaet Benene bort under Stiftelsens Økonomi, og der skulde gaa Aar hen, før den atter kom paa Fode. Med Akademiundervisningen var det nu slut; i 1794 forlod de to sidste Akademister Sorø – det var to Købmandssønner fra Skien i Norge, Brødrene *Georg* og *Elias Winther Jørgensen*, hvoraf den første blev Grosserer i København, den anden Proprietær og Stortingsmand i sit Hjemland.

Da var der i 47 Aar blevet holdt akademiske Forelæsninger i Sorø; o. 200 Akademister og Privatister (af disse var o. 50 Hovmestre for de unge Adelsmænd) havde lyttet til en Række Professorer af meget forskellig Kvalitet, men mellem dem i Førstningen Mænd, som dengang virkelig betød noget for dansk Aandsliv – senere blev de meget ringere. Men, Haanden paa Hjertet, hvem udenfor Fagmændenes Kreds kender nu Navnene, selv paa Kapaciteterne blandt dem? eller hvem ved noget nærmere om *Jens Kraft* og *Johan Basedow*, om *Jens Schielderup Sneedorff*, *Gerhard Schøning* og *Andreas Schytte*? maaske *Chr. Fr. Wadskiær* er den, som huskes bedst men visselig ikke som Professor i Sorø fra 1747 til 1751, kun fordi han var en ferm Lejlighedspoet, en morsom og munter Mand, hvis lange Digt om hans Refleksioner i den filosofiske Gang, mellem de »Sorø omzinglende Skove«, har moret mange med dets flot smedede Strofer og gavtyveagtige Humør. Og var Lærernes Kreds uens, var deres Disciples det ikke mindre. Der var en Mængde hel- og halvtyske Junkere imellem dem, men ogsaa mange blev dygtige Embedsmænd og Officerer, ihvorvel kun et Faatal har indskrevet deres Navn i Landets Historie og paa forskellig Vis; Rækken spænder fra Grevebrødrene *Christian Ditlev* og *Johan Ludvig Reventlow* til *Enevold Brandt*, fra *Johan Bülow*, Frederik VI's

Opdrager, til den borgerlige Akademist fra Stiftelsens sidste Krampetrækninger, Præstesønnen *Andreas Stæhr Bagge*, juridisk Laud-Kandidat, der endte sine Dage i Slutteriet, sigtet i en Bedragerisag.¹

Afgørende for Eftertidens Dom over dette Akademi, der kom til Verden under saa mange Fødselsveer og -vanskeligheder, er det, at der kom saa uendelig lidt ud af den Virksomhed, man her vilde skabe. Det hele løb ud i Sandet, fordi Akademiet i sig selv var en Uting, en Overflødighed – trods alle smukke Lovord ved Starten ikke i Kontakt med de fremadskridende Tider. Derfor er det med Vemod, at man stadig hører det omtalt som det *Holbergske* – det eneste Navn, knyttet dertil, der endnu har Gyldighed og kan veksles med Guld.

Da det andet Akademi i Sorø efter 47 Aars bitter Kamp hørte op at virke, sørgede kun faa, og det efterlod intet Savn; da de nye Akademibygninger, som havde kostet den gamle Klostergaard Livet og ved deres Brand Natten til den 11. Juni 1813 nær havde trukket Klosterkirken med i Ulykken, laa i Ruiner, sukkede man vel over Tabet af de uerstattelige Bog- og Brevskatte, over at Holbergs eneste autentiske Portræt² og andet sligt var gaaet til Grunde, men over selve Akademiet blev kun grædt med tørre Taarer. Der var, takket være *Paul Chr. Stemanns* kloge og økonomiske Styre, samlet Midler nok til efter en halv Snes Aars Forløb atter at rejse et nyt Lærdomshjem i Sorø, det, hvis paaklistrede »akademiske Indretning« holdt endnu kortere end de to foregaaende Højskoler, kun 23 saa godt som unyttige Aar.

Da det blev nedlagt i 1849, var man omsider – 6 Aar før – blevet klog paa, *hvad* der var Brug for, og som kunde trives i Sorø: en Kostskole og Opdragelsesanstalt efter nye Principer med Undervisning ikke blot i de lærde, men ogsaa i Realfagene – man tør sige, med Ordene fra Frederik II.s Fundats: netop »een besynderlig og bedre Skole«. Paa *det* Grundlag er der ved Tidernes stærkt medarbejdende Gunst efterhaanden groet noget rigtig godt op i Sorø. Her har man nu ikke andet at gøre med Holberg end som alle andre danske Skoler at lære Børnene

op til at læse hans kloge Skrifter og af og til at lægge smukke Roser paa hans Sarkofag i Klosterkirken, og intet andet at skaffe med de afdøde Akademier end lejlighedsvis at huske, at de var Skolens værste Fjender. Det Adels-Akademi, som i 1747 havde slaaet Frederik II.s mod ædle og u-ædle Børn lige venligt sindede og gæstfri Skole ned, er der vel Grund til at mindes som et mærkeligt, mislykket Tidsafsnit i Sorøs Historie, men ikke til at fejre paa nogen Maade.

Den blomstrende Skole i Sorø staar i Dag støt paa sine egne Ben – den har sin egen Ære og har ikke nødig at skilte med uægte, akademisk Flitterstads.

Det Stemannske Sorø

Hovedstykket i »Aarboeg for historisk Samfund for Sorø Amt«, No. XXXVI for 1948, er en Gengivelse af det livfulde og interessante Foredrag, som Samfundets Formand, Amtmand for Sorø Amt *V. Topsøe* holdt i Sorø ved Samfundets Aarsmøde d. 22. Aug. s. A. om sin Forgænger i Embedet og vel dettes »berømteste« Mand, *Paul Christian Stemann* (1764–1855) – i Aarene 1799 til 1827 knyttet til det da nyoprettede Sorø Amt, hvor han til dens Brand i 1813 havde Bolig i selve Akademibygningen og derefter til sin Afgang i den fordringsløse Forvalterbygning, der laa, hvor nu Rektorgaarden og Gymnasiebygningen staar.

Skønt der er Kilder nok til Stemanns Historie, foreligger der ikke stort andet samlet derom paa Tryk end en Gengivelse, paa Grundlag af Forf.s Manuskript, af det Foredrag, som Stemanns ældste Datter, *Cathrine Elisabeth's* Stedsøn, Excellencen *Mathias Hans Rosenørn* (1814–1902, Student, Sorø 1831) i Foraaret 1896 holdt i Selskabet for Historie, Litteratur og Kunst (»Smørrebrøds-Selskabet«) og som af dav. Arkivsekretær *G. L. Grove* blev meddelt i Per.hist. Tidsskrift, 3. R. VI. Bind, 1897; Foredragets Hovedkilde var atter det 2-Binds Manuskript, hvoraf Geheimearkivar *C. F. Wegener* paa Stemanns 90-Aars Fødselsdag 14. April 1854 overleverede ham 1. Del, der omhandlede St.s Far, Geheime-Statsminister (i 7 Dage!, 7–14. April 1784) *Chr. Ludvig Stemann* (1730–1813), medens 2. Del om P. Chr. Stemann selv først var færdig i Aug. s. A. Hele Manuskriptet findes nu i Rigsarkivet, meget smukt skrevet – Wegener havde ikke for intet indledet sin Embedsbane som Skrivelærer i Sorø! – men uegnet til Udgivelse i sin foreliggende Skikkelse; det ses ikke klart af Amtmand Topsøes trykte Foredrag, om han har benyttet det – en anden og adskilligt baade intimere og muntre Kilde, de *Harhoffske* Breve fra Sorø 1810–15 (Sor. Tidsskrift VI, 1912,

S. 71–349, udgivne med Noter af afd. Lektor Fr. Matthiessen) er derimod flittigt brugt; de er dog kun fra en lille Del af St.s Sorø-Tid.

Amtmand Topsøe har utvivlsomt con amore udarbejdet sit ogsaa særdeles læseværdige Foredrag, og naar der i de her følgende Linier er noteret nogle Unøjagtigheder deri og positive Fejl, der let kunde være rettede, skyldes det i Virkeligheden den Interesse for Emnet og Fornøjelse ved Læsningen af Foredraget, som Anmelderen har følt – havde han ikke gjort det, havde han ladet fem være lige!

Først og fremmest vil jeg da nævne, at selve Stemanns Fornavn her, som desværre mange Steder (og mest paafaldende i Dansk biografisk Leksikon, XXII, 1942, S. 550!) er urigtig gengivet; han er 14. April 1764 i St. Petri tyske Kirke døbt og i Kirkebogen indskrevet som *Paul* med *a* – ikke med *o!* – og hvem tror iøvrigt, at en tysk Præst og Kirkebogsfører, saalidt som Barnets halv- eller snarere hel-tyske Forældre – vilde have givet dets Navn en tillavet dansk Form? Selv skrev han sig *Paul* – se f. Eks. den facsimilerede Underskrift under hans Portræt i »Dansk Pantheon« (1843), saaledes døbt, skrev sig og kaldtes baade hans ældste, efter ham opkaldte Sønnesøn og hele den øvrige Del af den Efterslægt, som fik hans Navn – lige ned til nærværende Forf.s ældste Søn, født i 1905. Danisme og anden Sprogrensning er fortræffeligt, men m. H. t. et Barns Navn maa Kirkebogens Udvisende være det udslaggivende – indtil det rettes af den dertil berettigede. Hvis man derfor fremtidig kunde blive fri for at se »gamle Stemann« udstyret med et urigtig bogstaveret Fornavn, vilde det være rart – thi, som Rektor *Hoff* altid indskærpede sine Disciple: der *er* Forskel paa det rigtige og det gale!

Paul Chr. Stemanns Afkom paa Sværdsiden var faatalligt – kun to Sønnesønner fik han, og den ældste, Hofjægermester *Paul Chr. St.* til Store Restrup – ikke Ristrup (S. 65) – døde barnløs allerede 1853, kun 32 Aar gl.; den yngste, Kammerherre *Johan St.*, der i 1857 overtog Slægtsgaarden, døde ugift 1904. Naar det S. 64 nævnes, at den ældste Datters Mand *Peder Otto*

Rosenørn var Oberst, er dette galt; han naaede ikke til mere end Ritmester, men i 1829 blev han Land- og Søkrigskommissær, d. v. s. Udskrivningschef i Sorø og fik i 1838 Titel af General-krigskommissær – saa blev hans Frue for Nemheds Skyld tituleret Generalinde! Naar der S. 64 – og andetsteds – er Tale om *Grevinde* Dannemand, er dette ogsaa forkert; *det* blev Frederik VI.s officielle Mætresse aldrig – først 1829 fik hun Rang med Oberstinder og blev i 1830 adlet, men det synes, som om hun allerede under sit Sorø-Eksil 1815–18, da hun en Del af Tiden boede i Søgade – i den senere saakaldte Rosenørnske Gaard (Mtr. No. 44g og 45), blev kaldt Fru D. S. 65 nævnes, at Ste-mann døde 1854 – det var nu først 1855 – og havde sin ældste, ugifte Datter til at føre sit Hus (hans Hustru *Cathrine Elisabeth*, født *Wasserfall*, var død 1850); hendes Navn nævnes ikke – hun hed ellers *Augusta* og døde 1853; ogsaa den yngre Datter, *Eleonora*, var ugift og døde 1865 i Sorø; de omtales begge hyppigt i de Harhoffske Breve ligesom de to Døtre *Petronella* (1804–39) og *Louise* (1807–37), der begge var gift med Besidderen af Svenstrup, *Joachim Neergaard* (1806–93). Ste-manns eneste Søn, *Christian Ludvig* (1791–1857) blev først Amtmand i Randers (1820), derefter i Sorø (1827) og sluttelig Stiftamtmand i Aalborg 1847–54. Ogsaa han boede i Søgade i Sorø, i den saakaldte Urnes Gaard, Mtr. No. 48a, en Bolig som et Par af hans Eftermænd bevarede. Hans ovennævnte yngste Søn, *Johan Andreas*, f. 1825 i Randers, gik i Sorø Skole 1834–45, men opnaaede ingen Eksamen og blev privat dimitteret til Universitetet 1846. Han blev dog i 1853 baade dansk og slesvigsk cand. juris og 1857 Kancellist i det slesvigske Ministerium, men overtog s. A. Store Restrup efter Faderens Død. Gaarden havde denne afkøbt sin ældste Søns Enke, *Elisabeth*, f. *Olrik* (1835–97), og den yngre Søn klagede senere: hvad kunde det nytte, jeg fik Gaarden, naar jeg ikke ogsaa fik Enken med Pengene? Hun har altsaa ikke villet have ham – og i 1888 døjede han, der i 1858 var blevet Kammerjunker, den Tort, at den daværende borgerlige Amtmand i Aalborg *J. H. Ahnfeldt* – det siges: paa Dril – fik ham gjort til Etatsraad: »en Ahnfeldt

kan blive Etatsraad, ikke en Stemann«, snærrede den gamle Adelsmand; to Aar efter blev Fadæsen dog rettet, og han blev Kammerherre; 1897 solgte han sin Gaard, der nu kom paa meget ufrelse Hænder og flere Gange senere er udstykket.

S. 11 ser det ud, som om Forf. tror, at en Geheimeraad var Excellence, men det er ikke rigtigt; først med Titlen Geheime-Konferensraad fulgte dette Prædikat og Privilegium for 1. Rangklasse; da Paul Chr. Stemanns Far, den gamle Statsminister Chr. Ludvig St. døde i 1813, men Sønnen først i 1815 blev Geheimekonferensraad, har de to ikke samtidig været Excellencer. To af denne Art var der dog i nogle Aar paa samme Tid i Sorø, thi den tidligere Overpræsident i Kbhvn., *Christian Urne*, der levede i Idyllernes By fra 1809 til sin Død 1821, havde Rang i 1. Klasse. Det er rigtigt, at den gamle Excellence Stemann d. 28. Januar 1812 ved en Fest – den sidste i Salene paa det gamle Sorø Akademi! – blev hyldet i en Sang paa Amtsfuldmægtig Harhoffs Foranledning; Sangen var dog ikke af H., men skrevet (paa Bestilling) af den yndede Digter, Lægen *Rasmus Frankenau* i Slagelse (Sor. Tidsskr. VI, S. 203). Side 21 fortælles en morsom Historie fra en Udskrivningssession (Kilden er *Udvalg af Breve til P. Hjort*, I. 1867. S. 97.) – om en Bondekarl, der simulerede døv; han har dog bestemt ikke staaet med Hat paa for Sessionen og lettet paa den, da Stemann hviskede til ham: nu kan Du gaa! Side 23 siges om Christian VII's Ligfærd, at den fandt Sted 1810; ganske vist døde Kongen 1808 i Rendsborg, men Liget blev først ført til Roskilde 16. Juli 1814 og Harhoffs *udaterede* Brev om denne Begivenhed og Stemanns Optræden derved (Sor. Tidsskr. VI, S. 320, No. 141) har derfor faaet en urigtig og vildledende Plads i Brevsamlingen. For en pinlig Nøjagtigheds Skyld bør ad S. 29 noteres, at i Kampen ved Sjællands Odde 21. Marts 1808 blev Linieskibet »Prins Christian Frederik« ikke »sprængt i Luften«, men det blev sat i Brand af de engelske Skibe efter Overgivelsen, da det skønnedes umuligt at bjerge Vraget (se *C. F. Wandel*: Søkrigen i de dansk-norske Farvande 1807–14, 1915 S. 79).

S. 36, hvor Fru Dannemand atter er gjort til Grevinde, næv-

nes, at en Amtsfuldmægtig i Sorø Wolff – han hed *Niels Wolff* og blev senere Kontorchef og Kasserer i den kbhvn.ske Brandvæsenkommission, Cancelli- og Justitsraad – »fulgte med« Fru D. til Kbhvn., da hun var blevet udsonet med sin kgl. Elsker; dette kan misforstaas, thi naar Wolff ogsaa efter Damens Sorø-Tid havde med hendes Sager at gøre, er det vist, fordi han i det hele var Stemanns Tillidsmand til dennes Død (ligesom St. var Frederik VI.s) og ogsaa efter Sorøperioden varetog bl. a. Fru D.s Sager. Ved Omtalen Side 36 af Stemanns Kontorpersonale har indsneget sig en pudsig Misforstaaelse; dette bestod *ikke* bl. a. af »en Major, der konciperede«, men »Majoren« var Sorø-Folkets Øgenavn paa en af fhv. Forvalter og Gaardejer *P. S. Bredahls Sønner, Peter Severin* (en Bror til Digteren *Chr. Hviid Bredahl*), der beklædte en beskeden Ekstraskriver-Post paa Amtskontoret; han var født 1789, døde 1819 og omtales ofte i de Harhoffske Breve – uden synderlig Ros; Broderen *Chr. Hviid* ægtede hans Enke *Vita-Sophie f. Bertelsen*. At der som nævnt S. 38 »ikke længere var nogen Skole« i Sorø i 1787 er jo rigtigt; *den* ophævedes allerede 1737, og det i 1747 oprettede Akademi var knap 40 Aar efter særdeles haabløst som Læreanstalt. Baade S. 40 og 41 kaldes Holbergs Gods ved Slagelse *Braarupgaard* – det hed *Brorup*, og Tersløsegaard blev ikke »solgt i 1819«, men i 1817 var den sidste Hovedpost af denne Gaards Jorder overdraget til Kammergave, saa der nu kun var c. 26 Td. Land med c. 0,3 Td. Hartkorn tilbage af dette Holbergske Herresædes Tilliggende; om den Stemannske Godspolitik kunde der nok ellers paa dette Sted være Grund til at sige et og andet, men det vil føre for vidt.

Naar det S. 43 hedder, at »Rygterne om Ildspaaættelse (i 1813) *selvfølgelig* intet havde paa sig«, er der dog vist Grund til at tvivle om det fremhævede Ords Rigtighed; de slet ledede og ud i Sandet løbende Undersøgelser, hvis Akter kun højst mangelfuldt er bevarede, bestyrker nærmest Paasættelses-Tanken. Efter min Mening har Stemanns, af Harhoff som et Rygte omtalte Ytring Morgenen efter Branden: *Saa fik de mig dog ei indebrændt den Gang!* vist mere paa sig, end godt er; som den ellers

Paul Christian Stemann (1764-1855).
Maleri af C. A. Jensen 1842 (Frederiksborgmuseet).

meget nøgterne Harhoff selv udtaler (Sor. Tidsskr. VI, S. 275) om Stemann og sig selv, havde de begge Frygten derfor (d. v. s. for et Forsøg paa Mordbrand) i Livet – og Harhoff »vilde give meget Godt til, at jeg kunde blive overbeviist om det modsatte«. – At Stemann »efter Branden fik anvist Embedsbolig i Forvalterboligen« (S. 43) er et vel eufemistisk Udtryk; han *tog* den simpelthen selv, hvor det passede ham – der var iøvrigt vist ikke meget at vælge imellem!

At Forf. kan faa sig selv til – om end blot for Spøgs Skyld, som et Kuriosum! – at nævne, S. 46, den gamle Skrone om det Ingemannske »himmelblaa« Plankeværk er mig en Gaade! Ingemann kom til Sorø i Septbr. 1822, og Paul Chr. Stemann fra traadte Amtmandsskabet i Januar 1827; det var jo ikke uoverkommeligt at gennemgaa dette 5-Aars soranske Regnskaber paa Landsarkivet (Godsforvalterens) og i Rigsarkivet (Direktionen for de lærde Skolers) og se at finde »Fru Ingemanns Henvendelse« til Stemann om dette Stakit eller Plankeværk, hvis Anbringelse om Ingemanns Hus jo ikke direkte sorterede under Stemann. Men saa længe ingen paa denne eneste paalidelige Maade har faaet fast Bund under Anekdoten, synes jeg dog, at man burde skaanes for den!

Naar jeg nu til Slut kun sætter en beklagende Finger paa, at Gaarden Mørup to Gange skrives med svensk *ö*, og paa, at den gl. Godsforvalter *Povelsen* kaldes Poulsen, samt anholder, at Stemann S. 47 siges at have »efterladt Godset *med en Kasse til en Sølvværdi af 400.000 Rd.*« – det maa vel være med en *Kassebeholdning* paa denne Størrelse – er der vist ikke stort flere Petitesser at pege paa. Jo, een er der dog endnu: S. 59 omtales to Gange »Stemanns *Nevo*« som den, der iblandt de Møstingske Papirer fandt de vigtige Dokumenter fra 1721 om Slesvigs Indlemmelse. For det første var der slet ikke Tale om en »*Nevo*« men om Stemanns Datters Stedsøn, den ovenf. nævnte gl. Soraner og senere Indenrigsminister og Amtmand i Randers *M. H. Rosenørn*, der iflg. hans egne Oplysninger havde faaet det Hverv at søge at bringe Orden i Papirerne sammen med Soraneren *Jes Regenburg* (Student 1835) – for det andet var det ikke Rosen-

ørn – hvis Navn Forf. iøvrigt ikke nævner – men Regenburg, som den 16. Oktober 1843 »noget efter Kl. 10 Aften« fandt de vigtige Dokumenter, der »gjorde gl. Stemann ude af sig selv af Glæde«.

Paul Chr. Stemanns Navn er nært knyttet til en vigtig Periode i Sorøs Historie; han bragte i den Grad i sin Styretid Godsets Pengesager i Orden, at *C. F. Wegener* nævner hans Navn paa Linie med Skjalm Hvides Æt og Donatoren Ludvig Holberg som »Sorøs tre store Velgørere« (Sor. Tidsskr. I, 1. Hefte S. 195). Dette er maaske lidt vel meget, men vist er det, at han burde huskes bedre i Sorø – og Amtmand Topsøes indholdsrige Foredrag er derfor særdeles fortjenstfuldt som Mindeskrift. Paa Herlufsholm, hvis Forstander Stemann senere var, og hvor han iøvrigt regerede med en usentimental, ofte vel haard Haand men rigtignok ogsaa gjorde god Gavn som en fortrinlig Administrator, hænger i Festsalen hans Maleri (af J. V. Gertner) fra 1853; Sorø har kun en Blyantstegning (iøvrigt god, af samme Kunstner) paa »den blaa Gang«; Stemann var dog nok et Maleri værd, om saa blot en god Kopi af f. Eks. C. A. Jensens Maleri paa Frederiksborg.

Intetsteds er hans Navn bevaret paa nogen Lokalitet i Sorø; selv det Stemannske Gravsted paa Sorø Kirkegaard (hvori han dog ikke selv hvilede; han er begravet paa Herlufsholm) og som virkelig var et ejendommeligt, ja pompøst Minde om Slægten, har ikke kunnet spares, da den gamle Kirkegaard for nogle Aar siden blev saa sørgeligt mishandlet. Da det yngste Alumnat blev indrettet i den Groothoffske Villa, blev man opmærksom paa, at Grunden, hvorpaa den laa, i tidligere Tid havde baaret Navnet »Stemanns Vænge« – vist ikke efter Paul Chr. Stemann, men fordi det havde været i hans Søns Eje. Hvad havde været rimeligere, om man havde givet Alumnatet dette Navn – ad modum Ingemanns – og Molbechshus – men nej! svigtende historisk Sans hos den eller dem, der havde Afgørelsen, og, efter hvad der blev mig meddelt, en stedlig, radikal og stednavnkyndig Persons Afsky for at faa den gamle Autokrats og Aristokrats Navn frisket op i Sorøs Bevidsthed, slog Tanken herom ud.

Men fra Sorøs Historie kan Navnet dog ikke udskilles, og maaske kan Amtmand Topsøes indholdsrige Mindeartikel vække en ny Interesse for gamle Paul Christian Stemann, hvis ypperlige Styre genskabte den økonomiske Grundvold for den Stiftelse, der har blomstret efter hans Tid – og gør det den Dag i Dag.

Hundrede Aar –

»Vi bifalde allernaadigst indbemeldte Os fra Directionen allerunderdanigst foredragne Plan, som indeholder Grundlinierne for Sorøe Academies Indretning til et Opdragelses-Institut, der ikke alene, som udmærket Skole, giver Undervisning i de Fundamental-Kundskaber, der forberede til academiske Studier, men ogsaa, som Academie, aabner dem, der har gaaet bemeldte Skole igiennem, Adgang til der paa Stedet at anvende den første Tid, efterat de fra Skoleundervisningen ere udgangen, til at høre de academiske Forelæsninger i Philosophie og Theologie, som for de fra de lærde Skoler dimitterede unge Studerende ere fornødne og foreskrevne, førend de gaae over til de egentlige Embedsstudier, hvilke sidste skulde være Vore Universiteter forbeholdte, ligesom og med Embedsexamina forholdes som hidtil . . .«

*Frederik VI's Resolution af 9. Marts 1821
paa Universitetsdirektionens Forestilling af
1. s. M. »angaaende Sorøe Academie.«*

Til Oktober er det 100 Aar siden, at der paany i Sorø – første Gang efter næsten andre 100 Aars Forløb – lød muntre Drengestemmer i de stille Gader, paa det græsgroede Torv og under Klosterportens Hvælvinger. Paa een Gang er den lille Provinsidyl blevet vækket op af sin Tornerose-Søvn af en livsfrisk Ungdom, som tog hele Terrænet i Besiddelse som sit, gik paa Opdagelse i Vildnisset derinde paa det gamle Klosters Omraade, sparkede til Murbrokkerne fra den brændte Akademibygning, naaede ned til Søbredden og spyttede i Vandet – og efter de første Excursioner vendte tilbage til Bygningen der oppe paa Torvet, hvor der endnu ikke var Rullegardiner i Værelserne, saa at et Par unge Adjunkter med Landkort o. lign. maatte dække Vinduerne mod alt for nysgerrige Blik fra den lille Bys indfødte,

Læredrenge, Tjenestepiger og Smaaborgere, der mod Aften drev op paa Torvet og hang med Næsen paa Ruderne for at se, hvordan de tossede latinske Drenge skabede sig.

Det maa have været ubehagelige Dage, disse første, for de ansvarlige Mænd, der skulde have med den unge Skole at gøre, med det Utal af nye Erfaringer, der timevis og dagstøt væltede ind paa dem: indbyrdes skulde de slibes af mod hinandens skarpe Kanter og i Fællesskab drage et Læs, hvis Størrelse de kun anede; Drengene – denne forvildede Bande samlet fra Landets forskellige Kanter, alle uens skønt mest »fine Folks« Børn, i alle Aldre og alle Slags Klæder, i alle Afskygninger af Artighed og Uartighed, Spilopmagere, Enspændernaturer og frække Fyre, der her mødtes under samme Tag for første Gang – skulde bringes under een Hat, og endelig var der Borgerne, Stedets Urindvaanere, der, mistænksomme mod det ny om end i Haab om at tjene lidt paa Tingene, skulde forsones og pacificeres. *Peder Hjort*, der gennem en Menneskealder skulde virke som en tirret og ustyrlig Bremse i alle soranske Forhold, sender allerede efter faa Dages Ophold i Sorø sin øverste Foresatte, Direktoren, en *skriftlig* Meddelelse¹ om, at Skolens Drenge har forarget Borger-skabet ved at gøre Halløj under den Theaterforestilling, et omrejsende Selskab havde givet i Byen, – har vi ikke her i en Nød-deskal alle Smaastadslivets Ingredienser? Men har det været strenge Dage for Lærerne, har det sandelig heller ikke været lutter Spøg for Drengene. Ingen af dem har været vant til Sovesalsliv, ej heller har de før siddet 4–5 sammen paa et Kammer med en af deres egen Midte valgt »Inspektor« som Tilsynshavende; den aarle, aarle Opvaagnen paa Sovesalen, Skolegang før det blev lyst de sure Oktober-Morgener; saare ringe Fritid Dagen lang, Maaltiderne ved de fælles Borde og en uendelig lang tvungen »Præparationstid« – alt har været nyt og ondartet. Lærerne skulde de jo ogsaa vænne sig til og bøje sig under; indbyrdes maatte de se at forliges paa bedste Maade ☺: saaledes at de smaa og svagere fandt sig i at blive pint af de større og raskere, og der blev ikke megen Lejlighed til at gaa paa Opdagelse paa Klosterterrænet. Men Ungdommen den Gang var

vel fra Hjemmene, de fleste af dem, rigtig godt vant til Husfader-tyranni, lurvet Huslærervigtighed og Tvang baade her og der; Disciplinen var dem tidlig indpodet og Lydighed mod de ældre noget selvfølgeligt. Fordi de var saa mange sammen om at dele Vilkaarene, har der nok snart været noget Mukkeri indbyrdes over »Slaveriet«, medens paa den anden Side Spilopperne fik en uanet Charme, naar man var flere om dem. Men Lærerne var heller ikke faa, og langt ud af den Blindtarm, som Sorø By dengang dannede, kunde en eller flere Elever ikke uset komme. De mørke Oktoberdage i 1822 har nok set nogle Barnetaarer, og nogle Suk er opsendte i Elendighed over denne nye Fase af en Drengetilværelse, hvor der ikke blev gjort ret meget for at fornøje de umyndige, medens Sang, Tegning og Gymnastik blev anset – af de voksne – som en passende Fritidsbeskæftigelse og tvungen Kirkegang for *alle* hver Søndag som en Adspredelse . . .

Ud af dette, paa et landsfaderligt Magtbud grundede nye Samfund skulde der nu gro noget ganske uprøvet frem, en ny Fønix var født – hvordan vilde den trives? Med den gamle var det jo gaaet temmelig snavs, lige til selve dens Rede var gaaet op i Luer, efter at den i hele sin Levetid havde skrantet stærkt og efter faa Decenniers ydre Glans var sunket sammen som den Anakronisme, den var: et Akademi for en enkelt privilegeret Kaste, en halvtysk Adel, som der ingen Grund havde været til at føde og frede, efter at Borgerstanden, Landets egne Børn, forlængst havde begyndt at faa Luft under Vingerne og fuldt saa godt forstod at dygtiggøre sig til Livets og Landets Behov som den »offentlige Stand«. Det ærgerlige var, at forstandige Folk længe havde været klar herover – baade den i 1660 og den 1736 nedsatte Kommission til Overvejelse af, hvad der burde ske med den af det i 1623 paaklistrede Ridderakademi destruerede Stiftelse, var kommen til samme Resultat: at man burde vende tilbage til Frederik II's med saa stort Held gennemførte Plan og genoprette den udmærkede kongelige Skole fra 1586, hvis rundelige Eje, omtrent 4000 Tønder Hartkorn, vel kunde bestride dens forsvarlige Drift under en forstandig Styrelse og i borgerlige Former. Men ved Hove var man meget klogere, og Tronskiftet i

1746 kunde intet ændre heri. Nu havde man allerede fra Aar 1770 set Resultaterne, og da Godset noget efter Aarhundredskiftet atter var kommet paa Fode, begyndte Overvejelserne om Sorø's fremtidige Skæbne. De tog Fart efter Oprettelsen i 1805 af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, og vel var man indenfor denne uenig om Maal og Midler, men dens Flertal – Hertug *Frederik Christian* af Augustenborg og *D. G. Moldenhawer* – begreb dog, at skulde en sorøesk Lærestanstalt genoprettes, burde det være efter dens første Stifter, Frederik II's Tanker og Plan, som en fortrinligt udstyret Skole og Opdragelsesanstalt. Men Planens Udførelse blev standset af adskillige Omstændigheder; da Gælden vel var betalt og de fornødne Midler tilstede, kom Oprettelsen af det norske Universitet, hvortil der af de Sorø Midler maatte udredes en Sum, der langt oversteg Værdien af den Holbergske Donation, og som for at der intet skulde blive tilbage, der kunde minde og binde til det mislykkede Akademi-projekt fra 1747, gik selve dettes Hovedbygning i 1813 op i Luer. Atter skulde der skaffes yderligere Midler til Veje, og først da *Paul Christian Stemanns* kraftige Energi havde gennemført ogsaa denne Opgave, kunde der være Tale om at skabe den ny Tingenes Tilstand. Men nu var Universitetsdirektionens Sammensætning en anden, Hertugen af Augustenborg og Moldenhawer var fjernede, *Ove Malling*, der i Modsætning til dem havde været stemt for en »højere« Lærestanstalt, et Akademi, var bleven Direktionens 1. og styrende Medlem, og sammen med ham skulde *Rothe*, *Engelstoft* og *I. P. Mynster* forberede den endelige Plan; Flertallet var da, under Mallings Ægide, stemt for noget lignende som paa Christian IV's Tid: Skole + et lille Universitet, i hvert Fald et Akademi. Det er denne Brydning mellem Opfattelserne, der i 1821 giver sig Udslag i det Kompromis, som er udtrykt i Frederik VI's Resolution af 9. Marts: ikke alene skal der i Sorø være en udmærket Skole, men ogsaa et *Academie*, dog kun aabent for dem, der har gaaet Skolen igennem, og som her kan høre de nødvendige Forelæsninger i Filosofi og Theologi, inden de tager fat paa deres Embedsstudier – men ikke noget Universitet; af dem havde man to i 1821 og

deri nok for det lille danske Monarki. Kompromisser – dem hele den moderne Statsstyrelse baade ude og hjemme er grundet i – er næsten altid ormstukne fra deres første Udtræden i Livet, og saaledes ogsaa her. Hvilke Ærgrelser, hvilken ædel Harm og hvilke spildte Kræfter, har der ikke fulgt efter Oprettelsen af det sidste lille Akademi i Sorø, der, som Mynster aabent udtalte, var stiftet fuldt saa meget for Lektorernes som for Elevernes Skyld! hvor har man ikke ofret Ord og Strømme af Blæk for at godtgøre, hvilken Uret der blev begaaet, naar der ikke mere var et Akademi, eller dog en »højere Læreanstalt«, en Højskole, et Aandscentrum – eller i Mangel heraf en Forst- og Landbrugs-skole i Sorø. Høj og lav, i aandelig Henseende, har vidst Besked med, hvordan det skulde laves; alle gode og onde Kræfter er skiftevis fremkaldt, misbrugte, nedmanede, atter vakte og opkogte og til det yderste ansporede for at skabe noget, der dog kunde bare minde om det, der var mislykkedes 3 Gange – om man dog paany kunde faa »et rigtigt Akademi« i Stand i Sorø. Christian IV's Minde er blevet paakaldt – man glemte aldeles, at der til Driften af hans Akademi udelukkende var bestemt særlige Midler, der intet havde med Sorø Klostersgods at gøre, og som forlængst havde faaet anden Anvendelse, da hans Adelsstiftelse, ikke 50 Aar gammel, var gaaet sørgelig tilgrunde; Christian VI, der vidste bedre Besked end sine egne Raadgivere i 1736, og Frederik V, der overhovedet ikke vidste megen Besked, har maattet holde for; som Trumf Es er *Ludvig Holberg* stukket ud i Tide og Utide, aldeles uden Barmhertighed for vor store Literators Minde, der er saa saare daarligt tjent med, at hans gode borgerlige Navn bestandig skal knyttes til det magre adelige Akademi, der opslugte hans Rigdomme uden at blive federe, og hvis Levetid ikke naaede stort ud over en Menneskealder; endelig har man klynget sig til gamle *Grundtvigs* »Kongstanke« og til Christian VIII's mærkelige embryoniske Realhøjskoleplan, som de Kongebud der *maatte* iagttages og overholdes, om der skulde være Lov og Ret og Rimelighed i Landet . . .

Ser vi tilbage paa de 100 Aar, der svandt, falder det let i Øje, hvor Sorø er et fortrinligt, fint mærkende Maaleinstrument for

Lands og Folks Udvikling i det gennemløbne Tidsrum – angivende hvad Tiden havde Brug for, hvem den havde Brug for, og hvorledes de givne Midler maatte udnyttes i et moderne Samfund. Selve Skolens Materiale viser det: Overklassens Børn fra 1822 og længe nedefter blandes mere og mere med Sønner fra jævne Hjem, og tilsidst møder Kvindebevægelsen op med sin Indsats; Skolen tæller nu baade Døtre og Sønner. Adgangen til og Kravet om den bedste Undervisning, som kan faas for Penge eller gratis, bliver udvidet; man vil lære noget nyttigt, Real-kundskaberne vinder Indpas i Sorø før noget andet Sted i Landet. »Den akademiske Indretning« ramler sammen efter 23 Aars Stagnering med et Maksimum af 15 »Akademister« om Aaret og i hele sin Levetid 246 Sjæle. Den var, som Barn af et Kompromis, fra sin Fødsel dødsmærket: oprettet »fuldt saa meget for Lektorernes som for Elevernes Skyld«, ikke fordi der hos Folket eller hos Folkets Børn var nogen Trang til den. Den led akkurat af samme Sygdom som dens tvende Forgængere: den var bestemt for en Overklasse, og Overklassen kunde ikke bære den. Var der i 1623 Grund til at gøre noget for Adelen, »den offentlige Stand«, der senere skulde styre Landet, fordi der ikke var andre til det, saa var der saa vist ikke nogen Grund i 1748 og endnu mindre i 1822, hvor man da heller ikke talte om Adel, men om »Elever fra de højere Samfundsklasser«, Børn af »Landets bedste Slægter« o. s. v. Det var Revolutionen i 1660, der dødsdømte Christian IV's Ridderakademi; det blev Revolutionen i 1848, der strøg bedre Folks Børn af Listen over dem, som Samfundet for sin egen Skyld særlig maatte tage sig af. Nu var der heller ikke mere Tid til at drive et Par Aar af med at blive cand. phil. i Sorø, Konkurrencen skærpedes, og de, der vilde frem, maatte helst flux i Gang med deres Embedsstudier. Man begyndte ogsaa at blive klog paa, at der var mere at lære i Hovedstaden, anderledes Udviklingsmuligheder for den modnere Ungdom under større Forhold end i den lille sjællandske Ravnekrog, hvor smukt og behageligt man end fandt det dér. Det 3. Akademi i Sorø voksede aldrig ud over »Regensen« paa Sorø Torv, hvor Græsset groede frodigt. Der levede og døde Akademisterne, paa »Akade-

mibygningen« havde de meget lidt at gøre; de to Auditorier var mer end rigeligt nok til deres Behov. Akademistlivet har intet tydeligt Spor efterladt sig i Sorøs Historie. Selv *C. St. A. Bille*, der dog vel maa formodes at have været en Ynder af Akademi-Ideerne, har intet levedygtigt Minde sat det; hans Bog om Sorø – den hidtil uovertrufne Skildring af Livet dér – handler kun om *Skolen* i Sorø og om *Skolens Dreng*; det er denne fra den almindelige Latin- og Realskoletype saa ganske vidt forskellige, friske og fornøjelige Race, som han priser. Kun fra de faa Oplysninger om *Carl Baggers* Ungdomsliv flækker nogle Glimt frem og belyser enkelte Punkter af Regenstilværelsen, men om dens Betydning for det Par Hundrede Akademister, som dér har slaaet deres Folder, foreligger intet.

Havde Frederik VI derfor i dette Punkt af sin Sorø-Resolution intet Held med sig – de mange Ord om »Akademiet« røber da ogsaa straks den Svaghed, der klæbede ved det og krævede dets Begrænsning baade op og ned – saa fik hans Skoleplan desmere Succes. De 30 Elever og 21 skolesøgende Disciple fra 1822 voksede hastigt i Tal under de lykkelige Kaar, der blev beredt Skolen; allerede i 1838 var Antallet af begge Arter Lærlinge fordoblet; ved Skolens og Opdragelsesanstaltens Udsondring i 1843 fra det brøstfældige Akademi og med den dygtige *Bojesen* som Chef fik den for Alvor Luft under Vingerne, og i 1856 naaede den de 185 Elever og Disciple. Saa stagnerede den atter, især under *Tregders* Rektorat, men allerede efter at *Blicherts* ordnende Haand havde hvilet paa Styret i nogle Aar, og især efter at *Hoff* var blevet Rektor, gik det rask frem: gennemsnitlig 56 nye Dreng om Aaret betegner Hoffs 17-aarige Styrelse, og under hans Efterfølger, *Raaschou-Nielsen*, er Gennemsnitstallet steget til 68; allerede i Hoffs Tid var det samlede Antal Alumner og Elever godt paa Vej til de 300, og ved Afslutningen af sit 99. Aar talte Skolen 317 Lærlinge; ved Prøven i Juni iaar optoges der 60 nye Elever, og Antallet af immatrikulerede er nu steget til 3819. Til Undervisning af denne Styrke har 141 Lærere medvirket i de 100 Aar, fra den første uforholdsmæssig store Stab i 1822 paa 15 Mand til en Lærerstyrke i 1922 af 24 – to Tal, der

paa deres Vis belyser Udviklingen, naar de sammenholdes med Elevantallet og det betænkes, at Akademiet, der i 1822 agtedes oprettet men først i 1826 traadte i Virksomhed, straks gav Ly og Læ for 7 Lektorer, medens Skolen kunde nøjes med 4 Adjunkter og 3 »Kunstlærere«, og Direktor var fælles for begge!

Mere end Tallene kunde vi dog ønske at lade Resultaterne tale, men her slipper Statistiken op, og vi kan ikke i nogen Sum nævne, hvad der er blevet af de mange danske Dreng, der i Sorø har traadt deres Børnesko. Og dog – da vor nuværende Konge, som blandt sin Ungdoms nærmeste Omgivelser stadig havde truffet paa ypperlige Repræsentanter for de »gamle Soranere«, i 1913 gæstede Sorø, fandt han Anledning til overfor Skolens Ungdom at fremhæve »hvorledes han rundt i Landet mødte indflydelsesrige Mænd, udgaaede fra denne Skole.« Det vil heller ikke kunne være undgaaet nogen Soraners Opmærksomhed, at det aldrig, Mand og Mand imellem, er nævnet som en Diskvalifikation for nogen, at han er udgaaet fra Sorø – vi tør vel sige: tværtimod, hyppigst mødes den, der tilkendegiver sig som »gammel Soraner«, med en Forhaands-Sympati – et Forhold der dog næppe er uden Forbindelse med den Anerkendelse, der overalt findes af Sammenholdet mellem Soranerne indbyrdes og den Hæder, som disse selv lader deres gamle Skole blive til Del. Thi deri ligger en ikke ringe Del af Sorøs Berømmelse: det trofaste Forhold mellem Skolens Sønner og Skolen selv; det er deres Styrke, at de er udgaaede fra den, er af »god Familie«, adlede gennem det Hjem, der har fostret og præget dem, og det er Skolens Hæder, at dens Sønner elsker den, som de gør; baade synger dens Lov, naar Lejlighed er, og gennem deres Gerninger ude i Livet fører noget af den Ære, de selv kan erhverve, tilbage til den. For 100 Aar siden sendte man Overklassens Børn til Sorø, de skulde gøre den til en fin Skole; nu sender Skolen, ikke mere Overklassens men hele Befolkningens Skole, hvert Aar et halvhundrede Børn ud i Landet, som den har givet sit Præg – ikke noget Overklassepræg, men det der følger med i 6–7 Aar at have levet under lykkelige Kaar paa den bedste aandelige Jordbund, Landet ejer. Vekselvirkningen imellem Skolen og dens

Sønner – det er et af de smukkeste, de sandfærdigste Resultater af de svundne 100 Aar, der kan peges paa.

Hvis man kunde tænke sig, hvorledes en lille ny Dreng, der sidst i September 1822 var skumplet ad Landevejen til Sorø og næste Dag var vaagnet op paa »Regensen« som foreløbigt Midtpunkt for sin Tilværelse – hvorledes han vilde være tilmode, naar han ved et *mutabor* var flyttet hundrede Aar frem i Tiden til f. Ex. en Septemberdag i 1922, naar Skolen lige var forbi, og anbragt umiddelbart indenfor Klosterporten med Opfordring til at se sig om paa Skolens og Byens Grund, ja saa vilde man maa-ske bedst kunne føle den uhyre Udvikling, denne Skoleby har gennemgaaet i et Aarhundrede. Den lille Dreng vilde vist gaa hen og holde fast i Klosterportens tykke Mur – den kendte han dog, skønt, Gud ved – blot for at sikre sig mod Cyklerne og Horden af de uniformerede Drengene, der strømmede ham imøde. Hans Færd ud paa Opdagelse var nok værd at følge, men vi maa lade ham staa i sine egne Betragtninger – halvhundrede Spalter vilde ikke forslaa til at fæstne hans Indtryk, overvældende og utallige, til Papiret. Og hvad er saa hundrede Aar i Sorø's Historie? kun et Par Blade af mange, de allerfleste endnu desværre ikke beskrevne, saa vi alle kan læse dem; gid det ikke maatte vare for længe.* Men hvad vi kan se ved at blade lidt i Sorø's Krønike, det er den lysende Tanketraad, der forbinder Skolens Dag idag med det Program, der for 336 Aar siden blev lagt for, hvad Sorø Kloster, Landets rigeste Abbedi, skulde anvendes til. Kong Frederik II og Kong Frederik VI kan glæde sig i deres Himmel: *deres* Syn paa, hvad Ungdommen havde og har Behov, *deres* Tillid til, hvad der kunde bringes ud af dansk Ungdom under gode Kaar i Sorø, er ikke blevet beskæmmet. Den bedste Skæbne er omsider timedes det Værk, hvortil den ene af dem, fremsynet og storsindet, bestemte Grund og Gods, og den anden, gennem kloge og forstandige Mænds Raad, paany gav Aand og Liv.

* Se nu: Sorø. Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne. Udg. af Sorø's Samfund. I–II. Kbh. 1924–31.

Een besynderlig og bedre kongelig Skole, en udmærket Skole –
det er – i samlet Sum, det lykkelige Resultat, som vi i 100-Aaret
for dens Genskabelse kan fejre i Sorø.

B. S. Ingemanns Barndomshjem i Slagelse

Da Slagelse Latinskole nedlagdes ved Udgangen af Skoleaaret 1851–52, skete der ganske bestemt Byen en betydelig Uret. Havde man – som af Christian VIII paatænkt – faaet omdannet Sorø Akademi til en i Grundtvigs Aand indrettet Realhøjskole, var det vel heller ikke sket. Da denne Plan døde med sin Vel-ynder, og det lille 3-Semesters Akademi i 1849 blev ophævet, mens Sorø Skole bibeholdtes som kombineret Latin- og Real-skole, var den gamle Slagelse-Skoles Dage talte – to Latinskoler saa nær hinanden fandt man med nogen Grund unødvendigt. Men for Slagelse Bys Aandsliv var det afgjort et uerstatteligt Tab, og ved Frekvensen af Kostgængere og hvad de førte til Byen ogsaa af økonomisk Betydning. Den saaledes forsvundne Skole kunde se tilbage paa en hæderlig udfyldt Plads i dansk Skolehistorie; blandt dens 1083 Dimittender siden 1612 er der mange brave danske Mænd, adskillige fremragende og enkelte udmærkede. Af disse sidste bærer Marmortavlen paa den gamle Bygning ved Sct. Mikkels Kirke, som i Tidernes Løb har været Kirkelade, Latinskole, Militærsygehus og nu Politistation, Navnene paa seks – desværre i en Form, som gør Tavlen Udsagn til en grov historisk Fejl, idet Skolens verdensberømte Søn, *Hans Christian Andersen*, aldrig som Elev har betraadt denne Bygning, der ophørte at være Skole 1809, medens Eventyrdigteren først i 1822 blev Elev i Skolen, der da laa paa Bredegade, hvor Slagelse Sparekasses Bygning nu staar. Naar Bystyret i Slagelse en Gang bestemmer sig til at rette denne Fejl, vil det kun hædre sig selv derved, og de Navne, der bliver tilbage paa Tavlen, vil ogsaa klinge godt nok i danske Øren og faa Byens Gæster til med Ærbødighed og Interesse at betragte det gamle Hus. Især vil et af dem altid blive læst af hver dansk med Deltagelse og taknemmelige Følelser – *Bernhard Severin Ingemanns*. Og skønt Digte-

ren i sin Levnedsbog maaske noget for fantasifuldt har dvælet ved Løjerne, som da dreves i den gamle, for et Nutidsøje ufatteligt lille og snævre Skole af *Christian Niemann Rosenkilde*, den senere ypperlige Skuespiller, og hans Medagerende paa denne hans første Scene, den senere Byfoged i Vordingborg *Mathias Frederik Hansen*, saa har han dog baade direkte i sine Skrifter og indirekte gennem disse paavist, at han visselig ikke uden Udbytte i seks Aar gennemgik den Slagelse lærde Skole. Paa saa mange Maader har Ingemann, der ved Siden af sine romantiske Idéer havde aabent Blik for det jævne Borgerlivs trohjertige Ytringsformer, dets Lune og Hygge, haft Udbytte af sin Slagelse-Tid, og for dem, der nu daglig færdes i de Gader, hvor hans Barnefod en Gang har traadt, kan det maaske have Interesse at erfare lidt om, hvor hans Hjem var i disse Aar. Selv har han i sin Levnedsbog uden at angive Stedet nærmere omtalt to af de Boliger, der har huset ham; om disse og det tredie, der saa ham drage bort som Student, skal der da her gives nogle Oplysninger.

Afsnittet i *Levnedsbogen*, der handler om hans Moders Ankomst som Enke med sin gamle Moster og sin Børneflokk til Slagelse, begynder som en ægte Ingemannsk Roman: »Det var en halvdunkel Oktoberaften 1800, da den udvandrede Præstefamilie fra Torkildstrup kørte forbi Antvorskov Slot for at overnatte første Gang i det nye Hjem.« Og han beskriver videre sine Indtryk af »den mægtige Bygning, som i Halvmørket opløftede sine høje Gavle og Taarne over den lange, hvide Ringmur« – hvorledes han kørte gennem den brede Slotsallé ind ad »Slottensport« og steg af i Bredegade hos en Enkefrue, hvis halve Huslejlighed nu blev Familiens nye Hjem. Fruens Navn nævner han ikke – det var Enkeprovstinde *Ane Cathrine Eleonora Dorothea Top*, født *Henrichsen*, hvis Mand, Provst Diderik Pedersen Top, i 1796 var død som Præst ved Sct. Mikkels Kirke.* Hun var en velhavende Kone, som havde haft andre Ejendomme i Slagelse, og som nu i 1800 havde købt Gaarden gl. Matr.-Nr. 151, 152 og

* Selv forlod hun Slagelse i Oktober 1811, men begravedes dér 1. Marts 1816, 72 Aar gammel.

153, nu Matr.-Nr. 30, af Kaptajn A. G. Heide¹ – en anselig Gaard, bestaaende af 20 Fag, hvoraf 2 Fag var Port, til Gaden og et 9-Fags Sidehus samt en 3-Fags Tværlænge i Gaarden. I Sidelængen, hvoraf Provstinden dog kun havde de 4½ Fag – det øvrige hørte til Naboen, Birkedommer *Hennebergs* Gaard –, var indrettet Hestestald, Vognremise m. m. og Rytterkamre, tidligere benyttet af Byens Garnison; i et af disse, hvor Gulvet var af Kampesten som i en Stald, fik Bernhard og hans tre Aar ældre Broder, *Christopher Frederik Christian*, deres Logi. Til Gaarden hørte, hvad Taksationsmændene i 1805 kalder »en meget skøn og velanlagt Hauge«,² men om denne og Gaardens øvrige Herlighed har Digteren selv fortalt i sin *Levnedsbog*, hvortil derfor kan henvises. Hos Fru Top boede hendes 25-aarige Søn Christian Ulrich og en 11-aarig Datterdatter Eleonora Dorthea Dan, hvis Fader var Præst i Gierslev, samt en Tjenestepige; ogsaa hos Provstinde Ingemann var der, foruden hendes 3 Døtre og 2 Sønner samt Moster Marie,* en lille, ung Tjenestepige, Karen Sophie Hansdatter, der kom fra Landet til sin nye Kondition i Oktober 1800.⁴

Det var altsaa ikke saa faa Beboere, Gaarden rummede. For dem, der kom fra den store Præstegaard paa Falster, var det naturligvis knebne Forhold at leve under; snævrere var der dog i Familiens næste Bolig, hvortil den flyttede ved Udgangen af Aaret 1801.⁵ Det var et lille Lejehus, tilhørende Købmand *Johan Arend Kjerulf* paa Smedegade, og var beliggende mellem dennes store Gaard (nu Matr.-Nr. 273) og »Byens Brønd«, d. v. s. paa den spidse, yderste Grund mellem Smedegade og Skolegade, gl. Matr.-Nr. 39a, nu Matr.-Nr. 275, Gade-Nr. 14.⁶ Da Fru Ingemann flyttede til Slagelse, var Huset beboet af residerende Kapellan ved St. Mikkels Kirke *Hans Bastholm* med Hustru, født *Beyer*; sidst i Maj 1801 blev han udnævnt til Sognepræst ved St. Peders Kirke, hvor Pastor C. V. Lund var død, og saaledes blev Huset, der egentlig var indrettet til to Familier, nu ledigt.⁷ I sin

* hvis Livstragedie Ingemann skildrede i en uhyggemættet Fortælling med dette Navn. Hun hed Madam *Hind*, født *Harboe*, var i 1800 67 Aar og Enke efter Klokker Peder Hind i Thisted.³

Levnedsbog betegnede Ingemann den nye Bolig som »et yderst lille Hus, hvori alting var saa smaat som i et Dukkehus«; Facaden er dog 20 Alen lang, men Huset unægtelig noget smalt.⁸ Dengang var der dog »en lille vakker Have dertil« – nu optaget af Nabohuset, Gade-Nr. 12, og ved Siden deraf den store Købmandsgaard med sine vidtløftige Bygninger og Vænger til begge Sider. Til dette Hus, hvor Drengen straks fik indrettet sig en Gyng paa Loftet, knyttede der sig senere for ham og hans Kreds baade glade og vemodige Minder – især om Søstrenes Kærlighedsskæbner – en lykkelig og en sørgelig, hvorom kan læses i *Levnedsbogen*; her har han og hans kære ogsaa oplevet den voldsomme Ildebrand den 22. September 1804, hvor Luerne ikke var langt fra hans Hjem, hvis Beboere sikkert har været hede om Ørerne. Huset er nu delvis ombygget, men Grundplanen og sikkert enkelte Bygningsdele bevarede; i 1810 solgte Kjerulff det til Feldbereder Johan Peter Fleck,⁹ hvis Enke Inger Margrethe, født Crone, i 1840 afstod det til Kobbersmedemester Ole Christian Ravn;¹⁰ han solgte i 1845 Haven fra til Snedkermester Johan Fabian Adler.¹¹

I fire Aar boede Provstinde Ingemann paa Smedegade; saa købte hun – rimeligvis ved Penge, hun laante af sin afdøde Broder Hans Swanes velsituerede Enke, født Gad – den Gaard yderst paa Bredegades nordre Side, der siden 1781 havde tilhørt Konsumptionsinspektør, Major *Andreas Winding*, men nu, efter hans Død den 10. marts 1805, blev solgt ved Auktion i Maj s. A.¹² Fru Ingemanns Hjælper ved Købet var Byens norskfødte Postmester *Hans Nicolaus Ole Femmer*¹³ skildret af Ingemann i »Landsbybørnene« som Postmester Hemmer – og hun betalte den med 1600 Rigsdaler d. C. Ejendommen bestod af en Gaard* med over 27 Alens Facade til Gaden, hvoraf Port i de to Fag, under gl. Matr.-Nr. 145; den var indrettet til 3 Værelser, Køkken og Kamre samt Forstue og med Kælder under 5 halve Fag samt et Sidehus mod Vest, 18½ Alen langt, indrettet

* Til Gaarden hørte et lille Vænge paa ca. 1 Td. Land, »Liussemands Krogen« kaldet (1781). Det stødte op til Gaarden og dens Have og var tildels egnet med Stengærder.¹⁴

med 2 Værelser, et Kammer, Kostald og Vognremise samt en Kvist paa Taget; Øst for Gaardspladsen var en Bindingsværks Skillemur med 2 Rader Tagsten, der adskilte Gaarden fra Naboen. Til Ejendommen hørte et Lejehus, gl. Matr.-Nr. 144, med 7 Alens Facade; det rummede en Stue, Køkken og Kamre;¹⁵ siden Januar 1804 havde dette Hus været lejet ud til Hører ved Latinskolen, senere – i 1808 – Professor ved Københavns Universitet, Dr. teol. (i 1813) *Jens Møller*,¹⁶ der selv var Student fra Slagelse og i Juni 1802 var vendt tilbage til Skolen som Lærer. Han havde i August 1803 ægtet en Datter af Købmand Jonas Sørensen Lund i Slagelse og maa have haft det noget knebent i det lille Hus, hvor han dog stadig havde mindst een Latinskoledreng som Pensionær.¹⁷ Ingemann elskede denne Lærer og omtaler ham ofte smukt – men nævner intet Steds, at de engang boede Dør om Dør i Fru Ingemanns Ejendom. I Side-længen til Gaarden havde Major Winding i September 1804 givet Husly for Politibetjent Hans Thorsen og Hustru, der, som nygifte, var blevet husvilde ved Branden;¹⁸ Hans Thorsen fik nu Fru Ingemanns Bolig paa Smedegade,¹⁹ og mulig har Jens Møllers Logerende da faaet Plads i Sidehuset.

Her i Gaarden paa Bredegade, yderst ved Porten af den i 1863 nedrevne Accisebod, levede Bernhard Ingemann da sit sidste Aar i Slagelse; herfra drog han ud for at blive Student i Oktober 1806,²⁰ og her har hans Moder i Angst og Spænding ventet paa Efterretning fra ham, da han Aaret efter gik paa Volden som Soldat i Studenterkorpset, mens Hovedstaden blev belejret og bombarderet. Her har han senere i Ferierne besøgt sin Moder og sine Søskende; her døde hans Broder *Hans* den 5. Marts 1809, og her lukkede ogsaa hans Moder for sidste Gang sine Øjne den 2. Maj samme Aar; ved Sønnens Side begravedes hun paa St. Peders Kirkegaard, tæt ved Kirkedørens østre Side²¹ – ikke Antydning af en Sten eller andet angiver Stedet i vore Dage!

Dermed opløstes da Digterens Hjem i Slagelse. Søsteren *Bollette* var nylig blevet gift og draget med sin Mand, Pastor *Niels Chr. Spur*, til Hem ved Mariager, efter at de den 21. April var

viede i St. Peders Kirke; *Moster Marie* flyttede hen til Madam Rosenkilde i Bjergbygade,²² Søsteren *Nikoline* drog over til Spurs og *Johanne Laurens* til sin Broder, Pastor *Severin Ingemann* i Aarby. De selvskiftende Arvinger solgte den 5. Marts 1810 Gaarden og Huset paa Bredegade til Hattemager Marcks i København,²³ som med en lettjent Avance paa 500 Daler samme Aar i Oktober solgte det hele for 3100 Rdl. til den nysudnævnte Læge ved Slagelse Hospital, Dr. med. *Rasmus Frankenau*, som straks flyttede derind.²⁴ Saaledes blev Gaarden da paany Bolig for en – ganske vist meget ubetydelig – dansk Digter, der dog har skrevet smukt om det gamle Antvorskov. Længe fik han ikke Lov at leve her – den 14. Oktober 1814 begravedes han paa Hospitalets Kirkegaard – hvor den, der skriver dette, forgæves har eftersøgt blot en Smule Sten med hans Navn – og i 1815 solgte hans Enke Ejendommen til Kollektør og Over-Konsumptionsbetjent Hans Richard Olsen.

Fru Ingemanns Gaard er endnu nogenlunde bevaret i sin oprindelige Skikkelse; Porten er forsvundet, den gamle Indgangsdør sidder i Sidelængen, den aabne Kældertrappe i Gaarden er vendt – men de gamle, svære Trappesten er dog vist de samme. Og man kunde jo gerne ved offentlig Foranstaltning anbringe en beskeden Sten paa Husets Mur ud til Gaden, der kunde mæle om, at her var *Bernhard Severin Ingemanns* og hans Moders Hjem fra 1806 til 1809.

Om Ingemanns Aftensang »Fred hviler over Land og By«

Under anden Syslen med *Ingemanns* Virksomhed i hans første Sorø-Aar er jeg bleven opmærksom paa en Artikel i Danske Studier 1915, S. 205, hvori nuværende Lektor i Sorø, Dr. phil. *H. Ussing*, polemiserer med den gamle Soraner, Museumsdirektør Dr. phil. *Karl Madsen*, og betegner det som »et ejendommeligt Udslag af den ubestemte, svævende Forstaaelse, Folk tit har af *Vers*,« naar *Karl Madsen*¹ vil hævde, at Ingemanns *Fred hviler over Land og By* maatte mindes – om ellers noget Sted – i Bager Købkes mellem By og Land beliggende Hus ude ved Blegdammen. »Her var,« skriver *Karl Madsen*, »endnu mindre af Verdens Larm, end der havde været i Kastellet. Den dybeste Stilhed. Kun ud paa Natten brudt af sære Toner. Det var Vægteren, som blæste i sit Horn for at skræmme Tyve bort fra det gode Tøj, der var lagt paa Bleg. *Han synes ihukkommet i Aftensangens Strofer: »Paa Dammen fjerne Vogter gaar og lover Herrens Navn.«*« Hertil bemærker Dr. Ussing, at de nævnte Verslinier »misforstaas ret almindeligt« og han finder, at »det virker helt pudsigt, at se Ingemanns fromme Vogter, der en lys Sommeraften lover Herrens Navn, forvandlet til en barsk Vægter, der i Nattens Mulm og Mørke tuder i sit Horn for at skræmme Tyve bort.« Rent bortset fra, at der i *Karl Madsens* Thesis ikke siges noget om »Mulm og Mørke«, og at der i selve Digtet paa den anden Side ikke er nogetsomhelst, der udtrykkeligt angiver, at det tager Sigte paa »en lys Sommeraften« – det der »lyser« i Digtet er Maane- og Stjerneskaeret, der som oftest vil vise sig stærkest om Høsten og Vinteren, ligesom »Søen« kan staa blank og stille en mild Decemraaften – saa turde det ligge meget nær at antage, at det er Ingemann, der netop er stærk i at omsætte den raa Virkelighed til høj Poesi, som selv har »for-

vandlet« den horntudende Vægter til Vogteren med den fromme Aftensang.

Savner Dr. Ussing et prægnant Eksempel paa en saadan Forvandling, skal jeg opfordre ham til at sammenholde Ingemanns patriotiske og »skønne« Indtryk af Afskedsfesten mellem de danske i Rom og de augustenburgske Prinser i Storta 27. April 1819² med *Rudolf Bays* Skildring af de virkelige, utrolige Gemenheder ved denne Fest,³ men iøvrigt er Eksemplernes Tal saare stort. Nej, siger Dr. Ussing i sin videre Udvikling, »det Ord, som volder Forvirringen, er *Dammen*. Man forstaar jo straks, at *Dam* her ikke kan være en *lille Sø*. Man kommer da til at tænke paa, at man kender en S sammensætning med *Dam*, *Blegdammen*, hvori Ordet øjensynlig betyder Mark eller Eng. Og i samme Øjeblik bliver den syngende Vogter til en blæsende Vægter og hele Oprinet bliver som Følge deraf forlagt fra *Sorø*, hvor Ingemann jo boede [sic!] til Kjøbenhavns Østerbro.« Dr. Ussing foregriber her det, han først skal bevise, ved at erklære, »at der kan ingen Tvivl være om, at den Aftenstemning, som Ingemann besynger, i Virkeligheden hører *Sorø* til« og nu følger Beviset: *Dammen* er Navnet paa en Strækning ved Vestsiden af *Sorø Sø*; *Dam* betyder en *Dæmning* men ogsaa det Vand, der opdæmmes (her støttes med et Citat fra Gl. skaanske Lov 12, 1), og i Stednavnet ved *Sorø* betyder *Dam* netop *Dæmning* : den *Dæmning*, ad hvilken den gamle Skelskørvej fra *Sorø* føres over det side Terræn vest for *Sorø Sø*, og hvorfra Navnene *Damsmosen* (mellem *Vejdæmningen* og *Sorø Sø*), *Damslund* og *Damsgaard* stammer. Dette er sikkert altsammen rigtig, blot faar man ikke at vide, om en enkelt bestemt Lokalitet kaldes kort og godt *Dammen* (som i Digtet); men i saa Fald kan der da ved dette Ord højst tænkes paa selve *Dæmningen*, *Vejen*, hvorpaa altsaa *Vogteren* maa vandre frem og tilbage og synge. Nu kniber det ganske vist at faa Ingemann sat i Forbindelse med *Vejdæmningen*, men Dr. Ussing har Forklaringen parat: »paa Ingemanns Tid ejedes *Damsgaarden* af *Christian Bredahl*,« og nu glider det: Ingemann var *Bredahls Ven*, han besøger ham paa *Damsgaard*, faar dér nærmere og grundig Besked om Oprindelsen til Stedets og Om-

egnens Dams-Navne, og denne topografiske Erfaring bliver – som lokal Kolorit – puttet ind i det lille Stemningsdigt. At dette er Sagens sande Sammenhæng bekræftes nu for Dr. Ussing ved Samtale med en gammel Kone i Borød, der for 40 Aar siden har vogtet Kvæg i Damsmosen, og hvis Moder nok har gjort det samme: »Saadan har da Forholdet sikkert ogsaa været, da Bredahl boede paa Damsgaarden og Ingemann i sit Hus ved Sorø Sø. – Om Aftenen lagde Kvæget sig ind i et Skur i Engen, og Vogteren kunde da gaa hjem.« Antagelig har Vogteren da ogsaa nok sunget rigtig højt (og fromt), og Ingemann har siddet paa den anden Side af Søen og lyttet anspændt efter, thi Afstanden er saadan noget som 1½ km. »Det er tydeligt nok,« slutter Dr. Ussing dog trøstig sin Udvikling, »denne *Dam* og denne *Vogter*, Ingemann omtaler.«

Ja, det er tydeligt nok. Det er blot kedeligt, at Bredahl først flyttede til Damsgaarden i Foraaret 1824, og at Ingemanns Digt er fremkommet allerede 1823; det første staar at læse f. Eks. i *Otto Borchsenius'* lille Skrift om Bredahl,⁴ og i Ingemanns samlede Skrifter (1. Udgave) 4. Afdeling er Aarstallet 1823 anført i Parenthes ved Digtet, hvor det opføres i Indholdsfortegnelsen S. XV til 6. Bind. En lidt mere indgaaende Undersøgelse vilde have kunnet oplyse Dr. Ussing om, *naar* det berømte Digt er trykt 1. Gang, nemlig i det af *A. P. Liunge* udgivne Ugeskrift *Harpen*, 4. Aargang, No. 1, der udkom 3. Januar 1823, og man tør vel, ud fra hvad der vides om Datidens Befordringsvæsen, slutte, at Manuskriptet for at være Udgiver og Trykkeri i Hænde i det mindste to Dage før Udsendelsen af det paagældende Nummer af Bladet, maa være skrevet og afsendt fra Sorø *inden Udgangen af 1822 senest*. Dets Affattelse i Sorø forudsat er der da foreløbig mest Sandsynlighed for, at det maa være skrevet i Tiden fra midt i September 1822, da Ingemann kom til Sorø,⁵ og til henimod Slutningen af December s. A. – ganske vist ogsaa forudsat, at han ikke, hvad der maa synes *meget* usandsynligt, havde skrevet det ud fra tidligere, flygtige Indtryk fra Besøg i Sorø, f. Eks. for at se paa den ham dér bestemte Bolig.

Men vi vender tilbage til *Dammen*. Thi skønt Dr. Ussing, som

det hedder i Militærsproget, har været »forkert afmarcheret«, saa har han dog nogen Ret i, at det er dette Ord »som volder Forvirringen«. Det turde vel nu altid være anbefalelsesværdigt, naar man vil efterforske saadan et Ords Betydning paa et bestemt Sted, f. Eks. i et gammelt Digt, da ikke at fjerne sig al for langt fra Sprogbrugen paa selve den Tid, da det er anvendt. Nærmere end med Skaanske Lov ligger det da at beraade sig med Videnskabernes Selskabs Ordbog, 1. Bind fra 1793, hvor vi S. 586 finder Ordet *Dam(en)* med Forklaring under 3: »Det samme som *Blegdam*. At toe til Dams. Pigerne er ude paa *Dammen*.« Der staar intet om, at Ordet i denne Betydning er forældet; det ligger da allerede nær at formode, at det i denne Betydning ogsaa har været Ingemann præsent, og *det viser sig, at han netop selv bruger det paa denne Maade*, nemlig i Digtet *Reinald Underbarnet*, udkommet i 1816, hvor Ordet forekommer ikke mindre end fire Gange.⁶ Det hedder her:

1. Skjøn Anna, den næstældste Datter, gik
hver Morgen, sit Lærred at blege
paa *Dammen*, hvor hun efter gammel Skik
med Søstrene pleied at lege.
2. Gak ei – han sagde – saa tidlig ud
paa *Dammen*, dit Lærred at blege.
3. Men Faderen vandred paa *Dammen* ud
der fandt han i Græsset, det grønne,
. tre Ørneæg . . .
4. O! dig det var, som skjøn Anna røved,
da hun ved sit Lærred paa *Dammen* stod.

Professor *F. Rønning* har i en Note til et af ham i 1919 for Udvalget for Folkeoplysningens Fremme besørget Udvalg af Ingemanns Digte⁷ gjort opmærksom paa, at *Dammen* = *Bleg-*

dammen forekommer det ene af de anførte Steder (Citat 2), og er herefter ret klar over, at der ogsaa i *Aftensangen* (Fred hviler over Land og By) maa være Tale om en Blegdam, men Professoren synes ikke at drage videre Slutning deraf, thi i hans Bog hedder det (S. 123) i fuld Tilslutning til Dr. Ussings Theori om Digtets Sorø-Tilblivelse: »Der var ingen officiel »Aftensang« paa Sorø Akademi. Men naar Ingemann, mens Dagen hældede og Skyggerne voksede, sad i den aabne Havestuedør, da sukkede Aftenfreden saa mildt efter at faa sin Udløsning i Sang. Og den fik det Det maa have været en stille Sommer- eller Efteraarsaften i 1822, at disse Ord fandt frem til Ingemanns Læber.« Holder denne Opfattelse Stik – herom nærmere nedenfor – maa Ingemann i 1822 (efter Midten af September) have hørt en Vogter eller Vægter gaa og synge paa *en Blegdam* i eller ved Sorø. At en saadan fandtes ses – for at blive ved de skønlitterære Kilder – af den soranske Akademist *Frederik Petits* (eller maaske rettere *Carl Baggers*⁸) Digt *Fødselsdagen*, hvori det hedder med stærk sorøtopografisk Lokalfarve⁹:

Tidens Tegn det er forvist,
 som mig slet behager,
 naar en ung Akademist
 haant ad Phønix vrager.
 Luften er fra Morgengry
 fyldt med lutter Lærker,
see, hvor landligt vest for By
Frøkner bleger Særker!

Men her er ikke Tale om en Blegdam vest for Sorø Sø o: i Mosen ved Damsgaard; det er en langt nærmere Lokalitet, antagelig Engstykket mellem Baggadens Haver mod Vest ned mod Søen; her har de soranske Akademister fra »Regensen« sikkert yndet at kigge efter Byens kvindelige Ungdom, der *var ude paa Dammen*; at ogsaa Ingemann har kendt Blegpladsen, om vel knap efter en à to Maaneders Ophold i Byen, er muligt; han kunde

B. S. Ingemann (1789-1862).
Maleri af A. L. Koop o. 1818 (Frederiksborgmuseet).

ogsaa paa en Aftentur i Søgaden have hørt Sang fra Blegdammen og bevaret en Stemning herfra, der senere gled ind i et Digt, og hvem ved, hvad f. Eks. Dr. Ussing kunde aflure en gammel Kone fra Baggade herom? At Ingemann i hvert Fald ikke kan have siddet i »den aabne Havestuedør« og hørt Vogtersang fra Dammen hinsides Baggade, behøver for den lokalkendte ingen nærmere Paavisning.

Som foreløbig Resultat af vor Undersøgelse kan formentlig herefter fastslaas følgende: Ingemann har kendt – og i 1816 – brugt Ordet Dammen i fast Betydning som = Blegdammen; han har i Sorø næppe – inden 1823 – hørt nogen Vogters »fromme Sang« fra Blegdammen, og i det Tidsrum af højst 3½ Maaned, hvori han har opholdt sig i Sorø, inden »Fred hviler over Land og By« gik i Trykken, har han ikke gennem Bredahl kunnet erfare noget om en Dam ☉: en Vejdæmning hinsides Sorø Sø. *Med Dammen i Digtet er der da sandsynligvis sigtet til en Blegdam, og ikke til nogen Lokalitet i eller ved Sorø.*

Er det nu ikke muligt nærmere at tid- og stedfæste Digtet? Da Dr. Ussings Forklaring turde være mortificeret, er der maaske Anledning til yderligere at skænke det Opmærksomhed, som hans Modpart, Museumsdirektør Dr. Karl Madsen anfører om Digtets Tilknytning til Lokalteter ved København. Selv henviser denne Forfatter som Kilde for sin Opfattelse til en i 1901 udkommet Piece *Østerbro i gamle og nye Tider*¹⁰ samt til »Dr. Villads Christensens Bog om Datidens Kjøbenhavn«¹¹, hvor Egnen ved Sortedamssøen for et Par Menneskealdre siden beskrives. Dr. Christensen henviser atter til en Artikel i *Museum* for 1895 af afdøde Boghandler *Otto B. Wroblewski*,¹² og unægtelig synes man her at staa overfor en Beskrivelse, der mærkeligt stemmer med, hvad der skildres i Ingemanns Digt. Et Par Citater af den gamle Boghandlers Artikel maa her være paa deres Plads. Først hedder det om Blegdammen:

»Søens [☉: Sortedamssøens] nordlige Bred begrænsedes af Blegdammene. Hvem husker nu Blegdammen,¹³ hvor de lange

hvide Strimler Lærred, Side om Side, laa paa Bleg, d. v. s. for at bleges i Solen og hærdes af Natteduggen? *Naar saa Aftenen kom og Maanen med sit tryllende Halvlys gav det hele et mystisk Præg*, naar de af forbiilende Skyer kastede vaxlende Skygger vakte et spøgelsesagtigt Liv i det hvide Lærred, og *naar de underlige, melankolske Toner, som Vægterne paa Blegen gav til Bedste paa deres Kohorn* for at skræmme Tyvene, *klang ud over Søen*, og som i Nattens Stilhed kunde høres i vide Kredse, skabtes en Stemning som endnu er levende hos mig. Hvor hemmelighedsfuldt var ikke det Hele, og hvor prægede det sig ikke i Barnets Bevidsthed og Erindring [Forf. er født 1827], saa at en Tone, en Gjenklang, der minder om hin, som ved et Trylleslag vækker det Hele til Liv i Erindringen.« Det hedder videre om Udsigten fra Volden ved Nørreport til det omgivende Land: »Som et blinkende Sølvbaand, begrænset paa den indre Side af Stiernes Trætøppe, slyngede sig i en svag Bue de tre Søer, der glimtede i Solens Straaler, saa det kunde gøre ondt i Øjnene. Deres Bredder var ikke som nu afsatte i en lige Linie med Bolværk, ud og ind bugtede de sig, medens Jordsmonnet skød sig fladt ud; ludende Piletræer, Siv og Rør, hvor Vildanden rugede, hvor Drossel og Stær fløjtede, og hvor der var Rørskjæring om Efteraaret, *spejlede sig i Søernes blanke Flade*; udfør Haverne var hist og her smaa Broer udlagte, hvor Smaabaade tilhørende de mere Velhavende, vare fortøjede.« Og sluttelig oprulles et Billede fra Broen udfør Nørreport: »De terrasseformede Volde paa den ene Side og ligeoverfor liggende Glacier paa den anden vare dækkede af en rig Vegetation og i den *stille Aften, naar Larmen fra den store Stad lidt efter lidt døde hen og Fuldmaanen sejlede højt paa Himlen, spejlende sig i den blanke Flade*, mens Nattergalen slog sin Trille i Buskene i Kirsebærgangen og kun et enligt Lys i Møllen oppe paa Bastionen røbede Menneskers Nærhed, ja, saa kunde man tro sig tryllet bort, *langt bort fra den store Hovedstad* med de 150,000 Mennesker og helt ud i Eventyrlandet. *Stilhed hvilede over Landskabet og forhøjedes yderligere ved, at en Fisk »slog« i Graven, ved en fjærn Hundegøen, ved den ensformige Tuden*

fra Vægterne paa Blegdammen eller ved »Afløsningens« takt-
 faste March over Broen; naar saa Lyden heraf forstummede,
hensank atter det hele i en dyb drømmende Ro, indtil en svag
 Lysstribe i Øst forkyndte den gryende Dag Der var en
 Poesi udbredt over det hele, som yderligere forhøjedes ved det
 ukendte, hemmelighedsfulde, der hvilede over Fæstningens Ter-
 ræn, hvor al Passage var forment udenfor de slagne Veje, en
 Poesi som den, der nu færdes i de brede, gasbelyste Gader, ikke
 har Anelse om.« I Citaterne er fremhævet visse Steder, der er
 umiddelbart beslægtede med Sceneriet i »Fred hviler over Land
 og By«, og det kan umuligt bestrides, hvilket Bidrag denne Be-
 skrivelse yder i Retning af at fæstne Stedet for det Billede, Digtet
 opruller, til de af Wroblewski skildrede Lokaliteter, samtidig
 med at man maa gøre sig klart, hvorledes Digtets Antydninger
 af Lokalfarve paa væsentlige Punkter umuligt kan passe med,
 hvad Ingemann kan have iagttaget nede i Sorø. *Her* har han
 afgjort ikke, i Tiden indtil 1823, kunnet finde Anledning til
 at opstille »Land og By« som to forskellige landskabelige Ejen-
 dommeligheder, og endnu mindre til at dvæle ved, at »ej Verden
 larmer mer« – Verden larme i Sorø 1822! – ligesom det vilde
 være plat umuligt i Sorø, ogsaa i vore Dage, at se Fredens Engel
 gaa »over By og Dal«. Naar man nu vil betænke, at Ingemann
 siden sin Ankomst til København som Student og til hans Uden-
 landsrejse i 1818 bestandig har haft sit Tilhold i det gamle
 Nørrevoldkvarter, hvor ogsaa hans Kæreste boede, og at han
 sikkert ikke mindre end den unge Wroblewski en Snes Aar senere
 har været opfyldt af de samme Skønhedsindtryk fra Volden,
 Glaciere og de fredelige Søer med deres Blegdamme, saa synes
 det som at gaa over Aaen for at hente Vand, hvis man vil gaa
 længere bort end til Volden med sin Dal foran den om Dagen
 larmende og ved Aften saa fredelige By København for at finde
 det Sted og de landskabelige Ejendommeligheder, der gengives i
Aftensangen. Og med hvad der ovenfor er fremdraget om den
 Anvendelse, Ingemann gør af Ordet *Dammen*, in mente vil det
 vistnok med Føje kunne fastslaaes som Undersøgelsens næste Re-
 sultat, at hans *Aftensang* ikke gengiver Naturindtryk fra

*Sorø, men fra Voldterrænet og Søerne ved København, saaledes som Egnen her saa ud i den første Fjerdedel af forrige Aarhundrede.**

Ved et Forsøg paa nærmere at tidsfæste Digtet end det ovenfor er sket ved Fremdragelsen af dets første Fremkomst paa Tryk, støder man straks paa det mærkelige Forhold, at det Aars- tal – 1823 – hvormed det er betegnet i Indholdsfortegnelsen S. XV i Ingemanns samlede Skrifter 4. Afdl., 6. Bind, efter det ovenfor udviklede i hvert Fald ikke angiver, naar det er *digtet*; nogen Angivelse af Tilblivelsesaaret vil man ogsaa forgæves søge i Digterens egen Redegørelse for hans Forfattervirksomhed og i hans trykte Breve. Af disse ses det derimod – se Brev af 1 $\frac{1}{3}$ og af 2 $\frac{4}{3}$ 1823 fra henholdsvis Pastor *Hornsyld* og *Steen Blicher*¹⁵ – at Digtet straks havde vundet Bifald, men her møder os en ny Besynderlighed: Ingemann optager desuagtet ikke Digtet i de to af hans Digtsamlinger, der som de første efter 1823 udkom henholdsvis i 1832 – *Smaadigte* og *Rejseminder* – og i 1842 – *Folkedands-Viser* og *Blandede Digte*; heller ikke i *Blandede Digte, Anden forøgede Udgave* fra 1845 faar det Plads; først i det Bind *Samlede Romancer, Sange og Eventyrdigte*, der samme Aar (i 1845) udkom som 6. Bind af Samlede Skrifter 4. Afdl., ser man det optræde i et Afsnit, der betegnes som »Smaadigte (1819–1832)« og da – som ovenfor nævnt – med Vedtegning 1823. Dette synes at tyde paa, at Ingemann kun med Ubehag saa Digtet yderligere publiceret end det allerede var blevet i *Harpen* for 1. Januar 1823 (og formentlig ikke mange Aar senere som Tekst for *Rudolf Bays* kendte og yndede Melodi, hvis Tilblivelse iøvrigt heller ikke er sikkert fastslaaet¹⁶); men hvorledes nu forklare sig et saadant Ubehag? Det er da paafaldende, at et lignende Forhold ses at have været tilstede med to andre af Ingemanns Digte, nemlig *Digterens Klage* og *Til N. F. S. Grundtvig (I Anledning af et Stykke i Skilderiet)*, der begge først ses trykte i 2. *Udgave* af Samlede Romancer, Sange og Eventyr-

* I et Maleri fra Tiden 1841–45 har Købke givet en Maaneskinsstemning ved Dosseringen, der synes som en Illustration til Ingemanns Digt.¹⁴

digte, 2. Bind i Samlede Skrifers 4. Afdl., som udkom i 1863, efter Digterens Død, medens de ikke findes i Bindets 1. Udgave fra 1845, skønt det første af disse to Digte udtrykkelig betegnes med Aarstallet 1817 og det andet – ved sin Henvisning til Grundtvigs kendte Digt til Bernhard Ingemann i Anledning af Ingenting, der er trykt i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn« for 16. Marts 1816, formentlig maa være skrevet nogen Tid efter i 1816 eller 1817. Begge disse Digte refererer sig til de haarde og for Ingemanns sarte Sind saa overmaade saarende Angreb, for hvilke hans Digtning var udsat først i 1815–16 fra P. Hjorts Side og derefter fra J. L. Heibergs i 1816–17; hvor stærkt han led derved, ses bedst af det voldsomme Udbrud i *Digterens Klage*, hvortil der i hans Produktion vist kun er Mage i 1. Handling af *Tassos Befrielse*, men netop her passer *Digterens Klage* baade i Tankegang og ydre Form saaledes ind, at det ligger nær at antage, at sidstnævnte Stykke i Virkeligheden er et Fragment af det dramatiske Digt, til hvilket Forarbejderne forelaa og blev medførte af Ingemann paa hans Udenlandsrejse i 1818; de er da formentlig blevne til i 1817. Som bekendt afsluttede J. L. Heiberg sin Del af den litterære Strid, som havde taget saa haardt paa Ingemann, med Digtet *Vaaren og Freden* »Held os! den gamle med riimfrosne Lokker, Vinteren flyer« (trykt i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn« No. 37 for 10. Maj 1817), hvis Titel just antyder fremtidige fredelige Hensigter, og 6 Dage senere ser Ingemanns »Dannevang ved grønne Bred« Lyset i »Tilskueren« under Titlen *Dansk Vaarsang*. Ogsaa her er Grundtonen Fred og Fordragelighed – beregnet paa Offentligheden; om Digterens indre Følelser siger dette Forsoningsdigt intet. Den Stemme, der da lød i hans Indre, høres ganske anderledes i det – indtil Aaret efter hans Død – undertrykte Digt til Grundtvig, og i nær Samklang med dette mener jeg, at *Aftensangen* »Fred hviler over Land og By« har sin Plads. Der er visse ydre Kriterier, der henfører *Aftensang* til at være forfattet i Tiden 1816–18. Det er ovenfor nævnt, at »Dammen« omtales i *Reinald Underbarnet* fra 1816; Vægterhornene fra Blegdammene ved Sortedamssøen optræder uden større Forklædning i Fortællingen *De Under-*

jordiske, der udkom 1817, hvor det sidst i 7. Kapitel i Skildringen af Lejren ved Havet hedder: »I Lejren var endnu alting roligt; kun af og til stødte de vagthavende Krigere i Luren, men det var lange, dybe Toner, som kun tilkendegave, at de vareaarvaagne;« i Digtet *Til min Fødselsstjerne*, der slutter den anden Part af den ved Juletid 1816 udkomne Digtsamling *Julegaven*, møder vi *Aftensangens* »stille Stjernesvær« (5. Strofe); naar det sidstnævnte Sted (4. Strofe) hedder:

Se, over By og Dal i Qvel
nu Fredens Engel gaar

er Slægtskabet paafaldende med 13. Strofe i Digtet *Til N. F. S. Grundtvig*, hvor det hedder:

Jeg gaar fredsom gennem Dalen,
fredsom blandt den hele Hær.

Og naar *Aftensangens* 6. Strofe ender:

Til samme Himmel gaar vor Gang
adskilles end vort Spor –

da svarer hertil helt nøje, baade i Ordvalg og Tankegang, sidste Strofe af Digtet til Grundtvig:

Did [til Barnehimlen] vi begge trøstig stige
Herren vise selv os Vej!
Gaaer vor Gang til Himlens Rige
Vejen vi afmaale ej!

At der her er et Slægtskab til Stede, lader sig ikke afvise. Og læst i denne Sammenhæng faar *Aftensangens* to sidste Strofer endelig en ganske særlig Betydning som direkte tagende Sigte paa alt, hvad der var Ingemann og hans Modstandere i Samtiden imellem; den, der nu opmærksomt vil gennemlæse hele

Digtet, vil vistnok indrømme mig, at dets Henførelse til det ovennævnte Tidsrum gøres overmaade sandsynlig som et Udtryk for den Trang til og det Ønske om Fred, selv med sin Fjende, der besjælede den i lang Tid forpinte Digter. Og dermed kan da ogsaa dets senere »Undertrykkelse« i Lighed med Digtet til Grundtvig og Tassofragmentet (*Digterens Klage*) finde sin naturlige Forklaring. I *Tassos Befrielse* har Ingemann offentlig gjort op med sin Samtid; derefter har han ønsket, at der fra hans Side ikke mere skal tales om den hele Sag. At *Aftensang* overhovedet bliver trykt i »Harpen« 1823, kan skyldes en Fejltagelse; Ingemann har ydet flere Bidrag til A. P. Liunges Julegaver og Ugeblade baade før og efter 1. Januar 1823; Digtet kan være kommet Udgifveren i Hænde ved en Fejltagelse eller være trykt mod Forfatterens Vidende og Villie o. s. v. At Ingemann, navnlig efter at han i Efteraaret 1822 var bleven Kollega med Peder Hjort i Sorø, ikke har ønsket nogetsomhelst fremdraget, der kunde give Anledning til Opriping i den gamle Strid, synes let forstaaelig,* og var Ulykken nu endelig sket, maaske ved Ubehændighed fra Liunges Side, har Ingemann saa meget desmere villet slaa den ned ved ikke at tage Digtet med i de følgende Digtsamlinger, over hvis Indhold han selv raadede.

Indtil der fra anden Side fremkommer nye og afgørende Oplysninger og Argumenter, mener jeg da som sidste Resultat af nærværende lille Undersøgelse at turde fastslaa, at *Ingemanns Aftensang* maa være skrevet i Sommeren 1816 eller senest Sommeren 1817 og giver et stærkt personlig præget Udtryk for Følelser, som besjælede Digteren under eller efter de Angreb, som paa denne Tid rettedes mod ham og hans Digtning.

* Man erindre Ingemanns fredelige Opgør med Peder Hjort i Rom 1819.¹⁷

AFTENSANG

Fred hviler over Land og Bye,
Ei Verden larmer meer:
Fro smiler Maanen til sin Skye,
Til Stjerne Stjerne seer.

Og Søen blank og rolig staaer
Med Himlen i sin Favn;
Paa Dammen fjerne Vogter gaaer
Og lover Herrens Navn.

Det er saa fredeligt, saa tyst
I Himmel og paa Jord;
Vær ogsaa stille i mit Bryst,
Du Flygtning som der boer!

Slut Fred, o Hjerte, med hver Sjæl,
Som her Dig ei forstaaer!
See over Bye og Dal i Qvel
Nu Fredens Engel gaaer.

Som Du han er en Fremmed her:
Til Himlen staaer hans Hu;
Dog i det stille Stjerneskjær
Han dvæler her som du.

O, lær af ham din Aftensang,
Fred med hver Sjæl paa Jord;
Til samme Himmel gaaer vor Gang,
Adskilles end vort Spor.

Fred med hvert Hjerte, fjern og nær,
Som uden Ro mon slaae!
Fred med de Faa, som mig har kjær,
Og dem jeg aldrig saae!

Fred med hver Aand, som hader mig!
Den skal mig elske vist,
Naar samlet i Guds Himmerig
Vi ham lovprise hist.

B. S. INGEMANN

Efter »Harpen«. Udgivet af A. P. Liunge. 4. Aargang,
Nr. 1. Fredag den 3. Januar 1823.

Om Ingemanns Ansættelse som Lektor ved Sorø Akademi

I sin Anmeldelse af Professor Troels-Lunds *Bakkehus og Solbjerg* 2. Bind i Soraner-Bladet for Februar 1922 (VI Aargang No. 11, S. 84) har *F. Ohrt* gjort opmærksom paa, at man overfor Troels-Lunds »Lust zum Fabulieren« maa se sig nøje for og ikke tro, at det er noget virkelig hørt eller læst, Forf. refererer, naar han »laver Replikskifter med morsomme Pointer, som de kunde være falden, saaledes en Samtale mellem et X og Kongen (Frederik VI) forud for Ingemanns Ansættelse i Sorø«. Det Sted i *Bakkehus og Solbjerg* 2. Bind, hvortil her sigtes, findes S. 105 f. og lyder saaledes:

»Om det var Ingemann selv, der alene var i Stand til at opnaa, hvad han søgte, eller om Mynster anbefalede ham, eller om ikke den højagtede Svigerfader hjalp mest, eller det maaske var Hensynet til Etatsraad Mandix' ligesaa agtværdige Datter, der nu i ti Aar havde været forlovet med Ansøgeren – hvo kan gennemskue sligt? – »Ingen Embedseksamen, det var kedeligt.« – »Ja, men Deres Majestæt! hans vordende Svigerfader tog i sin Tid ikke mindre end tre Embedseksamener, kunde man ikke laane en af dem til den unge; Etatsraaden har ikke længer Brug for dem i Rentekammeret.« – »Haah, haah, haah! sundt Klima forresten dernede i Sorø med Læ af Skoven. Parret kunde vist have godt af at bo der.« – »Ja, Deres Majestæt vilde glæde og gavne mange herved.« Intet gør Kongehjertet saa godt som at glæde og gavne mange. Cand. phil. Bernhard Severin Ingemann fik den 23. Juli 1822 – tre Maaneder efter at hans Svigerfader var bleven Deputeret i Rentekammeret – Kongens Underskrift for, at han nu var Lektor i Sprog og Litteratur ved Sorø Akademi (Fig. 24.)* –

* Som overalt i Værket henviser de smagløse »Fig.« til mer eller mindre planløst indstrøede Illustrationer i Teksten. »Fig. 24« er en slem gammel Kliché af Skolebygningen i Sorø, – der først fuldførtes flere Aar efter Ingemanns Ansættelse.

Troen paa et Forsyns Styrelse faldt naturlig under Frederik den 6te.«

Man kan jo godt finde, at denne »Historie« er morsom og morsomt fortalt, men skal den med Stempel for Ægthed, fordi den er meddelt af Historikeren Troels-Lund, af godtroende Læsere fortælles videre og maaske tilsidst doceres i Skolernes Litteraturhistorietimer, bliver det straks mindre morsomt. Det er derfor vistnok paa sin Plads omkring Hundredeaaret for Ingemanns Kaldelse til Sorø at gøre Rede for, hvorledes det gik til med denne. Kilden er, hvor ikke andet anføres, Direktionen for Universitetet og de lærde Skolers Arkivalia (i Rigsarkivet), nemlig Direktionens Protokol for 1821 over nedlagte Forestillinger (de nedenfor nævnte Ansøgninger fra Estrup, Ingemann og Kielsen er vedhæftede Direktionens Forestilling af 29. 3. 1821, No. 774) og dens Referat- og Resolutionsprotokol 3. A. 1821–24, der fra 1822 alene omfatter Sager vedrørende Sorø Akademi.

I Slutningen af Februar 1821 var man i Universitetsdirektionen kommet saa vidt med Overvejelserne om en Genoprettelse af en Lærestanstalt i Sorø, at Direktionen under 1. Marts kunde nedlægge en allerunderdanigst Forestilling herom for Kongen. I denne, 48 skrevne Spalter lange Redegørelse¹ anføres bl. a. tvende Betragtninger, der kunde tilraade, at Stiftelsen i Sorø »ikke blot bliver Academie af Navn, men at den ogsaa sættes i nogen Virksomhed som Academie,« hvoraf den første omfatter Hensynet til Skolens Elever, medens den anden tager Sigte paa de »academiske Lærere, som Lærestalten i Sorø kunde give Anledning til at ansætte.« Thi, hedder det: »det er vitterligt, hvor liden Udsigt til Ansættelse der er for unge, talentfulde Studerende, der ønske at dyrke som Hovedstudium og offentlig at foredrage de philosophiske Videnskaber, Historie, Philosophie, Mathematik, Naturvidenskab samt Modersproget og dets Litteratur. Ikkun faa Poster for disse Videnskaber har Kjøbenhavns Universitet, og naar en saadan er besat af en ung eller midaldrende Mand, kan det vare længe, inden den bliver vacant.« Det er Direktionens Pligt at sørge for, at der til Universitetets Lærestole er Læreremner, dannede ved selve dette, og den søger

til Fremme heraf at understøtte og opmuntre »udmærkede Talenter«. »Men den egentligste og største Opmuntring er Haab om Befordring og Udkomme uden al for lang Forventning. Dette Haab er hidtil langt sieldnere for dem, der opofre sig til en eller anden af de foran nævnte filosofiske Videnskaber end for dem, der dyrke det theologiske eller juridiske eller medicinske Studium, for hvilke flere Veje er aabne.« Efter Reformationen havde man af de gejstlige Godser oprettet Kanonicater for saadanne Videnskabsmænd, men disse Midler havde i Tidens Løb faaet anden Anvendelse. »Ved Sorøe kunde der nu blive Poster, hvori nogle unge Mænd, der ved Studium hiemme og i Udlandet havde dannet sig til academiske Lærestole, kunde for først [sic!] sættes i Virksomhed og Levevei, for siden at komme paa Valg til Professorater ved Kiøbenhavns Universitet.« Som sidste (5.) Punkt af den Orden »hvori, naar Planen maatte allernaadigst bifaldes, man da kunde gaa frem til dens Iværksættelse,« anføres da, at det i flere Henseender kunde være gavnligt, »at nogle unge Mænd som ved Talenter og Flid havde udmærket sig hiemme eller ved Reiser i Udlandet, og som endnu ingen Ansættelse have erholdt, men ansees meget duelige for Lectorater ved Sorøe, bleve dertil udseete, og indtil de dér traadte i Virksomhed, fik Understøtning af Sorøe Academies Casse, for, hver i sit Fag, end mere at kunne forberede sig til saadan Bestemmelse. I Formodning om Gienoprettelse af en academisk Lærestanstalt i Sorøe have nogle saadanne duelige Mænd, nemlig Magister *Estrup*, *Ingemann* og *Kielsen* allerunderdanigst anholdt om Ansættelse sammesteds. De ere og dertil aldeles qualificerede« – men herom og om andre Detailler maa Direktionen forbeholde sig at nedlægge nærmere Forestilling, indtil den ved, om Planen i det hele vinder Kongens allerhøjeste Bifald.²

Dette afgjordes nu ved den kgl. Resolution af 9. Marts 1821, der bifaldt Planen, men ikke kom nærmere ind paa det sidste Punkt. Imidlertid havde Kongen allerede Aaret iforvejen – den 7. Marts 1820 – paalagt Direktionen at afgive Betænkning over en Ansøgning fra B. S. Ingemann om »academisk Ansættelse«, og den 27. Maj s. A. fik den Paalæg af samme Art m. H. t. en

lignende Ansøgning fra »Student« Kielsen. Da Aaret 1820 var udløbet uden at Direktionen havde udtalt sig, fik den under 9. Januar 1821 et nyt kgl. Paalæg om nu snarest at indsende sin Betænkning over de tvende Andragender. Muligt er en saadan afgivet mundtlig til Majestæten med Forklaring om at Sagen var paa Trapperne, hvorom et Notat i Referat- og Resolutionsprotokollen (ved Nr. 413/1821) vidner; først da Hovedspørgsmaalet var afgjort, tager Direktionen dog Sagen op, men da ogsaa ret hurtigt. I Mellemtiden var der, som allerede antydet i Forestillingen af 1. Marts 1821, kommet en 3. Ansøgning om Ansættelse til, nemlig fra den unge, nylig fra Udlandet hjemvendte H. F. J. Estrup, hvis Andragende formentlig turde være fremkaldt og med personlig anbefaling indbragt i Direktionen af dennes Medlem og Andragerens Svoger, Professor Laurids Engelstoft. At selve Ansøgningen ikke er dateret, kunde nok tyde paa, at Engelstoft har haft den i Beredskab for at anbringe den paa passende Tid og Sted;³ den nævner heller ikke med et Ord Sorø og tilstræber kun »academisk Ansættelse«; derimod gaar Kielsens, dateret 20. Maj 1820, der indledes med en Tak for et Gratiale paa 200 Rbd., hvorom han den 5. Februar s. A. havde søgt, direkte ud paa at udvirke Udnævnelse til Lærer i Mathematik ved Sorø Akademi og paa en aarlig Understøttelse af Akademiets Midler, indtil han kan tiltræde sin Lærerpост.

Ingemanns Ansøgning lyder ord- og bogstavret saaledes:

Allernaadigste Konge!

Efter det store Bevis paa min Konges Naade ved den offentlige Understøttelse til min Udenlandsrejse,⁴ hvilket tillige er mig Borgen for, at Deres Majestæt ikke vil lade Frugterne af denne høikongelige Gunst mod mig forsvinde – vover jeg nu allerunderdanigst at ansøge Deres Majestæt om en saadan Stilling eller Ansættelse hvorved jeg, uden nedtrykkende Sorg for det Nødvendige, og med Haab om et Familieforholds Mulighed, fremdeles kan medvirke til Konstens og Videnskabelighedens Fremme og fortsætte de litteraire Sysler, som jeg anseer for mit naturlige, og hvad jeg nu haaber, nogenlunde hjemlede Kald.

Academiet i Sorøe, med dets til Videnskabeligheds Fremme henliggende Midler, synes mig nu den eneste Udsigt til academisk Ansættelse og midlertidig Forsørgelse af en litterair Supplikant i min Stilling.

Det er derfor min allerunderdanigste Bøn, at Deres Majestæt, med særdeles Hensyn derpaa, allernaadigst maatte behage, at forunde mig en academisk Ansættelse eller midlertidig Forsørgelse, hvorved det maatte blive mig muligt, at opfylde det Krav, Fædrelandet og Litteraturen endnu billigen kunde have paa mit Liv og de litteraire Bestræbelser, hvortil jeg har indviet det.

Kjøbenhavn, den 29. Februar 1820.

Allerunderdanigst

B. S. Ingemann.

Den Forestilling »angaaende at Magister H. Estrup og Literati Ingemann og Kielsen maa fra Sorøe Academie forundes en midlertidig Understøtning for siden at indtræde som Lectorer ved bemeldte Academie«, hvormed Direktionen under 29. Marts 1821 indgik til Frederik VI, lyder saaledes:

»I den Deres Majestæt allerunderdanigst forelagte Plan til en forbedret Indretning af Sorøe Academie m. m. udbad Directionen sig Tilladelse til, saafremt Planen maatte vinde allernaadigst Bifald, at indkomme med allerunderdanigst Forestilling angaaende nogle unge Mænd, som efter dens Formening kunde foreløbigen udsees til Lærere ved Akademiet, og den nævnede i den Anledning: Magister *Hector Estrup*, Literatus *Ingemann* og Privatlærer i Mathematik *Kielsen*, hvilke alle tre have søgt om Ansættelse ved bemeldte Lærestanstalt, de sidste ved de til Deres Majestæt directe indleverede, herhos vedlagte Ansøgninger, hvorom Deres Majestæt i sin Tid har befaleet denne Direction at afgive allerunderdanigst Betænkning; den første i en til Directionen indsendt, ligeledes vedlagt allerunderdanigst Ansøgning.

Directionen anseer alle disse unge Mænd, saa vel med Hensyn til deres Kundskaber og Duelighed, som øvrige Egenskaber, vel skikkede til at bruges som Lærere ved Sorøe Academie, naar

samme træder i Virksomhed, Magister *Estrup* for Historien og dermed beslægtede Fag, hvori han baade før og efter sin videnskabelige Udenlandsrejse har aflagt offentlige Prøver paa Lærdom og Smag, *Ingemann* for det danske Sprog og Literatur, *Kielsen* for det matematiske Fag, i hvilket hans Indsigter og Undervisningsgaver er godtgjorte ved fortrinlige Attester. Men den maa i Henseende til deres virkelige Ansættelse forbeholde sig nærmere allerunderdanigst Indstilling i Forbindelse med de specielle Forslag til Academiets Organisation som Læreanstalt m. v., hvilke den, efterat Deres Majestæt allernaadigst har bifaldet den udarbejdede Grundplan, i Overensstemmelse dermed har allerunderdanigst at forelægge. Imidlertid formener Directionen, at dem, naar Deres Majestæt allernaadigst maatte tillade det, nu strax kunde gives Udsigt til en saadan Ansættelse, samt tilstaaes en interimistisk Understøtning, for at de kunne med større Frihed og uden Nærings sorg forberede sig til deres Bestemmelse, saaledes som en lignende Fremgangsmaade i sin Tid blev fulgt i Henseende til nogle af de unge Mænd, der i Anledning af det norske Universitets Stiftelse iforvejen bleve udsete til Lærere ved samme. Dette tager Directionen saa meget mindre i Betænkning, da den ikke tvivler paa, at jo ovennævnte Videnskabsmænd derved vilde føle sig baade opmuntrede og desto mere forpligtede til omhyggeligen at forberede sig til de dem tiltænkte Lærposter. En saadan midlertidig Understøtning formener Directionen at kunne passende bestemme til 125 Rbd. Sølv qvartaliter for hver, saalænge til de maatte blive allernaadigst beskikkede til faste Lærere ved Akademiet, og deres Gage som saadanne da bestemt.

Directionen indstiller saaledes allerunderdanigst:

om Magister *H. Estrup*, Literatus *Ingemann* og Literatus *Kielsen* maa af Sorøe Academies Casse allernaadigst forundes en midlertidig Understøtning hver af 125 Rbd. Sølv qvartaliter fra 1ste April dette Aar, for at indtræde som Lectorer ved bemeldte Academie, naar det er kommet saavidt med Indretningen, at deres Ansættelse med fast Gage kan finde Sted.«

Herpaa afgaves Kongens Resolution under 3. April 1821; den bifaldt i et og alt Direktionens Forslag. Om den trufne Bestemmelse maa de tre unge Lectores designati være underrettede underhaanden kort efter, skønt den officielle Meddelelse først tilgik dem i Breve fra Direktionen daterede 29. September 1821 (samtidig med at Amtmand Stemann i Sorø anmodedes om af Sorø Akademis Midler at refundere de allerede hafte og fremtidig forfaldende »Understøtninger«, der indtil videre anvistes til Udbetaling fra den alm. Skolefond), thi den stakkels Kielsen, der sikkert har siddet smaat i det (han giftede sig dog først 1823) er allerede den 18. April 1821 – efter Datidens bedste Mønster for Embedsmænd! – inde med Ansøgning hos Direktionen om et Forskud af 200 Rbd. Sølv »mod Afbetaling paa 1 Aar af 50 Rbd. qvartaliter paa Grund af den aarlige Understøtning af 500 Rbd. Sølv som ham allernaadigst er forundt, indtil han som Docent . . . kan træde i Virksomhed ved Akademiet i Sorø«. For de tres Vedkommende er Sagen forsaavidt angaar deres Ansættelse i Sorø hermed i Virkeligheden – trods Direktionens forsigtige Udtryk i Forestillingen af 29. Marts 1821 – ganske afgjort, ja i den Grad, at da Universitetsdirektionen under 11. August 1822 nedlægger sin Forestilling om Lektorers og Adjunktens Ansættelse ved Sorø Akademi, henvises der m. H. t. Estrups, Ingemanns og Kielsens – samt den i Mellemtiden tilkomne Løjtnant L. A. Rothes⁵ – Ansættelse i henholdsvis Historie og Geografi, Dansk, Mathematik og Fransk kun til de tidligere kgl. Resolutioner, »hvorved de paagældende allernaadigst er udsete til Lectorer«, ligesom de fire da heller ikke findes opførte paa den alfabetiske Fortegnelse over samtlige Ansøgere, der er vedlagt Forestillingen; ogsaa ved Forslaget om Lektorernes indbyrdes Anciennitet er de sat i Spidsen, fordi de tidligere er udsete til Lektorer, »ligesom de ogsaa er ældre Academici.«

At Ingemann saaledes 1½ Aar før Skolen i Sorø traadte ud i Livet var designeret til en af dens Lektorpladser, har formentlig hverken været eller skullet være nogen Hemmelighed for Datiden; det ses bl. a. af Peder Hjorts Fremstilling af, hvorledes han i Sommeren 1821 søgte Universitetsdirektionens Medlemmer

for selv at komme i Betragtning og af Engelstoft blev henvist til, »at han af de designerede, Ingemann og Estrup, kunde se, *hvem* man ønskede til Lektorer i Sorø; det var yngre Lærde af Navn, som havde præsteret noget.«⁶ Ingemanns egne autobiografiske Meddelelser tier vel herom; en af hans Biografer har dog sikkert vidst Besked med Forholdet⁷ og i hans Brev af ? Juli 1821 til Grundtvig ses det, at han da har været forberedt paa allerede samme Aar at træde i Virksomhed i Sorø.⁸ Iøvrigt har den i det foranstaaende benyttede Kilde til at øse direkte Kundskab om Ingemanns Kaldelse til Sorø været let tilgængelig saavel som til deraf at fastslaa, at han fandtes fuldt kvalificeret til en akademisk Lærerpost – trods manglende Embedseksamen – og *derfor* som en af de første blev udset til en saadan ved Akademiet i Sorø – over et Aar før hans Svigerfader med de mange Eksaminer var bleven Deputeret i Rentekammeret (1. Maj 1822).

Der er maaske de, som herefter ikke vil finde den Troels-Lundske Samtale, hvortil nogen virkelig Hjemmel sikkert ikke findes, fuldt saa »morsom«, – og som »historisk« Anekdote er dette ikke alt for vellykkede Fantasifoster forhaabentlig hermed kvalt i Fødslen!

For en Fuldstændigheds Skyld tilføjes, at Professor T.-L.'s Betegnelse af Ingemann i 1822 som »cand. phil.« heller ikke er heldig. Han kaldes overalt i de officielle Skrivelser *Literatus*, og hvor f. Eks. hans Kollega Kielsen ikke betegnes paa samme Maade, kaldes han Privatlærer eller Student – skønt han da allerede forlængst havde sin 2. Eksamen langt bag sig (1794). Overhovedet tilhører Begrebet cand. phil. som Betegnelse for en Akademiker, der har opgivet at tage nogen Fagexamen, vistnok en noget senere Tid end 1822. Navnlig forsaavidt denne Betegnelse her skal rumme en vis Malice ved at antyde Modsætningen mellem Ingemann og den med tre Eksaminer udstyrede Rentekammer-Embedsmand, er den lidet paa sin Plads. At Ingemann blev foreslaaet til Lektor i Sorø i dansk Literatur og Sprog, har næppe vakt Undren hos den Konge, der i 1810 lod Oehlenschläger udnævne til Professor i Æsthetik ved Københavns Universitet.

Ingemann og Indvielsen af Sorø Akademis Skole i Oktober 1822

Naar det i Direktor *Taubers* Indberetning af 6. Oktober 1822 til Universitetsdirektionen om Sorø Akademis Skoles Indvielsesfest¹ hedder, at de ved Højtideligheden benyttede »Psalmer« var »hertil, efter Anmodning forfattede af Lektor *Ingemann*«, er dette i temmelig høj Grad Sandhed med Modifikation, thi begge Afdelingerne af den lille Kantate er skrevne flere Aar tidligere af Ingemann til Brug ved Indvielsen af Kalundborg Borgerskole den 20. Juni 1816 og findes allerede trykt i *Dansk Minerva*, 3. Bind, Augusthæftet, for 1816, S. 182 ff. i Sammenhæng med den Tale, som Pastor Warthoe holdt ved den paagældende Lejlighed.² Rimeligt nok har Ingemann ikke under Examensbesværlighederne i de sidste Dage af September og de første af Oktober 1822 haft Tid og Ro til at præstere et originalt Arbejde; han har derfor taget sine gamle Vers frem og med Udeladelse af et i Kalundborg benyttet 4-liniet Slutningskor: Herrens Aand indviet har vort Værk, har de med nogle faa Ændringer været særdeles anvendelige i Sorø:

Før Talen

Besku vor Id med Faderøie,
Du, som selv Verdner grunde kan!
Velsign vor Gjerning, Evighøie!
At ei vi bygge skal paa Sand!
Hvad ei har Liv i Dig – forgaae!
Hvad Du grundfæster, skal bestaae.

Lad stille her i Kraft sig hæve
Et Kundskabs og et Dyds Paulun!
Din Sandheds Aand vort Værk omsvæve!
Velsign det i dets Fødselsstund!

Tænd Lyset her fra Livets Land,
Som Dødens Nat ei slukke kan!

Lad Lyset klart og helligt lue!
Lad tone her dit Guddomsord!
Lad dine Børn i det Dig skue,
At de kan finde Vei paa Jord,
Og for dit Aasyn vandre sa a,
At de kan hist din Himmel naae!

Efter Talen

Guds Fred med Hver, som hid sig nærmer!
Guds Fred, naar from han vandrer ud!
Velsign den Haand, som leder, skjærmer!
Velsign de unge Sjæle, Gud!
Giv Aandens Spirer Kraft og Fred
Til Vext, til Frugt for Evighed!

Lad Sandhed her fra rene Læber
Til rene Hjerter finde Vei!
Den Orm, som Sjælens Uskyld dræber,
Omslynge Kundskabstræet ei!
Du, som er ene stor og viis,
Led selv os til dit Paradis!

1., 3. og sidste Strofe er bleven uforandrede; i 2. Strofe hedder de 4 første Linier i Originalen:

Lad her et Dydspaulun sig hæve
Tryk mod Din Himmels Stiernekrands!
Din Sandheds Aand vort Værk omsvæve,
Indvie det i Din Straaleglands;

og 4. Strofe lyder saaledes:

Fred med Enhver, som her indtræder!
Fred med Enhver, som ganger ud!
Velsign den Haand, som BARNET leder!
Velsign de unge Sjæle, Gud!
Giv Spiren Kraft, som lægges ned
til Blomst, til Frugt for Evighed!

Det tør vist siges, at Ændringerne ikke har været til Held for Kantaten, der er ædlere i sin første Skikkelse.³

De samtidige Referater af Festen – i »Statstidende« Nr. 81 for Fredagen den 11. Oktober 1822 og i »Den Vest-Sjællandske Avis« Nr. 83 for Tirsdagen den 15. Oktober 1822 – bruger da ogsaa lidt mere forsigtige Udtryk end Tauber om Dagens Festsang. Første Sted tales der om, at der »før og efter Talen blev under Musiklærerens (*F. W. C. Pedersens*) Vejledning af et vist Antal dertil forberedte Elever og Skolesøgende afsungne Cantater, forfattede af Lector Ingemann«. Den vestsjællandske Avis' Referat, der fremtræder som »indsendt«, er saa fornøjeligt, at det bør læses i sin Helhed:

»Den 26. September tog den foreløbige Indlemmelses- og Classifications Examen ved Sorøe Academies Skole sin Begyndelse og fortsattes de følgende Dage indtil den 2den October. Foruden de 30 Elever havde endnu 21 Disciple meldt sig til at tage Deel i Skole-Underviisningen. Ved paafølgende Censur befandtes 9 Disciple modne til den tredie og for Tiden øverste Classe, 19 til anden Classe, og de øvrige 23 kom til at udgiøre Skolens nederste Classe. Torsdagen den 3die October aabnedes derpaa Læreanstalten ved en af Academiets Director Tauber foranstaltet Høitidelighed. Tvende af Universitets-Directionens Medlemmer, Hs. Exc. Geheimeraad Malling, der i Examensdagene selv faderlig pleiede Christian IV. gienfødte Datter (!) og Etatsraad Engelstoft, Hs. Exc. Geheimeraad Stemmann, uden hvis kloge og samvittighedsfulde Bestyrelse af Academiets Midler denne Dag silde eller aldrig vilde være kommen, hædrede – tilligemed en talrig Forsamling af Sorøe Byes Indvaanere og den nye Stiftelses Velyndere – Festen med deres Nærværelse. Efter at et Chor,

tildels af Disciplene selv, havde afsjunget en af Lector Ingemann forfattet, og til Dagens Høitid svarende Psalme, besteed Director Tauber Talerstolen og henvendte sig fornemmelig til den tilstedeværende Ungdom og dens Lærere, idet han skildrede med passende og kraftige Udtryk Kundskabsglædens Indflydelse paa Ungdommens videnskabelige Dannelse. Efterat Taleren tillige havde indført de af Hs. Majestæt beskikkede Lectorer ved Academiets, Adjuncter og øvrige Lærere, efterat han havde takket Kongen, hvis Lod det blev ogsaa ved denne Stiftelse at forevige sit Navn, og nedbedet den Allershøjestes Velsignelse over det begyndte Værk, afsang Choret atter en Slutnings-Psalme af samme Digter.

De nærværende Directionens Medlemmer, Academiets Lærere og de øvrige Embedsmænd toge endelig Deel i det festlige Middagsmaaltid, der i Oekonomiebygningen var anrettet saavel for de egentlige Elever, som for de skolesøgende Disciple. Ved Bordet udbragtes under levende Hurra-Raab Academiets Gienopretters, Hs. Majestæts Kongens Skaal, og man forglemte ikke under sømmelig Glæde at erindre Den og Dem, som har plantet og ville give Liv og Vækst. Den følgende 4de October begyndte Underviisningen i Skolen«.

Imidlertid fik Ingemann ikke helt Fred som Husdigter – allerede Dagen efter Indvielsesfesten lød hans Harpe, og denne Gang med et mere originalt Bidrag. Herom fortæller Indsenderen til den vestsjællandske Avis (Tauber selv?) i Fortsættelse af sit Festreferat:

»Sorøe Academies Director, Hr. Professor Tauber, ønskede med samtlige Lærere at bringe den hæderkronede Olding, Hs. Exc. Hr. Geheimeconferentsraad Malling en Yttring af deres dybe uskrømtede Højagtelse. I denne Anledning blev derfor den 4de October i et Middagsmaaltid hos Hr. Directoren, hvilket Deres Excellencer Hr. Geheimekonferentsraad Malling og Hr. Geheimekonferentsraad Stemmann saavel som Hr. Etatsraad Engelstoft bærede med deres Nærværelse, nedenstaaende Sang, forfattet af Hr. Lector Ingemann, afsjungen, efterat en Skaal for Directionens nærværende og fraværende Medlemmer var ud-

bragt med særdeles Hensyn paa den varme Deeltagelse og utrættelige Virksomhed for Sorøe Academies Interesse, som Hs. Excellence ogsaa ved sit Ophold i Sorøe under hele Examen saa umiskiendeligen lagde for Dagen«.

ERINDRINGSSKAAL FOR SORØE ACADEMIES
GIENOPRETTERE VED HS. EXC. HR. GEHEIME-
CONFERENTSRAAD MALLINGS BORTREISE
FRA SORØE

En Hædersskaal for dem, som her
Gienreise Fædres sjunkne Minde,
Og selv i Danmarks Dæmringskjær
Vil de Henfarnes Spor gienfinde!
Hil hver, som reiser hvad der faldt!
Paa ham har Danmarks Skytsaand kaldt.

Hil Kongen med hans Mænd saa troe,
Som her begrævne Aand gienvækker!
Hil hver, som kraftig, viis og fro
En daadfuld Haand til Værket rækker!
Fremkalder Himlen Frugt af Frø,
Skal Sædemandens Navn ei døe.

Og hil Dig, Gubbe, stille from,
Med Ynglings Ild i Oldings Øie,
Som ældst i Musers Helligdom
Paa Værket grundet' længst og nøie!
Dig Absalons og Saxo's Aand
Hidledet' med usynlig Haand.

Glad har Du seet de friske Skud
I Abildgaarden, som laae øde;
Du bad for dem med os til Gud
Og vi saae Gubbens Kinder gløde. –

Med Absalons og Saxo's Aand
Leed længe os med Faderhaand!

Saavidt vides, har Ingemanns Sang til Malling ikke været trykt op senere. Den har en særlig Interesse ved sin Fremhæven af Absalon og Saxos Aand, der peger i Retning af, hvad der paa det paagældende Tidspunkt beskæftigede Digterens Tanker og hans Følelser ved at være bleven knyttet til Sorø, men er jo iøvrigt et ret ubetydeligt Lejlighedsarbejde – dog værdifuldt som formentlig det første Digt, Ingemann har skrevet i sin nye Bolig i Sorø. Kuriøst er det at bemærke, hvorledes Sangen til Malling nok har været *Carl Baggers* Forbillede til den Vise, han efter Taubers Opfordring skrev til Generaladjutant, General Bülow's Forherligelse ved Gildet hos Direktor den 20. Maj 1827 i Anl. af Festerne ved Akademiets Indvielse i Overværelse af Frederik VI.⁴

Om Ingemanns Morgensalmer

Ingemanns syv »Morgensalmer til Brug for Eleverne i Sorø Academies Skole«, digtede i Oktober 1822, har kun været Genstand for ringe Omtale fra deres Side, som har skrevet om Digteren og hans Værker. I de tre Ingemann-Monografier af H. Schwanenflügel (1886), Jens Nørregaard (1886) og Rich. Petersen (1889) nævnes de kun i Forbigaaende og faar blot tillagt Betydning som dannende et Mellemlid mellem Ingemanns første kristelige Poesi i Digtsamlingen »Julegave« (1816) og den omfattende Salmedigtning, der en halv Snes Aar senere fremkom som »Højmesse-Psalmer til Kirkeaarets Helligdage« (1. Udgave 1825, 2. Udgave med et Tillæg af andre Psalmer samt Morgen- og Aftensange 1843). Hos Vilh. Andersen hedder det (i Illustr. dansk Litteraturhistorie, 1924, S. 235) om Morgensalmerne, at de »har samme Stil som Julegave-Digtene, hvis Forudsætninger dels er den religiøse Ode fra det 18. Aarhundrede hos Ewald og Thaarup, dels Novalis' aandelige Sange, tilsat et svagt Præg af Stedet [ø: Sorø]«, og i Kjeld Galsters Ingemannsskrifter nævnes Morgensalmerne kun kortelig (i Fra Ahasverus til Landsbybørnene, 1927, S. 127) med Paavisning af, hvor lidet det i dem er lykkedes Digteren at skrive for Børn, og i hvor overdreven Grad de indeholder Ord som Lov, Tak og Pris (»Halleluja«). Noget udførligere omtales Salmerne og deres Oprindelse af Ingemanns seneste Biograf, F. Rønning, som dels (i B. S. Ingemanns Liv og Digtning, 1927, S. 189) anfører – med Angivelse af Salmernes Betydning for en enkelt Samtidig – hvorledes Ingemann i denne Digtning er »paa Vej til at dale ned fra den opskruede Højde i de tidligere »Hymner« og »Religiøse Oder« og til at synge jævnt«, dels – med et Optryk af 5 af Morgensalmerne – (i B. S. Ingemanns Digte i Udvalg 1919, S. 119 f.) giver Eksempler paa, hvorledes der i disse Salmer er »noget af den

Ingemann, der skulde naa sin fulde Udfoldelse i »Morgensange for Børn« (1837)«.

I det følgende skal, tildels paa Grundlag af nyt ved Arkivundersøgelser fremskaffet Materiale, gives en samlet Fremstilling af de Vilkaar, hvorunder Morgensalmerne fremkom og blev taget i Brug i 1822–23, og af Ingemanns eget Syn paa dette Arbejde tillige med en Omtale af Samtidens og Eftertidens Opfattelse deraf. Under Hensyn til, at disse Morgensalmer næppe er almindelig kendte, aftrykkes de her efter Originaludgaven fra 1823.

I

Søndagspsalme

Mel. Af Høiheden oprunden er

En hellig Morgensol opstaaer,
Med Høitidsglands den stille gaer
 Henover Søe og Skove.
Op, hver en Sjæl paa viden Jord,
Som paa den Herre Christus troer,
 Stat op, din Gud at love!
 Tier, flygter, Jordens Sorger!
 Himlens Borger
 Fred er givet –
 Himmelfred i Jordelivet.

Fra Dagværk hvile skal din Haand,
Og hvile skal i Gud din Aand!
 Hver Jesu Christi Tjener!
Han ei i Graven os forlod:
Med Søndagssolen han opstod,
 Hans Morgen os forener.
Lad os frydes og tilbede!
 Fred og Glæde
 Os er givet –
Priis Opstandelsen og Livet!

II

Mel. Hvo ikkun lader Herren raade.

Vær lovet Du, som evig vaager
Mens Verdner slumre under Dig!
Dit Vink bortvifter Jordens Taager,
Og Nat til Dag forvandler sig.
Du kom dit mindste Barn ihu:
Vor Gud, hølilovet være Du!

Du aabned vore Øienlaage;
De lukkes evig, naar Du vil –
O, lær os bede, lær os vaage
Og prise Dig, mens vi er til!
Lad ogsaa Sjælens Øie see!
Vor Gjerning i dit Navn lad skee!

Og hvad vi see og hvad vi høre,
Hvad Sjælen fatter af din Aand –
Lad det til Dig, vor Gud, os føre!
Vor Salighed er i din Haand.
Indslut al Verden i din Favn!
Bønhør os, Gud, i Jesu Navn!

III

Mel. Rind nu op i Jesu Navn.

Vaagn og bryd i Lovsang ud,
Vaagn, hver Sjæl paa Jord, som sover!
Himlens Engle! takker, lover,
Priser med os Livets Gud!
Tak for Dagen, som oprinder!
Tak for Himmellyset hist!
Tak for Gravens Seiervinder!
Tak, o Gud, for Jesum Christ!

Tak for Aanden, Du os gav,
Som ei Nat – ei Død udslukker!
Tak for Aanden, som oplukker –
Sprænger mægtig Sjælens Grav!
Tak for Livet, som henfarer!
Tak for det, som varer ved!
Livets Herre og Forklarer!
Tak og Priis i Evighed!

IV

Mel. Vreden din afvend.

Bleg Morgenstjernen smiler og forsvinder,
Et større Lys nu over Jord oprinder;
Det kommer hist fra Østens Palmeskove –
Op, Gud at love!

Udsmyk dig, Jord, med Glandsen fra det Høie!
Opløft dig, Sjæl! og straal i Fryd, mit Øie!
Med Stjernen hist gik fordum Østens Vise
Guds Søn at prise.

Du Aandesol, for hvem hver Stjerne svinder!
Den Sjæl ei døer, for hvem dit Lys oprinder.
Vær lovet, Gud, for Himmel-Morgenstunden
– Den er oprunden.

V

Mel. Søde Jesu, vi er her.

Lover Herren! han er nær,
Naar vi sjunge, naar vi bede:
Samles i hans Navn vi her,
Er han midt blandt os tilstede.
Priis ham, Gamle, priis ham, Unge!
Priis hans Navn, hver Barnetunge!

Herre, vær os evig nær!
Vær os nær, naar Sol oprinder,
Og naar Sol og Stjerneskjær
I den dybe Nat forsvinder!
Lad din Aand ei fra os vige
Til vi see Dig i dit Rige!

VI

Mel. Nu velan vær frisk tilmode.

Herre, Fader! lad min Tunge
Som min Sjæl lovprise Dig!
Himlens Fugle Dig lovsjunge,
Naar din Sol opløfter sig.
Alt hvad aander lover Gud,
Jorden smykker sig som Brud,
Og i Himlens Straaleklæder
Mark og Søe og Skov sig glæder.

Lad paa Morgenrødens Vinge
Sjælen løfte sig fra Jord!
Herre, lad min Aand sig svinge
Til det Lys, hvori Du boer!
Lad forklaret mig engang
I en salig Morgensang
Med Seraphers Hymnetone
Hilse Lyset om din Throne!

VII

(Paa Ugens sidste Morgen).

Mel. Hvo veed hvor nær mig er min Ende.

Stiig frem, o Dag med Dødens Minde!
I Graven Livets Konge laae:
Hvad Jorden eier, maa forsvinde,
Hvad Verden gav os, skal forgaae;

Dog selv paa Dødens stille Dag,
O Gud, vor Lov og Priis modtag!

Ei Død, ei Grav, ei Mørkets Rige
Forfærde dem, som paa Dig troe!
Skal jeg i Skyggers Dal nedstige,
Min Sjæl skal ei i Natten boe;
Tillukkes Graven over mig,
Min Gud, jeg lever dog i Dig.

Din Røst kan Jorden gjennemtrænge
Og røre de Henfarnes Been,
Din Engels Haand min Grav kan sprænge
Og vælte bort dens tunge Steen:
Vær lovet Gud! jeg veed det vist –
I Død er Liv ved Jesum Christ.

I

Da Sorø Akademis Skole med Begyndelsen af Oktober 1822 traadte i Virksomhed, var af dens Lærerpersonele kun Direktør E. G. Tauber samt Lektorerne N. Fogtmann (senere Biskop i Ribe og Aalborg) og C. F. Molbech Skolemænd af Fag, og af dem var atter Fogtmann, der siden 1815 havde været Adjunkt og fra 1820 Overlærer ved Herlufsholms Skole og Opdragelsesanstalt, den eneste som besad Erfaringer, der kunde komme den kostskolemæssige Side af den nye Virksomhed i Sorø til Nytte.¹ Han nedskrev da ogsaa straks den 2. Oktober 1822 »foranlediget ved det som baade Herr Directoren og nogle af de Herrer Lectores have talt med mig om Morgen- og Aften-Bøn i Sorø Academies Skole« en Betænkning om dette Forhold med Motto'et: πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω!* som han den 4. Oktober sendte Tauber og hvori han udviklede, hvad der efter hans Mening krævedes, før man gav sig til at holde Morgen- og Aftenbøn.² Her hedder det om Morgenbønnen, at den efter

* 1. Cor. 14, 40.

Forf.s Mening blot skal bestaa i en Salme »som, dersom Discip-
lene ikke strax kunne bringes til at synge den, kunde læses med
Andagt og Højtidelighed« af den af Lektorerne, der var tilstede
ved Morgenbønnen eller af den inspektionshavende Adjunkt.
Som Bilag til sin Betænkning lod Fogtmann følge en Fortegnelse
over »Psalmer passende til Lovsang Aften og Morgen og som
alle synges efter Mel. »Hvo ikkun lader Herren raade«,« nemlig
følgende af den evangelisk-kristelige Salmebogs Numre:

- Nr. 117: Min Jesus, aldrig skal jeg glemme –
– 134: Det er min Trøst, mit Haab, min Ære –
– 228: O Held mig, om jeg aldrig træder –
– 240: O Fader, lad din Aand ledsage –
– 270: O hvor mit Livs fremfarne Dage –
– 294: O Gud, med stille Sind jeg giver –
– 305: Naar under Modgangs Vægt jeg sukker –
og – 336: Dig, Jesu, bør vi efterligne –

Af disse fandt Fogtmann Nr. 294 »især passende til Morgen-
psalme« og Nr. 270 og 305 »passende til Aftenpsalme«, medens
de øvrige var »passende baade til Morgen- og Aftenpsalme«
dog fandt han, at Nr. 134, 228 og 240 er »maaske vel lange«;
iøvrigt mente han, at dette Antal, hvortil kom Nr. 307: Ei Livets
Kummer, Jordens Møie –, der kunde bruges som Aftenpsalme,
var »meer end tilstrækkelig til at begynde med, da altfor hyppig
Afvevling ingenlunde er til Gavn«. ³

Da Fogtmann stillede dette Forslag om at hente Skolens Mor-
gensalmer fra den evang.-kristl. Salmebog, var det ham sikkert
ukendt, at hans ny Kollega, Ingemann, allerede af J. P. Mynster
i dennes Egenskab af Medlem af Direktionen for Universitetet
og de lærde Skoler havde faaet overdraget at tilvejebringe et
Antal Morgen-Lovsange til Brug for Skolen, for hvilken Op-
gave og dens Løsning Ingemann selv har gjort Rede i et Brev af
31. Oktober 1822 til Mynster. ⁴ Det ses heraf, at Mynster havde
tænkt sig noget lignende som Fogtmann: at der skulde foretages
et Udvalg blandt de allerede foreliggende Tekster – om ikke

netop alene blandt dem i den evang.-kristl. Psalmebog – og Ingemann har derfor først opsøgt »de gamle Morgensalmer af Kingo og Brorson . . . for om muligt, ved en vaersom Forandring af enkelte nu stødende Udtryk, at faae dem anvendelige til vort Øiemed, uden at de derfor skulde tabe noget af den Aand og Hjertelighed, som gjennem de forældede Former saa umiskjendelig tiltaler os«. Men, tilføjer han, der betragter Opgaven som »et højst kærkomment og vigtigt Hverv«, – »enhver noksaa lempelig Forandring syntes mig en Synd mod det ærværdige Gamle og vilde man desuden, som nok til Hensigten blev nødvendigt, forkorte Psalmerne, vilde det blive et Flikværk, hvorved Ingen kunde være tilfreds«.

Han har da valgt selv at skrive nogle Morgensalmer, hvad der faldt ham saa meget naturligere som han i sin nye Stilling ofte har følt sig i en saa lykkelig Stemning, at han *selv* har følt Trang til at prise Gud for Lyset og Livet »saa det er ligesom kommet af sig selv, at hvad jeg skrev, blev Morgensalmer«. Det viser sig, at han deri er enig med Fogtmann – man erindre dog, at Brevet først er skrevet da Arbejdet var gjort, og at Ingemann utvivlsomt har udvekslet Meninger derom med sin Kollega, Lektoren i Religion og Moral –, at »et mindre Antal Salmer, en til hver Morgen i Ugen, er passende, naar man ved Andagten vil forebygge det mekaniske i daglig Gjentagelse og det overfladelige Indtryk af altfor megen Omvexling«. Men medens Fogtmann foreslog 8 Salmer, alle til samme Tone, har Ingemann benyttet 7 forskellige, vel kendte Salmemelodier – maaske er det en Høflighed mod Fogtmann og Traditionen, at Mandagssalmen har den af Fogtmann foretrukne Melodi – og med sin Kollega har han fundet 2 à 3 Vers passende, idet kun Mandags-, Onsdags- og Lørdagssalmerne har 3, de øvrige 4 kun 2 Strofer. Som Themaer vilde han gerne »ved alle de Dage, hvortil christelige Erindringer knytte sig (især Torsdagen og Fredagen) have hentydet derpaa i Lovsangen, men dette kunde neppe skee uden at disse Søgnedage derved fik et saadant Helligdags-Anstrøg, som kun tilhørte de store Festsdage«, og han har derfor »kun ved Søndagen taget Hensyn derpaa og valgt Løverdagen til Dødens Erindring som

den Dag, paa hvilken Christus laae i Graven og som Modsætning til den følgende ugentlige Opstandelses-Sabbath«.

Disse Salmer har da været Ingemanns digteriske Beskæftigelse i Oktober 1822; i et udateret Brev til Vennen P. Th. Schorn,⁵ hvori han beskriver sit stille, daglige Liv i den nye Bolig og den nye Gerning, siger han: »*Hun* [o: hans Hustru] maler flittig, mens *jeg* skriver Lovsange for Eleverne; og hver 6te Morgen staar jeg op Kl. 5 for at synge med«. Denne sidste Bemærkning viser, at Brevet maa være skrevet *efter* den 20. Oktober, thi først denne Dag begyndte man paa Opdragelses-Anstalten med Morgensang og Bordbøn.⁶ Herom hedder det i et nævnte Dag skrevet Brev fra daværende Adjunkt i Sorø, Jacob Daugaard til hans Kæreste,⁷ at den i Skolens Reglement foreskrevne daglige Lovsang ikke før har fundet Sted men nu er holdt »med megen Højtidelighed. Forsamlingssalen var godt oplyst, et Bord bedækket med grønt Klæde fremsat i Baggrunden, og alle Lærerne vare til Stede. Lektor Fogtmann, Religionslæreren, traadte frem og holdt en Bøn, hvorpaa Sangen begyndte. Denne er forfattet af Ingemann, og er saare smuk. Den blev ogsaa smukt afsungen«. Det ser ud til, at man i nogen Tid, maaske Aaret ud, er blevet ved med daglig at benytte denne ene Salme – det angives hos Daugaard at være Mandagssalmen: Vær lovet Du, som evigt vaager –; maaske hang det sammen med, at Melodierne til Lovsangene skulde udføres 3-stemmig og derfor krævede nogen Tid til Indøvelse, og Teksten har i hvert Fald foreløbig kun kunnet foreligge i Afskrifter.

Mod Slutningen af Oktober har Ingemann afleveret sit Manuskript til Tauber, som den 31. – samme Dag som Ingemann skrev sit ovenfor omtalte Brev til Mynster – indsendte Salmerne til Universitetsdirektionens Bedømmelse. Først den 23. November sendte Direktionen dem tilbage til Direktor med Bemyndigelse til at lade dem trykke paa Akademiets Regning og med Anmodning om at ville »bevidne Forfatteren Direktionens Tak for hans udviste Omhu for Elevernes Tarv«. Det var al den ydre Løn, Ingemann fik for sit Arbejde, og af Konceptet til Direktionens Skrivelse ses, at det var Ove Malling, Direktionens

første og styrende Medlem, der havde gjort denne Tilføjelse.⁸ Men den gamle Geheimeraad lod det ikke blive herved; meget rørende er det Brev, han samtidig skriver til »Hr. Lector Ingermann«, hvori han takker ham for dette Arbejde med dets »hjertelige, religiøse Tone«, der forøger Brevskriverens Højagtelse og Venskab for Forfatteren. »Alleene« hedder det videre, »nogle faae Udtrykke har jeg troet at kunne fortiene Deres nærmere Granskning; og herom har jeg yttret mig i hoslagte Note«, idet han, »til en Mand af Deres Tænkemaade og Deres Beskedenhed har troet at kunne yttre sig aabenhjertigen« og derfor aldeles henstiller til Digteren, hvorvidt denne vil tage Hensyn til Forslagene eller ikke.⁹ *Desværre* er Sedlen med Ove Mallings Rettelser til Ingemanns Morgensalmer ikke bevaret, og vi er saaledes afskaaret fra at fastslaa, hvorledes den unge Lektor men forlængst anerkendte Digter har klaret det Dilemma, han her er bleven stillet overfor. Kontrol har han ikke kunnet undgaa, thi i en Efterskrift tilføjer Ove Malling, at »naar Sangene ere trykte vil et Exemplar deraf være mig dobbelt kiert, naar jeg maae modtage det fra Deres egen Haand«.

Direktor Tauber lod efter Ordre Morgensalmerne trykke – hos Hofbogtrykker Boas Brünnich i Løvstræde – i et Antal af 200 Eksemplarer paa Skrivpapir og indbinde i stift Postpapir hos Bogbinder Milo i Trompetergangen. Omkostningerne herved var henholdsvis 12 Rdl. 58 Sk. og 10 Rdl.; Bogtrykkerens Regning er dateret d. 28. December 1822 og Bogbinderens d. 4. Januar 1823.¹⁰ Efter Juleferiens Ophør den 2. Januar, er Salmehefterne da taget i Brug af Skolens 30 Elever.¹¹

I »Freia, et Ugeblad for behagelig Underholdning og selskabelig Dannelse«, udgivet af F. M. Lange, blev de »Syv Morgensalmer af Ingemann« trykt med henholdsvis de 3 første i Nr. 4 for 24. Januar 1823 og de 4 sidste i Nr. 5 for 31. s. M.; Sorø-Eleven, den senere Præst i Herstedøster, Dr. Marcus Tage Schack, hvis Flid i Skolen ellers lod meget tilbage at ønske, skrev – maaske i Mangel af mere velkomment Brevstof – Morgensalmerne af i sine Breve til Hjemmet til stor Glæde for Faderen, daværende Sognepræst i Sengeløse, Dr. N. C. Schack, som i et

yderst svulstigt Brev af 19. Januar 1823 takker Ingemann for de nye Morgensalmer; ogsaa fra Pastor emer. Jens Hornsyld i Aarhus og fra sin gamle Lærer fra Skoletiden i Slagelse, nu Professor, Dr. theol. Jens Møller, som anmeldte Salmeheftet i Dansk Litteratur-Tidende Nr. 6 for 1823, modtog Ingemann anerkennende Takkebreve i Februar og Marts s. A.¹²

II

Morgensalmernes Indførelse hæmmedes i Begyndelsen af Vinterforkølelser blandt Eleverne, og den nye Søndagssalme kom saaledes første Gang i Brug den 19. Januar 1823; endnu d. 11. Marts anfører den daværende Adjunkt Chr. Wilster i Alumnatets Inspektionsprotokol, at »den nye Psalme ved Morgenlovsang gik yderst maadelig«, hvilket »saarede nogle Elevers Gehør« og paadrog tre af dem, der trak paa Smilebaandet, en alvorlig Irettesættelse. For Ingemann selv var Interessen for Morgenlovsang og dens Udførelse fremdeles levende, og Adjunkt Daaugard noterer for 8. Maj 1823: »Hr. Lektor Ingemann gjorde den Bemærkning, at Eleverne ved Lovsang burde have Ansigtterne mod Vinduerne, saasom disse vende mod Østen, og da Hr. Director billigede dette Forslag, bleve de den følgende Morgen opstillede i den nye Orden, hvilken dog kuns kan gjelde for Sommermorgenerne«.

I denne sidste Tilføjelse laa for den indviede – i første Række Direktor Tauber selv – en Hentydning til det Eksplosionsstof, som netop paa Grund af den aarle Morgenlovsang efterhaanden havde hobet sig op blandt den nye Lærestalts Mænd, hvor det allerede havde sat Sindene i Bevægelse og snart, navnlig hos Ingemann, vilde gøre dette i føleligere Grad. Hermed forholdt det sig saaledes:

Ved Skolens Interims-Reglement, som d. 12. Oktober 1822 var sendt denne fra Direktionen, var det i § 30 bestemt at »om Morgensangen skulde finde Sted i Alumnatet eller paa Skolen, overlades til Directoren efter Overlæg med de øvrige Lærere at afgjøre«, hvortil var føjet den Forskrift, at dersom Lovsang holdtes paa Skolen, burde de Lærere, der skulde begynde Dagens

Undervisning, stedse være tilstede ligesom saavidt mulig ogsaa Musiklæreren. Derimod var det – bortset fra Søn- og Helligdage, da Lektoren i Religion og Moral skulde være tilstede og holde Bøn – ikke foreskrevet, hvem der, udover den inspektionshavende Adjunkt, skulde møde om Morgen, hvis man valgte at holde Morgenlovsang paa Alumnatet, hvor den i saa Fald, baade Hverdage og Helligdage, skulde holdes i Tiden umiddelbart efter at Eleverne var staaede op, havde klædt sig paa og var mønstrede, men inden de fik deres Morgenmad, der om Vinteren serveredes Kl. 6½, om Sommeren Kl. 5½. Om dette Forhold havde Lektor Fogtmann allerede i sin Betænkning af 2. Oktober 1822 (se ovenfor) udtalt, at Morgenbønnen ikke burde ansættes for tidlig, særlig ikke før Kl. 7 i de tre strengeste Vintermaaneder (December–Februar), thi »skulde Disciplene staa op før Kl. 6½ om Vinteren og før Kl. 5½ om Sommeren, vilde de møde med Ulyst i Hjertet og med Søvn i Øjnene, i hvilken Tilstand man ikke er oplagt til Bøn eller Sang«; helst saa han derfor, at man holdt Morgensang med hele Skolen før Undervisningens Begyndelse og ikke med Kostskoleeleverne alene i deres Bolig (»Regensen« paa Sorø Torv).

Men Direktor Tauber, der som det i et Brev af 11. November 1822 fra J. P. Mynster til Peder Hjort hedder¹³ »ved denne som ved et Par andre Leiligheder foretrak den directoriale Fremgangsmaade for den collegiale«, havde paa egen Haand straks bestemt ikke blot, at Lovsangen skulde holdes paa Alumnatet, saasnt Eleverne var staaet op, men havde yderligere med en noget tvivlsom Hjemmel i Reglementet beordret Lektorerne til paa de Dage, hvor de skiftevis var tilpligtet at møde ved Elevernes Middagsbord, ogsaa at give Møde ved Lovsangen. Mod denne Bestemmelse reagerede navnlig Lektor Peder Hjort paa det voldsomste, men han var ikke ene heri; som det vil forstaaes var Fogtmann en Modstander af Ordningen, og den af Helbred ikke helt stærke Lektor H. F. J. Estrup gjorde overfor Director Tauber Indsigelse mod at skulle staa op Kl. 6 Vinterdage for at tilbringe 10–15 Minutter paa Alumnatet, hvor de inspektionshavende Lærere lettelig kunde udøve det fornødne Opsyn og

tilmed følte sig ilde berørt ved at skulle underkastes et Overtilsyn af Lektorerne.¹⁴ Striden herom, der efterhaanden blev meget skarp og sammenkoblede med anden Misfornøjelse og Klage til Direktionen fra Adjunkternes Side, fandt en foreløbig Afgørelse ved en særdeles skarp Skrivelse af 28. Juni 1823 til Peder Hjort fra Direktionen, der gav Tauber Medhold.¹⁵ Det var dog forlængst Skolens Tilsynsmyndighed klart, at der forelaa et Misgreb fra Direktorens Side, og ved Godkendelsen af Skolens Timeplan for Skoleaaret 1823/24 tog Direktionen Lejligheden iagt til under 30. August 1823¹⁶ at bestemme, at da den hidtil fulgte Ordning med Morgenlovsang i Opdragelsesanstalten »er befunden at have nogle Uleiligheder, vil bemeldte Lovsang for det næste Skoleaar blive at holde paa Skolen før Undervisningens Begyndelse«.

Dette var et Nederlag for Tauber, og, hvad der i hans Øjne – og i deres som endnu fulgte ham, i første Række Ingemanns – var næsten værre: en Sejr for Peder Hjort. Paa Lærermødet den følgende Dag blev Direktionens Afgørelse meddelt Lærerne, og da nu den første Skanse var taget, benyttede Sejrherrerne Lejligheden til at kræve fremtvunget en Forespørgsel hos Direktionen for at faa fuld Klarhed med Hensyn til Lektorernes Morgen-Mødepligt paa Alumnatet. Tauber maatte bide i det sure Æble og føje Lærerraadets Flertal heri, men inden dette behøvede at ske og Svar kunde foreligge, kunde der hengaa en lille Tid – og denne Frist benyttede han til et sidste Forsøg paa at mudre Sagen ved Hjælp af Ingemann, hvem han samme Dag Lærermødet var holdt tilstillede følgende Skrivelse:¹⁷

»I Anledning af den nye Bestemmelse, som den kgl. Direction har givet for Lovsangen i herværende Underviisningsanstalt, ønsker jeg at fornemme Hr. Lectorens gode Betænkning, om De anseer de af Dem forfattede Psalmer for passende til denne nye Bestemmelse, eller andet Valg af den evangelisk-christelige Psalmebog eragtes fornødent«.

Tauber har næppe været i Tvivl om, hvad Ingemann vilde svare – maaske har en Ytring af hans Ærgrelse paa Lærermødet givet Anledning til at stille Spørgsmaalet paa en Maade, saa

Svaret kom til at passe i den Tauberske Politik. Det blev i hvert Fald omgaaende afgivet og lød saaledes:¹⁸

»Ærbødigst P. M.

Med Hensyn paa Passeligheden af de hidtil brugte Morgenlovsange, naar nu, efter den nye Bestemmelse, Morgenandagten er udsat til Kl. 7³/₄, tager jeg mig den Frihed efter Hr. Directorens Anmodning at bemærke:

- 1) at de alle tilsammen, paa Søndagspsalmen nær, som efter denne Bestemmelse bortfalder, i samme Orden som hidtil kun passende vil kunne synges i de 4te mørke Vintermaaneder fra 16de Novbr. til 16de Februar;
- 2) I de øvrige Maaneder af Aaret ville kun 3 af disse Morgensalmer passende kunne synges saa sildig paa Morgenen, nemlig Nr. 2, der bestandig kan gælde til Mandagspsalme og Nr. 7, som ligeledes bestandig kan bruges til Løverdagspsalme, og Nr. 5, som kunde bruges de andre Dage i Ugen;
- 3) Hvis mere Afvexling, som jeg ikke troer, skulde befindes fornøden, vil det ikke være vanskeligt i den evangelisk-kristelige Psalmebog at finde 3 passende Psalmer til dette Brug, f. Ex. No. 292, No. 294 og No. 135.*

Sorøe, den 31te Aug. 1823

ærbødigst
Ingemann.«

* De Morgenlovsange, Ingemann vil have bevaret i Brug ved den nye Ordning, er

Mandagssalmen: Vær lovet Du, som evigt vaager –
Lørdagssalmen: Stig frem, o Dag med Dødens Minde –
og Torsdagssalmen: Lover Herren, han er nær –

Af de foreslaede Erstatningssalmer fra evang.-kristelig Psalmebog

Nr. 292: Herre, stor i Magt og Maade –
– 294: O Gud, med stille Sind jeg giver – og
– 135: I Jesu Navn bør al vor Gerning ske –

overlevede kun den sidste den evangelisk-kristelige Psalmebog, idet den, i ændret Form, optoges som Nr. 126 i Konventpsalmebogen og derfra, yderligere ændret, overgik til Psalmebog for Kirke og Hjem som Nr. 112.

Ingemanns Vrede lyser ud af Svaret, der noksaa meget er afgivet af Digteren som af Lektoren. Fra første Færd havde han dog i denne sidste Egenskab stillet sig loyalt overfor Tauber og underordnet sig hans Ledelse, medens Peder Hjort, Ophavsmanden til Uroen, næsten fra første Dag havde trodset den og ligget i stadig Strid med Akademiets Chef; Ingemann og Direktor Tauber havde altsaa i ham en fælles Uven. Men dertil kom at Morgensalmerne var Ingemanns Hjertebørn, og Peder Hjorts Protest mod at staa op med eller før Solen for at synge Morgensang med Eleverne har for Ingemann ikke usandsynlig staaet i Skæret af den uovervindelige litterære og personlige Modsætning mellem dem. Ingemann var derfor personlig forurettet – eller troede i hvert Fald at være det, og i sin første Vrede har han næppe været klar over, at han var ved at blive et Redskab i Taubers Haand, for hvem Spørgsmaalet om Morgensalmernes Anvendelse sikkert var langt underordnet Udsigten til Følgerne af Nederlaget paa Spørgsmaalet om Lektorernes Mødepligt om Morgenen. I Ingemanns Udtalelser havde han imidlertid nu en Støtte for sin Modaktion, og medens han først den 7. September fremsender en Udskrift af Protokollen for Læremødet den 31. August med Spørgsmaalet om Lektorernes Tilsyn med Eleverne udover Mødepligten ved deres Middagsmaaltid, sender han straks den 31. August en Skrivelse til Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler,¹⁰ hvori han – med Udgangspunktet i det ændrede Sted for Morgensangen – spørger »om ingen Morgensangsang paa Søn- og Helligdage mere skal afholdes« – ved dette Spørgsmaal fik han Direktionen til eventuelt at maatte ændre i dens egne reglementariske Bestemmelser og paa et Punkt, hvor en Lektors Fremmøde var anordnet – og »hvilke Psalmer der for Fremtiden ved de daglige Forsamlinger skulde bruges, da de hidtil brugte med Hensyn til den forandrede Tid af Forfatteren tildels maa ansees for uanvendelige«. I de følgende Dage er Ingemanns Vrede imidlertid afsvalet og – uden at det kan ses, om han har været Genstand for nogen anden Paavirkning; man tør gætte paa Estrups – synes det at være gaaet op for ham, at han ved i sin Digter-Forurettelse at bære Ved til det Baal, Tau-

ber holdt vedlige, bl. a. kunde risikere visse Ubehageligheder, der for ham som Lektor og Embedsmand vilde være en ret rimelig Følge af at staa i et Modsætningsforhold til Universitetsdirektionen, om hvis Stilling til Morgenlovsangsspørgsmaalet han ved nærmere Eftertanke ikke kunde være i Tvivl. Antagelig har han i denne vanskelige Situation beraadt sig med Fogtmann, og de to har da besluttet sig til at gøre udførligt Rede overfor deres foresatte med Hensyn til deres individuelle Opfattelse af en Sag, som efterhaanden var kommen til at spille en langt større Rolle i det lille soranske Samfund, end dens reelle Værdi kunde have Krav paa. De indgav da med en Dags Mellemrum til Direktor Tauber hver sin Betænkning, der her gengives in extenso som Udtryk for det Mod til at være en ændret Opfattelse bekendt, som kommer frem i Fogtmanns Erklæring, medens Ingemanns Udtalelse har Betydning ikke blot ved at klarlægge hans Syn paa det konkrete Tilfælde – Anvendelsen af de Morgensalmer, det havde været ham saa kært at digte og som nu var komne til at staa som Genstand for Strid og Uenighed, helt modsat deres Øjemed og de Tanker, der var nedlagt i dem, – men ogsaa ved at vise ham fra en Side – som Læreren og Pædagogen – der er lidet kendt.²⁰

I.

»Høitærede Herr Director!

Da den Høikongelige Directions endelige Resolution om Morgenlovsangs Holdelse paa Skolen endnu ikke er kommen til os, og da jeg altsaa troer, at Sagen endnu ikke er endelig afgjort: saa giver jeg mig herved den Frihed, efter flere af mine Collegers Ønske, at tilstille Herr Director følgende Betænkninger desangaaende:

- 1) Morgenlovsangen hører nærmere til Opdragelsen end til Undervisningen; og derfor bør den uden al Tvivl hellere holdes i Opdragelsesanstalten end paa Skolen.
- 2) Elevernes Mønstring om Morgenen vil blive en tarvelig tom og kjedsommelig Ceremonie, dersom den blot skal bestaae i en Opstilling og Optælling af Eleverne.

- 3) Lokalet paa Skolen er for lidet til at rumme alle Disciplene; og derfor vil Lovsangen der vanskelig kunne holdes med tilbørlig Orden og Høitidelighed.
- 4) Den Uleilighed, som Morgenlovsangen i Opdragelsesanstalten kan have medført, bestaaer, saavidt jeg veed, kun deri, at alle de syngende Disciple ikke kunne være tilstede derved. Men da Musiklæreren dog hidtil har ordnet alt saaledes, at Sangen er gaaet ganske godt, og da Andagten *her* er vigtigere end Musikken, saa synes den Omstændighed alene ikke at burde være Aarsag til Lovsangens Forlæggelse til Skolen.
- 5) Det synes rigtigst, at det vedbliver, som hidtil, at være Lectorerne overladt, om de ville være tilstede ved Morgenlovsangen paa Opdragelsesanstalten, eller ikke; dog saaledes, at enhver af dem, naar han har Leilighed, kommer der paa den Dag, da han efter Reglementet er forpligtet til at være tilstede ved Skolens Bord. Forresten gaaer Handlingen sin Gang, enten han kommer der, eller ikke.

Det forekommer mig saaledes, at flere og vigtigere Grunde tale for, at Morgenlovsangen fremdeles holdes i Opdragelsesanstalten, og at Uleilighederne derved ikke kunne komme i Betragtning derimod. Dette har jeg desto mere følt mig forpligtiget til at erklære, da jeg tilforn, fordi jeg ikke nøie nok havde overveiet alle Omstændigheder, har været af og yttret en anden Mening. Men efter rolig Overveielse af Sagen er jeg kommen til forestaaende Overbeviisning, som ogsaa stemmer overens med de fleste af mine Collegers, baade Lectors og Adjunkters Mening og Ønske. Derfor beder jeg, at Herr Director, om Sagen finder Deres Bifald, vil have den Godhed endnu en Gang at foredrage samme for den høikongelige Direction, førend den endelige Resolution bliver udstedt, og jeg har intet imod, at Herr Director indsender dette mit Brev til den Høikongelige Directions Prøvelse.

Sorøe, d. 9de Sept. 1823

ærbødigst
N. Fogtmann.«

Underdanigst P. M.

Da den forandrede Bestemmelse med Morgenlovsangen her ved Opdragelsesanstalten endnu venter paa den høie Kongelige Directions nærmere Forklaring førend den kan iværksættes, og da Bestemmelsen af Tiden og Stedet for denne Morgensang i Reglementet for Sorøe Academie gunstigst er overladt til Directors og samtlige Læreres Overlæg: troer jeg det hverken ubetimeligt eller ubeskedent, at gjøre den Kongelige Direction opmærksom paa hvad der i denne Henseende ikke alene er min, men saavel Directors, som de fleste Læreres Mening, og hvad jeg haaber Directionen gunstigst vil værdiges nærmere Overveielse.

Hidindtil er Morgenlovsangen (idetmindste hvergang jeg har været tilstæde ved den) i Henseende til Udførelsen gaaet upaa-klageligt og synes langt fra at have forfeilet sin Virkning paa Elevernes Gemytter, som i den stille tidlige Morgenstund synes mest aabne og modtagelige for gudelige Indtryk.

Den Morgenlovsang, hvorved Hans Excellence Hr. Geheime-raad Malling glædede Stiftelsen med sin Nærværelse,* var netop den maaske, som ikke udføres tilfredsstillende, da Musikken, hvor smuk den forresten kan være, ikke synes ganske at passe til Elevernes Stemmeomfang. Ved en Forandring i Melodien kunde denne Mangel lettelig afhjelpes.

Den naturligste og høitideligste Tid for al Morgenandagt synes den tidlige Morgenstund upaatvivlelig at være, da intet Menneske, som med virkelig Andagt beder, opsætter det til langt op ad Dagen, men henvender naturlig sine Tanker til Gud førend til nogen verdslig Gjerning; og jo tidligere, jo høitideligere virker altid Sangen paa det endnu af Dagens Sysler uadsprede Sind. Characteren af simpel ukonstlet Huusandagt, som Sangen saa smukt og passende har paa Stiftelsen, vil ogsaa aldeles bortfalde naar den synges paa Skolen, hvor den vel af samtlige Disciple

* Ove Malling besøgte ofte Skolen og Alumnatet i Tiden efter Genoprettelsen. Ifølge Inspektionsprotokollen var han tilstede Tirsdagen den 22. Juli 1823 ved Morgenlovsangen; ved denne Lejlighed er da Salmen: Vaagn og bryd i Lovsang ud – blevet afsunget.

kan udføres konstmæssigere og firstemmig, (i stedetfor paa Stiftelsen kun af Eleverne og trestemmig), men dog snarere vil faa Udseendet af Underviisning i Musik, end af virkelig Andagt, og aldrig vil kunne synges med den Orden og Rolighed som paa Stiftelsen.

Hvad der kan vindes ved at faa de Opdragelsesanstalten uvedkommende Disciple med og ved Sangens deraf følgende bedre Udførelse, synes mig for dyrt betalt ved Opførelsen af Morgenlovsangens egentlige Betydning, Simpelhed og sande Høitidelighed, som den mere glimrende Yderside aldrig vil kunne erstatte.

Det uopbyggelige Udseende af en blot Skoleindretning, istedetfor en paa den naturlige Følelse grundet gudelig Skik ved Opdragelsen, vil desuden paa denne Maade langt vanskeligere kunne undgaaes.

Ere nogle af Eleverne, som man har indvendt, undertiden søvnige ved den tidlige Morgensang, saa synes de ikke at have udsovet og burde maaske staae tidligere op;* men er dette endog stundom Tilfældet med en Enkelt, er han dog vist, selv som saadan, mere modtagelig for Sangen og for af denne at vækkes til Andagt, end naar han paa Skolen har Hovedet fuldt af Græsk og Latin og de Skolecharacterer, han haaber eller frygter for.

At endelig de fleste af de hidtil brugte Morgenpsalmer vilde, ved at afsynges sildigere, blive mindre passende, er ikke nogen Grund, jeg, som Forfatter af hine Psalmer, vil anføre til Fordel for den gamle Indretning, da den Glæde, jeg personlig har ventet mig af at kunne medvirke til Ungdommens Morgenandagt, uden mindste Indvending fra min Side maa staae tilbage for Stiftelsens virkelige Tarv.

* Med denne ejendommelige Opfattelse af Børns Morgentræthed har Ingemann vistnok staaet ret ene blandt sine Kolleger i Sorø. I Adjunkternes Inspektionsprotokol skriver Daugaard den 15. Juni 1823: Hr. Director var tilstede ved Morgenlovsangen – ved den paafølgende Kirkegang sov flere af Eleverne; og den følgende Søndag, da ogsaa flere havde sovet under Gudstjenesten, skriver Lütken: Maaske vilde det være hensigtsmæssigt om Søndagen at tilstaa en Times længere Søvn om Morgen. Heraf blev imidlertid intet!

At jeg alene med denne for Øie og af min inderligste Overbeviisning om Sagens Vigtighed, har taget mig den underdanigste Frihed, at ytre min Mening ved denne Leilighed, haaber jeg den Kongelige Direction vil tiltroe mig uindtaget Redelighed nok til, og jeg troer at opfylde en Pligt i det mig betroede Kald ved ikke af Frygt for mulig Miskjendelse, skjøndt uopfordret, at holde min Mening tilbage.

Sorøe, d. 10de Septbr. 1823.

Underdanigst
Ingemann

Til den Kongelige Direction for Universitetet
og de lærde Skoler.

Ved at gennemlæse disse to Aktstykker – man bemærke, at Ingemann har stilet *sin* Erklæring til selve Direktionen; den maatte altsaa fremsendes in originali – har Tauber maattet indse at da Ingemann ikke vilde staa fast paa sin i Promemoret af 31. August nedlagde Protest mod Anvendelse ved Skole-Morgensangen af hans Salmer, var det eneste Holdepunkt for Taubers Indsigelse glippet; Spillet var tabt, og der er noget særdeles slukøret over Tonen i den korte Skrivelse, hvormed han den 11. September fremsender de to Erklæringer til den kgl. Direktion »om den maatte ville tage noget Hensyn til samme ved Bestemmelsen angaaende denne Gjenstand enten for indeværende eller næstkommende Skoleaar«. ²¹ I de sidste Ord laa udtrykt et Haab om endnu en Udskydelse af Nederlagets Besegling, men – naturligvis – forgæves: under 13. September resolverer Universitetsdirektionen ²² – uden at komme ind paa Spørgsmaalet om Tiden for Morgenlovsangen, der jo var afgjort ved dens Resolution af 30. August, og uden med et Ord at berøre Ingemanns og Fogtmanns Betænkninger (der er registrerede i Referats- og Resolutionsprotokollen som indgaaede Dagen før) – at Reglementet ikke nogetsteds paabød Lektorerne at »have Jour paa Opdragelsesanstalten« og følgelig heller ikke at møde ved Morgenlovsang, at denne ikke behøvedes afholdt paa Søn- og Helligdage »da Eleverne og de skolesøgende paa disse Dage tage Del i den

offentlige Gudstjeneste« – hvorved man paa en heldig Maade kom uden om Interimsreglementets § 30, der unægtelig gjorde det til Pligt for Lektoren i Religion og Moral o: Fogtmann at møde og holde Morgenbøn i Alumnatet, hvilket som ovenfor anført i Reglementet var forudsat at skulle ske straks efter Morgenmønstringen – og endelig at »da man i det Væsentlige finder de Psalmer, som hidtil har været brugte ved Morgenlovsangen paa Opdragelsesanstalten, efter Aars- og Dagstiden lige saa passende til Brug ved samme Lovsang i Skolelokalet, saa kunne de fremdeles som hidtil bruges ved bemeldte Lovsang«.

Nu var der intet mere at vente efter; den 14. September holdtes Lærermøde, hvor der »først gjordes Aftale i Henseende til Morgenlovsangens Holdelse i Skolebygningen i Anledning af den kgl. Directions Resolution af 13. d. M. og vedtoges da, at Kl. 7 $\frac{3}{4}$ Morgen møde Disciplene paa Skolen i deres respektive Klasser, hvorfra de under Lærernes Opsigt begiver sig paa givet Tegn i Lovsangssalen og ordnes dér efter de forskellige Stemmer«, og i Inspektionsprotokollen for 15. September 1823 notes: Morgenlovsang første Gang holdt paa Skolen. Det eneste ydre og reelle Tab ved den nye Ordning, der i de siden forløbne 104 Aar har været fulgt i Sorø Skole, var, at Ingemanns Søndagssalme ikke mere kom til Anvendelse; for saa vidt blev det altsaa alligevel Digteren, der kom til at betale Krigsomkostningerne. Da der i 1861 blev foretaget en Omredaktion af Skolens Morgenlovsangsbog, hvorved den forøgedes med 12 Tekster, gled Søndagssalmen helt ud. For den nye Udgave af Morgensangbogen havde Peter Heise som Skolens Sanglærer antagelig Ansvar – til Gengæld komponerede han de nye og smukke Melodier til Ingemanns Onsdags- og Fredagssalmer, som siden da har været i Brug paa Skolen. Søndagssalmen optoges atter, da Rektor B. Hoff i 1899 foranledigede en samlet Udgave af Skolens Morgen- og Festsange, hvorved Teksterne ordnedes kronologisk med de syv oprindelige Lovsange fra 1823 i Spidsen, og hermed har man fortsat i de følgende Oplag, senest i 1927. I Ingemanns Salmer er Ordlyden uforandret bibeholdt, men Lørdagssalmens sidste Vers blev udeladt i Udgaven 1861 og er

senere ikke genoptaget; Grunden hertil kendes ikke, men Salmens Værdi synes iøvrigt ikke at have lidt derved.

III

Ingemanns Morgensalmer var, som det ovenfor er vist, skrevet i et bestemt Øjemed og for en bestemt Kreds. Hvor han selv, i Omtalen af sin digteriske Virksomhed, omtaler dem, er det kun for at nævne, hvorledes de, ligesom Højmessesalmerne og Morgensange for Børn 1837, lader hans »religiøse Anskuelse, der dogmatisk stemme overens med vor evangeliske Kirkes Grundlærdomme« træde kendeligt frem.²³

Vil man forstaa den Følelse af Glæde, hvormed Ingemanns samtidige modtog Morgensalmerne (se ovfn. S. 105 f.), maa man se dette paa Baggrund af de eksisterende danske Salmer af denne Art som, uden at kræve Tillempning efter Tidens Krav, stod til Raadighed for den, der deraf vilde gøre et Udvalg, f. Eks. til Brug for dansk Skoleungdom, saaledes som det var Fogtmanns Tanke og blev stillet Ingemann som Opgave; Fogtmand saa sig henvist til at vælge mellem den evangelisk-kristelige Salmebogs Indhold, Ingemann kunde ikke bruge »de gamle Morgenpsalmer af Kingo og Brorson« uden Tillempninger, der bød ham imod – med Muligheden af at danne sin Lovsangs-Samling ud fra det, som den autoriserede Salmebog kunde yde, synes han slet ikke at have regnet. Men det er netop med dennes 24 Morgensalmer at Ingemanns Salmedigtning i 1822 maa sammenlignes. For os er Forskellen mindre fremtrædende, som Ingemanns religiøse Digtning overhovedet har et »ældre« Præg end hans profane Lyrik; men at det for hans Samtid var iøjnefaldende, at der her virkelig var sunget »en ny Sang«, har vi et Vidnesbyrd om i Jens Møllers ovenfor nævnte Anmeldelse af Ingemanns Morgensalmer i Dansk Litteratur-Tidende for 1823 (Nr. 6, S. 82 f.). Man vil næppe med Føje kunne bestride denne Anmelders Kompetence til at udtale sig herom, og i Betragtning af den Misforståelse med den autoriserede Kirkesalmebog, som henimod Slutningen af forrige Aarhundredes 1. Fjerdedel gjorde sig gældende hos mange, er der næppe Tvivl om det almenlydige i hans Skøn,

naar han i sin Anmeldelse i forsigtig valgte Udtryk fremsætter Ønsket om, at den, der nu »med saa stor Forskjellighed, uden at optage nogen uvedkommende Tanke« har kunnet skænke sin Samtid »syv saa opbyggelige, hjertelige og tillige poetiske Morgensalmer« – at han »ogsaa vilde være istand til at afhjælpe de Savn, som vor nyeste evangelisk-christelige Psalmebog, uagtet dens mange gode Psalmer, unægtelig frembyder«. Og naar Jens Møller i sin Anmeldelse udtaler Tvivl om, hvilken af de syv Morgensalmer der har behaget ham mest, og mener, at Prisen maaske tilkommer Søndags- og Lørdagssalmerne, men alligevel vælger at aftrykke Søndags- og Onsdagssalmerne – altsaa: En hellig Morgensol opstaar – og: Bleg Morgenstjernen smiler og forsvinder – kan dette tages som et Fingerpeg om, hvor det nye og værdifulde for ham, d. v. s. det poetiske mest træder frem – nemlig der, hvor Naturbilleder, simpelt og ægte, danner Optakt til Salmens religiøse Indhold.

Eftertiden har gjort et noget andet Udvalg end Jens Møller; saaledes optog Konventssalmebogen kun Torsdagssalmen: *Lover Herren*, han er nær – som Nr. 365, og i Tillægene til Konventssalmebogen møder man Søndagssalmen som Nr. 587 og Tirsdagssalmen: *Vaagn og bryd i Lovsang ud* – som Nr. 586; i 1. Udkast (1885) til Psalmebog for Kirke- og Hjem optoges de tre Psalmer som henholdsvis Nr. 7, 20 og 607; i 2. Udkast (1888) gled den første af dem ud og de to andre fik Nr. 18 og 624, men i den endelige Udgave findes kun den første af disse som Nr. 414; Ingemann anfører,²⁴ at Lørdagssalmen: *Stig frem, o Dag med Dødens Minde* – med en ændret Begyndelseslinie: *Fra Verden Livets Strøm skal rinde* – »er brugt som Jordefærdssalme«, men heller ikke under denne Form er den optaget i de autoriserede Salmebøger. Det er da formodentlig kun i Sorø Akademis Skole, at de seks Morgensalmer til Ugens Hverdage alle er bevarede og i stadig Brug.

Til vor Tids kritiske Bedømmelse af Morgensalmerne, saaledes som den senest er udtalt af Kjeld Galster,²⁵ kan bemærkes, at naar det af denne Forfatter paavises, hvorledes »Ordene love, takke og prise og Afledninger deraf forekommer ikke mindre end

31 Gange, omtrent to Gange i hvert Vers«, da er dette Regnestykke nok rigtig; men at der »udover Halleluja er næsten intet«, turde dog være en noget for flot Bemærkning; at disse Salmer har haft og formentlig stadig har en opbyggelig Virkning paa mangfoldige af den gamle Skoles Sønner, der Aar igennem har sunget dem ved Morgenandagten, lader sig sikkert ikke bestride. Og selve Opgaven, som den af Mynster var stillet Ingemann (se ovfr. S. 102 ff.) var just »at bringe de Morgenlovsange i Orden«, hvorfor der var Brug; Ingemann lægger netop Eftertrykket paa det her fremhævede Punkt i Hvervets Ordlyd, naar han anfører, hvorledes han mente sig vel skæftet til at udføre dette Arbejde, fordi han i sin »nye, lykkelige Stilling . . . selv ofte har følt Trang til at prise Gud for Lyset og Livet«. Lovprisning var altsaa Hovedøjemedet, og dennes Form i religiøs Digtning er Salmen med dens frydefulde Halleluja-Klang, ikke den jævne Sang.

Naar det derhos hos Galster fremhæves, at man i disse Morgensalmer – Forf. bruger som en Art *petitio principii* Ordet *Morgensange* om dem – »intet mærker til Børnene, der er intet Forsøg gjort paa at sætte sig i deres Sted«, da er dette vel rigtig – navnlig set med Nutidsøjne – og det kan ikke bestrides, at f. Eks. Ingemanns Tanke med at ville gøre Lørdagen til »Dødens stille Dag« ikke staar som Vidnesbyrd om noget lykkeligt pædagogisk Instinkt; men det maa atter her fremhæves, at hans Opgave aldeles ikke tog Sigte paa at skrive Børnesalmer, og Dr. Galster har ved at anbringe sin Omtale af Morgensalmerne i Kapitlet om Ingemanns Forhold til Børnene og det barnlige saa at sige faaet dem »i den gale Hals«. Sorø Akademis Skoleelever betragtedes afgjort ikke i 1822 som Børn i den Forstand, at der skulde tales barnligt til dem, og iøvrigt var Salmerne jo ikke bestemt for de mindste Klasser alene, men skulde benyttes af alle Skolens Elever, altsaa ogsaa af unge Mennesker, der stod umiddelbart for exam. artium. Naar Ingemann i 1837 saa smukt evnede at tale til det barnlige Sind i sine »Morgensange for Børn«, var det med Tanken henvendt paa en hel anden Kred, saaledes som af Galster selv paavist;²⁶ af disse barnlige Morgensange blev der først i Sorø Skoles Morgensangbog i 1861 optaget 4 og ved Ud-

videlsen i 1919 endnu 1. Og det maa meget betvivles, at Ingemann, hvis han i 1837 eller senere skulde have skrevet nye *Morgensalmer* for Sorø Skoles Elever, vilde have anslaaet samme Tone som overfor Asylbørnene. Derimod var der maaske kommet mere af det »Præg af Stedet«, som Vilh. Andersen – og andre med ham – forgæves har eftersøgt i *Salmerne* fra 1822. Men det maa erindres, at da Ingemann skrev disse, havde han kun været en Maanedstid i Sorø, og som ofte paavist er hans Mangel paa Iagttagelse af de Realiteter, han havde for sig, en af hans Ejendommeligheder; den særlige Sorø-Stemning kom saaledes først forholdsvis sent til at sætte sig uomtvistelige Spor i hans Digtning.

Med mere Føje kunde man have foreholdt *Morgensalmernes* Digter, at han ved uovervejede Udtryk som *Søndagssalmens*: *Op, hver en Sjæl paa viden Jord* – og *Tirsdagssalmens*: *Vaagn, hver Sjæl paa Jord, som sover* – synes at kræve, at alle Jordens Beboere burde staa op paa samme Tid som Eleverne i Sorø,* eller at han ved at prise *Søndags-Morgensolens Højtidsglans*, ved at tale om Jorden, der for de syngendes Øjne »udsmykker sig med Glansen fra det høje«, medens *Morgenstjernen* »smiler og forsvinder« og om *Mark, Sø og Skov*, der fryder sig i »*Himlens Straaleklæder*« afgjort gør de paagældende *Salmer* uanvendelige paa den forud for dem bestemte Ugedags Morgen, naar det paa denne tilfældigvis er Graavejr eller maaske Regn og Taage. Her vilde han da blive ramt af lignende Hensyn som dem, der engang fik ham selv til at nedlægge Indsigelse mod, at *Tirsdags-, Onsdags- og Fredagssalmerne* blev benyttede saa sent som Kl. 7 $\frac{3}{4}$ i Aarets lyse Maaneder.

Men ligesom Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler ikke i 1823 vilde tage Digterens Protest tilfølgende, saaledes vilde det ogsaa være uberettiget, om man vilde lade en smaalig Kritik af denne Art være afgørende for Bedømmelsen af *Morgensalmerne* fra 1822. Indtager de ikke nogen høj Rang indenfor Ingemanns

* I *Morgensangen*: Nu titte til hinanden – er det *alle Jordens Børn*, som slaar Øjnene op paa een Gang. Kritiken har altsaa ikke i Tiden fra 1822 til 1838 advaret Digteren paa dette Punkt.

Produktion, saa har han dog med dem efter Evne gjort en Indsats i dansk Salmedigtning paa en Tid, der i saa Henseende endnu var gold og begyndte at lide under sin Goldhed, og det af saa meget mere Betydning, som disse Salmer netop ikke var Litteratur, men var bestemte til at synges og straks *blev* sungne. Ej heller maa det ved deres Vurdering lades ude af Betragtning, at de vel har haft deres Mission indenfor den danske Ungdom, de var skrevet for og hos hvem de blev bevarede – endelig maa det ikke glemmes, at med dem skabtes det første Led i den Række af Aandsværker, som fra 1822 fløj ud over Landet fra det lille midtsjællandske Kulturmidtpunkt, eller, som Jens Møller udtrykker det: de var »det gjenoprettede Sorøe-Academies Førstegrøde«.

Om B. S. Ingemanns Konfirmationskantate og Sorø Skoles Bordbønner

I 1917 udkom paa Nyt Nordisk Forlag i København en net lille Udgave af *B. S. Ingemanns* Morgen- og Aftensange, hvortil Magister *P. A. Rosenberg* havde skrevet en smuk og varmt følt Indledning om Sangene og deres Digter. Men naar det her hedder om Ingemanns Virksomhed ved den i Oktober 1822 genaabnede Skole i Sorø, at »naturligvis blev han Akademiets »poet laureate«; han digtede Konfirmationskantaten, Bønnerne, som hver Dag bedes til og fra Bordet af Eleverne og først og fremmest til Brug for Lovsangen om Morgenens i »Lovsangssalen«, syv Morgensange, en til hver Dag i Ugen« – da er dette ikke noget meget nøjagtigt Udtryk for Ingemanns første digteriske Tilknytning til Sorø. Thi Konfirmationskantaten skriver sig, ligesom hans af en urigtig Tradition til Sorø henlagte Digt: Fred hviler over Land og By – fra en tidligere Periode af Digterens Liv;¹ Bordbønnerne har han slet ikke forfattet, og til Brug i »Lovsangssalen« er de syv Morgensalmer fra 1822 ikke netop skrevne, eftersom en egentlig Lovsangssal først indrettedes i Skolens nye Hovedbygning, der blev taget i Brug i Oktober 1826.

Det gør mig paa en Maade ondt at maatte slaa disse Skaar i god, gammel soransk Tradition; men bliver Konfirmationskantaten og dens skønne Toner os derfor mindre dyrebar? og fremkalder Bordbønnen færre Minder, fordi Ingemann ikke har forfattet den? jeg tror det ikke. Om Bordbønnernes Oprindelse og Konfirmationskantatens Historie skal her meddeles nogle Oplysninger.

I

Ingemanns Konfirmationskantate – som vi Soranere kalder den – er uden nærmere Angivelse af Tilblivelsestiden 1. Gang optaget S. 159 blandt Tillægene i den i 1843 udkomne 2. Udgave af

Ingemanns *Højmesse-Psalmer til Kirkeaarets Helligdage*, og er derfra gaaet over i hans Samlede Skrifter, IV Afdeling, 1845 og senere Udgaver – alle Steder under Betegnelsen: Confirmations-Sange. Med denne Titel er den ogsaa 1. Gang trykt i *Dansk Minerva*, I Bind, Juli–December 1815, S. 446, i November-Nummeret, hvor efter Overskriften – som ogsaa i de senere Tryk – straks er tilføjet: Musik af R. Bay. 2. Gang trykt findes den i Liunges Ugeskrift *Harpen*, IV Aarg. No. 15 for Fredagen den 11. April 1823, S. 113 f., med Titlen: Confirmations-Psalmer af B. S. Ingemann, og følgende Fodnote: Afsjungne første Gang ved Confirmationen i Garnisons Kirke, 1815, og siden oftere. Med Henblik paa, at den første Offentliggørelse skete i November 1815, tør man vistnok med Føje gaa ud fra, at det er ved den umiddelbart forudgaaende Efteraars-Konfirmation, at Kantaten er anvendt første Gang.

Desværre findes der ikke for den københavnske Garnisons-Kirke («den Herre Zebaoths Kirke») nogen Liber daticus for det paagældende Tidspunkt, hvoraf nærmere Oplysning om denne Begivenhed kan faas. Kirken havde netop i Juni 1815 faaet en ny og energisk 1. Præst i Professor Chr. Fr. Brorson (1768–1847), der siden 1793 havde været knyttet til den som Kapellan; fra 1804 havde han tillige været Lærer ved Landcadetakademiet (for hvilket han ikke blot skrev en *Moral for Krigere*, men ogsaa en *Ledetraad ved Undervisningen i Krigskunstens Historie fra Krudtets Opfindelse til Aaret 1800*); i Wibergs Præstehistorie omtales han som den, der formedelst sit smukke Ydre og blomstrende Foredrag var »rædsomt« yndet af Damerne, der kaldte ham »den ridderlige Præst« og »Vor Herres Kammerjunker«, men han fortjener bedre at mindes som den, der udkastede Planen til det d. 10. Juni 1811 oprettede Institut for Blinde. Formodentlig har han ved sin Overtagelse af Embedet som Sognepræst ønsket at gøre Konfirmationen til en smuk og højtidelig Fest for sine unge, hvoraf et stort Antal var Børn af »fine« Folk, Landkadetter og unge Frøkner af god Familie i Amalienborg-Kvarteret, og han har derfor formaaet Ingemann, der netop i 1815 med *Blanca* og *Masaniello* havde slaæet mægtigt igennem

og var det københavnske Publikums Yndling, til at skrive en Kantate, som kunde forhøje Festen, og hvis Musik hos den unge Bay, der netop i 1815 definitivt svigtede Teologien for at gaa over i Udenrigstjenesten, var i de bedste Hænder.

Efteraarskonfirmationen i Garnisons Kirke fandt i 1815 Sted den 4. Oktober, da 59 Piger og 49 Drengene konfirmeredes af Sognepræsten, Professor Brorson, medens den 8. s. M. 51 Piger og 19 Drengene konfirmeredes af Kateketen, Pastor Østrup (der iflg. Wiberg var »et mekanisk Geni« og i 1819 blev Sognepræst for Tersløse og Skjellebjerg Menigheder, hvor han døde 1834). Om Kantaten har været opført baade for »de fine« Børn og for Kateketens mere jævne Konfirmander, kan ikke oplyses; men man har Lov at frygte det værste.

Heller ikke for Sorø Kirke foreligger nogen Liber daticus, der bestemt meddeler, naar Kantaten første Gang er opført dér. Vejledende er dog den ovennævnte Fodnote i *Harpen* for 11. April 1823, thi Ugebladets Redaktør, A. P. Liunge, var en Bekendt af Ingemann og bragte netop i disse Aar baade nyt og gammelt fra Digterens Haand;² meget synes da at tale for, at Liunge ogsaa har faaet Konfirmationskantaten til sit Blad umiddelbart efter dens Afsyngelse i Sorø Kirke, saaledes som han baade før og efter April 1823 er blevet forsynet med de Inge-mannske Lejlighedssange, saasnart de har været benyttede i Sorø. Vor Konfirmationskantate har da antagelig lydt første Gang i Sorø Kirke ved Foraarskonfirmationen den 6. April 1823.

Den nyoprettede Skoles Kontingent af Konfirmander var iøvrigt ved denne Lejlighed ringe og bestod i to Elever: *Carl Bagger* og *Christian Leopold Ludvig*, Greve *Schmettau* samt den skolesøgende Discipel *Georg Chr. Ulrich*; ialt var der kun 4 Piger og 7 Drengene, blandt hvilke sidste en Søn af Fisker Jappe, Lars Peter, som kort efter, ligesom sin Fader, traadte i Akademiets Tjeneste og af Præstekammeraten Carl Bagger har faaet sit Navn anbragt i Literaturen (se *Pedellens Datter*, Carl Baggers saml. Skrifter, I., S. 154), samt den senere Politiker C. F. S. Frølund, hvis Fader var Væver i Sorø og som selv begyndte sin ret

brogede Løbebane som Gartnerdreng i Akademiets Have, til han ved H. F. J. Estrups Hjælp først kom paa Jonstrup Seminarium og derefter tog theologisk Eksamen, blev Skoleinspektør paa Christianshavn og i 1848 Medlem af den grundlovgivende Forsamling, hvorefter han i en Aarrække var Medlem af Rigsdagen som Repræsentant for Sorø Amts 5. Valgkreds (Fuglebjerg).

Man vil maaske betvivle, at Skolen allerede et halvt Aar efter sin Oprettelse har kunnet tænke paa at udføre Bays Musik med dens Kvartet og 4-stemmige Kor; men det maa betænkes, at Eleverne straks indøvedes i at synge de ved Gudstjenesten benyttede Salmer flerstemmig, saaledes, at da det af Direktionen under 13. December 1823 blev bestemt, at ikke hele Skolen *hver* Søndag skulde gaa i Kirke, dog udtrykkelig blev paalagt den ved Drengenes Deling at sørge for, at det fornødne Antal Stemmer til Kirkesangens flerstemmige Udførelse altid var forhaanden.

Er det Ingemann selv, som har givet Skolen Anvisning paa sine gamle Konfirmationssange? Sandsynligheden taler derfor, og man maa erindre, at da der ved Skolens Aabning i Oktober 1822 fandt en Højtidelighed Sted, benyttedes – med nogle Ændringer – til denne »Indlemmelses-Actus« de Sange, som Ingemann havde forfattet ved Indvielsen af Borgerskolen i Kalundborg 1816 (se ovfn. S. 90 ff.); man – eller han – var altsaa ikke betænkelig ved at omplante ældre Sager til Sorø.

II

Blandt den genoprettede Skoles Lærerkræfter var Lektoren i Religion og Moral, Lic. theol. *Nikolai Fogtmann* (senere Biskop i Ribe og Aalborg) den eneste, der havde Erfaringer med Hensyn til Kostskolevæsenet, idet han fra 17. Novbr. 1815 havde været Adjunkt – fra August 1820 Overlærer – ved Herlufsholm Skole og Opdragelsesanstalt. Og allerede den 2. Oktober 1822 fremsætter han da i en Betænkning til Direktor sin Mening om Morgen- og Aften-Bøn m. v., hvori det som Pkt. 2 hedder:

»Hvad *Bordbøn* angaaer, da mener jeg, at den bør være meget kort og simpel, holdes efter et givet Tegn, som nærmere maa

aftales og bestemmes, af en af Disciplene, af hvilke den bør læses udenad, hvilket den inspectionshavende Adjunct paaseer og prøver naar enhvers Tuur kommer. Den bør være den samme Morgen og Aften«. Det hele maa nøje overvejes og bestemmes før man begynder med Bøn og Lovsang »og maa man især see til, at det, som er i sig selv helligt, ikke bliver ved Mangel i Formen til Forargelse«.

Man har da ogsaa taget Sagen med fornøden Ro; først den 20. Oktober begyndte man med Morgenlovsang og »Bord-Læsning«. I et denne Dag skrevet Brev til sin Forlovede³ gør Adjunkt *Daugaard* omhyggeligt Rede for disse Begivenheder i Skolens Liv; man erfarer, at den Elev, som først fremsagde Bordbønnerne, var den lille 9-aarige *Carl Ludvig Christopher Bülow*, om hvis engleblide Skønhed *Daugaard* i et foregaaende Brev har udbredt sig; og om selve Bønnerne siger han, at »de ere de gamle, som ere forfattede af Luther«. Paa *Daugaards* Udsagn tør man ikke tvivle, og Forholdet har da været det, at man er begyndt med at benytte den Ritus for Bord-Læsning, der var anordnet af Luther i hans Lille Cathekismus fra 1529⁴ og som man vil finde optaget i de utallige ældre Udgaver af denne Bog lige ned til Midten af forrige Aarhundrede; herefter skulde Børnene »gaa til Bords med allerstørste Tugtighed, og med sammenlagte Hænder bede: Alles Øjne vogte paa Dig, o Herre! og Du giver dem deres Føde i rette Tid; Du oplader Din milde Haand og mætter alt det, som lever, med Velsignelse (Salm. 145, V. 15–16)« o. s. v.

Med denne i sin fulde Udstrækning unægtelig ret lange og omstændelige Bordlæsning har man antagelig i Sorø fortsat til henimod 1. December, og de gamle lutherske Bønner er først da bleven afløst af de »Bordvers«, der bestandig er gaaet under *Ingemanns* Navn⁵ og hvoraf man i den nyeste Tid kun benytter sidste Stykke, hvorfor de begge optrykkes her:

Før Bordet

Gud, Du har skabt os ved Dit Ord,
for hver Du har beredt Dit Bord;

vi bede Dig i Jesu Navn:
lad alting tjene os til Gavn,
oplad for os Din milde Haand
og styrk os naadig ved Din Aand

Efter Bordet

Vi takke Dig, vor Fader, Gud!
alt godt gaar fra Din Himmel ud,
Din Godhed naar fra Slægt til Slægt,
vi stole paa Din Varetægt;
giv, at vi elske, lyde Dig
og prise Dig evindelig!

Deres Original-Tekst ses ikke bevaret i Skolens ellers saa rig- holdige Arkiv – i hvert Fald har jeg ikke fundet den; sandsynlig- vis har Versene kun eksisteret i Forfatterens Haandskrift, og dette er maaske benyttet af Eleverne til den første Udenadslæren, indtil det er slidt op, erstattet med et nyt, som har haft samme Skæbne o. s. fr.

At Ingemann skulde have skrevet de to Strofer var i og for sig ikke usandsynligt efter baade Indhold og Form; hans religiøse Poesi er til Tider netop saa upersonlig og »almindelig« – i disse Strofer er der saa ringe Sammenhæng, at deres seks Versepar indbyrdes kan ombyttes ad libitum uden at det virker menings- forstyrrende. Men det er jo straks noget paafaldende, at de ikke findes optaget i hans Skrifter, Enkeltudgaver eller samlede, skønt disse dog rummer et andet Sæt Bordbønner (Saml. Skrifter, 4. Afdg., 7. Bind, 2. Udg. S. 218), og derfor virker det heller ikke overraskende i *Peder Hjorts: Psalmer og Bønner*, udvalgte og lempede efter vor Tids Trang etc., København 1838, S. 91, som »Takkebøn« at finde Strofen: Vi takke Dig, vor Fader, Gud – med Angivelse i den upaginerede Indholdsfortegnelse af Biskop Fogtmann som Forfatter. Og at der her ingen Misforstaaelse er til Stede, fremgaar af, at i Bogens 3. Udgave (med Titlen: *Gamle og nye Psalmer*) fra 1843 er S. 184 som Nr. 220 optaget samme Strofe, nu med angiven Melodi: Fader vor udi Himme-

rig – og med den lidt nøjere Forfatterangivelse (i Registret S. XVI): Biskop Fogtmann i Aalborg.

Begge Udgaver er tilrettelagt i Sorø, og i Fortalen til 1. Udgave hedder det, at »foruden min Ven Biskop Fogtmann i Aalborg have flere af mine ærede Colleger [sc. i Sorø] staaet mig bi med Raad og Daad under dette Arbejde«, hvilken Tak i 3. Udgave gentages med Fremhævelse af »mine forhenværende Kolleger, Biskop Fogtmann i Aalborg og Pastor Hagen i Medolden i det Slesvigske [Adjunkt i Sorø 1837–1840]«. Nogen Fejl med Hensyn til Nikolai Fogtmanns Forfatterskab kan herefter umulig være indløben; men har Fogtmann Ansvaret for: Vi takke Dig, vor Fader, Gud –, har han det dog vist ogsaa for den 1. Strofe: Gud, Du har skabt os ved Dit Ord –; hvorfor denne ikke er medtaget af Peder Hjort, er ikke godt at vide.

Forholdet har vel da været det, at daværende Lektor Fogtmann, som i sin Herlufsholm-Periode havde lagt nogle versifikatoriske Evner for Dagen,⁶ ogsaa har taget Konsekvensen af sit eget Forslag om Bordbønner, og da hans Kollega Ingemann netop nu var optaget af at forfatte de syv Morgensalmer, han havde paataget sig at sørge for, har Fogtmann overtaget Leveringen af de to Bordbønner. Det skulde egentlig ikke synes at have ligget fjernt for den tidligere Lærer paa Herlufsholm blot at overføre til Søsterskolen de Bordbønner af Hans Thomissøn og Kingo, som sikkert ogsaa i hans Tid har været i Brug dér, men det skete altsaa ikke. Et maa paaskønnes – og derpaa kan man kende den fornuftige Pædagog: at hans Bordvers ikke blev længere;* Ingemanns ovenomtalte Bordbønner er paa henholdsvis 12 og 10 Verslinier! Kan det tænkes, at der i 1822 ligefrem

* Har Fogtmann haft noget Forlæg til sine Bordvers? Den knappe Form og Anvendelsen af det fra Luthers Indlednings-Bøn kendte Skriftsted (Salme 145, 16) henleder Tanken paa, at han maaske har kendt den gamle Bordsang af Caspar Huberinus: Herr Gott Vater im Himmelreich fra 1544, som Fogtmann bl. a. kan have set i Tønder-Præsten Jo. Joach Arends: Vollständiges und auserlesenes Spruch- und Gebet-Buch, in sonderheit für Schul-Kinder. 4. Udg. Flensburg u. Altona 1760, S. 62–63, No. 14.⁷

har fundet en Konkurrence Sted mellem de to Versifexer, og at Ingemann med sine urimelig lange Vers har trukket det korteste Straa?

At Fogtmanns Advarsel af 2. Oktober 1822 om at sikre sig mod »Mangel i Formen« er draget ad notam, fremgaar af følgende Cirkulære »til de Herrer Adjuncter i Opdragelsesanstalten i Sorø«, som Direktor Tauber fandt det betimeligt at udsende en af de første Dage i December 1822.⁸

»For at Bordversene i Opdragelsesanstalten sømmeligen kunde fremsiges, vilde det uden Tvivl være gavnligt, om de Herrer Adjuncter efter fælles Overlæg vilde udvælge de Elever, som de, efter foregaaende Prøve, dertil maatte finde mest skikkede, samt at Omgangstouren imellem Eleverne skede maanedligen i Stedet for ugentligen«.

Efter denne Forskrift er Nikolai Fogtmanns Bordvers da bleven benyttet i over 100 Aar – uden at man i de sidste halvtreds har vidst Besked med hans Forfatterskab. Det var ikke urimeligt, om Skolen engang ved given Lejlighed sagde ham sin Tak for denne Indsats i dens aandelige Liv ved at lægge en Mindekrans paa hans Grav ovre i Aalborg – om den kan paavises endnu. I Kransen kunde da gerne indflettes nogle friske Vedbendblade fra Ingemanns Grav i Sorø.

CONFIRMATIONS-PSALMER*

Priser, o! priser den Eviges Navn!
Aanden sig nærmer i hellige Toner;
Børnene kalder den store Forsoner,
Vil dem velsigne i frelsende Favn.

Kommer, o, kommer! vi høre ham sige,
Eder tilhører Himmelens Rige.
Følger, o! følger den salige Røst!
Du, som han favned før Læben fik Stemme,
Nu skal Du aldrig Indvielsen glemme,
Synk til den Helliges Bryst!

Dig han elsked, før du Lyset skued,
Dig han elske skal naar det er slukt;
Han har Slangen knust, hvis Braad dig trued,
Han har Gravens store Segl oplukt;
Følg ham from i Livet og i Døden!
See! Hans Vei gaaer imod Morgenrøden;
Tag hans Kors, og sværg ham evig Troe!
Og du i hans Paradiis skal boe.

Salighed han Dig beredte,
Skrev dit Navn i Livets Bog!
See! de Arme er' udbredte,
Som fra evigt Mulm dig drog.
Fra hans Øie Lyset blinker;
I dets Straaler hæv din Aand!
Fromme Barn! din Jesus vinker:
Giv din Sjel kun i hans Haand!

* Afsjungne første Gang ved Confirmationen i Garnisons Kirke, 1815, og siden oftere.

Det er fuldbragt – Du har det hørt,
O! Gud, Du har det skuet.
Indvielsen har Sjælen rørt,
Og Hjertets Glød opluet;
Med Taarer dine Christne smaa
Velsignet for dit Aasyn staae.

Forlad dem ei i Prøvens Stund,
Du evige Forsoner!
Opvæk dem af den store Blund
Med Naadens Himmeltoner!
Lad frelst dem for dit Aasyn staae
Naar Jord og Himmel skal forgaae!

Omsuus dem med dit Vingeslag,
Du Aand fra Lysets Rige!
Lad ei dem glemme Pagtens Dag
Naar Verdens Længsler stige!
Omsvæv dem saligt hvor de gaae,
Til hist de for Guds Aasyn staae!

B. S. Ingemann

Efter »Harpen«. Udgivet af A. P. Liunge. 4. Aargang,
Nr. 15. Fredag den 11. April 1823.

»Ingemanns Hus« i Sorø

Da B. S. Ingemann den 28. Maj 1859 under stor Deltagelse fra høj og lav fejrede sin 70-Aars Fødselsdag i Sorø, havde Provst Jens Paludan-Müller – Digteren Fr. Paludan-Müllers Broder, i Fyrreerne Adjunkt i Sorø og selv et stort Stykke af en Digter – skrevet den Sang, som Skolens Elever hilste deres Nabo med:

Der staaer et Hus ved Sorø Sø,
hegnet af grønne Ranker,
hvorom der Tale gik paa Ø
og langs ad Bjerger og Banker;
hver Sommer klar sig om det slaar
Skygger af høje Linde,
mens Aftenstjernens Hilsen naaer
dets ædle Herre derinde.

Man hører den Weyseske Melodi, hvorover Teksten er lagt, stige og falde, baaret af de friske Barnestemmer. Med Genlyd fra Skolebygningens graa Mure har Tonerne slynget sig om den lille, gule Rokokopavillon og ind under Løvet i den foraarsgrønne, lidt vildtvoksende Have, hvor den gamle Digter var traadt hen ved Gærdet for at lytte til Sangen og modtage Rektors Tale; oppe paa Havetrappen stod Fru Ingemann og et Par af deres Slægtninge. Det var Optakten til en skøn og stemningsfuld Vaardags-Fest, og fra den Dag har ingen Dansk med Ligegyldighed set paa Pavillonen, der staaer ganske uforandret fra hin Tid, men som nu over Indgangsdøren bærer sit Navn: Ingemanns Hus.

Og med Rette, thi han har hidtil været dets mest berømte Beboer. Men længe før hans Tid har der i Huset boet og til dets Beboere været knyttet Mænd og Kvinder med andre berømte

Navne, saaledes at næppe noget andet dansk Hus kan opvise noget lignende indenfor den Tid af henved to Aarhundreder, hvori dette har staaet.

Første Gang, vi hører om det, er, da Historikeren Jacob Langebek den 16. September 1743 en Dags Tid opholder sig i Sorø paa Vej fra Gjerdrup.¹ Han gaar rundt og beser »det nye Academies Bygning og Indretning«, saaledes som Thurah² havde opført det og derved ganske omkalfatret det gamle Kloster og dets Grund. Ogsaa de tre nye Professorhuse, der endnu staaer tomme, beser han med Interesse – maaske har han et Øjeblik tænkt sig, at han selv skulde blive Professor ved den nye Højskole. »Hvert Professor-huus er kun lidet og ikkun een etage med 3 Stuer og et Kiøkken, oven paa under Taget er beklædt med Bredder og indrettet endeel smaa Kamre. Professorerne dér kand ikke rumme store Bibliothequer, med mindre de ingen Huus-holdning vil have« – Langebek skulde herefter ikke have noget af at søge Embede som Professor i Sorø. Men da Akademiet 4 Aar senere traadte i Virksomhed, var der Ansøgere nok at vælge imellem; det blev ikke saa svært at finde »et lærd og skikkeligt Subjekt«, som Holberg udtrykker det, da han spørges om sin Mening. Blot blev det ikke i første Omgang netop den, han indstillede, der fik Embedet som Professor historiarum og dermed Embedsbolig i et af de nye »Professor-huuse«; Holberg holdt paa Tyskeren J. E. Schlegel, men det blev den snurrige danske Poet Christian Frederik Wadskiær, der i 1747 kom til Sorø, hvor han iøvrigt kun blev i 5 Aar. Han blev den første Beboer af den sydøstre Pavillon ved Akademibygningen, og i en af dens højloftede Stuer – eller maaske i den hyggelige 3-Fags Kvist ud mod Søen, hvor Ingemann 75 Aar senere skrev sine Morgenlovsange for Skolens Elever – har han straks det første Aar forfattet sit pompøse Salvings-Kvad: »Poetiske Reflexioner fra den berømte Philosophiske Gang«:

Skinger I Sorø omzinglende Skove,
Eegen med Bøgen antræde en Dands,

Skummer I Sorø omcirkende Søer!
Siunger I Sorø udzirende Møer!
Hopper I Muure, I Marker, I Giærder
Heele Naturen har glade Gebærder.

Her er et Maal for den Udvikling, Smag og Sprog skulde gennemløbe, før man naaede til Ingemanns stilfærdige og inderlige Digtning med Sorø-Naturen som Baggrund, – og dog har Udsigten fra Professorhusets Vinduer for begge Digtere været den samme. Men just fra dets Stuer skulde den Strømning for en Del udgaa, der gjorde Modersmaalet til et brugbart Redskab for den yngre Digers Kunst, thi Wadskiaers Efterfølger i Boligen blev »den danske Tilskuer«s ypperlige Forfatter, den i Sorø fødte Jens Schelderup Sneedorff, der havde været Elev i den gamle Latinskole og 1751 blev *Professor juris & politices* i Sorø, hvor han virkede i 10 Aar, til han – 4 Aar før sin tidlige Død – blev Informator for Arveprins Frederik. I det Ti-Aar, hvori han her havde sin soranske Embedsbolig, har Lyset fra hans Studereværelse, hvor han arbejdede paa at smidiggøre dansk Sprog og Aand, skinnet ud over Søen gennem Løv og Grene i Haven, der nu begyndte at vokse til; her i Huset fødtes hans to udmærkede Sønner, den senere Admiral og Digter Hans Christian Sneedorff – den danske Søkadetskoles bedste Mand – og den altfor tidligt bortkaldte lovende Historiker, Professor Frederik Sneedorff.

Efter Sjællænderen Sneedorff fulgte som Lærere i Lovkyndighed ved Akademiet og Beboere af Professorhuset først Fynboen Andreas Schytte (til 1777) – det var ham, der inddæmmede og beplantede den lille Ø ved Søbredden, som nu er saa uundværlig for vort Indtryk af Sorø-Idyllen – og Thyboen Christian Vogelius Steenstrup (død 1801), der saa Akademiets hurtige Hensygnen og Opløsning som den kunstig fremkaldte og unødvendige Pragtblomst det var. Steenstrups Enke, Bolette Dinesen, blev efter Mandens Død boende i Huset, efterfulgt 1803 af Akademiets Godsforvalter Fasting, der gav Plads for Professor-Enken Anne Margrethe Borch, f. Rosenstand-Goiske, som flyttede derind efter sin Mands Død i 1805 og med sine skønne Døtre og al

den Ungdom, de trak til Huse en Tid, gjorde sit Hjem til Mødestedet for Liv og Lystighed. Fra et af Kvistvinduerne saa hendes Datter, Sophie Amalie v. Holstein, en Juni-Nat i 1813 Flammerne slaa ud fra Akademibygningens Tag;³ med sin to Aar gamle Søn, den senere Stamhusbesidder Niels Holstein-Rathlou, boede hun da hjemme hos Moderen; det urolige Barn holdt hende og hendes yngste, 12 Aar gamle Søster Charite – senere Digteren Fr. Paludan-Müllers Hustru – vaagne, og de to blev saaledes de første, der udefra opdagede den Ildløs, som i Nattens Løb lagde Thurahs Akademibygning i Aske.

Men de tre smaa Pavilloner, hvoraf de to staar endnu og ved deres Ydre vækker Forestillingen om, hvordan Hovedbygningen har virket i Landskabet, blev skaanede af Ilden, og da Akademi og Skole blev genoprettede i 1822, tilfaldt den ene den unge Lektor B. S. Ingemann og hans Hustru Lucie Mandix som Embedsbolig, medens Fru Borch maatte flytte op i Sorø By og derfra til Hovedstaden. Da Ingemanns Embede var nedlagt i 1849, blev Huset en Art Æresbolig for ham og Lucie. Han døde 24. Februar 1862, og hendes Død indtraf seks Aar senere.

Hele denne Periode, lige fra 1822, er Husets Guldalder. Selv var han henrykt over Boligen; kort efter Indflytningen fortæller han i et Brev til Vennen P. Th. Schorn⁴ om Husets Indretning: Fra Havestuedøren kommer man til Lucies Malerstue, hvor hun maaske selv sidder ved Staffeliet, »men gaar du tilhøjre, kommer du til vor herregaardsagtige, syv Alen høje Dagligstue, hvor Vinranken snor sig om Ruderne og Middagssolen skinner muntert og venligt ind til os.« Forstuen er temmelig mørk, men ovenpaa har Ingemann sin store Studere-Kvist; i Havens Lindeallé hænger Digterens Æolsharpe; Udhusene – opførte af Steenstrup – er ypperlige »og afsides dér 2 velindrettede Priveter til din Tjeneste«; Vandet i Posten duer ikke, »men til Thevand skal du faa af Fraterbrønden derude, hvor det gamle Kloster stod«.

I Juni 1823 skriver han til Fru Andrea Hansteen, født Borch, i Norge, der havde budt ham Velkommen i hendes Ungdomshjem, et Digt,⁵ som smukt vidner om hans Følelser for Huset og dets fordums Beboere:

Paradiset er endnu det samme:
gammeldags trohjertig staaer endnu
Huset med de underlige Kamre,
med de mange Kroge og Smaalukker,
hvori vist du leged Skjul som Barn.
Ranken snoer sig end med grønne Blade
over Vindvets gamle Kirkebuer;
Søen bruser end som før dernede,
hvor paa Bænk ved store Ask du sad;
Baaden skvulper end ved Søens Bred
og paa Schyttes lille Ø end grønnes
Siv og Busk blandt dine Blomster smaa.

Her levede de to, Digteren og Malerinden, det lykkeligste Liv i de mange Aar, og her er alt det værdifulde af hans Digtning blevet til, blot ikke – som det almindelig antages, fordi Sceneriet tilfældigvis passer saa godt – hans Aftensang: »Fred hviler over Land og By«. *Dens* Stemning skyldes Aftenudsigten fra Nørrevold og Søerne om København, der for 100 Aar siden rummede fuldt saa megen Idyl som Sorø i vore Dage.

I Ingemanns ældre Sorø-Tid, før Banen fik lagt sin Skinnevej Syd om Søen, hvor de susende Tog ved Aftentide tegner deres Ildlinier ind og ud gennem Skoven, stod Stedets Stilhed dybt i Pagt med dets Skønhed; derfor hedder det i hans »Aftensang i Høst«:

Her er Fred! – o, her er saa stille!
jeg kan høre hvert faldende Blad.
Gjennem Lindene Stjernerne spille,
hvor i Sommernats-Drømme jeg sad.

Her er venligt i Havestuen;
hist staaer Halvmaanens blinkende Segl;
med Orion paa Høsthimmelbuen
den nedblinker i Skovsøens Spejl.

»Ingemanns Hus« i Sorø. Foto: Kr. Ludv. von der Hude 1900 (Nationalmuseet).

Peder Malling's Akademibygning i Sorø. Foto: Niels Elswing 1954 (Nationalmuseet).

Da Fru Ingemann var død, fik en Række af Skolens Lærere efter Tur Bolig i Pavillonon: Overlærer, senere Professor J. H. Bang – Fader til en af de berømteste »gamle Soranere«, Veterinæren, Professor Bernhard Bang –, der boede her til sin Afgang i 1883; derefter Digteren Overlærer Michael Rosing – Forfatter til den lille trøstefulde Vise »Jeg har baaret Lærkens Vinge« – og efter hans Afgang i 1901 den ugifte Overlærer F. J. R. Thaarup, der kun boede her ganske kort Tid. Hans Efterfølger blev Overlærer Fr. Matthiessen og Frue, født Rosen, hvis Embeds- og Beboertid netop nu er udløben. I deres Tid har »Ingemanns Hus« været et kært Samlingssted for Generationer af Soranere; dets efter Rosings Tid meget forfaldne Indre er blevet smukt istandsat, og Stuerne rummer mange af Ingemanns Møbler og andre Minder fra hans og hans Hustrus Dage.

Et stille Hus har det været paa *sin* Vis, – i meget mere end 100 Aar er der ikke født et Barn indenfor dets Mure; de Borchske Børn er Husets sidste, og ingen af dem har set Lyset dér. Men det er og har altid været et levende Hus, ikke et Museum, kunstigt oprettet til Værn om gamle Minder. Levende og virkende Mennesker skal fremdeles have deres Hjem under dets Tag, men som dets Grundvold er lagt paa et af dansk Kulturs ældste Bosteder, vil Navnene paa et Flertal af dets skiftende Beboere uløseligt være knyttede til dansk Aands Historie.

Peder Mallings Akademibygning

Den 31. August 1826 stod det genoprettede Sorø Akademis nye Hovedbygning rede til at modtage sine unge Beboere og deres Lærere, men først Mandag den 4. September tog Skolelivet i de nye Omgivelser sin egentlige Begyndelse – og det fortsatte uafbrudt, foreløbig i 100 Aar. Fulgte man end det samme Dagskema og væsentlig den samme Undervisningsplan som i Skolens første fire Leveaar, og var Omflytningen fra de midlertidige Lokaler i Sorø By til Skolens eget Hus saaledes i og for sig kun en ydre Begivenhed i dens Liv, saa betegner disse første Septembere dage i 1826 dog en Mærkepæl i dens Historie af virkelig Betydning.

Endnu den første Tid efter Indflytningen generedes Skolearbejdet lidt af Haandværkernes Rumsteren i de ufærdige Sale i Beletagen, og paa Grund af den sene Aarstid blev den højtidelige Indvielse i Kongens Overværelse udsat til det følgende Foraar. Men det væsentligste, Alumnatet og Skolegangen, var dog i Brug efter Bestemmelsen, og Bygmesteren kunde med Tilfredshed se sit Værk fuldført og taget i Livets Tjeneste. Det er derfor med Føje, vi Soranere i denne Maaned hænger Mindets Kranse om det anselige Monument i dansk Bygningshistorie som i den specielt soranske, der møder os i Mallings Skolebygning, og før der i Maj 1927 fejres en Mindefest for dens Indvielse, kan der i Aar fremdrages et og andet af Interesse fra dens Tilblivelsestid.

Naar *Peder Malling* i 1821 fik overdraget to saa betydelige Arbejder som Opførelsen af Københavns Universitets og Sorø Akademis nye Hovedbygning, var det næppe helt uden Forbindelse med, at han var Søn af det første og styrende Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, den i 1824 til Statsminister udnævnte henved 80-aarige Hædersgubbe *Ove Malling*, hvis Hjertebarn det nye Lærdomssæde i Sorø var, og

som havde en ikke ringe personlig Indflydelse hos Frederik VI. Peder Malling, hans Søn, som allerede i 1808 var blevet Stadsbygmester i København, var nu en Mand i sin bedste Kraft, 40 Aar gammel, og den Tillid, der vistest ham, C. F. Hansens Elev og Konduktør ved Opførelsen af Christiansborg og Københavns Raad- og Domhus, blev ikke beskæmmet; hans to Hovedværker staar i Dag som skønne Beviser paa hans Dygtighed og Smag.

Det endelige Forslag til Nybygningen i Sorø er dateret 5. August 1822 – først da var de vidtløftige Forhandlinger med Universitetsdirektionen og Amtmanden i Sorø *Paul Chr. Stemann* tilendebragte. Givet var det, at Bygningen skulde staa paa samme Sted som *Thurahs* i 1813 brændte Akademibygning, og da Udarbejdelse af Plan og Tegninger, vist allerede saa tidlig som i 1816, lagdes i Arkitektens Haand, var Opgaven stillet ham *ikke* som Opførelse af det, den blev: en Skolebygning, men som et Akademi, – en Højskole. Thi man vidste endnu ikke den Gang ret i selve Direktionen, hvad man vilde have i Sorø, ja, var i Grunden endnu ikke klar derpaa i 1821, da man skred til Planens Realisation, – man vidste kun, at om at stifte et nyt *Universitet* kunde der ikke være Tale. Derfor endte man med et Kompromis: en Kostskole, og i Forbindelse dermed en »akademisk Indretning«, og den for et Akademi bestilte og bestemte Bygning kom sluttelig af akademisk kun til at rumme et Par som Auditorier betegnede Klasseværelser. Denne Usikkerhed satte sit Præg paa Mallings Bygning, der fra første Færd kom til at sejle under falsk Flag; var der straks som Opgave stillet ham Opførelsen af en Statskostskole, havde han sandsynligvis løst den noget anderledes. Men til et Akademi passede den »klassiske« Stil, som han sikkert gerne valgte, fordi han netop var opdraget til den, saa ganske udmærket – om en Drengeskole blev den i Virkeligheden kun en smuk og næsten for storstilet Skal.

Peder Malling gennemførte altsaa Opgaven, som den var stillet ham før Kompromis'ets Tid, og Lykken vilde, at det klassiske Akademi kom til at tage sig fortræffeligt ud mellem de to Rokokopavilloner og med den middelalderlige Kirke som Genbo. Det var godt, at man gik helt bort fra at forbinde den nye Byg-

ning med nogen af de ældre – navnlig Brandfaren for Kirken var her fra først af afgørende. Men iøvrigt var det Meningen at benytte det brændte Akademis Fundamenter til Sokkelhøjden, og ved Ruinens endelige Nedrivning ventede Malling at indvinde 200,000 brugbare Sten eller $\frac{1}{9}$ af hele det beregnede Antal. Begge disse Forudsætninger glippede, og dermed sprængtes ogsaa Budgettet for Opførelsen af den nye Bygning. Overslaget af 1822 lød paa en Bekostning af ialt 167,000 Rdl. Sedler – det endelige Regnskab udviste en Udgift af ca. 210,000 Rdl. Sedler og Tegn.¹ Af denne Overskridelse hidrørte henved 13,000 Rdl. fra, at der ved Nedbrydningen kun fremkom 100,000 anvendelige Sten, men især fra, at de ældre Fundamenter »aldeles uregelmæssige Anlæg og slette Konstruktion« gjorde en total Omlægning af Fundamentet nødvendig. Yderligere gik man under Opførelsen over til en ikke først bestemt Overhvælvning af Kælderetagen, dikteret af Kravet om den yderste Forsigtighed af Hensyn til den svære Overbygning; der anvendtes endvidere 3000 Kubikfod Bremersandsten til det finere Stenhuggerarbejde, hvor bornholmske Sten var anført i Overslaget; i Stedet for Pudsning af de ydre Gesimser brugte man i vidt Omfang Gesimssten af brændt Ler fra Dithmers Teglværk i Rendbjerg ved Flensborg Fjord, og fra samme Værk anskaffedes 12,500 slebne Gulvfliser. I Stengangen paa Sorø Skole træder Eleverne saaledes paa sønderjydske Jord. Endelig medførte den høje Gesims, der afslutter Bygningen foroven, *Attikaens* Udførelse i bornholmske Sten med Dækning af Kobberplader (fra Brede Kobberværk), en Fordyrelse af over 3000 Rdl., og et lignende Beløb gik med til en Udvidelse af Arkadepartiet og Hovedtrappen paa Bygningens Sydside, ud mod Søen, samt Arkadesalens – den nuværende Vestibules – Udsmykning.

Der blev ingen Kritik udøvet overfor disse Overskridelser af Budgettet. Stiftelsen var rig; af den anselige Kapital, som var opsparet under Stemanns kraftige Godsstyrelse og henlaa til Brug ved dens Genoprettelse som Lærestalt, var allerede store Summer udredede til helt fremmede Formaal – saaledes blev der i 1811 ydet 100,000 Rdl. Sølv af Sorøes Midler til Oprettelsen af

et Universitet i Norge – et Beløb, der med gode Renter svarede til Værdien af den Holbergske Donation til et Sorø Akademi 70 Aar tidligere, saaledes at Nordmændene altsaa ikke kan besvære sig paa dette Punkt. Et ligesaa stort Beløb maatte afgives til Genopførelsen af Frue Kirke i København. Naar da omsider en af Landets rigeste offentlige Stiftelser endelig skulde virke efter sit eget Formaal, var det jo ogsaa urimeligt, om man gnieragtig sparede paa Skillingen; man ønskede netop at se den nye store Bygning opført med en vis solid Pragt. Derfor var der ogsaa i det endelige Budget indsat en særlig Post paa 10,000 Rdl. til »ind- og udvendig Dekoration, uadskillelig fra Bygningens ejendommelige Charakteristik«, og takket være denne Sum, der altsaa tilmed overskredes, fik Mallings Akademibygning det grandiose, det stilfulde og gennemsolide Præg, den har bevaret til Dagen i Dag, og som et halvt Hundrede Aar efter Opførelsen blev yderligere støttet og smukt fremhævet ved *Hilkers* smagfulde indre Dekoration.

Men denne nye Overmaling af alle Væg- og de fleste Loftsflader i Stueetagens, til Dels ogsaa i Beletagens Sale og paa Hovedtrappen medfører ganske vist, at vi i vore Dage ikke helt kan forestille os, hvorledes Bygningen virkede i dette Efteraar for 100 Aar siden, da sluttelig ogsaa Salene i 2. Stokværk stod færdige fra Mallings og Haandværkernes Side. Dog er Solennitetssalen i Østfløjen, den tilstødende Selskabssal, Kuppelsalen med dens Balkon over Arkadepartiet og, i Stueetagen, den oftnævnte Arkadesal (Vestibulen) bevarede mere eller mindre uforandrede, og det var da ogsaa paa dem, at Malling anvendte al Flid for at skabe Interiører af særlig Værdi. Af den nævnte Bevilling medgik 726 Rdl. Sølv til de af Klokkestøber *Gamst*² leverede Metalbogstaver til Attika'ens og Arkadepartiets Indskrifter og 1280 Rdl. anvendtes til den »Gibsonering«, der udførtes af den ganske unge Billedhugger *Chr. Thielemann*. Han udførte senere, ogsaa paa Mallings Foranledning, Ørnen, som paa Københavns Universitet skuer op mod det himmelske Lys; fire Fætre til Ørnen pryder de monumentale, hvide Kakkellovne og deres Pendants, to enorme Piedestaler i Akademibygningsens

Balkonsal. Til de af Akademiets Direktor *E. G. Tauber* ønskede fire Marmorstatuer i Arkadesalen blev der derimod ikke Raad. De erstattedes med fire Thielemannske Gipsfigurer af Oldtidslærde, der af Skolens Elever af en yngre Generation opfattedes som »fire gamle Rektorer«. Selv havde Malling projekteret et Par Statuer i antik Stil anbragt paa hver Side af den monumentale Hovedtrappe mod Søen, hvor Soklerne endnu anviser de dertil bestemte Pladser – men der blev kun Raad til et Par, iøvrigt smukke Jern-Trefødder, beregnede til ved festlige Lejligheder og Illumination at bære Kobberskaale med brændende Indhold; lignende Trefødder blev anbragte ved Hoveddøren ud til Gaardtrappen, ja selv i Solennitetssalen blev der Raad for smaa Trefødder som Topdekoration paa de smukke Jernovne af norsk Oprindelse. Men Arkadesalen smykkedes med to kostbare røde Marmortavler – to *Tabulæ Soranæ* – hvorpaa Hovedpunkterne i de soranske Stiftelsers brogede Historie prentedes med Guldbogstaver i det latinske Sprog; først ved Tilføjelsen af den sidste, store Donation – et Legat for Officerssønner paa Sorø Skole, stiftet for nogle Aar siden af Soraneren, Oberst *Gjernals* – er man gaaet over til at skrive Dansk paa den endnu ikke helt udfyldte Tabula II.

Solennitetssalen blev selvfølgelig Genstand for den rigeste Udstyrelse. Loftet blev et pragtfuldt, men noget for tungt Stukarbejde, og Væggene smykkedes med fem store Kongebilleder, hvoraf det ene skænkedes af Frederik VI selv: hans eget Portræt, i Kroningsdragt, malet af *Eckersberg* for 800 Rdlr. Ogsaa Malerierne af Frederik II og Christian IV, Skolens og det 1. Akademis Stifter, er udført af *Eckersberg** som Kopier af ældre Portræter, vistnok brændte paa Frederiksborg i 1857 – man har hidtil ment, at Christian IV's Portræt i Sorø var malet af *Rørbye*³ – medens Malerierne af Christian VI og Frederik V, Genopretterne af Akademiet i det 18. Aarhundrede, er Kopier, udførte af Portræt-

* V. Thorlacius-Ussing har dog paavist, at *Eckersberg*-Eleven M. Rørbye har malet Fr. II, medens *Rørbye*'s Ven og Medelev Albert Küchler har malet Chr. IV; *Eckersberg* har hjulpet dem ved at give *Tegning* til Billederne og retouchere lidt paa *Figurernes* Ansigter (se Noten).

maler *Hans Hansen*, det sidstnævnte efter en Original af Pilo; for Kopierne betaltes 400 Rdlr. Sedler pr. Styk, og den arme Hans Hansens Honorarer var længe inden Kopiernes Fuldførelse optagne i Forskud til at stoppe i Gabet paa en graadig Kreditor.⁴ –

Hele Bygningsarbejdet havde været overdraget fremragende københavnske Firmaer – Murerarbejdet til Kaptajn *G. Schaper*, Tømrerarbejdet til Major *J. West*; Maler *C. P. Kongslew* udførte Malerarbejdet og *J. Fr. Scheller* Stenhuggerarbejdet, medens Snedkermester *Thielemann*, Billedhuggerens Fader, baade leverede Bygningsssnedkeriet og alt det meget Inventar, der blev Brug for. De skønne, endnu bevarede Kroner, oprindeligt til Olieforsyning, udførtes af Blikkenslager *J. Irgens* – Glassene dertil kom fra Madam *J. Fritzsches* Glashandel; Hofstolemager *C. Ibsen* udførte de endnu bevarede Taffel- og Lænestole og Hof-Kleinsmed *Georg Fr. Timm* Jernarbejdet; de norske Kakkelovne leveredes af Grosserer *J. P. Suhr* og Køkkenindretninger og andre Ovne af Jernstøber *H. Meldahl*.

Det var solidt Arbejde og smukt Arbejde, der her blev leveret. Det har staaet sin Prøve i de første 100 Aar og vidner om dansk Haandværks høje Standard i den fattige og nøjsomme Tid omkring 1826.

Carl Baggers Slægt

Man husker altsaa virkelig Carl Bagger. Det noteres i alle Landets Blade, at i Morgen, den 11. Maj, er det 125 Aars-Dagen for hans Fødsel, og i Aften vil Statsradiofonien anvende næsten en halv Time af sin kostbare Tid til at lade foredrage en Række Carl Baggerske Digte; antagelig vil der ogsaa i Morgen ligge friske Blomster paa hans Grav og ved hans smukke Monument i Kongens Have ovre i Odense. Sligt sker vel ikke med en Digter, uden at han har erhvervet sig en Hædersplads i sit Lands Litteratur og, hvad mere er, i sine Landsmænds Hjerter – Carl Bagger har altsaa dog opnaaet det, han endte med at bede om i Digtet *Ønskerne* (der med Føje er sat paa hans Hæders-Aftens Program):

*Men Æren i skinnende Sølvemor
Hun svæve ned paa min Grav i Nord,
Hun kæmpe kjækt imod Glemsels Vold
og sjunge mit Navn for en yngre Old!*

Ellers er Forholdet vist det, at, naar Carl Baggers Navn i Dag nævnes, vil adskillige Medborgere bedre huske, at med hans Fødsel og Levned gik det særdeles ureglementeret til, end de just vil vide Besked med hans Digtning. Til denne har enhver dog let Adgang, men da det nu engang er saaledes, at hans Privatliv unægteligt i ganske særlig Grad er blevet et Forsknings-Objekt og har afstedkommet en ret omfangsrig Litteratur – vel ogsaa fordi man vanskeligt kan kommentere noget af hans Værker uden at minde om hans Herkomst og Skæbne – saa kan det vist forsvares at blive Traditionen tro og Aftenen før hans Fødselsdag fremdrage et og andet, der knytter sig til denne, og som dels ikke før har været trykt, dels vil være de fleste ganske ukendt, men som belyser den ejendommelige Konstellation, hvorun-

der dette Digterbarn i Morgen for 125 Aar siden saa Dagens Lys.

Han var, som bekendt, født udenfor Ægteskab – Søn af en fornem Fader: Justitiarius i Politiretten i København, ekstraordinær Assessor i Højesteret, Justitsraad og Ridder af Dannebrog *Peter Christian Bagger*, Oldebarn af en sjællands Biskop og beslægtet med Landets fornemste Familier, men Moderen var en lille ung Tobakshandlerjomfru, der, ukendt af alle, døde halvandet Aar efter sin Søns Fødsel, kun 22 Aar gammel. Det var om hende og hendes Skæbne, Carl Bagger – hvis man kan tro hans første Biograf, Vilh. Møller – gjorde sig fortvivlede og forgæves Bestræbelser for at faa Besked, men havde han faaet at vide, hvad vi nu ved, vilde det vist næppe have glædet eller gavnet ham; det er kun en lille Hverdagshistorie, der blot vilde have forøget hans Bitterhed og Kynisme.

Carl Bagers Moder, *Margrethe Sofie Poulsen* – hun kaldtes ved sit andet Navn – var norsk af Fødsel. Nu er det sagt, og hvis man fra norsk Side herefter vil hævde, at visse udprægede Karakter- og Forfattertræk hos Digteren er norskprægede, bør man maaske ikke afvise det helt; der er her en Opgave for en norsk Psykolog, som dog bør bistaas af en af de mange dygtige norske Genealoger, al den Stund vi dog ikke kender noget til Digtermoderens Afstamning ud over, at det ved hendes Død oplystes,¹ at hendes Familie hørte hjemme i (eller ved) Stavanger, og at hun havde en Broder i København, Anders eller Andreas Poulsen, der sidst i September 1808 var indrulleret Matros og gjorde Tjeneste paa Trekroner. Hans Identitet er ikke let at fastslaa; der fandtes i 1808 to Orlogsmatros af dette Navn, der begge er norskfødte, og hvoraf den ene, som har Tilnavnet *Remon* (Remoen? en Lokalitet ved Stavanger?) allerede døde 1811, 49 Aar gammel, af Brystsyge;² et heldigt Fund i en norsk Kirkebog af dette Søkendepar vil maaske engang kunne klarlægge Carl Bagers norske Ekstraktion paa fyldestgørende Maade.

Da Margrethe Sofie Poulsen i 1806 traadte i Forhold til daværende Assessor P. Chr. Bagger, var hun altsaa kun 20 Aar; naar hun betegnes som Tobakshandlerjomfru, tyder det paa, at

hun mulig har staaet i Tjeneste hos Assessorens Moder, thi hans Morfar, Etatsraad *Peter Borre*, der beboede Ejendommen »Gule Hest«, senere kaldet »Haabet«, paa Vesterbrogade (der laa, hvor nu Kingosgade er ført igennem; en Mindesten i nuværende Gade Nr. 108 melder om de gamle Navne) var Administrator for Tobakshandelen, og hans energiske Datter *Anne Elisabeth*, Carl Baggers Farmor, drev omkring Aarhundredskiftet sin Faders Virksomhed. Hendes Ægtefælle, Assessorens Fader, Etatsraad *Johannes Poul Bagger*, der i 1763 var blevet Assessor i Højesteret, men senere afskediget, og fra hvem Sønnen kan have arvet sin ulykkelige Hang til stærke Drikke, rejste i 1782 til Norge og døde 1794 i Trondhjem. Hans Enke havde i 1801 en norskfødt Husjomfru³ og kan have haft andre Tjenestefolk fra Broderlandet – saaledes maaske ogsaa Margrethe Sofie Poulsen.

Den unge norske Piges Dannelses-Niveau har været meget jævnt – det fremgaar med al Tydelighed af et Brev⁴ fra hende, der er bevaret som et af de vigtigste Dokumenter i den Tingsvidnesag, der optoges i Juni 1810, da Arvingerne efter hendes Barns den 20. Maj 1810 afdøde Fader efter dennes Ønske søgte om kgl. Bevilling til at faa den da 3-aarige Dreng legitimeret som Ægtebarn. Brevet, der er skrevet en Uge før hendes Nedkomst, lyder saaledes med hendes egen mangelfulde Ortografi:

Bedste Velgørerer

Modtag her min enderligste Taksiggelse for det tilsente brev med fod Posten og tilligge det andet med dj tilsente 20 daler det Gorde mig Ont at modtage samme da dj havde saae velforsynet mig med Pænge I forvejen; deres kiære skrjvelse har Glædet mig saa meget tiden er mig saae usiggelig lang og ieg har saae ofte Ont men det gaaer Over jgen ieg vilde ønske at Naar dj Modtager dette dj da ogsaae motte modtag te [o: et] Brev fra [Navnet er overstreget; der har vist staaet: Colling] ellers er det ikke forbj med mig for før skrjver han ikke skulde ieg ikke være komet ud Paae H . . . [Hospitalet], beder ieg dem ikke blive Vred Paa mig det seer langt tid ud for mig at kunde nyde den

*Glæde at see dem ieg længes usiggelig efter dem den konne som
ieg sagde dem skulde have mit baren hendes eget er død*

den 4 Mai 1807

Deres hengivne

Navnet under Brevet, der har været udstreget, er klippet ud; Brevet er skrevet paa et enkelt Kvartark, der har været lagt sammen og lukket med et rødt Laksegl.⁵ Hvad vilde Carl Bagger dog ikke have givet for at have ejet dette eneste, stakkels Brev fra sin Moder!

Hun havde da i nogen Tid haft Ophold hos en Borgerfamilie i København, Guldsmed *Niels Colding* eller *Colling* og hans Hustru *Anna Maria Lund*, som 1807 boede i Borgergade Nr. 137 – nu Gade Nr. 98. Fra Guldsmedens Haand er ogsaa bevaret et Brev,⁶ som giver fyldige Oplysninger om de Forhold, hvorunder Carl Bagger kom til Verden:

Som ubekendt tager ieg mig den frihed at tilmelde dem følgende gode tidender nemlig at Jom Fru (her er udstreget et Navn eller Bogstav) Kom ude paa Hos Pitale natten i mellem d. 10. og 11. Mai Cloken 3 og Gud ske tak blev forløst cloken 10 om formiddagen med en velsinnet stor Søn og efter di omstendigheder gusketak Saa vit vel, og samme for medag var min Conne ude hos hende, ligeledes var min konne og den madame kiørrendes ud og hentet barnet Koken 2 same dag og er efter al udesegt gudsketak i gode Hender, men for medels der ingen døv dag (∩: Døbedag) var Paa stiftelsen uden om løverdagen saa skal min Konne og barnets Foster moder kiørre der ude Koken 2 Paa løverdag for at blive døbt, men da det staar ikke i min magt i det (te) øyeblik at til melde videre herved tager ieg mig den frihed at avlege min under danigst taksigelse for di for erede to gange 10 dl Som ganske ufortiennt hvor for ieg og min konne afleger vores er bødigste taksiggelse.

Kiøbenh. d. 11. Maj 1807 fra Deres under danigste Tienere.

Underskriften paa dette Brev, der er skrevet paa et halvt Folioark, er ogsaa fraklippet,⁷ skønt Assessor Bagger har gemt Brevene

godt – de laa efter hans Død i et Omslag med Paaskrift: Papirer min Søn Vedkommende. P. C. Bagger – har han dog, i hvert Fald ikke dengang, villet udlevere hele sin Hemmelighed! Den 16. Maj blev Drengen døbt, uden at hans Forældre er angivne; den 24. s. M. forlod Moderen Fødselsstiftelsen og medtog Barnet til egen Forsørgelse med et helt Udstyr af Bleer, Brystduge, Huer, Lister, Løjter, Skjorter, Svøb og Trøjer; hun havde »lagt til 6 Rdlr.« – melder Attesten om Dregebarn Nr. 488.⁸

Assessor Bagger havde altsaa efter bedste Evne sørget for Moder og Barn. Men ogsaa Carl Baggers Farmoder, der dog ellers ikke af Digterens Biografer omgives med noget Rosenskær, bør roses for den Loyalitet, hvormed hun efterkom sin afdøde Søns Ønske om Legitimation af hans Elskovsbarn, og dette gælder i ikke mindre Maade hendes yngre Søn, daværende Premierløjtnant i Søetaten *Carl Frederik Bagger*, hvis ene Fornavn Drengen havde faaet, og hos hvem han et Aarstid før Faderens Død midlertidig var blevet anbragt;⁹ den unge Sø-officer udviste i dette Forhold, hvad Danske Cancelli i sin Indstilling til Kongen om Legitimationsbevillingens Meddelelse kalder »en ædel Resignation af sin Arveret« efter Broderen, der jo gik tabt, naar dennes Siegfredssøn fik tillagt Ægtebarns Rettigheder. Hos sin Farbroder var Carl Bagger kun et Par Maaneder; derefter kom han i Farmoderens Hus¹⁰ paa Vesterbro, og blev her, til han, 11 Aar gammel, blev sat i Huset hos senere Pastor *P. H. Struck*, der da var Timelærer ved Roskilde Skole og Prædikant paa Bidstrup Hospital, hvorfra Drengen omsider i 1822 kom til Sorø som Gratist paa den genoprettede Kostskole.

Skønt baade Jomfru Poulsen og Guldsmed Colding i deres Breve antyder, at det Barn, der ventes, skal i Pleje hos en ikke navngivet »Madamme«, er Drengen dog vist blevet hos sin Moder, og hun igen hos Guldsmeden i Borgergade, thi her bor hun, da Professor, Dr. med. *J. S. Saxtorph* den 31. Juli 1808 tilkaldes for at se til Jfr. Margrethe Sofie Poulsen,* der Dagen i

* Efter Afhandlingens Offentliggørelse meddelte Adjunkt Vilh. Saxtorph, Gentofte, Forf. (i Brev af 18.5.1932, nu i H. G. O.s Arkiv i Kgl.

Forvejen var blevet syg af »en begyndende galdagtig Feber«, der trods den anvendte Kur og Mad. Coldings gode Pleje, gik over til en »Nervefeber«, som den 28. September blev hendes Død.¹¹ Den 1. Oktober begravedes hun paa Trinitatis Assistens Kirkegaard; hun fik en pæn Begravelse, der kostede 58 Rdl., med Tale af Pastor *Fallesen*, 3 Vogne til Følget og Bedemanden, 2 Tjenere ved Liigvognen og 6 Liigbærere (i 2 andre Vogne) og en Kiste til 14 Rigsdaler. Bekostning afholdt Justitsraad Bagger, og Guldsmed Colding fik endda af Skifteretten for sine (allerede dækkede) Udlæg Dækning i den Afdødes Effekter.¹² I Skifterettens Registreringsprotokol¹³ staar Fortegnelsen over det fattige Indbo, Carl Baggers Moder efterlod sig:

Et lidet brunt malet Skattol.
 En nye Lysthuusseng med Kattuns Omhæng.
 En gul Voxdugs Paraplye med Stok.
 En Chenillie.
 En Filtehat i Futteral samt et enkelt Lagen.
 En Syæske.
 Fire Særker, en Trøje, en Bylt adskilligt.
 En blaae og en rødtærnet Kiøle.
 Tre gamle dito.
 To Skiörter og fem forskellige Tørklæder.
 I Skatollet fandtes tvende Skudsmaale for den afdøde.

Ja, og saa var der naturligvis den lille Dreng, men om ham tier Skiftet aldeles, skønt han blev i Guldsmedens Hus til o. 1. April

Bibl.), at der »i min Oldefar, J. S. Saxtorphs Regnskaber for 1808 staar flg. fra August d. 27

fra en Anonym, for en Patientinde i
 Brggd. 137 (fortsat)
 Febr. nervosa in gravido 6 mens 25 Rdl
 fra Octobr. d. 8
 fra Anonym for Patientinden i Brggd.
 137 mortua d. 28. Sept. 15 Rdl.«

1809. Men Guldsmed Colding og hans Kone har været diskrete Folk – hvad skulde Skifteretten blandes op for i *den* Sag?

Der gik mange Aar, før Carl Bagger helt overvandt Savnet af den Moder, han aldrig havde kendt:

*Arme Forladte, aldrig din Arm
slyngtes om Moderens elskende Barm;
aldrig at skue, Stakkelt, Du fik
Glæden i Moderens perlede Blik,*

hedder det i »Digtersvar«, og han har vistnok troet, at der med Forældrenes og især om Moderens Liv og Elskov var forbundet en ganske anderledes Romantik end den, hvorom der her har kunnet berettes. Maaske var det da kun godt for ham, at han ikke ogsaa paa dette Punkt af sit skuffelsesrige Liv kom til at lide under en Desillusion. Derfor kan »den yngre Old«, som han har set forventningsfuldt hen til, alligevel godt sende en vemodig Tanke til den stakkels Kvinde, der i Morgen for 125 Aar siden bragte Digteren Carl Bagger til Verden.

Fra Carl Baggers Sorøtid

I. *Gratistens Drengaar og Lømmelalder.*

Den 18. April 1822 nedlagde Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler en allerunderdanigst Forestilling for Frederik VI om Betingelserne for Antagelse af Elever i Sorø Akademis Skole, og i den kgl. Resolution herpaa af 26. s. M. hedder det: »Gratistpladserne skulle fortrinligen være for Børn af Embedsmænd, som have tient Os og Staten i vigtige og anseelige Embeder. Alle Ansøgninger om disse Pladser skulle Os fra Directionen allerunderdanigst forelægges, da Vi ville bestemme, hvem dertil skal antages«. Altsaa indgav Direktionen – den 8. August s. A. – en Indstilling om Besættelse af Fripladserne, bilagt to Lister over samtlige Ansøgere, delt i to Grupper, med forskellige Oplysninger. Om *Carl Bagger*, opført paa Liste A. over dem »som have nærmere Adgang til allernaadigst Opmærksomhed«, oplyses, at »hendes [o: Ansøgerinden, Etatsraadinde Bagger's] Søn, forrige Justitiarius Bagger i Kjøbenhavns Politiret, døde fra dette Barn, da det kun var 3 Aar gammelt. Ansøgerinden har siden den Tid sørget for sin Sønneson og holder ham nu i Roeskilde Cathedral-skole, men Tidsomstændighederne have saa meget forringet hendes Indtægter, at hun ei kan udrede de dermed forbundne Udgifter uden at udsætte sig selv for Trang«, og dertil føjer Direktionen som sin Anmærkning: »Deres Majestæt har i et allerhøjeste Rescript til denne Direction af 8. Septbr. f. A. [o: 1821] befalet, at der i sin Tid skulde tages særdeles Hensyn til afdøde Justitsraad og Justitiarius Baggers Fortjenester som Embedsmand«.

Den 13. August 1822 resolverede Frederik VI., hvem der skulde have de otte Gratist-Pladser i den nye Skole i Sorø, og den 24. s. M. sendte Universitetsdirektionen Direktor Tauber en Fortegnelse over de heldige. Paa Listen figurerer *Carl Bagger* som Nr. 1 – dog nok kun fordi Fortegnelsen nævner Børnene i

Bogstavorden; betegnende for Valget som for den Tids departementale Maade at give en saadan Meddelelse paa er det ellers, at Direktionen om to af Gratisterne, *Bülow* og *Buchwald*, ikke synes at have vidst deres Fornavne og derfor har ladet disse staa in blanco i Skrivelsen; det var tilstrækkeligt, at den første var »Søn af Fru *Bülow* født *Baronesse Güldenchrone*«* og den sidste af »Kammerherre og Oberst *Buchwald*, Hofchef hos Hendes Kongelige Høihed, Hertuginde af *Augustenborg*«! De øvrige fem Gratister var *August Rist*, Søn af Kommandørkaptajn *Rist*; *Caspar Vilhelm Rousing*, Søn af Kammerraad *Rousing* i *Stubbekjøbing*,** *Frederik Gottlieb Kratzenstein Stub*, »Søn af afgangne Maler *Kratzenstein Stub* og [NB!] Sønnesøn af Commandeur *Stub*«, *Georg Flemming Tillisch*, Søn af Oberst *Tillisch* »ved *Sorø*« d. v. s.: paa *Kammergave*, og *Georg Zytphen*, Søn af Oberst *Zytphen* i *Kjøbenhavn*.

Ingen af disse syv Gratister drev det til noget synderligt; *Rousing* døde allerede i 1823 og *Stub* i 1837 – som ung juridisk Kandidat (se *Hennings'* soranske Studenterbiografier Nr. 27);*** *Bülow*, *Rist* (der blev Politifuldmægtig og Distriktsforstander samt Kammerraad – men ogsaa Fader til Forfatteren, Oberst *P. F. Rist*) og *Zytphen* (der ved at gifte sig med Arvingen til *Adelersborg* endte som Lehnbaron og Kammerherre etc.) forlod Skolen uden Eksamen; *Hugo Emil Buchwald* blev Dommer, først i dansk, siden i prøjsisk Tjeneste i *Slesvig* (*Hennings* l. c. Nr. 17) og *Tillisch* Retsbetjent og Kammerherre (*Hennings* l. c.

* Faderen til *Carl Ludvig Christoffer Bülow* (død som juridisk Student 1835) var den fra sit Embede som Stiftamtmand i *Sjælland* i 1820 suspenderede og ved Højesteretsdom Aaret efter kasserede Gehejmekonferensraad og Kammerherre *Christoffer Schöller v. Bülow* (1770–1838), til *Tybjerggaard*, *Nordfeld* og *Övelgönne*; Moderen hed *Emilie Augusta Maria v. Güldenchrone* (1772–1852).

** Ogsaa her var Faderen en for Underslæb kasseret Embedsmand og Moderen *Johanne Christine* født *Munthe* af *Morgenstjerne* (1779–1868) den, hvis fornemme Herkomst og Energi fik Sønnen paa *Sorø*.¹

*** Se nu: *Soraner-Biografier 1822–1900*. Red. af *A. Kann Rasmussen*. Udg. af *Soransk Samfund*. Kbh. 1977.

Nr. 21). Den eneste af de otte, der opnaaede et Navn, som ikke glemmes i Danmark, en vemodsfuld, bitter og dyrekøbt Berømmelse, var Listens Nr. 1: *Carl Bagger*. »Søn af afgangne Justitarius i Politiretten i Kjøbenhavn Bagger« – og af en lille forløkket Tobakshandlerjomfru fra Frederiksberg, »hemmeligt fødende« paa Fødselsstiftelsen og død ugift 1½ Aar efter sin Søns Fødsel.

At han, der kom til Sorø fra Roskilde Skole, ikke var glad ved Byttet, er udførlig omtalt andetsteds og senest i Soraner-Bladet;² nogen nem Dreng har han vistnok heller ikke været at have at gøre med. Fra den af Skolens Adjunker som Inspectorer førte Protokol, et af de vigtigste Kildeskrifter til Skolens Historie i dennes første Decennier, henter vi følgende Notater om den vordende Digter; Navnet i Parentesen efter Dagsangivelsen angiver den inspektionshavende Lærer, der den Dag har ført Protokollen. Bagger var straks blandt de sorte Faar:

10. Oktbr. 1822 (Lütken): *Bagger* og *Schiødte* [Søn af Pastor S. ved Garnisonskirken i København; forlod i 1826 Sorø uden Examen] reprimanderet for at have slaaet en af de smaa.

12. s. M. (Lütken): Uanstændig Kiv i Gaarden og i Gangen imellem Eleven *Bagger* og Disciplen *Castenskjold* [Søn af Major C., forlod Skolen 1823].

26. s. M. (Kaalund): Eleven *Bagger* vil altid støde og slaae de Mindre, ja har endog sparket *Zytphen* saaledes, at han let kunde kommet tilskade. Han fortjener i flere Henseender skarpt Tilsyn.

27. s. M. (Lütken): Givet *Bagger* en meget alvorlig Formaning og forestillet ham, at han just mere end nogen anden [!] har at beflitte sig paa en upaaklagelig Opførsel.

Dette var Carl Baggers første Maaned i Sorø; han har senere i Digtet: »De tvende Kirker II. Sorø« kun al for godt husket hin Tid, da hans Fremtidsdrømme om Storhed som en af Folkets Førere ynkelig blev slaaet ned:

Her var lærde Mænd, hvis Tanker
aldrig ændsed liden Dreng:
stakkels Mirabeau gik søvni,
taus Demosthenes iseng.

Her begreb jeg først mit Indre,
her jeg fatted, hvad jeg var;
»Du er kun en Dreng, som andre,
men Du været har en Nar.

Sæt Dig ned og lær din Lectie,
læs og husk, Du er Gratist,
Viid at Staten Dig til Regnskab
fordre vil engang tilsidst . . . «

16. Novbr. 1822 (Daugaard): Et Klammeri mellem *Bagger* og *Tillisch*, hvorover hiin klagede for mig og gav Anledning til at opdage, at *Bagger* ofte forstyrrer sine Contubernalers Roe, ja endog undertiden hjemsøger de andre Værelser som en Rolighedens Forstyrrer. Han er bleven alvorlig irettesat og truet med at komme paa Forsamlingssalen [»Dovensalen«, hvor de dovne og urolige Hoveder lærte Lektier] under speciel Opsigt samt at vorde anklaget for Director.

28. Januar 1823 (Daugaard): *Bagger* og *Buntzen* [se Hennings l. c. Nr. 3] befandtes at øde deres Tid og Flid med at tegne nogle ikke altfor anstændige Stykker, hvorfor de bleve alvorlig irettesatte [og dette skete paa Drengenes Fridag, Danerkekongens Fødselsdag, en af Landets og Skolens fornemste Højtidsdage!].

21. Maj 1823 (Daugaard): Et Klammeri mellem *Bagger* og *Monrad* [se Hennings l. c. Nr. 16] bilagde Hr. Lütken.

28. s. M. (Wilster): Ved Svømningen havde *Bagger* uden Tvivl angrebet sig for stærkt, thi han maatte strax efter tilsengs, men en halv Time efter var han igjen paa Benene og i høieste Velgaaende.

I over et halvt Aar ingen Bemærkninger, saa noteres det:

12. Oktbr. 1823 – en Søndag: *Bagger* var med Hr. Daugaard i Slagelse, og herom fortæller Daugaard selv i et Brev af 18. Oktober til sin Kæreste (se: *Biskop Daugaard*, en Mindebog, I., S. 324), at han tog *Bagger* med »for at more ham«. Det har utvivlsomt været den rette Maade at tage Drengen paa, og mulig

hænger det sammen med denne forstaaende Venlighed, at der i et Fjerdingaar efter ikke er Klage over Bagger i Protokollen.

Men saa kom der atter en vanskelig Periode – han har i det hele haft det i Raptusser; nu hedder det:

11. Jan. 1824 (Lütken): Med Huusarrest belagte [formedelst Dovenskab] *Bagger, Chr. Møller, Mehren* [to smaa Helsingørnere, Skolens sorte Faar, ingen Examen!].

14. s. M. (do.): *Schmettau* [se Hennings l. c. Nr. 9] og *Bagger* inviterede til Geheimeraad Stemanns. At benytte Indbydelsen tillodes den sidstnævnte (*Bagger*) paa Grund af Lector Estrups Intercession. Directoren tillod dem begge at udeblive om Aftenen over Sengetid.

18. s. M. (Wilster): Holdes hjemme formedelst slette Characterer i Ugens Løb: *Bagger, Chr. Møller, Schiødte*. Om Aftenen Concert. Nogle faae Elever bleve hjemme derfra af egen Drift, *Møller* og *Schiødte* holdtes tilbage. *Bagger* havde atter ved Hr. Doctor Estrup udvirket Eftergivelse.

Estrup, forstaaende og mild, har aabenbart begrebet, at en Karakter som *Baggers* helst maatte paavirkes ved Godhed. Men i Februar gik det rent galt for den stakkels Fyr.

6. Febr. 1824: *Bagger* formedelst Uorden under Lector Kiel-sen efter Directors Bestemmelse forkyndt 8 Dages Husarrest.

28. s. M.: Da Hr. Pedersen [Musiklæreren] om Eftermiddagen holdt Syngeøvelse her i Forsamlingssalen [i det daværende Alumnat, »Regensen«] tillod *Bagger*, der tilligemed flere var indladt som Tilhørere, sig først at støje og lee og siden, da Hr. Pedersen paabød Rolighed, at give Gjensvar paa en uartig og usømmelig Maade. Hr. Pedersen fandt det nødvendigt at klage til Directoren, der i de forsamlede Læreres Nærværelse gav *Bagger* en stræng Irettesættelse, paalagde ham at bede Hr. Pedersen offentlig om Forladelse, samt tilkjendte ham Udelukkelse fra Ballet imorgen – hvilken sidste Deel af Straffen dog haabes eftergivet, paa Hr. Pedersens forventede Forbøn.

test.

Chr. Lütken

29. s. M. (Lütken): Om Morgenen Kl. 9 blev Examens Ud-

fald communiceret Eleverne, ved hvilken Lejlighed Eleven *Bagger* bad Hr. Musiklærer Pedersen om Forladelse i samtlige Læres og Elevers Paahør. Paa Hr. Pedersens Forbøn fik *Bagger* Tilladelse til at bivaane Ballet, hvor han først indfandt sig sildigt og ikke dandsede.

Ovenpaa dette ubehagelige Udslag af Carl Baggers Grinebider-Tilbøjelighed faldt han i lang Tid til Ro, og Inspektionsprotokollen har intet om ham. I Juni støder vi atter paa hans Navn:

18. Juni 1824 (Wilster): Forleden Dag hørtes en Hylen paa Nr. 5 [*Baggers Kammer*] foranlediget af at *Krogh* [*Frederik K. gik 10 Aar i Sorø men opnaede ingen Eksamen; Søn af Sejrrherren ved Isted*] var bleven vixet lidt af *Bagger* formedelst Spektakler. Dette paadrog *Bagger* en Irettesættelse af mig. I nogle Dage turde *Krogh* af Frygt ikke være paa sit Kammer. Ved nærmere Undersøgelse befandtes, at *Krogh* havde udbredt det Rygte blandt sine Kammerater, at jeg i ovenanførte Anledning havde givet *Bagger* et Ørefigen. At denne vilde tugte ham for Løgnen er ligesaa begribeligt, som at Pogen var bange for sit Skind. Imidlertid bilagdes Sagen uden Strafs Anvendelse, fordi *Krogh* fornylig havde faaet sin Ryg varmet.* Han maa tidlig kroges, skal han blive en god *Krogh*.

7. Juli 1824 (Wilster): Eleverne have erholdt nye Flitsbuer af bedre Træ, da de gamle næsten alle vare itu [de brugtes til Fugleskydning]. En gl. Skade opdagedes, nemlig at 2 Skabsdøre havde tjent Bueskytterne til Skive, og er fulde af smaa Huller. Reparationen af denne Skade paalagdes de skyldig befundne, nemlig *Bagger* og *Buntzen*, af hvilke hiin ved Irettesættelsen ikke viste stor Anger.

* nemlig den 3. s. M., da han sammen med *Mehren* og *Chr. Holstein-Ledreborg* (et af de meget sorte Faar, forlod 1827 Sorø uden Eksamen) var opdagede dels i at gøre Gæld hos Købmændene i Byen, dels i at ryge Tobak, hvad der afstedkom en vældig Opstandelse, hvorom den skikkelige Daugaard den 4. ender med at skrive i Protokollen: »Mit inderlige Ønske er, at det maatte blive den sidste Historie af den Art, saalænge Academiet staaer«!!

Det vil ses, at Tonen i Omtalen af Bagger er bleven en anden – vel baade fordi *han* noget havde udviklet sig til det bedre, og fordi *Lærerne*, i hvert Fald Wilster, havde faaet noget mere Blik for hans og de andre Børns Individualitet. I Skoleaaret 1824–25 rykkede Bagger (som Nr. 8 af 9) op i øverste, d. v. s. 4de Klasse B; han var nu 17 Aar gammel, var begyndt at komme paa Basnæs, og paa hans Udvikling passer nu Skildringen af ham hos Vilh. Møller.³ Endnu i Begyndelsen af det nye Skoleaar kneb det dog med at være Skolelovene underdanig.

12. Septbr. 1824 (Daugaard): *Malling, Bagger, Buntzen, Fiedler* og *Rist* gik i Vandet, skøndt sligt om Søndagen er forbuden [!]. Det strafværdige i denne Forseelse forøges ved den Omstændighed at bemeldte Elever med Flere i forrige Uge skulkede fra de faste Svømmetimer tildels under Paaskud, at Vandet var for koldt. Denne Lyst til at overtræde det Befalede og gjøre det Forbudne begynder at gribe om sig, og skulde en lignende Modvillighed ytre sig igjen, synes strængere Forholdsregler (maaske corporlig Straf eller formelig Arrest) nødvendige, end det gjængse Tvangsmiddel: Huusarrest om Søndagen, der slet ikke er følelig, naar Veiret er daarligt eller naar Eleven ikke er udbuden. Jeg maa saa meget mere urgere paa Strænghed, for muligen at qvæle det Onde i Fødselen, som Academiets Organisation, ifølge hvilken Inspectores ikke ere Mesterlektianernes Lærere, ikke har givet Inspectores det Baand paa Eleverne, som enhver Lærer qva talis har.

Daugaards kloge Raad hjalp dog ikke, thi den 14. s. M. maa han selv skrive i Protokollen: Igaar udeblev *Bagger* fra Svømmningen, uagtet Directors derom gjorde almindelige Paamindelse i Classerne. Klage indløb fra Captain Thomsen [Gymnastiklæreren] og Bagger nægtedes Udgang om Søndagen i denne Maa-ned.

Hermed synes Baggers Drengunoder i det væsentlige at være ebbet ud; han nævnes ikke oftere i Protokollen som Delinquent, men endnu d. 26. Februar 1825 blev det i Lærerforsamlingen i Anledning af Halvaarseksamen og Tildeling af »Erindring og Advarsel m. H. t. betydelige Mangler« vedtaget at admonere

Bagger og Valdemar Fiedler [B.s senere Svoger, se Hennings l. c. Nr. 7] »for Mangel paa Skoleorden og Barnagtighed«. Og denne Advarsel har virkelig frugtet, thi ved Skoleaarets Afslutning den 31. Juli 1825 faar Carl Bagger af Director Tauber følgende smukke og om fuld Forstaaelse vidnende Testimonium:⁴

»Denne Elev har viist kjendelig Forbedring i Hjemmeflid og Opmærksomhed i Skoletimerne, og hvor Spor af Letsindighed have yttret sig, have disse sædvanlig funden Undskyldning i hans af Naturen flygtige men godmodige Character. I sine Fritimer viser han megen Sans for ædle Selvbeskæftigelser.«

II. Den unge Digter.

Hvad Director Tauber forstod ved de »ædle Selvbeskæftigelser«, hvormed *Carl Bagger* gav sig af i sine Fritimer, viste sig allerede i Efteraaret 1825. D. v. s. viste sig offentlig – fik om ikke selve Skolens saa dog dens Chefs Anerkendelse, og hermed forholdt det sig saaledes.

Allerede ved Sorteringen af det højst uensartede Elevmateriale i Efteraaret 1822 var man klar over, at et Par af de større Drengene stod over de andre i Kundskaber og Udvikling, og det viste sig snart, at det vilde være urimeligt at holde dem tilbage sammen med det Hold, som det var Mening efter 4 Aars Forløb at dimittere til den akademiske Lærestalt i Sorø. De to, der var Tale om – *Lucas Frederik Scavenius*, født 25. Oktbr. 1806 som Søn af Etatsraad Jacob Scavenius til Gjorslev og *Frederik Julius Fiedler*, født 31. Oktbr. 1806, Søn af Justitsraad Chr. F. Fiedler til Basnæs (se Hennings' Studenterbiografier No. 1 og 2) blev derfor i Efteraaret 1825 dimitterede til Københavns Universitet i Henhold til en kgl. Resolution af 13. Aug. s. A. efter Indstilling fra Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, som støttede sig til Direktor Taubers Indberetning af 23. Juni og Udfaldet af Skolens Helaarseksamen i Juli s. A.

Før og efter denne havde 4. Klasse følgende Udseende:

Før Eksamen:

1. Scavenius.
2. Malling.
3. C. Wendelboe.
4. Schmettau.
5. Buntzen.
6. F. Fiedler.
7. Carl Bagger.
8. A. Wendelboe.
9. W. Fiedler.
10. Thygesen.
11. Petit.

Efter Eksamen:

- Scavenius.
F. Fiedler.
1. Malling.
 2. C. Wendelboe.
 3. Schmettau.
 4. Carl Bagger.
 5. Buntzen.
 6. W. Fiedler.
 7. A. Wendelboe.
 8. Thygesen.
 9. Petit.

De fire sidste fik Hovedkarakteren haud illaud., Resten rent ud laud., men Scavenius laud. præceteris med ikke mindre end 11 »præ'er« i Specialfagene; kun i Opførelse (der ikke talte med som Eksamenskarakter) stod han, der havde mg, tilbage for Schmettau, der som den eneste havde ug i Opførelse. Iøvrigt fik de to Dimittender af Direktor følgende Vidnesbyrd (Direktor Arkivet, Indk. Sager B. No. 69/1825) :

Scavenius.

Denne Discipel, af Naturen begavet med heldige Anlæg og ved levende Æresfølelse ansporet til disses rigtige Brug, har med rosværdig Iver opfyldt sine Discipelpligter. Med vedblivende Sands for det Ædle og Gode vil han i Fremtiden saameget lettere kunne fyldestgjøre sine Venners Forventninger om sig, som Forsynet har forundt ham de udvortes Midler til ustandset Fremgang i Videnskaberne og endelig Uddannelse for Borgersamfundet.

Fr. Fiedler.

Denne Discipel forener med gode Anlæg en upaaklagelig Anstrængelse. Ved flere Lejligheder har han viist Prøver paa en elskværdig Character, der i hans nuværende Forhold har forskaffet ham Venner og i hans fremtidige – som jeg haaber – vil bevare og forøge disses Tal.

Mens de ni Mesterlektianere nød Sommerferiens Glæder i August, har Scavenius og Fiedler vel maattet passe Bøgerne – maaske paa de fædrene Herregaarde; de var ikke Elever, og Skolens Inspektionsprotokoller oplyser intet om, at de blev og læste i Sorø – men i September har de i hvert Fald igen været der, til Afskedens Time endelig slog. Det er fristende her, ved Hjælp af Skolens Inspektionsprotokol, at give et lille Indblik i Livet i Sorø i de sidste Dage af September 1825:

Den 16. (Wilster): Geheimeraad Malling bærede Middagsbordet med sin Nærværelse.

Den 17. (Daugaard): Om Aftenen opførtes i Skolelocalet en Concert af Disciple og Elever som Prøve paa deres Fremgang i Vocal- og Instrumentalmusik i Anledning af Hs. Excell. Geheimeraad, Statsminister Mallings Nærværelse. De udførte den til alle Sagkyndiges Tilfredshed [af de ældre Elever spillede F. Fiedler Violin, W. Fiedler og A. Wendelboe Oboe og Malling Pianoforte].

Den 24. (Lütken): Ferie i Eftermiddag, hvorom man havde bedet i Anledning af Hr. Directors Fødselsdag. Idag begyndte Vinterkosten, Øllebrød, at afløse den meget yndede Tykmælk.

Den 25. – Søndag (Lütken): Kirkegang med de Friske. Buchwald, Monrad og Rist med Daugaard til Høstgilde paa Frederikskilde men blive slemt overregnede. Om Aftenen 4de Classes Elever samt nogle af de øvrige i Selskab hos Directoren i Anledning af Scavenius' og Fiedlers forestaaende Afreise.

Den 26. (Lütken): Fjerde Classe om Formiddagen Frihed for at ledsage de saakaldte Candidater til Krebshuset ☉: i Krebshuset. Ved Middagsbordet bragte en af de fra samme Tour Hjemkomne Silenus sit første Offer, som vi da ogsaa haaber maa blive det sidste paa den Maade [!].

Adjunkt Lütken har vist den prisværdige Diskretion ikke at udlevere Eftertiden Navnet paa den uheldige, som ikke har kunnet taale Øllet i Krebshuset – lad os haabe det ikke har været Carl Bagger. Thi Dagen før har han ved Festen hos Director staaet som udpræget Repræsentant for dem, der drev »ædle Selvbeskæftigelser«, idet han var Forfatter til følgende, hidtil

ukendte og utrykte Lejlighedssang, hvoraf et Eksempplar, skrevet med hans egen Haand, er bevaret i Direktor-Arkivet (blandt Indkomne Sager, B. No. 99/1825); der har den ligget godt gemt i over 100 Aar, og Opbevaringsstedet viser bl. a. dens »officielle« Karakter:

AFSKEDSSANG
til
de bortreisende Candidater
fra
deres Brødre
afsungen den 25de September 1825

Mel.: Vi Sømænd gjør ei mange Ord.

Naar Vennen rives bort fra Ven
Ved Skjæbnens vilde Luner,
Da giver Haabet Trøst igjen
Og rister venligt Runer:
Gud samler det, som adskilt blev,
I Fremtids lyse Fjerne;
Det Lys, som Nat fra Dagen rev,
Gjenbringer Morgnens Stjerne.

Vort skjønne Brodersamfund skal
Nu voldsomt sønderrives;
Bort kaldes til et større Kald,
Hvad her ei meer kan trives.
De første To fra Sorø gaae,
Fra Sorø og dets Glæder;
Og vi, som her tilbage staae,
Om Lykke for dem beder.

Det Gode finder altid Held,
Og Fliden kroner Lykke;
Thi haaber vi med trøstig Sjæl,
At Kronen skal Jer smykke.

Men naar I staae ved Maalet glad
Og Andres Aasyn møde,
Da glemmer ei den liden Stad,
Som saae jer Morgenrøde.

Og vi, som end ei Maalet naae,
Hvem Timen fra Jer river,
Kan vi end ei med eder gaae,
Vor *Tanke* hos Jer bliver:
Vi mindes skal hver glædlig Stund,
Som sank i Fortids Bølge;
Og bede steds af Hjertens Grund,
At Fremtids Held Jer følge.

Vi har ei Guld at give Jer
Som Tegn i Afskedsstunden;
Dog ønsker vist af os Enhver
Med Hjertet som med Munden:
Gud samle snart, hvad adskilt blev,
I Fremtids lyse Fjerne;
Det Lys, som Nat fra Dagen rev,
Gjenbringe Morgnens Stjerne.

Sangen bærer Præg af at være bestilt Arbejde – antagelig har Direktor bedt Bagger forherlige Festen med en Vise, og det er i saa Fald et nyt Vidnesbyrd om Taubers pædagogiske Sans, at han stiller Digteren blandt de unge denne Opgave og ikke bestiller Sangen f. Eks. hos Wilster, der ellers leverede den Slags Viser – han var nemlig i betydelig højere Grad Husdigter i Sorø end Ingemann, som almindelig antaget. Det har næppe længe været skjult for Direktor, at Carl Bagger ejede Evnen til at forme sine Tanker i bunden Stil, og han har ment at burde støtte denne Evne, f. Eks. ved at lade ham skrive en Lejlighedssang, som her ved Afskedsfesten, og han kan have haft endda flere Formaal dermed – bl. a. at lade Bagger udnytte sine Evner paa »ædle« Opgaver. Thi Digterbegavelsen hos Bagger tog fra første Færd

af ikke nær saa høj en Flugt som hos hans allerede i 1823 bortkaldte Broder i Apollon, den unge Rousing; det tidligste vi kender fra hans Haand: *Farvel til No. 2 (især Schack) efter Æblegildet den 29. November 1822*¹ og et langt, i sin Helhed utrykt Opus: *Maleri af mine Klassekammerater*, er afgjort i den lavkomiske Genre. Men fra Tiden o. 1825 spores hans modnende Intelligens og Følelsesliv i den Blanding af Sol og Skygge, Sentimentalitet og Satire, højt og plat, der siden prægede hans Digtning og allerede kommer tydeligt frem i det Digt, som han skrev 12. Juli 1825 i Anledning af en Kammerats Død (den lille *Jeppe Knap*, født 1813 som Søn af Pastor K. til Brahetrolleborg og Krarup Menigheder i Fyen, kom i Sorø 1824, døde det flg. Aar,² og her har Tauber gerne villet hjælpe til. Men i Afskeds-sangen, som her er trykt første Gang, har den unge Mesterlektianer i den Grad lagt Sordin paa sine Streng, at hans Vers har faaet en klynkende Tone, der slet ikke klæder dem.

Og Lejligheden var jo da heller ikke *saa* sørgelig! Med den unge Scavenius, som hurtig blev cand. juris og Kammerjunker, har Carl Bagger efter 1825 sikkert ikke haft noget at gøre; et helt andet Forhold kom han til at staa i til Fr. Fiedler, der blev hans »mildt dømmende« Svoger, hvem han i 1845 tilegnede sin sidste Bog: *Øjeblikkets Børn* »med Højagtelses, Venskabs og Taknemmeligheds Følelser.« Da Scavenius døde fjernt fra Hjemmet i Juli 1832, kunde det vist ikke aflokke Carl Bagger nogen Taare; men ved A. Chr. Wendelboes Død i 1835 lød hans Sang netop i det trofaste Kammeratskabs Aand i Sørgedigtet: *Og vi var ni, og hver i Ungdomsmorgen* –³ Med sine Skødesløsheder baade i Form og Indhold, som man kan ærgre sig over, er der alligevel en Skønhed, noget monumentalt over dette Digt, som maa bevæge een snart 100 Aar efter at det blev skrevet – dette første Mindedigt over en af Moder Sorøs unge Sønner, af det Kuld der som det tidligste, fuldt flyvefærdigt, forlod Klosterøen for at bringe Bud ud i Verden om den Ungdom, der nu opfostrades i Sorø.

III. Et utrykt Brev.

Carl Christian Bagger og Hans Christian Andersen, som en Dag o. 1825 mødtes i Akademihaven i Sorø – paa det nærmeste midtvejs mellem deres respektive Fødebyer – og hvis Livsveje senere af og til løb hinanden saa nær, kom sluttelig til at bytte Gaarde: Andersen, Proletarbarnet fra Odense, der steg til Verdensberømmelse paa sin Digterbane, fik sit Vinterhjem og siden sin Grav i København; Bagger, det uden for Ægteskab fødte Københavnerbarn, der dog kom til at bære sin Faders gode Navn og fik Barneret i sin velhavende, borgerlige Slægt, endte sit Digterliv som et Modsigelsens Tegn i det bornerte, spidsborgerlige Odense, hvor hans Grav paa den stedlige Assistenskirkegaard er lige saa trist som hans Ungdomsvens og Digterbroders er det paa Nørrebro i Hovedstaden. Men i Kongens Have i Odense staar dog en pompøs Mindesten for Digteren Carl Bagger, og skønt han ikke efter sin Død er bleven taget i Turistkaperiets Tjeneste, og ingen fandt paa at sætte Festarrangementer i Gang paa hans 125-Aars Fødselsdag, blev han dog af enkelte husket, da denne Mærkedag nylig indtraf; en af det danske Sprogs bedste Tolkere reciterede i Radio nogle Carl Baggerske Digte Aftenen før Fødselsdagen og lod Lysterne forstaa, hvor skøn en Poesi denne ejendommelige danske Digter har skabt.

Er hans Digtværk end begrænset til det lille Land, der taler samme Tunge som han, vil det visselig ikke nogensinde helt for-gaa, saalænge der forstaaes dansk ved Øresund og Odense Aa. Og vi Soranere, som tæller ham blandt vore kendteste Navne, gør vel i at være med til at holde hans Ry i Agt og Ære – selv om han var en af »de utilfredse«: Soraner var han og blev han og vil altid være mellem dem, der afspejler baade Kostskolens og Akademiets gode og mindre gode Sider.

I Anledning af 125-Aars Fødselsdagen skal fremdrages det lille ret værdifulde Minde, som et hidtil utrykt Brev fra ham til hans Farmoder maa siges at være; Carl Baggers Breve er nemlig ret sjældne Fugle og det, der her gengives, har tilmed den særlige Ejendommelighed, at han har underskrevet det med sit andet

Fornavn, hvormed han vistnok ikke er blevet kaldt. Brevet, som er i Privateje, har derfor været ude for den Skæbne ikke at være betragtet som skrevet af ham. Baade Skrift og Indhold er imidlertid afgørende Beviser for dets Forfatters Identitet.

Ved Conferentsraadens Godhed, kjære Grandmama, modtog jeg idag det ombedte Linned, hvorfor jeg takker Dem af Hjertet; ved ham fik jeg tillige at vide, at Bülow havde sendt Dem en Sang, som jeg ingenlunde meente værd at sende Dem, og som jeg tænkte var glemt, saasnart den var sjungen. Fremdeles mældte Conferentsraaden, at De – hvad jeg paa ingen Maade ventede – var uvidende om Festen: det bliver mig altsaa en kjær Pligt, at fortælle Dem, gode Grandmama, de Omstændigheder, hvor faa de end ere, som angaaer min Andeel i Høitideligheden.

Om Søndag Aften modtoges Kongen ved Indgangen til Academiet af Skoledirectionen og Lærerne, ved hvem Academisterne havde faaet deres Pladser anviste. I Vestibulen forestilledes Lærerne og Academisterne – altsaa ogsaa jeg.

Ved Indvielsen selv, ved Talen spillede naturligvis Academisterne en aldeles underordnet Rolle; ved Tafflet opvartede *Mal-ling* og *Buntzen* Hans Majestæt, og modtog Dagen efter hver et Guldrepeteruhr paa 120 Specier Stykket; vi andre Academister, som spiste ved Rosen, fik naturligvis Intet. – Den følgende Dag stode vi udenfor Ridehuset og præsenterede Gevær for Kongen, da han gik ind at see Elevernes Gymnastikøvelser – og herved var vore Funktioner ude. Tirsdag havde vi et Bal, som Prinds Ferdinand bivaanede.

Siden den Tid er her atter stille, og vi læse af alle Kræfter til Examen.

Med gode Ønsker for min kjære Grandmamas Helbred forbliver jeg Deres

lydigste Søn
Christian Bagger.

Sorøe, d. 10. Juni 1827.

Dobbelt Kvartark, sammenfoldet og forseglet med et lille ovalt Signet – Ring? – hvori et Hovede; mulig en antik Sten.

Paa det vedhængende Ark følgende Udskrift:

Til

Fru Etatsraadinde *Bagger*.

Addr. Vimmelskafte S. T. Conferents-
raad *A. Müller*, Tuteins Gaard

(frit)

i
Kjøbenhavn

Oplysninger til Brevet.

Grandmama. Brevet er skrevet til Carl Baggers Farmor, Etatsraadinde Anne Elisabeth Bagger, født Borre, en temperamentsfuld og særpræget Personlighed, der ikke omtales med Venlighed af Carl Baggers Biografer, men hvem man maa holde tilgode, at hendes Ægtefælle var en ustadig og vanskelig Herre, der 1794 endte sine Dage i Trondhjem, efter at han i 1782 havde maattet opgive sit Embede som Højesteretsassessor og var bleven separeret fra hende; i en Aarrække havde han været uhelbredelig Alkoholist, og der er al Sandsynlighed for, at Carl Baggers Tilbøjelighed i samme Retning har været en Slægtsarv. Hun var en virksom Kvinde, der efter at være forladt af sin Ægtefælle i mange Aar bestyrede den Tobaksfabrik paa Vesterbro (ved »Gule Hest«), som hendes Fader havde anlagt; hun har sikkert været stræng (og ikke uden Grund) overfor det Barnebarn, hun under lidet behagelige Former fik paa Halsen, da hendes ældste Søn døde i 1810; til Gengæld var Drengen temmelig bange for hende – Tonen i Brevet her er tydelig præget af hans Respekt for den gamle Dame, der krævede udvist en Artighed af sin Sønnesøn, som ikke faldt ham helt naturligt. Den 18. Decbr. 1830 døde hun i København, 73 Aar gammel.

Konferensraaden var hendes juridiske Konsulent og Carl B.s Formynder, Assessor i Højesteret Adam Gottlob Müller (1769–1833), hvem hans Myndling senere hædrede med et smukt og pompøst Mindedigt (Samlede Værker I, S. 334 f.).

Bülow er Frederik VI's øverste Generaladjutant Frantz Christopher v. Bülow (1769–1844), gift med Baronesse Sophie Eleonore Selby (1785–1842), hvis Moder var en Søster til Carl Baggers Farmor. Sangen, som Generalmajor Bülow havde sendt Fru Bagger, var den Vise, Direktor Tauber havde bestilt hos Carl Bagger, da Bülow i Anledning af Frederik VI's Nærværelse ved Akademiets Indvielse sidst i Maj 1827 var Taubers Gæst ved et lille privat Gilde, hvor der serveredes med Strasburger Postei. »Jeg har hverken smagt Posteien eller set Visen«, skriver Chr. Wilster d. 30. Maj til sin Fætter Ernst Wilster, den senere berømte General Wilster, »og derved har jeg nok ikke tabt stort.« Visen, der kun foreligger i det

originale meget nitide Tryk, er et højst maadeligt Produkt og er ikke af Vilh. Møller medtaget i hans Udgave af Carl Baggers samlede Værker.

Højtideligheden. Den, der vil vide mere om Indvielsesfesten i Dagene d. 20.–22. Maj 1827, end der berettes i Carl Baggers højst sammentrængte Referat, vil bl. a. kunne læse derom i Hoff's *Sorana* IX (Sorø Skoles Indbydelsesskrift 1905) og i Soraner-Bladet, 12. Aarg. Nr. 5 og 6, Maj og Juni 1927 (»Fra Sorø Akademis Indvielsesfest i Maj 1827.« I–II. ved H. G. Olrik). Det har sikkert glædet Grandmama, at hendes Barnebarn blev forestillet for Landsfaderen, der i sin Tid havde forundt ham Grattistplads i Sorø.

Malling og *Buntzen* var Duks og Næstduks paa Sorø Skoles første egentlige Studenterhold 1826; i 1827 var de Akademister 3: læste til 2. Eksamen ved det lille nye Akademi i Sorø; Oplysninger om dem findes i Soransk Tidsskrifts IV Bind, Paul Hennings' Studenter-Biografier, S. 6, Nr. 3 og 4. Af Guldurene kom Buntzens til at spille en Rolle i Carl Baggers Historie; han havde (man aner i en Rus) mistet sit eget Ur og laante derfor Buntzens i Sommerferien.

Hjem jeg tør ej uhrløs ta'e,
Mutter [3: Grandmama] vilde sørge,
Tante selv [hans Farbrors Enke] i Altona
kunde farligt spørge,

hedder det i den Vise om *Det tabte Guldur*, som han skrev om en af Feriens Begivenheder, og han fortsætter:

Gud velsigne Manden da,
Han mig Værket laante.
Tro jeg det i Altona
som i Hamborg skaante;
Ganske ædru, uden Ruus,
Uden Finkeljochum
har jeg nu i Fiedlers Hus [3: paa Basnæs]
Glemt det paa et Locum.

Visen med Kommentarer vil kunne læses i min Udgave af Carl Baggers Basnæs-Digte, Kbhn. 1920, S. 4 f. og 66 f. Uhret der trods den angivne høje Pris, skal have været meget maadeligt, eksisterer ikke mere; den tilhørende Kæde bevares derimod endnu i Slægten Buntzen.

At Akademisterne *præsenterede Gevær udenfor Ridehuset* for Kongen, skal vist forstaaes bogstaveligt. Til Brug for Skolens Elever var der leveret Akademiet et Par Dusin Militærgeværer fra Københavns Tøjhus, og i deres Brug har Gymnastiklæreren, Kaptajn Thomsen, der netop havde

været Officer i Kongens Livkorps, (og de københavnske Akademikers Korps) sikkert indøvet de soranske Studenter. Da Carl Bagger som cand. phil. kom til København i 1828, blev han da ogsaa straks Medlem af Studenterkorpset.

Examen. Det 2. akademiske Semester i Sorø afsluttedes i 1827 med Prøver i Dagene d. 19.–21. Juli.

At Carl Bagger underskriver sig *Christian*, kan være for at takkes Grandmama. Hendes ældste Søn, Carl B.s Fader, hed Peter Christian, den yngste, der døde 1814 som Kaptajnløjtnant i Flaaden, hed Carl Frederik. Han var altsaa kaldt op efter dem begge, og maaske har Grandmama brugt at nævne Drengen efter hans Fader.

Naar Carl Bagger giver sit Brev til Grandmama Adresse til Konferensraad Müller, er det muligt, fordi han ikke har været klar over, hvor den gamle Dame, der yndede at skifte Bolig, netop nu befandt sig; ifl. Københavns Vejviser boede hun ellers i 1827 i Dronningens Tværgade Matr. No. 357, nuværende Gade-No. 28.

Carl Bagger (1807–1846).
Miniature af Christian Petersen 1828 (Frederiksborgmuseet).

Carl Baggers Monument

Nogen Renæssance oplever Digteren *Carl Bagger* næppe – men han er dog en af dem, det danske læsende Publikum engang har taget ind til sit Hjerter, vel især paa Grund af alle de Uregelmæssigheder, hans Liv og Digtning er saa rigt paa. Og dog var der slet ingen, der i Aar gav sin Viden om ham og sine Følelser for ham et Udtryk i Form af en Smule Mindeartikel, da hans lille Roman: *Min Broders Levned* den 3. Marts kunde celebrere 100-Aarsdagen for sin Fremkomst paa Bogmarkedet. Bogen gjorde ellers Opsigt nok dengang – ganske anderledes end H. C. Andersens første Eventyrhæfte! – og den opnaede den Ære at blive anmeldt og nedsablet i det højtideligste af alle højtidelige Tidsskrifter: *Maanedsskrift for Litteratur* af ingen ringere end *N. J. Madvig*, der selvsagt ikke kunde begribe en Digtning som denne ud fra de Forudsætninger, han nu engang raadede over. Ganske anderledes saa Carl Baggers fordums Sorø-Lærere paa Bogen – *Peder Hjort*¹ kalder den »en genial Bog – en mærkelig Kontrast til vore kalligrafiske Poeters Arbejder«, og *Carsten Hauch*² deler baade denne hans Mening og Hjorts forskellige og rigtige Indvendinger mod Bogen og ender med at spaa, at »hvis Forfatteren ikke ruinerer sig paa liderlige Steder og bliver et Svin eller et fordrukkent Geni, da kan der blive en Digter af ham«. Desværre fik Hauch baade Ret og Uret, thi en Digter var og blev Carl Bagger, men unægtelig heller ikke fjernt fra at være »et fordrukkent Geni«.

Han var selv ude om at faa denne Karakter – og hvor har det moret ham, som i sin 10-aarige Odense-Tid fik rig Lejlighed til at skrive Sørgegedigte over Byens pæne, borgerlige Folk, at slutte sin sidste Bog *Øjeblikkets Børn* (1845) med en hel Sørgekantate over en vis *Jesper* som »til sidste Vesper spiste to Glas Grog – og

dermed fik han nok«, og lade Koret synge følgende malende Linier om den Afdøde.

*Og sætter paa hans Gravsteen blot det Minde,
Som Skifteretten i hans Vest kan finde:
En uqvitteert Viintapperregning!
Det er den skønne, sanddrue Tegning,
Den eneste, der fuldelig kan hædre
Den herlige, men trætte Vandringsmand,
Som reiste nys til Lysets Land
Og sidder glad tilbænks hos drukne Fædre . . .*

Et Aars Tid efter døde Carl Bagger, den 25. Oktober 1846, og hvad han havde sagt om Jesper, kom i en forbløffende Grad til at faa – eller kunde faa, hvad der er det samme – Anvendelse paa ham selv.

I Odense Skifterets Arkiv findes Akterne i hans Dødsbo,³ og blandt de 38 Fordringer fra sørgende Kreditorer, indgivet til Skifteretten, er der nemlig ikke mindre end to aldeles fortrinlige »Tegninger« til hans alias *Jespers* Gravmonument, ja, der er maaske endda flere, hvis man ikke netop vil lægge stærk Vægt paa, at Regningen skal være fra en *Vintapper*. Thi naar Gæstgiver *Peder Nielsen* kræver 132 Rdl. 4 Sk. »for Fortæring«, har det sikkert været som i *Nepomuk Møllers* Regning i »*Min Broders Levned*« for »bekomne spisendes og især drikkendes Varer«, hvilket nok ogsaa gælder Værtshusholder *C. D. Felsings* Tilgodehavende for Fortæring til et Beløb af 42 Rdl., og i hvert Fald *S. sal. Bardrams* paa 32 Rdl. 4 Mk. 12 Sk., som udtrykkelig angives at være for »erholdte Spise- og Drikkevarer«. Men holder man sig til *Vintapperfordringerne*, saa lader de heller intet tilbage at ønske i Retning af Mangel paa Kvittering.

Den ene er fra d'Herrer *Lind & Hey* og lyder:

1844. Iflg. indleveret Regning senere tilkommet Rbd. 55-5-12

1845

November 21. 6/2 Bouteiller Bescheville à 20 Sk 1-1-8

Rbd. 57-1-4

Herpaa betalt

1846

August 1. Contant 5 Rbd.

Septbr. 2. « 3 «

Octobr. 2. « 5 «

« 13-0-0

Rest Rbd. 44-1-4

Den anden er fra Vinhandler *Chr. Andrup*:

»1847

(vel Fejlskrift for 1846 da Regningen indsendtes)

Decbr. 11. Efter indsendt specificeret Regning for Levered Viind

(sic) Rbd. 9-0-12«

Der maa have været et evigt Rend af Rykkere paa Vestergade i Odense hos den ulykkelige Digter og Redaktør af »Fyens Stiftstidende« og hans sikkert ikke mindre ulykkelige Hustru *Thora Alvilde*, født *Fiedler*. Af de 38 Fordringer i Boet var de værste i Størrelse en fra Nationalbanken for et Laan i 1840 paa 700 Rbd. og et Krav fra Justitsraad *Fiedlers* (hans Svigerfaders) Arvinger paa 1500 Rdl., men for dem var der Sikkerhed nok, henholdsvis i en Aktie i Det Kjøbenhavnske Brand-Assurance Compagnie for Varer og Effekter og i Ægtefællernes Indbo af alle Slags »samt i hvad Debitor ejer og ejendes vorder« – de var altsaa dækkede, thi *Carl Baggers* Indbo var slet ikke saa ringe,⁴ og Enken havde Ægtepagt og Separatformue. Men de 36 andre var lutter Smaa-krav – i øvrigt store nok, et Par af dem, thi for at naa vore Dages Pengeværdi maa Beløbene multipliceres med 6–8, og de omfattede leverede Varer af alle Slags. Top-scorer var *Handelshuset Ploug & Richardt* med 194 Rdl. for en hel Række smaa kontante Laan fra 20–50 Rdl. fra *Carl Baggers* sidste Leveaar; Nr. 2 var *Søren Hempels* Boghandel med 134 Rdl. 1 Mk. 10 Sk. Og saa hele Rusen af Gæld for de daglige Livsfornødenheder, Brændsel, Mad og Klæder til Familien, fra Haandværkere og Handlende samt mange kontante Laan – tildels mod Veksler af grumme ringe Værd. Klasselotterikollektør *Bang* krævede 11

Rdl. for Fornyelse af Lodsedler i August og Oktober 1846. Barber *J. Prange* 5 Rdl. 2 Mk. for Barbering fra 1. Marts til Dagen efter Carl Baggers Død, Gartner *J. L. Slengerik* havde 4 Rdl. til gode paa en fjorgammel Regning for 3 Skæpper Æbler, og Guldsmed *P. Petersen* havde et Krav fra 1839 paa to Sølv Saltkar og 2 do. Spiseskeer, i alt 29 Rdl., forøget i 1840 med 1 Rdl. 1 Mk. for to Naale; der var Regninger paa Sønnens Konfirmationstøj, for et Silke Herre-Slips 3 Rdl. til den vist i Reglen ganske velklædte Digter, fra Smørhandleren – der resterede endnu 16 Rdl. for en Levering af 2/4 Tdr. Smør à 15 Rdl. fra 1839! – for Brænde og Støvler og for »en fiin Silke-Hat«, som Hattemager *H. Dorch* havde leveret i Maj 1846 – den var relativt billig, kun 5 Rdl. I alt løb Fordringerne op til den nette Sum af 3527 Rdl. 12 Mk. 14 Sk., og drager man end derfra de ovennævnte sikrede Krav paa 2200 Rdl., bliver der dog tilbage ca. 1300 Rdl. eller i vore Penge ca. 7–8000 Kr.

Stakkels, stakkels *Carl Bagger!* Og stakkels Kreditorer – de gik ind paa at modtage 25 pCt af deres Krav til fuld Dækning; det gjaldt endogsaa Enkens Sørgetøj, som man dog synes, hun kunde have holdt udenfor. Hvem der betalte Begravelsen, kan ikke ses af Skifteretsakterne, men den var pompøs, i Domkirken, med »et meget talrigt Følge af alle Stænder«, Kantate, afsunget fra Orgelet af Sangforeningen, og en smuk Tale af Stiftsprovst *H. P. Svitzer* – en virkelig følt og hjertelig Tale, uden videre Overdrivelser og Dømmelyst, men med en ærlig udtalt Sorg ved Tanken om »denne Foreviges sidste Dage, hvor omtaagede de vare af ydre og indre Kampe, af Sjæls og Legems Lidelser«, – Carl Baggers eneste 17-aarige Søn laa som bekendt dødssyg i Hjemmet og gik bort fire Dage før Faderen, som man umuligt kunde nænne at sige noget derom. Nu stod deres Ligkister Side om Side i Kirken . . .

Fra de støvede Akter i Landsarkivet, fra disse uforbeholdne Vidnesbyrd om en kun 39-aarig dansk Digtters usigelig triste Skæbne – baade uforskyldt (thi sin Drikkesyge havde han utvivlsomt arvet fra sin Farfar) og selvforskyldt i en Blanding, vi ikke kan raade – gaar den arkivforskendes Gang ud i den regnslørede

Dag, over de Odense Gader, hvor Færdslen gaar stærkt nu hen mod Aften, og ingen Sjæl tænker paa en stakkels Digters Skæbne for smaa hundrede Aar siden. Men inde mellem de høje Træer i Kongens Have stilner Støjen af og lyder kun dæmpet; dèr rider paa sin høje Plint en ridderlig Konges Malmskikkelse, og dèr, lidt fra de travlest betraadte Gange staar *Carl Baggers* Monument, rejst af en ridderligt tænkende Efterslægt, som har givet Kongen sit og Digteren sit. Den svære Granitstøtte bærer intet Billede og ingen smigrende Indskrift, sat af Eftertiden, men paa hver af sine fire Sider har den en Strofe af Digteren selv. Det blev altsaa dog ikke den ukvitterede Vintapperregning, som blev Jaspers Gravskrift! Det blev Sønnens rørende Vers om den altid savnede, altid begrædte Moder, som han aldrig fik at se; det blev Elskerens om den eneste Kvinde i hans Liv, Herremands-Datteren fra Basnæs, som valgte at dele hans usikre Kaar, og det blev Sorø-Studentens tillidsfulde Ønskedigt om Ynglingens frimodige, raske Gang mod et ukendt Maal – gik den ikke altid ad astra, saa førte den ham til Gengæld rigeligt per ardua.

Og endelig er i den haarde Granit mejslet hans Bøn om et Eftermæle, saadan som han havde drømt sig det i de helt unge Aar, og som man trods alt, hvad siden var sket, godt 100 Aar efter hans Fødsel trøstede sig til at sætte paa hans Monument, fordi det alligevel til sidst paa sin Vis var blevet Sandhed:

*Men Æren i skinnende Sølvemor
Hun svæve ned paa min Grav i Nord,
Hun kæmpe kjækt imod Glemsels Vold
Og sjunge mit Navn for en yngre Old!*

Carl Baggers Boghandler-Gæld

Den 25. Oktober 1846, en Søndag Aften, døde Digteren *Carl Bagger*, Redaktør af »Fyens Stiftstidende«, i sit Hjem paa Vestergade i Odense; fire Dage før, den 21. Oktober, var hans eneste, 17-aarige Søn, Carl Christian, ogsaa død i Hjemmet, uden at man havde kunnet meddele det til Faderen. Til disse ualmindelig sørgelige Forhold kom, at Carl Baggers økonomiske Omstændigheder var i en elendig Forfatning; heldigvis for hans Enke, Thora Alvilda, født Fiedler, havde hun en lille Separatformue og kom efterhaanden saa nogenlunde helskindet fra Sammenbruddet. Den, der her trak Læset, var Carl Baggers Ven, hans Arbejdsgivers, »Fyens Stiftstidende«s Ejer, Cancelliraad Søren Hempels Svigersøn, Boghandler i Odense *I. F. Helm-Petersen* (død 1870); han anmeldte Dødsfaldene for Skifteretten i Odense og optraadte senere over for denne som Enkens Lavværge og befuldmægtiget for hendes Broder, Overretsassessor, Cancelliraad Fr. Fiedler i København, som ellers varetog hendes Interesser. Først d. 10. Juni 1847 kom Boet til Behandling, og man var snart klar over, at det var afgjort insolvent – der var saa at sige intet til Kreditorerne, som derfor uden videre Tøven modtog Enkens Tilbud om at faa Boet ekstraderet til fri Raadighed mod inden 1. Oktober s. A. at faa udbetalt 25 % af deres Fordringer; for rigtig Betaling af Beløbene vilde Helm-Petersen indestaa, og i næste Skifteretsmøde den 27. Juli godkendte Retten denne Ordning. Den anmeldte Gæld, fordelt paa 38 Fordringer, udgjorde lidt over 3527 Rigsdaler – et Beløb, som maa ganges med 6–8 for at angive den omtrentlige Pengeværdi i Dag [1935].

Blandt de mange Fordringer var – bortset fra et Laan paa 700 Rdl. i Nationalbanken med Pant i et Værdipapir og Enkens Families Krav i Henhold til Skadesløsbrev med Pant i Indbo

m. v. – Carl Baggers Gæld til Den Hempelske Bog- og Papir-handling i Odense den næststørste Post, og for den redegjordes der i den her aftrykte specificerede Regning paa ialt 134 Rdl. 1 Mk. 10 Skilling.

Regningen indeholder adskilligt af Interesse, baade ved hvad den nævner og ikke nævner. Den strækker sig, som det vil ses, kun over godt 2 Aar; sidste Post er en lille Efternøler, glemt i 1845. Carl Bagger kom til Odense den 12. November 1836; han har næppe i Aarene 1837–1844 undladt at købe Bøger, men disse har han altsaa betalt; andre af de Fordringer, der myldrede frem ved hans Død, havde Poster, som gik adskilligt flere Aar tilbage. Hvor stor hans Bogsamling var, og hvad den bestod af, røber Skiftet desværre ikke, thi, hedder det i den foretagne Registrerings- og Vurderingsforretning over Indboet: »da den afdødes Bibliotek af Mangel paa Plads for Øjeblikket befandtes sammenpakket, vilde Skifteretten nærmere foretage den fornødne Registrering«, men det har den glemt – nogen Registrering ses ikke foretaget!

Regningen fra den Hempelske Boghandel viser bl. a., at Carl Bagger har maattet købe en Del af den Slags Bøger, som et anseeligt Provinsblad i vore Dage sikkert faar sendt gratis til Anmeldelse; det gælder f. Eks. Hæfteudgaverne af Oehlenschlägers Tragoedier, Erslews Forfatter-Lexikon og Richardt & Sechers Prospekter af danske Herregaarde. Dernæst fortæller Regningen lidt om Carl Baggers Lyst til at »følge med«; han køber engelske og tyske Bøger; i 1845 læser han Dickens (om hvis Bøger Fru Heiberg erklærede: hvem læser saadan noget!), han er opmærksom paa Samtidens Historieforfattere, baade hjemlige og udenlandske, han erhverver Lengnicks Stamtavle over Bagger-Slægten og Grimmur Thomsens Skrift: Om Lord Byron, lige saa snart disse Skrifter ser Lyset, og han anskaffer et dyrt Værk om en Frimurers Mysterier – der sikkert har kildret hans satiriske Sans.

Carl Baggers Boghandler-Regning er et lille Stykke Person- og Kulturhistorie; ved sin Digtningens Betydning og Værdi for Samtid og Efterslægt har han forud betalt de 75 % af dens Beløb,

som ikke blev betalt af hans Bo. Og gamle Søren Hempel har nok afskrevet sin Forretnings Tab uden større Ærgrelse.

Stempel 3. Kl.
12 Rbskill.
1847.

No. 36.
Redacteur Carl Baggers Dødsboe
til
Den Hempelske Bog- og Papirhandling i Odense.

1844.

Juli: Brittisch Authors Vol. 60, 61, 62: 2 Rbd. 1 Mk. 8 Sk. – Fredmanns Epistler 11 Hte: 0-3-0. – Hermes Geschichte som Supplement til Rattichs Weltgeschichte 10 Bd.: 0-2-4. – Oehlenschlägers Tragoedier 9 Deels 2 H.: 0-3-4. – Orion 2 Bds. 9 H.: 1-0-0. – Mule Pesten i Kjøbenhavn: 0-1-8. – Jacob Aals Norges Historie 2 Deel: 3-3-0. – Brittisch Authors Vol. 45, 58, 66, 67, 68, 69: 4-3-0. –

Aug.: Portefeullen sidste ½ Aar 1844: 4-2-0. – Hermes Geschichte 11 H.: 0-2-4. – Prospect af danske Herregaarde 2 H.: 1-1-8. – Fredmanns Epistler 12 H.: 0-3-0. – Gubitzes Volkscalender 1845: 0-3-12. –

Octob.: Mansas Kort No. 12: 1-0-0. – 1 større Quart: 0-1-12. – 2 Bøger Bikube No. 1 4 Mk 1½ Bog Postpapir 1 Mk. 6 Sk.: 0-5-6.

Novb.: Steffens' Volkscalender 1845: 0-3-12. – 3 Skrivebøger: 0-1-8. – Prospect af danske Herregaarde 3 H.: 1-1-8. – Mariboese Selections in Prosa: 1-2-0. – Oehlenschlägers Digterværker 1ste Del: 1-0-0. – Rau Mysterien eines Freimaurers 1-2: 3-1-4.

Decbr.: Urania 1845: 2-4-0. – Skandinavisk Folkecalender 1845: 0-4-0. – Baggenses Værker 1ste Bind: 0-4-8. – 2 Penneknive: 0-4-0. – Goethe Reiniche der Fuchs: 1-2-8. – Ræder Danmarks Historie 1 Bd. 1 H.: 1-4-8.

1845.

Febr.: Ræder Danmarks Historie 2 Bd.: 1-3-0. – Oehlenschlägers Digterværker 1. 2 Bd.: 2-0-0. – 12 Visitkort: 0-0-12. – 1 Mynttabel oplæbet: 0-5-8.

April: 1 Skriv og Reiscalender 1845: 0-3-8. – Almindelig Forfatterlexikon 6. 7. H.: 2-0-0. – Baggers Stamtavle: 1-0-0. – Hof- og Statscalenderen 1845: 3-0-0.

Mai: Prospect af danske Herregaarde 4 H.: 1-1-8. – Jacob Aal Norges Historie 3 Deel: 3-0-0. – Oehlenschlägers Digterværker 4 Bd: 1-0-0. – Thomsen om Lord Byron: 1-3-0.

Juni: Prospect af danske Herregaarde 2 Bd. 1 H.: 1-1-8. – Berggreens Sangbog 3 H.: 0-3-8. – Brittisch Authors Vol. 63, 64, 70, 71, 72, 73 a

4 Mk. 8 Sk.: 4-3-0. – ditto. 74: 0-4-8. – The Chimes by Boz: 0-1-12. – Brittsch Authors Vol. 75, 76: 1-3-0. – Hermes Geschichte 12 Lieferung: 0-2-8. – 1 Hattepap: 0-1-0.

Aug.: Grönbergs t.[ysk] d.[ansk] Lexikon: 1-3-12. – Abrahams franske Grammatik: 1-2-4.

Novb.: 1 engelsk Pennekniv med 2 Blade: 1-3-0.

13. 2 Lod fine Oblater: 0-1-4.

29. 1 Medaillons [sic!]: 0-3-0. – 1 engelsk Pennekniv: 1-3-0. – Brittsch Authors Vol. 77-80 og 80 b og 81, 82, 84, 85 og 87: 7-3-0. – For Litteratur og Kritik 3. Bds. 1-4 H.: 2-0-0. – Øhlenslægers Digterværker 5. 6. 7. Bd. 1 Rdl.: 3-0-0. – Baggenses Værker 2-5 Bd. 4 Mk. 8 Sk.: 3-0-0. – Prospect af danske Herregaarde 2 Bd. 2. 3. H.: 2-3-0. – Gubitzes Volkscalender 1846: 0-3-12. – Almindeligt Forfatterlexikon 8 H.: 1-0-0.

Dec.: Brittsch Authors Vol. 89: 0-4-8.

1846.

Jan.: 25 præparerede Penne: 0-2-0. – 4 Stk. Rødkridtspenne: 0-2-0.

April: 1 Posttabel: 0-1-0.

Mai: 6 Ark Billeder: 0-3-0. – Skandinavisk Folkecalender 1846: 0-4-0. – Mansas Kort No. 14: 1-0-0. – Prospect af danske Herregaarde 2 Bd. 4 H.: 1-1-8. – Baggenses Værker 6. 7. Bd.: 1-3-0. – Øhlenslægers Digterværker 8. 9. 10. Bd.: 3-0-0. – ditto 11 Bind: 1-0-0.

Maj: Brittsch Authors Vol. 86, 89, 90: 2-1-8. – do. do. Vol. 99, 93: 1-3-0. – Dickens The Chricket and the Hearth: 0-2-8. – Brittsch Authors Vol. 94, 98, 95, 97: 3-0-0.

Aug.: Rest paa en Octav: 0-0-4. – Bergdal Beretning om Landmænds Forsamlingen i Randers: 1-3-0. – Baggenses Værker 8. Bd.: 0-4-8. – Brittsch Authors Vol. 96, 99, 103, 100, 104, 101, 105, 106, 107, 108, 102, 109, 110.: 9-4-8. – Øhlenslægers Digterværker 12-17 Bd.: 6-0-0. – Prospect af danske Herregaarde 3 Bd. 1. 2. H.: 2-3-0. – For Litteratur og Kritik 4 Bd. 1-4 H.: 2-0-0. – Gubitzes Volkscalender 1847: 0-3-12. – Almindeligt Forfatterlexikon 9 H.: 1-0-0.

Novb. Mansas Kort No. 13: 1-0-0.

Ialt: 134 Rbd. 1 Mk. 10 Sk.

Hempels Boghandel, Odense, den 1. Jan. 1847.

Helm Petersen.

Fremlagt den 10. Juni 1847.

F. Benzon.

Carl Baggers Eftermæle

Der er i Dag gaaet 100 Aar, siden Digteren *Carl Bagger* døde i sit Hjem paa Vestergade i Odense – under de sørgeligste Forhold. Ved sit uregelmæssige Ungdomsliv havde han, der som Søn af en utvivlsomt brystsyg Fader ikke havde noget alt for solidt Helbred, lidt efter lidt sat dette helt til, og som den uforbederlige Solderist han vedblev at være, var han nu i sit 39. Leveaar saa legemlig svækket, at han det meste af et Fjerdingaar før sin Død, oplidt af »en diabolisk tør Hoste«, maatte gaa til Sengs og i liggende Stilling redigere den Hempelske Avis, fordi han ikke kunde taale at sidde bøjet ved et Bord.

Da kom der til Hjemmet den sørgelige Meddelelse, at dets eneste Barn, den 17-aarige *Carl Christian*, der siden April 1845 havde været Landvæsenselev hos Forpagter Lacoppidan paa Lehnskov ved Svendborg Sund, og som sikkert heller ikke havde nogen kraftig Konstitution, havde faaet en Blodstyrtning ved at forløfte sig paa en Tønde Korn, og var meget syg. Et ridende Bud fra hans Principal bragte ved Nattetide Meddelelsen derom til det Baggerske Hjem, og Moderen maatte, ledsaget af en af Husets gode Venner, straks af Sted med en lukket Vogn og Sengetøj for at bringe sin Søn den 6 Mil lange Vej hjem til Odense.

Mens hun var borte, søgte Carl Bagger (siger hans Beundrer og Biograf *Andr. Dolleris* i sin Bog om ham) »i stærkere Grad end før Trøsten i »det skuffende Glas«,« hvorved hans Tilstand naturligvis kun forværredes, og vel kom han endnu en Gang op og uden for Huset, men maatte køres hjem og atter søge Sengen for ikke mere at rejse sig. Og mens han nu selv laa dødssyg, døde Sønnen under samme Tag, den 21. Oktober. Man turde ikke sige det til den syge Fader – og mindst, at Sønnens Dødskamp havde været usædvanlig haard; da han havde udstridt, maatte

Moderen, for at berolige sin Mand, i fire Døgn gaa fra den ene Stue i Huset til den anden og bringe Hilsener mellem den døende Fader og den døde Søn – man kan forstaa hendes Kvide! Saa endelig, Søndag Aften den 25. Oktober, mens Aftenklokkerne lød fra St. Knuds Kirke, og en trofast Ven, den senere Folketingsmand, den Gang Bogbinder, Bog- og Papirhandler i Nyborg *Johan Nicolaj Gomard*, en Søn af *H. C. Andersens* Guds-fader (og maaske mere!), Hospitalsportner *Nicolas Gomard*, sad ved Dødslejet, sov den Digter ind i Døden, som i sin Sorø-Ungdom, kun 19 Aar gammel, i Digtet »Ønskerne« havde udtalt som det første af disse:

En lang, en sygelig Drømmervei,
Derom, Alfader, jeg beder Dig ei;
Lad Skibet seile saa kort, Du vil, –
naar Fartøiet løber blot muntert til!

Ogsaa et andet af Ønskerne gik i Opfyldelse:

Den Mund, som svarte min Længsels Raab,
lad *den* og i Døden tilhviske mig Haab;
Det Hjerte, som eengang har banket for mig,
lad aldrig blot det forandre sig –

thi hans Ungdoms-Elskede, *Thora Fiedler* fra Basnæs, Kvinden i hans Liv og nu hans Hustru, har været ham nær i hans Dødsstund. Han havde senere i sin Ungdom, men endnu før han som Student forlod »Regensen« i Sorø, knyttet hendes Navn til sine Tanker om Døden i det Digt, der fik Navnet »Et Sendebrev«:

Naar mine Øine briste,
Min Aande vorder trang.
Da vil jeg Tanken vriste
Ret fri for sidste Gang,
Og mindes, ret med Dvælen,
Et elsket Maleri;

Paa Billedet, som Sjælen,
Staae Thora midtudi

Basnæs med gamle Taarne
Ved Østersøens Vig,
Mit Yndlingssted udkaarne
Hint Billed vise Dig!
Da skal Dit Navn jeg sukke
Med glædefarvet Kind,
Og Øiet rask tillukke
Og døe med roligt Sind.

Man tør vel knap tro, at den stakkels Digter er død netop med dette Minde i sit Hjerte og for sit bristende Blik – skønt, hvem ved? I de faa, dybt vemodige Linier, Thora Bagger samme Nat skrev til sin ældste Broder og meddelte ham Dødsbudskabet, skriver hun om sin Mand, at »hans Død var blid og rolig som han selv i levende Live«.

Hun har da maaske ogsaa i hans sidste Stund kunnet tilhviske ham det Haab, han engang havde ønsket og bedt om – de ydre Forhold havde i hvert Fald føjet sig saadan, at Muligheden derfor var tilstede – og hvormange opnaar vel *den* Lykke?

Carl Baggers og hans eneste unge Søns Død under disse Kaar førte med sig, at der i Odense skyllede en Bølge af Deltagelse op mod hans Enke. Medens »Berlingske Tidende« kun kunde ofre 10 – ti – Linier paa dette Dødsfald og senere bringe et sikkert velment Mindedig af en meget, men ogsaa meget ubetydeligt skrivende Medborger (den senere Overretsprokurator *Hans Haagen Nyegaard*), og »Flyveposten« var ene om af københavnske Blade at bringe en udførlig og velskrevet Nekrolog i Tidens Smag, skød der smaa, venlige Mindeblomster frem rundt om i Provinsen – baade paa Langeland og i Svendborg, i Aarhus og i Vejle (her var det den unge Seminarist, den senere folkelige Forfatter *C. A. Thyregod*, der slog Harpen, og naturligvis kom der, særligt i Odense, Digte i de lokale Aviser, hvor baade den Hempelske og Ove Thomsens Avis dels selv skrev smukt om

Dødsfaldet, dels samvittighedsfuldt bragte alt, hvad der fandtes om Carl Bagger i andre Blade, og lod forskellige versskrivende Indsendere udtale sig. Dobbelt-Dødsfaldet gav Lejlighed til en grandios Sørgefest den 2. November i Domkirken, hvor Sognepræsten, Stiftsprovst *H. P. Svitzer* talte, særdeles smukt, meget forsigtigt og med Brug af mange velvalgte Salme-Citater, ud fra Romerbrevets 5. Kapitel, 12. Vers: – Og Døden trængte igjennem til alle Mennesker, fordi de syndede Alle, – for senere i Talen at fremhæve Ordene: – Herrens Tanker ere ikke vore Tanker, og Herrens Veie ere ikke vore Veie – og slutte, som en særlig Trøst til Enken, med 1. Vers af Ingemanns Salme:

I Verden er ei Nød saa stor,
Guds Naade er dog større,
Er lukt for mig hver Dør paa Jord,
Staa aabne Himlens Døre

Efter Talen sang den stedlige Sangforening et til Dagen skrevet Digt af Byens meget skattede Lejlighedsdigter, senere Prokurator og Kancelliraad *Peter Petersen*, og de to Kister førtes fra Kirken til en fælles Grav paa Byens Assistens-Kirkegaard. Stiftsprovstens Tale blev bragt i Trykken; det besørgedes antagelig af det Hempelske Trykkeri, men, ejendommeligt nok: uden Antydning af, hvem der var Taleren. Naa, i Odense var det jo ikke ukendt, men man kan ikke fri sig fra Tanken om, at den højjærværdige Taler ikke netop selv har ytret noget Ønske om at se sit Navn paa dette, iøvrigt smukke (og nu meget sjældne) Tryk. Talen nævnes da heller ikke blandt Lejlighedstalerne i *Erslews Forfatter-Lexicon* (Supplement, Bind III, S. 321), hvor Provst Svitzers øvrige Produktion omhyggeligt er registreret.

De samtidige, store og kendte danske Digtere glimrede ved dette Dødsfald ved deres Tavshed – den første, der, flere Aar efter, skrev Vers til Carl Baggers Ære, var *Carl Ploug*, og man undrer sig især over, at *H. C. Andersen*, der stod Carl Bagger nær, ikke helligede Vennen nogle Vers; han var den 14. Oktober vendt hjem til København efter en næsten 1-aarig Udenlands-

færd. Men han havde dog Aaret før vist sin Ven fra de ganske unge Dage en Hæder, der kunde batte noget, og som meget faa nød Magen til: ved Udgivelsen af sin Samling »Nye Eventyr« (der allerede nu ikke særlig tog Sigte paa Børn og barnlige Sjæle), havde han forsynet Bogen med en Dedikation »til Digteren Carl Bagger, som en ringe Tak for de friske Tanker og varme Følelser, hans rige poetiske Digtninger have skjenket mig«. Hæftet indeholdt fire af den H. C. Andersenske Poesis reneste Perler: *Engelen*, *Nattergalen*, *Kjærestefolkene* og *Den grimme Ælling*. Til disse verdensberømte Eventyr er da ved deres første Fremkomst Carl Baggers Navn knyttet – i Digterlavet maa denne Hæder sidestilles med Æreslegionens Storkors – for det smukke Ordensnavns Skyld, thi her om ellers nogetsteds bør tilføjes et: sans comparaison! Men H. C. Andersen havde ved given Lejlighed den Lykke at eje sine Meningers Mod. Han, der heller ikke veg tilbage fra at have og sige sin særlige Mening om en Kritiker som *P. L. Møller*, hvis Navn ellers ligefrem var »et uartig Ord« indenfor de københavnske toneangivende Kredse, omtalte i »Mit Livs Eventyr« (Originaludgaven 1855, S. 67) Carl Bagger som »en af de mest begavede, sunde Digter-Naturer, der er traadt op i min Tid i dansk Literatur, men ubillig og haardt bedømt; hans Digte ere fulde af Friskhed og Originalitet, hans Fortælling: *Min Broders Levnet*, en genialt skrevet Bog, som »Maanedsskrift for Litteratur« altfor haardt, og eensidigt bedømte; jeg veed det bitre, tunge Indtryk, denne Anmeldelse gjorde paa Digteren«. Dette er vel nok, hvad man kan kalde: rene Ord for Pengene; de maa have skurret slemt i Ørerne paa adskillige, bl. a. den Collinske Clan, hvis Damer i sin Tid havde advaret Andersen mod den Baggerske Aand og Tone.

Men H. C. Andersen udtalte her noget, hvori den kommende Tid paa eklatant Maade gav ham Medhold – Carl Bagger blev, da nogle Aar var gaaet, paa underlig Vis af sine Landsmænd kaaret til en af deres Yndlingsdigtere. Man spørger: hvorfor? og Svaret bliver, at det jævne Publikum, »Folkets Røst«, er suverænt med Hensyn til sligt – og det giver som Regel ingen Grunde

for sit Valg. Det elsker, ubevidst, det primitive, fordi det selv er oprindeligt og naivt, det finder med sikker Sporsans ind til Ker-
 nen bag en nok saa broget Staffage og kvæger sin Trang og
 Længsel efter det rent menneskelige ved at erfare, hvad nu saa-
 dan en Digter har evnet at udsmelte i sit Værk af egen Lykke,
 egen Længsel, egen Fryd og Sorg og Smerte. Det gavner ham
 uhyre, hvis hans Digte tillige er sangbare, i hvert Fald har sin
 let fattelige Rytme, selv om en egentlig Melodi mangler. Og
 skriver han saaledes, at hans Vers er nemme at huske og ikke
 slaar Knuder paa Tungen, naar de siges, har han en svær Fordel
 fremfor den mere tanketunge men ordvridende Poet, som er
 svær at huske nøjagtig og sige rigtig efter. Her var Carl Bagger
 ikke den ringeste; hans Vers, med deres Stemnings-Fylde, der
 baade griber og rører umiddelbart, er lige lette at læse og huske.
 Hans ikke store og heller ikke emnerige Digtning har Slagger
 nok, men de skydes uden Omtale bort, og netop fordi Kvantite-
 ten er saa ringe, vokser – stadig i disse jævne, enfoldige Læseres
 Øjne – Kvaliteten af det, der staar igen. Man bryder sig Pokker
 om, hvad disse litteraturkyndige og skriftkloge med løftet og
 advarende Pegefinger har forkyndt som det, der skal og bør
 gælde – man har selv fundet noget af det, man i sit Hjertes
 Trang har Brug for, og man slipper det ikke igen.

Og hvor haardt det kneb – ligesom med H. C. Andersen –
 maatte den professionelle Kritik meget nølende gaa med til at
 akceptere ogsaa Carl Bagger som en af Danmarks virkelige Dig-
 tere. Hans Samlede Skrifter, der først udkom i 1867, rummes i
 to beskedne Bind; men det deri, som duer, er stadig trykt op
 paany i særlige Udgaver, og i 1928 gav Holberg-Selskabet af
 1923 Carl Bagger sit blaa Stempel ved at optage ham i Rækken
 af Danmarks Nationallitteratur. I de sidste 40 Aar er der groet
 en hel Litteratur op, baade om hans Forfatterskab, hans Person
 og hans triste Skæbne.

Ja, ikke mindst om denne, thi det kan ikke nægtes, at hans
 egen Livs-Roman har haft sin store Del i, at han i Tidens Løb
 blev saa folkekær. Det har ikke skadet hans Ry, at han selv var
 »et uægte Barn«, af gammel og fornem fædrene Slægt, mens

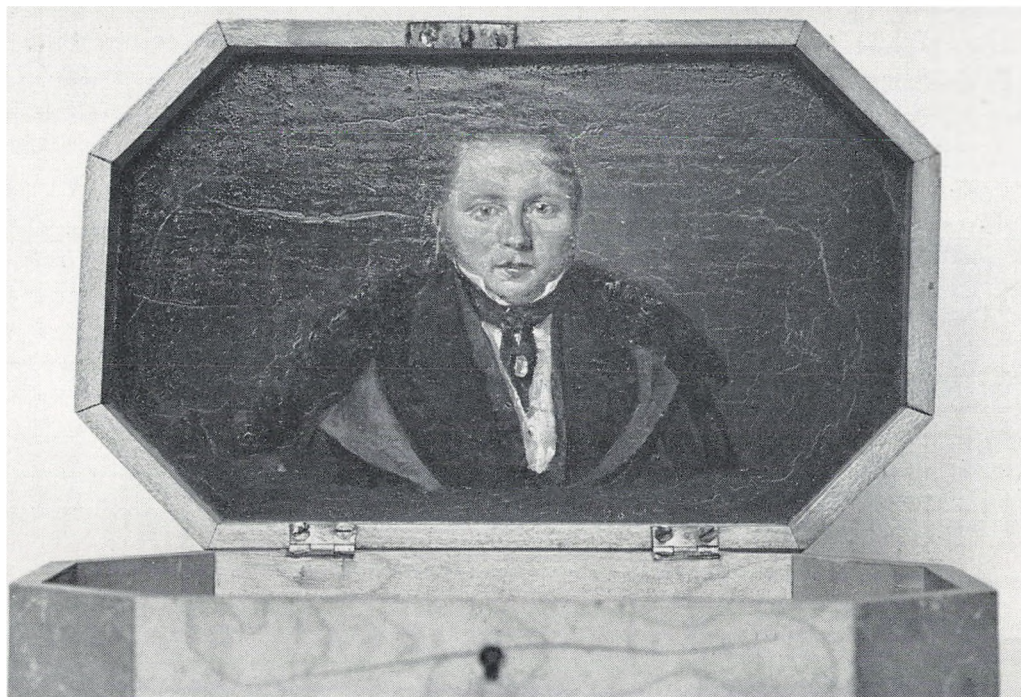
han til Mor havde en lille norsk Pige af ganske ukendt Herkomst, og, som Arv fra hende, en Tilknytning til de meget lave Samfundslag, som han uendelig foretrak for den Overklasse, der i hans Øjne var forløjet og foragtelig. Heller ikke hans eget daarlige Liv kom ham i Længden til Skade – fra sin Farfar, der maatte rømme baade Embede og Hjemland, havde han arvet sin Hang til de vaade Varer, men han stak intet under Stolen, lagde alle Kort op i »Min Broders Levned« og gjorde sig aldrig bedre end han var. Selv var og blev han en Problematiker, saaledes som denne Type engang er beskrevet af Goethe; han blev aldrig en berømt, men han blev en elsket Digter.

Og som saadan fik han da ogsaa det sidste af sine Ungdoms-Ønsker opfyldt, det som blev udtalt i Versene fra hans 19. Aar og nu staar at læse paa det smukke Monument, der i 1914 rejstes for ham i Kongens Have i Odense:

Men Æren i skinnende Sølvemor
Hun svæve ned paa min Grav i Nord,
Hun kæmpe kjækt imod Glemsels Vold
Og sjunge mit Navn for en yngre Old!

Thea Lindegaard, f. Snitker (1804-1889).

Æsken med Portræt af A. Chr. Wendelboe (1805-1835).

Nogle Minder om A. Chr. Wendelboe

Af Distriktskirurg samt Kirurg og Medicus ved Sorø Akademi Søren Wendelboes tre dygtige Sønner blev det kun den ældste, Theologen *Peter August*, beskaaret at naa ud over Ynglinge-aarene; han blev Student i Sorø i 1826, 21 Aar gammel, og døde først i Odense 25. Decbr. 1892 efter at have været Adjunkt ved Sorø Akademis Skole i 1832–33, dernæst Sognepræst i Ballum i Nordslesvig fra 1833 til 1853 og endelig i Krogsbølle paa Fyen til 1885.

Den yngste, *Frederik Ferdinand*, blev Student i Sorø i 1830, kun 16 Aar gammel, og i 1832 cand. phil. sammesteds (med Udmærkelse); han gav sig derpaa i Lag med historiske, siden med juridiske Studier, men døde allerede 23. Maj 1835 i København, elsket baade af Lærere og Kammerater – hans jævnaldrende Ven, *Mathias Rosenørn* følte endnu Savnet af ham, da han 64 Aar efter, ved Festen paa sin 85-Aars Fødselsdag, udtalte at »tænker jeg nu tilbage paa Sorøtiden, da maa jeg allerførst særlig fremdrage Mindet om Ungdomsvennen, den unge elskelige Fritz Wendelboe, hvis tidlige Bortgang jeg ofte dybt har beklaget«. ¹ Et smukt Minde satte Direktor *H. F. J. Estrup* sin unge Discipel, da han som Indbydelsesskrift til Reformationsfesten paa Sorø Akademi den 31. Oktober 1836 udgav Wendelboes efterladte Manuskript *Beskrivelse af Mindesmærker i Sorø Academies Kirke*, som han selv forsynede med en lærd Indledning. Af Estrups Fortale til dette Skrift vil det ses, hvormeget han havde ventet sig af den unge Videnskabsmand, hvis litterære Efterladenskab »ikke blot vil bevare Mindet om en tyveaarig Ynglings lærde Flid, men ogsaa vil kunne vejlede paa manges Vandring i Historiens Gebet«. Wendelboes og Estrups Arbejder stod da ogsaa som det eneste Kildeskrift paa dette specielle Felt

lige til 1888, da J. B. Løffler udgav sit store, illustrerede Værk om samme Emne.

Mindesmærker af en helt anden Art blev sat den mellemste af de tre Brødre, *Andreas Christian*, bl. a. af Studenterkammeraten *Carl Bagger*. De havde været Skolefæller lige siden Sept. 1822 (Chr. Wendelboe, der var født 1805, havde først gaaet i Slagelse lærde Skole),* blev Studenter sammen i 1827 og gennemgik derefter »den akademiske Indretning« i Sorø i de følgende tre Semestre. Medens Carl Bagger gav sig i Lag med Juraen med Æstetik som Bifag, tog Chr. Wendelboe fat paa Medicinen, blev i Efteraaret 1832 kirurgisk og i Foraaret 1833 medicinsk Kandidat og samme Aar Amanuensis hos sin Fader i Sorø; men allerede 11. Februar 1835 døde han, halvfjerde Maaned før sin yngste Broder. I et Brev, der af *Vilhelm Møller*² formodes at være skrevet den 15. Maj 1828, altsaa kort Tid efter at de nybagte soranske cand. phil.'er var kommet til Hovedstaden (Dateringen er dog vist meget tvivlsom), skriver Carl Bagger til Soranervenningen *S. T. C. B. Neergaard*, der da endnu ikke havde absolveret *artium*, og fortæller om sine egne og Kammeraternes Liv i Hovedstaden; her hedder det om A. C. Wendel-

* Paa hans Folio i »Protocoll over Slagelse latinske Skoles Disciple fra 19. Martii 1792 til 1831« findes følgende Notat:

No. 43. *Andr. Christian Vendelboe*, antagen den 24. Decbr. 1816.

Districtschirurg Vendelboe i Sorøe havde ladet denne sin d. 21. Juni [ovenover staar: 25. April] 1805 født Søn undervise udi en i Sorøe værende privat Undervisningsanstalt. De modtagne Begyndelsesgrunde syntes imidlertid saa svage, at han kun i 1. lat. Classe kunde gives Plads. Senere Erfaring vidne vel om hans Fremgang, hvorfor han og i Foraaret 1818 opflyttedes i 2. Classe; dog stod denne ingenlunde i Forhold til hans Alder, til de Anlæg Lærerne eenstemmigen vidnede at see hos ham, eller til det, Arbejderne han uden for Skole og den uvedkommende frembragte, lovede. Ved at ham tilstodes Undervisning for moderat Betaling lykkedes det hans Fader at holde ham her. I Octbr. 1820 optoges han i 3. Cl.; dog er hans Fremgang, som det synes, kun af Mangel paa tilbørlig Lyst, ej, som den ventedes, uden i Mathematik, som han med megen Lyst og Fremgang lægger sig efter. I September 1822 afgik han med Testimonium fra Skolen i Sorøe Academies Skole.

boe, at han »er meget lykkelig; han har aflagt at gaae med Flipper, da de generede ham under visse Ytringer af den praktiske Kjærlighed. Prosit die Mahlzeit!« Paa slige Studentervittigheder – især i Carl Baggers Mund! – er der ikke Grund til at lægge Vægt; paa ganske anden Maade har denne Sorø-Lyriker tegnet sin Klassekammerats Billede ved hans tidlige Død syv Aar senere; da havde Livets Alvor allerede lært Carl Bagger adskiligt, og det første Dødsfald blandt hans Sorø-Kammerater maatte nødvendigvis gøre et stærkt Indtryk paa hans let bevægelige Sind.

Antagelig er Chr. Wendelboe faldet som et Offer for sin Lægegerning; der var megen Sygelighed i Sorø i Vinteren 1834–35. »I disse Sygdoms Tider,« hedder det i et utrykt Brev fra *Chr. Wilster* til Fætteren Ernst Wilster, dateret 5. Februar 1835,³ »er det vel bedst at begynde med at omtale Sundhedstilstanden. Vi ere Gudskelov til Dato Alle meget raske, men Mæslingerne grassere stærkt; en Snees Elever ere angrebne, nogle endog haardt, men dog uden Fare. Derimod er Chr. Wendelboe meget betænkelig syg, han har voldsomme Smerter i Nakke og Baghoved, hverken Iglær, spanske Fluor eller Vomitive hjælpe det mindste, og man veed ikke, hvad der feiler ham, hvilket altid er et maadeligt Tegn. Jeg talte med ham Kongens Geburtsdag [28. Januar], da saae han ynkelig ud. Gud holde sin Haand over dette brave, talentfulde Menneske . . .« Seks Dage efter udaandede han – Kirkebogen angiver desværre ikke Dødsaaarsagen – og den 16. s. M. blev han jordet paa Sorø Kirkegaard.

Hvor stor Deltagelse dette sørgelig tidlige Dødsfald har vakt, ses af den Række Digte, som det fremkaldte. Carl Baggers var ikke det første – allerede i sit Nr. 46 for 23. Febr. 1835 indeholdt »Kjøbenhavnsposten« et Digt, dateret 17. Februar, af Chr. Breddahl: *Til Cancellieraad Vendelboe i Sorø* (ved Efterretningen om hans Søns Død), og ved Indsendelsen heraf har Carl Bagger, der da var Medarbejder ved »Kjøbenhavnsposten«, vel faaet Vennens Død at vide. Bladet bringer derefter i sit Nr. 48 for 25. Febr. det smukke Mindedig,⁴ der med sin Indledning:

Og vi var' ni, og Hver i Ungdomsmorgen,
 Og Hver med Sundhed paa den røde Kind,
 Og ind i Verden, ind i Kongeborgen,
 Vi skulde træde nu som Pager ind,
 Og spredt' vi er' omkring paa Jorden nu,
 I Fødelandet og paa fremmed Grund;
 Men dybt paa Kistens kolde, sorte Bund,
 I selve Jorden ligger ene Du!

er saa ægte Carl Baggersk: den kraftige Intonation, Kontrasterne: den røde Kind og den sorte Kiste – og Skødesløsheden i Formen: den ildeklingende Gentagelse af Ordet »ind« i 4. Linie og Omtalen af *Kistens* kolde Bund, hvor man venter *Gravens*. Saa følger i 2. Strofe Omtalen af den afdødes Sans for Musik, for »Harmoni af Tal saavel som Toner«, og det nævnes, hvorledes han nu

staaer ved Tonernes Kompas
 Og tolker freidigt ud i Evigheden,
 Hvad *Mozart* fordem digtede heneden.

Den 3. Strofe fastholder Billedet i skønne Udtryk:

Der staaer Du, med dit Hoved høit i Stjerner,
 Med Lokken vaad af fjerne Verdnens Dugg,
 Udmaalende hvad nærmer sig, hvad fjerner –
 Dog lyttende til Nattergalens Kluk –

men daler saa ved Omtalen af, hvorledes han har efterladt »i kolde Nord« det, som han elskede mest paa Jorden, og som mægtigst begejstrede ham i hans Fødeland lige fra Drengaaarene, til 4. Strofes platte Indledning:

Din *Thea* mener jeg! – –

Carl Baggers Mening har sikkert været god nok, men hans Ujævnhed i Formen, hans Tilbøjelighed til at gaa fra det subli-

meste til det jævne, hans Springen fra det ene til det andet er nær ved at slaa Stemningen itu. Og naar han fortsætter efter de to Tankestreger:

I Sorø findes
Af Digtere dog Tre, men Ingen sang
En Psalme for Dig; ingen Krands bindes,
Skjøndt der er Blomster nok paa *Christians Vang*.
En Lærer kan ei Lærlingen bedømme –

da er han – ganske bortset fra det sidste, dristige Postulat – ikke helt retfærdig. Thi selv om han ikke regner Chr. Bredahl med (han tænker vel kun paa de *rigtige* Soranerdigtere: Ingemann, Hauch og Wilster), saa kunde han dog ikke vide, hvad disse allerede havde skrevet eller vilde skrive; i hvert Fald gjorde *Carsten Hauch* Baggers Mistillid til Skamme, thi allerede i »Kjøbenhavns-Posten« for 4. Marts (Nr. 55) findes Hauchs Mindedig over Christian Wendelboe, og hvad Ingemann angaar, da har han maaske paa dette Tidspunkt syntes, at der nu var kommet Mindedigte nok; i hvert Fald bragte han senere *sit* Bidrag paa samme Sted (i Bladets Nr. 137 for 11. Juni s. A.), da han offentliggjorde et den 2. s. M. skrevet Digt: *Til Faderen Cancellieraad S. Wendelboe* (efter tvende Sønners Bortgang). Men Carl Bagger synes altsaa, at han er ene om at mindes Venen, og i sit Digts sidste Strofe er han atter baaret oppe af sin Muse, efter at have sluttet den forvirrede 4. Strofe med et nyt Billede – Bølgen, der gaar til det store Hav:

Een Bølge kun, men viid: en sølvblaa Bølge,
Hvori sig speiled' Himlens Herlighed,
Hvor vi med Øiet stedse kunde følge,
Hvorledes Sol og Stjerne skinned' ned;
Een Vove kun, men viid: en sølvklar Vove,
Meer reen, end selve vore Taarer nu –

for saa atter at bryde af og optage en ny Tanke, der allerede var strejft i 4. Strofe, hvor det hedder, at den bortgaede »vaagner

nok, han ligger blot i Drømme«, og gentage den i stærkere Form:

Du vaagner nok, Du skal ei evigt sove,
Hvis Nogen vaagner, vaagner vistnok Du!

Carl Baggers Digt optryktes det følgende Aar i hans Bog: *Digtninger, gamle og nye* (1836) og vil altid staa som et ejendommeligt Minde om den anden af den nye Række soranske Studenter, der gik bort i sin fejre Ungdom – den første var *Lucas Scavenius*, dimitteret 1826, som allerede den 30. Juli 1832 var død i Neapel.

Et Minde om Chr. Wendelboe af en helt anden Art er det Billede, vi her bringer: et lille Oliemaleri, malet indvendig paa Laaget af en Citrontræs-Æske, der har tilhørt hans Forlovede, Thea. Det viser Billedet af en ung Mand med lyst Haar og venlige lyseblaa Øjne; han er iført lysebrun Vest, en Frakke af mørkere Farve og derover en grøn Kappe med sort Skindkrave og rødt Foer, om Halsen har han et sort Kravat med en Naal; hvem Maleren er, vides ikke; maaske er det Miniaturmaleren Christian Petersen (1794–1844), som i 1828 havde malet Carl Baggers Portræt og endnu 1835 boede i København. Selve Æsken er 8-kantet, 18 cm lang, 11 cm bred og 5 cm høj og udvendig paa Laaget forsynet med et Prospekt af København, set mod Voldene med deres Møller og Nørreport i Forgrunden. Æsken rummer nu en ganske lille, rund Daase med en Haarlok og en lang Urkæde flettet af brune Haar med Guldlaas og to Guldsammenføjninger. Den er med sit Indhold, hvorom nu ingen mere ved rigtig Besked, – maaske er Kæden af Theas Haar og Lokken Chr. Wendelboes – gaaet i Arv til Theas Barnebarn, Pianistinden Frøken Beate Novi, der venligst har tilladt os at lade den reproducere. Den ligeledes her gengivne Silhouet af Thea som ung tilhører en anden Datterdatter, Fru Theodia Rosenørn i Roskilde, hvem det skyldes, at vi er bleven bekendt med disse to soranske Relikvier. Om Thea skal sluttelig oplyses, at hendes fulde Navn var *Dorothea Metzie Snitker*; hun var født 12. Jan. 1804 i Slagelse som Datter af Adjunkt J. P. Snitker (venligt omtalt i Ingemanns *Levnedsbog* som »den lille Tredie

Lektie-Hører«) – mellem Christian Wendelboe og hende har der da sikkert bestaaet et Kærlighedsforhold lige fra hans Skoleaar i Slagelse. Efter hans Død ægtede hun d. 12. Januar 1836 i Slagelse Sognepræst til Slaglille og Bjernede Vilh. Theodor Lindegaard, der Aaret før var blevet Enkemand efter sin første Hustru og nu sad alene i sin Præstegaard med to smaa moderløse Pigebørn. Han havde været en Ven af Chr. Wendelboe, hvis Fader var Forlover ved Brylluppet, og det første Barn i hans nye Ægteskab, en lille Dreng, opkaldtes efter Theas afdøde Kæreste men døde kun 18 Dage gammel d. 28. Sept. 1837. Senere fødte Thea sin Mand tre Sønner, der alle blev Soranere: Maskinfabrikant *Peter Lindegaard* (1839–1909), Forpagter *Vilhelm Theodor Lindegaard* (1841–1913, Fader til Soranerne Konsul *Aage Lindegaard* og Fotograf *Axel Lindegaard*) og Distriktslæge *Jacob Lindegaard* (1843–1916) samt en Datter Henriette Louise (1844–1913), i 1874 gift med Arkitekten, kgl. Bygningsinspektør, Etatsraad Vilh. Petersen.

Fru Thea Lindegaard opnaaede den høje Alder af 85 Aar og døde først den 20. April 1889; da havde hun været Enke i 40 Aar; hun var højt agtet og afholdt af alle, der kendte hende – et Menneske af megen Kultur og med et kærligt og trofast Sindelag, saaledes som hun er skildret af hendes yngste Søn Jacobs Sorøkammerat, *Kristian Zahrtmann*, der i Sorøtiden knyttede et Venskab med det Lindegaardske Hjem, der bevaeredes til det sidste.⁵

Nogle Breve fra Direktor for Sorø Akademi, Dr. H. F. J. Estrup

De efterfølgende to, hidtil utrykte Breve fra Sorø Akademis 2. Direktor, Historikeren Dr. phil. *Hector Frederik Janson Estrup* til hans Svoger, Professor ved Københavns Universitet, Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, Dr. phil. *Laurits Engelstoft* findes i Arkivet paa Skaføgaard, af hvis Ejer de venligst er stillede til vor Raadighed.

H. F. J. Estrup, der den 23. Juli 1822, 28 Aar gammel, var udnævnt til Lektor i Geografi, Historie og Statistik ved det samme Aar genoprettede Akademi i Sorø, blev efter Direktor *Taubers* Afgang under 10. Juli 1830 konstitueret og den 10. Maj 1831 beskikket til Direktor for Akademiet, hvilken Stilling han beklædte til April 1837, da han med Titel af Etatsraad trak sig tilbage til Privatlivet paa Herregaarden Kongsdal, som han allerede var bleven Ejer af i Efteraaret 1835. Paa den Tid, da de her trykte Breve er skrevne, var Estrup Enkemand efter sin første Hustru, *Jacobine Scavenius* (f. 1800), som han havde ægtet i 1822 og som allerede døde i Juni 1829; i 1833 ægtede han hendes Søster *Anne Christine Scavenius* (f. 1798). Begge hans Hustruer var Døtre af Etatsraad *Jacob Brønnum* kld. *Scavenius* til *Gjorslev* og bragte deres Ægtefælle betydelige Midler i Medgift; et smukt Minde om hans Brug af disse er Stiftelsen *Domus scaveniana* i Sorø.¹

En af de Omstændigheder, der i hvert Fald gjorde det mindre svært for Dr. Estrup efter *Tauber* at overtage det yderst vanskelige og lidet taknemmelige Direktor-Embedet, var den, at han stod i intim Kontakt med et Medlem af Akademiets Overbestyrelse. Indenfor denne havde *Tauber* særlig støttet sig til Direktionens 1. og styrende Medlem, den gamle Excellence *Ove Malling*, der ogsaa paa forskellig Maade ydede ham Bistand; da *Malling* døde d. 17. November 1829 var dermed *Taubers* inti-

H. F. J. Estrup (1794–1846).
Litografi efter Maleri af C. A. Jensen 1828 (Privateje).

mere Forbindelse med Direktionen brudt, og hans Afgang paafulgte Sommeren derefter. Engelstoft var Akademiets oprigtige Ven og bør sammen med Mallings nævnes som Stiftelsens Fædre. For Estrup maatte det da ligge nær at søge Støtte hos sin 20 Aar ældre Ven og Svoger (Engelstoft havde i 1805 ægtet Estrups Søster Magdalene Cathrine, f. 1786), hos hvem han i sine Studereraar i København havde boet, og som, da Akademiets Lærerposter skulde besættes, havde ytret: »Var jeg tyve Aar yngre, skulde Estrup have faaet en Concurrent i mig« – saa tiltalende forekom et uforstyrret, videnskabeligt Liv ham i det landlige og rolige Sorø.² Det er bleven bebrejdet Engelstoft, at han udenom Akademiets Direktor førte en uafbrudt Korrespondance med Estrup for stedse at være vel underrettet om Tingenes Tilstand i Sorø. Hertil bemærker *Wegener*,³ der som Lektor ved Akademiet vistnok var bedre informeret end nogen anden, at for det første kunde man uden Tvivl forud vide, at det vilde blive saaledes, og, tilføjer han spydigt, »for det andet er det vist, at ogsaa andre end Estrup skrev private Efterretninger, der ingenlunde gav paalideligere Oplysninger end hans.« Wegener tænker her sikkert ikke paa den ovenomtalte private Forbindelse mellem Tauber og Mallings, men paa den Brevveksling, der fra Akademiets allerførste Dage førtes mellem hans Kollega Peder Hjort og et andet Medlem af Direktionen, J. P. Mynster (vistnok ogsaa, men sikkert i langt ringere Grad, mellem Lektor Fogtmann og Mynster) og hvoraf Mynsters Breve er offentliggjorte af Peder Hjort selv⁴ medens de Hjortske Breve, der vilde udgøre en af de interessanteste Kilder til Sorø Akademi's »hjemmelige« Historie fra 1822 til 1849, ikke er offentliggjorte og muligt ikke bevarede;* det er iøvrigt vistnok betegnende for den Mynsterske Vurdering af Hjort som Korrespondent, at intet af H.s Breve er optaget mellem de mange offentliggjorte Breve til Mynster. At Brevvekslingen med Engelstoft havde stor Betydning for Estrup, efter at han var bleven Direktor, er der ingen Tvivl om – det

* 25 Breve fra P. Hjort til J. P. Mynster (fra 1823–51) findes i Det kgl. Bibl. (Ny kgl. Saml. 4°. 2312).

fremgaar bl. a. af de her meddelte Breve. Direktor-Stillingen maatte nødvendigvis fjerne Estrup noget fra hans tidligere Kolleger, i hvert Fald stille ham i et andet Plan, og han synes efter Ytringerne i det 1. Brev at dømme ret snart at have faaet Øjet op for, at Tauber i adskilligt havde været ilde stedt under sin Direktortid i Sorø. Nogen *maatte* Estrup, især som Enkemand, have at aabne sit Hjerte for, og hvad var da naturligere end at dette skete i hyppige Breve til Svogeren? Det har derfor sikkert været Estrup et ret haardt Slag, da Engelstoft den 2. Maj 1832 traadte ud af Direktionen, og det ses, at han allerede samme Aar overfor denne ytrede Ønske om Entledigelse fra Direktor-Embedet.⁵ Om Estrups Styrelse af Akademiet maa vi her indskrænke os til at henvise til de allerede citerede Skrifter. Utvivlsomt vil et Arkivstudium paa dette Felt kunne bringe saare meget nyt og interessant frem om denne ogsaa som Styre af Sorø Akademi fremragende dygtige og sympathiske Personlighed.

I.

S. T.

Hr. Etatsraad *Engelstoft*, Ridder af Dannebrog, Dannebrogsmænd.

Kjære Svoger!

Sorøe, d. 16. Oct. 1831.

Jeg takker Dig meget for dit Brev af 15. d. M. og de foreløbige Vink, Du, ligesom ogsaa Confess. M. har været saa god at give mig. Jeg seer vel, at jeg ikke kommer nogen Vei med *Balle*. Hvad den anden Sag om M. angaaer, da havde den nær i Gaar taget en heel anden Retning. Førend jeg gaaer videre, forudskikker jeg som Præmis, at M. er en meget samvittighedsfuld og punctlig Lærer, men forstaaer aldeles ikke at omgaaes og behandle Ungdommen som *Opdrager*. En disciplinær Sag i Fredags Aftes tog for ham en saa forkert Vending, at alle Elever bleve opbragte paa ham og yttrede deres Forbittrelse paa en høist uanstændig Maade. Han tog sig dette saa nær, da han syntes i alle Dele at have handlet efter Pligt, at han næste Dag kom til mig med sin Ansøgning om Afsked. Da nu en saadan Ansøgning af mig

maatte nødvendig ledsages med omstændelig Forklaring og en criminel Undersøgelse af alle de Feil, hvori han og den halve Skole havde gjort sig skyldige, saa vilde den have til Følge: 1. at den skadede Ansøgeren, 2. at en 20 unge Mennesker blev mere eller mindre ulykkelige, 3. at Academiet tabte en neppe gjenoprettet Credit. Jeg fik da Eleverne, efter at den første Skyldige var afstraffet, til af dem selv at gaae til M. og bede ham glemme det Passerede, og han beroligedes derved i den Grad, at han troede, han kunde blive her. – Dog for at Disciplinærsagen selv kan blive Dig bekendt, vil jeg med faa Ord sige Dig, at den bestod deri: at en Eleve (*Fiedler*) af øverste Classe havde overtraadt M.s Befaling ikke at spise Frugt i Præparationstiden og da han fik et Ørefigen, fordi han havde overtraadt en Befaling, svarede han trodsigt; hvorpaa M. tog ham ind paa sit Kammer og efter Regl. straffede ham corporligt med en lille Spadserestok, som uheldigvis gik itu. Derover reiste sig et Skraal over Mishandlinger, som mere havde Skinnet end Virkeligheden for sig. – Af disse og andre foregaaende smaae Historier er det mig klart nok, at M. ikke duer til at være Opdrager; at han som *saadan* er Ungdommen imod, og at han, hvilket han selv erkjender som det ønskeligste for sig, er bedst tjent med at bytte med Lorenzen og flytte ud af Academiet. Paa Skolen og i Undervisningstimerne har han derimod al den Auctoritet, han behøver og ønsker; thi han er som sagt en ret duelig og meget samvittighedsfuld *Lærer*. Med min Indstilling om hans Dispensation fra Religionstimerne følger derfor med næste Post en Indstilling om dette Bytte. Meget bedre var det, om Opdragelsesanstalten istedetfor *fire altid vexlende* og *unge* Opdragere havde *een eneste* paalidelig Inspector, som f. E. *Wegener*, hvem man kunde gjøre Regning paa at beholde i 6 Aar paa Gangen i det mindste, som førte Inspectionen fra Morgen til Aften alle Dage, og for dette Tillæg af Arbeide havde sin Erstatning deri, at han læste kuns een eller to Timer daglig paa Skolen. – Dersom Du kjendte alle de Misligheder og Bryderier i det Enkelte, som ere forbundne med Opdragelsesanstalten i dens nuværende Indretning, vilde Du give mig Ret. Det er en Sag, som fortjener at overveies af Directionen.

Jeg forsikrer Dig, at jeg i fjorten Dage ikke har nogen Dag været frie for Ubehageligheder, og behøver den forsigtigste Conduite for at opfylde mine Pligter. Det er et yderst compliceret Væsen herude. Det er af *Pligt*, jeg bliver; thi jeg indseer, det vilde blive meget værre, hvis jeg ikke blev. – Tak for de tilsendte Skrifter, som I. Scavenius bragte. Jeg skal selv takke Auctores. Du har udlagt Pengene til sal. Moders Gravminde. Ogsaa Tak derfor. Jeg er bange, at Du allerede staaer i Forskud derfor. Er det saa, skal jeg saldere ved en Anviisning. Jeg besøgte i Gaar St. i min gamle Bolig. I Gaar Aftes havde jeg alle 12 Studenter hos mig i Anledning af I. Scavenius's Fødselsdag. Vi lever alle vel, og glæder os ved dit og Dines Velbefindende. Jeg skriver ogsaa til din Søn i Dag og giver ham mine Grunde, hvorfor jeg synes, han bør concurrere om *Fogtmanns* Plads. Jeg har gjort Bekjendtskab med Auditeur *Olrik*, *H[elene] Rosenørns* Forlovede. Det synes at være en meget vakker ung Mand. Med sidste Post havde jeg Brev fra Christen i Kolding. Han lever vel, men frygter for Cholera. Lev vel!

Din hengivne

H. E.

Prof. *Rothe* er reist til Kjøbenhavn i Dag, da hans Fader er meget syg.

Sammenlagt 4° Ark med Udskrift:

Høivelbaarne, Hr. Etatsraad *Engelstoft*,
Ridder af Dannebrog, Dannebrogsmænd

frit

i Kjøbenhavn

Sort Segl med et »E«.

Frederiksberggade 13

II.

S. T.

Hr. Etatsr. *Engelstoft*, Ridder, Dannebrogsmænd m. m.

Kjære Svoger!

Sorøe, d. 20. Oct. 1831.

Jeg er i Dag i bedre Humeur end da jeg sidst skrev Dig til. Jeg har igjen faaet Ligevægt i Tingene; man har erkjendt, at

den Maade, hvorpaa jeg har taget dem, er den rigtige, og derved er der bleven Ligevægt hos mig selv. Jeg sætter de moralske Midler i Bevægelse og anvender de physiske sidst. Jeg troer, det er en rigtig Opdragelsesmaxime. Men naar jeg irttesætter og formaner, ligger der maaske formeget af den milde Alvor og for liden Strenghed i mine Ord og Miner. Det er en Feil, som undertiden berøver mine Paamindelser deres Kraft; det er en naturlig Feil, en Godmodighed og Blidhed, som jeg vanskelig udsletter af min Character; den inhærerer tillige i mit Physiske. Under alle de ubehagelige Sager, hvormed jeg i de to sidste Uger har havt at bestille, har jeg erfaret ogsaa dette, at Lærerne ved Opdragelsesanstalten, som i min Forgængers Tid raadede alene, mente at deres Auctoritet hos Eleverne svækkedes derved, at jeg formeget greb ind i Opdragelsesanstaltens Anliggender og foretog mig formeget uden forud at aftale det med Lærerne. Jeg havde hidtil været tryk i den Overbeviisning, at jeg i dette Stykke gik frem med den største Varsomhed og Humanitet. Jeg bebreidede med Rette disse Medlærere, at de ikke havde havt den Fortrolighed at sige mig det, naar saadant var indtruffet, for at jeg derefter kunde tage mine Forholdsregler, og bad dem vise mig det Venskab for Fremtiden til enhver Tid at gjøre mig de fortrolige Meddelelser, jeg behøvede og ønskede; thi jeg havde intet kærere Ønske end at efterkomme mine Pligter og at gjøre dem deres Pligter saa lette og behagelige som muligt. De takkede mig *hjerteligt* for disse Ord, og vi kom overeens om, at vi hver Løvedag vilde conferere samtlig og meddele hinanden vore Bemærkninger o. s. v. angaaende Opdragelsesanstalten. Det *eneste* Tilfælde, som man iøvrigt kunde nævne mig, hvori jeg havde handlet saa aldeles paa egen Haand, var, da jeg udstedte mine Anordninger med Hensyn til Cholera-Diæten, hvori jeg dog simpelt [hen] havde exequeret *Lægens* Ordre, og Sagen selv ikke kunde være Gjenstand for Overlæg. Eh bien! de ville regjere, men jeg vil regjere med og have det sidste Ord; thi fire unge Opdragere behøve et Hoved. Det var vel at jeg omsider traf Kilden til en Misfornøielse, som her formedelst Mangel paa *ret* Fortrolighed til mig mig ubevidst har fundet Sted et Aarstid,

og at jeg tillige har truffet det bedste Middel til at lede eller stoppe den. Jeg har nu ganske vundet dem, og er glad. – Men M. kan ikke godt blive ved Opdragelsesanstalten, som jeg har skrevet Dig. Det er hans eget Ønske at forlade den. En Indledning dertil er Ansøgningen fra Lorenzen om at blive fast Lærer, hvilken indgaar i Dag. Dog – M. bør blive endnu en Maanedstid ved Opdragelsesanstalten; thi forlod han den nu, vilde det være en Triumph for de Elever, som have forset sig mod ham, idetmindste mod dem af dem, der endnu ikke tilfulde have erkendt deres Uret. Jeg gjentager atter, hvad jeg skrev Dig, at han er en meget samvittighedsfuld og retsindig Lærer, som jeg gjerne beholder og som gjerne bliver ved *Skolen*; men han duer ikke til at være Opdrager. Efter nøie Undersøgelse finder jeg intet at være imod L.s Ønske at bytte med ham uden dette ene, at L. endnu er en Smule vindig. Men det vil vel tabe sig, da han faaer adskillige gediegne Afslibninger her paa Stedet. Jeg har nu for Dig og i al Fortrolighed gjort mine Bekjendelser. Jeg beder Dig, kjære E., at gjøre mig med ligesaamegen Fortrolighed og *in meliorem informationem* dine Bemærkninger. – Jeg veed, at Du med din sædvanlige Klogskab og Delicatesse vil gjøre et, jeg indseer det, nødvendigt Brug af mine Meddelelser, naar Andragendet M. angaaende bliver omhandlet i Directionen. Hvad jeg har skrevet til Dig, vil jeg ikke kunne skrive i et officielt Brev, som gaar *Comptoir*-Veien. Jeg vilde derved skade M., Academiet og andre. Nok herom! Vil Du takke Conf. M. for hans Brev. Jeg vil ikke uleilige ham med et Svar. – *Kielsen* er indflyttet. Jeg er aldeles roelig for Cholera – maaske en Bebudelse, om at den kommer. Al Verden skal allerede flygte fra Kiel. *Bastholm* spadserer ikke længere ad Veien til Corsøer, men ad Veien fra Slagelse til Sorøe. Eleverne frygte meget for, at de i Ferierne skulle blive afskaarne fra deres Forældre. *Høyberg* søger Hertels Kald i Kolding. Frue *Rothe* har faaet ved et Fald en slem Contusion i Foden, som længe vil holde hende paa Sophaen. Den bevidste Resolution har meget fornøiet Prof. *Hauch*. Jeg seer ham hellere i det chemiske end i det poetiske Laboratorium. *Ingemann* roser hans *Carl V*; jeg har endnu ikke

læst dette Stykke. Hils *Lene* og tak hende for Pærerne. Det er den omvendte Orden fra Hovedstaden at forsyne Landet med Pærer. Jeg har ikke havt en Tønde Frugt af min Hauge i Aar. Der er ogsaa megen Ufred i den. I Gaar Aftes havde *Harald* et lidet Selskab med *I. Scavenius*. Den *Müllerske* Familie er endnu hos os. *Frue Herbst* er flyttet fra Byen. *Lieutenant Jung* betroede mig i Gaar, at han ønsker anden Befordring, da han ikke kan komme ud af det med sine Indtægter og har et svagt Helbred til de Forretninger, han har her. *Anna Scavenius* havde i Gaar Brev fra hendes Broder i Paris; han er bleven præsenteret for Kongen af Fr. – Jeg kender ikke *Werlauffs* Adresse, og tager mig derfor den Frihed at uleilige Dig med at besørge det. – De Sygdomme, som nu herske i Sorø Egnen, er meest Recidiver formedelst Bondens Uforsigtighed. I mit Huus leve *alle* vel; jeg medtager saa temmelig mig selv. Jeg befinder mig bedst paa min Hest. Mange Hilsener til Dine!

Din hengivne

H. E.

Oktav-Ark, beskrevet paa alle 4 Sider.

Oplysninger.

Ad. I. *Confess. M.* Konfessionarius Mynster, Engelstofts Kollega som Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler. – *Balle*. Under 26. Aug. 1830 havde Estrup med Anbefaling indsendt et Andragende fra cand. theol. C. Balle om den Adjunktplads (navnlig med Tysk som Undervisningsfag), som maatte blive ledig ved Adjunkt Qvistgaards Befordring i gejstligt Embede. Den 19. Jan. 1831 var Adjunkt *Christen Schou Quistgaard* (1804–1879) bleven udnævnt til Sognepræst for Boeslunde Menighed (i 1840 forflyttet til Gimlinge; Afsked 1866); i hans Sted konstitueredes *Carl Henrik Lorenzen* som Adjunkt ved Sorø Akademis Skole, i hvilket Embede han fik fast Ansættelse 3. December s. A., efterat *Carl Christian Nicolai Balle* (1806–1855) 1. Oktbr. 1830 var blevet kst. som Adjunkt ved Horsens Skole (fast ansat 1834; † 1855 som Sognepræst for Nebsager og Bjerger). – *M. 5: Mundt. Carl Emil Mundt* (1802–73), cand. theol. Jan. 1829; 16. Maj s. A. udnævnt til Adjunkt v. Sorø Akademis Skole; disp. i Aug. 1842 for Magistergraden (Dr. phil. 1854); 19. Aug. 1843 kst. som Lektor i Matematik og Astronomi v. Sorø Akademi; entlediget i April 1849 m. Titel af Professor; s. A. Medlem af Videnskabernes Selskab; Medlem af den grundlovgivende Forsamling. Ud giver af flere Lærebøger i matematiske Fag. – *Julius Christian Georg Sporon*

Fiedler (født 1816 paa Basnæs), dimitt. 1833 som Student fra Sorø, † 1892 som entl., kgl. Postekspeditør i Fuglebjerg. – Under 24. Okt. 1831 tilskrev Direktor Estrup Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler følgende Brev:

»Adjunct Mundt, hvem blandt flere Fag ogsaa Religionsundervisningen i de tre nederste Classer af Sorø Academies Skole er overdraget, føler mindre Kald til at være Religionslærer af Grunde, som jeg agter, ligesom jeg i det Hele maa give ham det Vidnesbyrd, at han er en meget samvittighedsfuld Lærer. Han har Lyst til Skolefaget, men i Særdeleshed til det matematiske Fag, hvori en Vacance ved Skolen meget snart er [at] forudsee, idet Adjunct Høyberg attraaer og med nogen Grund haaber Befordring i det Gejstlige. Han ønsker Otium for at kunne anvende noget mere Tid end hidtil har været levned ham for at kunne sætte sig ind i de matematiske Videnskaber. En længere Erfaring har endvidere overbevist saavel mig som Adjunct Mundt selv, at han ikke har Gaver af Naturen til at være Opdrager i samme Grad som til at være Lærer. Han ønsker derfor, og jeg kan ikke andet end bifalde hans Ønsker, at maatte træde ud af den egentlige Opdragelsesanstalt og bytte Plads og Emolumenter med Studiosus Lorenzen, som hidtil har boet uden for Academiets og været fritaget for Inspectionen i Opdragelsesanstalten. Lector Magister Scharling har paa den anden Side erklæret sig villig til, uden videre Godtgjørelse af Academiets Kasse, at ville overtage Religionstimerne i Skolens lavere Classer, ligesom den allerede besørgeres af ham i øverste Classe. Da Lector Scharling er en Lærer, som i alle Henseender egner sig for Faget, og Enhed i dette Undervisningsfag maaske er vigtigere end i noget andet, finder jeg, at Religionsundervisningen vilde vinde ved denne Omskiftning. Jeg mener ligeledes at Opdragelsesanstalten ikke vil tabe derved, at Studiosus Lorenzen skifter Stilling med Adjunct Mundt, da han endog synes bedre end denne at kunne omgaaes med Ungdommen og vinde dens Fortrolighed. Jeg vover desaaersag overensstemmende med vedkommende Læreres eget og til mig skriftlig afgivne Ønske og Begjæring at indstille til den kgl. Universitetsdirektions gunstige Overvejelse, om det ikke maatte findes hensigtsvarende for Academiets Skole og Opdragelsesanstalt

1. at Adjunct Mundt fritages for Religionsundervisning (6 Timer ugentlig) i de tre nederste Classer af Sorø Academies Skole, og at denne Undervisning overdrages Lector, Mag. Scharling ifølge en frivillig Overenskomst mellem disse to Lærere, gjældende for deres Embedstid,
2. at Adjunct Mundt afgiver til Studiosus Lorenzen sin Inspection i Academiets Opdragelsesanstalt, saaledes, at de skifter Bolig og dermed forbundne Emolumenter.«¹

Samme Dag – Brev Nr. 105 – indstillede Estrup – i Overensstemmelse med sit i Brevet til Engelstoft udtalte Ønske – at der foretoges »den Forandring i Inspectionen overfor Eleverne paa Academiets Hovedbygning . . . at denne skulde overdrages til een Mand eller Lærer allene, og at Overlærer Wegener findes villig til at paatage sig samme«. Ved sin Resolution af 6. Decbr. 1830 bifaldt Direktionen dette Forslag, saaledes at Forandringen interimistisk iværksattes og tog sin Begyndelse fra 1. Januar 1832; under 13. December meldte Direktionen derhos, at den intet havde at indvende imod, at Mag. Lektor Scharling overtog 6 af Adjunkt Mundts Religionstimer, dog uden Bekostning for Akademiet; under Hensyn til Ændringen i Inspektionen forment Direktionen iøvrigt, at Adjunkt Mundt ikke længere nærrede Ønske om at bytte med Lorenzen (der under 3. Decbr. var udnævnt til Adjunkt). Den Mundtske Sag findes omtalt i Breve hhv. af 20. December 1831 fra Mynster til Hjort og af 19. November 1831 og 11. Jan. 1832 fra Fogtmann til samme.² Om Inspectionens Ordning som i det hele om Stiftelsens Indretning paa Estrups Tid henvises til dennes Program fra 1832,³ se navnlig S. 29 f. – *Wegener, Caspar Frederik* (1802–1893), blev 6. Maj 1826 ansat som Adjunkt i Sorø; Jan. 1828 cand. theol.; fik 11. Septbr. 1830 Titel af Overlærer med Forpligtelse til at undervise i Historie og Geografi samt Statistik ved Sorø Akademi; 11. April Inspector paa Akademistboligen; 30. Maj s. A. Amanuensis (☉: Bibliothekar) ved Akademiets Bibliotek; Juli 1847 kgl. Historiograf i Forb. med det historiske Lektorat i Sorø. Forlod i Maj 1848 Sorø, efter 11. Marts s. A. at være udnævnt til Gehejme-Arkivar. – *Scavenius, Jacob Brønnum* (1811–1850), Student fra Sorø Skole 1829, studerede i 1830–31 ved den akademiske Lærestanstalt i Sorø; 1838 Ejer af Basnæs; Kmjkr., Hofjægermester. Var Broder til Direktør Estrups Hustruer og under sit Sorøophold i Huset hos denne. – *Sal. Moder*. Direktør Estrups Moder Gedske Cathrine f. Jungersen, var død d. 18. Marts 1830 i Engelstofts Hus og begravet paa Assistents Kirkegaard. Hun var – siden 31. Decbr. 1818 – Enke efter Sognepræst i Randers, Amtsprovst Mag. Peder Estrup. – *St* ☉: Amtmand i Sorø, Kammerherre *Christian Ludvig Stemann* (1791–1857). Da Estrup i 1822 blev Lektor i Sorø, fik han Embedsbolig i »Gehejme-konferensraad Urnes Gaard« i Søgade (hvor i 90'erne Postmester Grev Knuth boede) og blev der til 1831, da han flyttede ind i Direktør Taubers tidligere Bolig (den nordlige Hovedfløj af det Bygningskompleks, der laa dér, hvor Rektorgaardens Bygninger nu findes.⁴ Amtmand Stemann fik da (ved kgl. Resol. af 16. Juni 1831) Tilladelse til at benytte Estrups tidligere Bolig i Søgade. – De 12 *Studenter* er Dimittenderne fra 1829–30, til hvis ældste Hold Jacob Scavenius hørte.⁵ – *Din Søn* ☉: Professor Laurits Engelstofts Adoptiv- (og Søster-) Søn *Christian Thorning Engelstoft* (1805–1889), der efter at være bleven cand. theol. i 1827 levede som Manuduktør i København. 1832 Lic. theol. 1833 Lektor og 1845 Professor i Theo-

logi ved Universitetet i Kbhvn. 1836 Dr. theol.; 1851 Biskop over Fyens Stift. – *Nikolai Fogtmann* (1788–1851) blev i Juli 1822 Lektor ved Sorø Akademi i Religion og Moral; Maj 1826 Dr. theol., 25. Maj 1830 Professor i Theologi ved Kbhvn.s Universitet; 1831 Biskop i Ribe og 1833 i Aalborg. Det er hans Post ved Københavns Universitet, som Estrup har tilraadet Chr. Engelstoft at søge. – *Auditeur Olrik, Jacob Baden Olrik* (1802–1875) var i Juli 1829 bleven Auditør ved det kgl. Artillerikorps; 1833 Byfoged; 1849 Borgmester i Helsingør. Han ægtede i April 1834 i Sorø sin Kusine *Helene Christine Rosenørn* (1813–1892), Datter af Land- og Søkrigskommissær P. O. Rosenørn (i sit 2. Ægteskab 1822 gift med Statsminister Paul Chr. Stemmanns Datter Cathrine Elisabeth), der i 1830 havde købt den Gaard i Søgade, hvori senere Overlærer Wilh. Michelsen og efter ham Lektor Lauritzen har boet. Helene Rosenørns Moder, Eleonora f. Hellesen, havde i sin Ungdom været i Huset hos Direktor Estrups Fader, Mag. Peder Estrup i Randers. – *Christen i Kolding* ☉: Direktor Estrups ældste Broder Christen Estrup (1790–1868), 1814 Auditør, 1820 Overauditør, 1824 Borgmester og Byfoged i Kolding, 1847 Borgmester i Odense. – *Rothe, Ludvig August* (1795–1879) blev Juli 1822 Lektor i fransk Sprog og Literatur ved Sorø Akademi, men tiltraadte først sit Embede i Efteraaret 1823, fra Novbr. 1839 Amanuensis ved Akademiets Bibliothek; ved Akademiets Ophævelse i 1849 entlediget med Titel af Professor; levede i mange Aar som Pensionist i Sorø (hans høje Skikkelse ses paa Dalsgaards Billede fra Stengangen,⁶ hvor han havde Bolig i den sydvestre Pavillon («Molbechs Hus»). Hans Fader var Konferensraad Chr. Rothe, Kommitteret i Rentekammeret (1770–1852).

Ad. II. *Cholera-Diæten*: Koleraen, der omkring 1830 hærgede rundt om i Europa, blev ved Regeringens meget energiske Forholdsregler, navnlig et uhyre Afspærringsapparat og strenge Lovbestemmelser, holdt borte fra Danmark.⁷ Den 17. Juni 1831 indberetter Direktor Estrup til Universitetsdirektionen, at han i Anledning af de Forsigtighedsregler, som Sundhedskollegiet har anbefalet m. H. t. Cholera morbus, efter Overlæg med Akademiets Læge, Cancelliraad Wendelboe, har troet straks og uden at afvente Direktionens Approbation at burde gøre »nogle smaa Forandringer i Elevernes reglementerede Sommerdragt og daglige Levemaade«. Disse Forandringer anføres i et Cirkulære af s. D. til »de opsigthavende Lærere i Akademibygningen« saaledes:

1. Det forbydes Eleverne at lege i frie Luft, spadsere o. d. l. efter Kl. 9 om Aftenen.
2. Det forbydes dem at sidde for aabne Vinduer tidlig om Morgen og silde om Aftenen. De vogtes for Træk.
3. Det forbydes dem at bære Sommerbenklæder, Lærreds-Trøier og at kaste Trøierne i frie Luft eller for aabne Vinduer.

4. Det forbydes dem at nyde suur og oplagt Mælk udenfor Akademiet.
5. Med Hensyn til Spisereglementet iagttages:
 - a. at Roer, Erter, Snittebønner o. d. l. opstuves i Suppe,
 - b. at det Fede skjæres af røget Flæsk og Skinke,
 - c. istedetfor suur eller oplagt Mælk gives Vandgrød, Risengrød eller Bollemælk.
 - d. Svinesteg afskaffes.
 - e. Der serveres saa lidet [som] muligt med Klipfisk og aldrig uden Sennep.

Lægen, Søren Wendelboe (1775–1852), der i 1800 tog Eksamen ved det kirurgiske Akademi i København, blev 1. Oktbr. 1802 ansat som Chirurg og 1820 tillige som Medicus ved Sorø Akademi og Gods samt i Sorø Distrikt; 1826 virkelig Cancelliraad. 2. Oktober 1851 Afsked. – *M.* 5: Mundt, se Oplysninger ad Brev I. – *Lorenzen*: Som anført i Oplysningerne ad Brev I blev *Carl Henrik Lorenzen* (1807–1859) 11. Januar konstitueret og 3. December 1831 udnævnt til Adjunkt ved Sorø Akademi, hvor han underviste i Tysk og Naturhistorie; entlediget i Naade og med Vartpenge 18. Oktbr. 1844. 1853 udnævnt til Fuldmægtig og 1856 til Kontrollør ved den kgl. Centralkasse for Hertugdømmet Slesvig. Han var yngre Broder til Peter Hiort Lorenzen.⁸ – *Conf. M.* 5: kgl. Confessionarius Mynster, se Brev I. – *Kielsen, Ole Valentin* (1775–1843), 23. Juli 1822 ansat som Lektor i Matematik ved Sorø Akademi. Kielsen, der ved sin Ansættelse fik Bolig i »Kammerraad Møllers Gaard« paa Storegade (paa Hjørnet af Østre Brøndstræde),⁹ flyttede i 1831 til »Fru Brüggemanns Gaard« paa Storegade (Købmand H. A. Hansens Gaard), hvor Direktor Tauber og senere Amtmand C. L. Stemann havde haft Bolig.¹⁰ – *Bastholm, Hans* (1774–1856), fra 1801–1846 Sognepræst til Sct. Peders Kirke i Slagelse (»ikke aandrige men lærd; saare agtværdig«).¹¹ Han skænkede sin – ikke meget værdifulde – Bogsamling til Sorø Akademi. – *Højberg, Lars Jacob Nørager* (1801–1836), 9. September 1826 Adjunkt ved Sorø Akademi, 3. August 1832 Sognepræst til Højberg og Elsborg Menigheder i Aarhus Stift, 8. Juni 1836 til Sneum og Tjæreborg, hvor han døde af et apoplektisk Tilfælde Dagen efter sin Tiltrædelse. Ham tillægges den Melodi, der bruges til *Dulce domum*. – *Fru Rothe*, formentlig Lektor L. A. Rothes Hustru, Hedevig Sophia, født Nerenst (1798–1879). – *Den bevidste Resolution*. Under 22. September 1831 havde Estrup til Direktionen indsendt et Andragende fra Lektor *Hauch* om en Bevilling til Anskaffelse af Reagentia til Brug ved Vinterforelæsningerne over Kemi, navnlig for Eleverne paa Agerdykningsinstituttet paa Mørup; endvidere om et aarligt Beløb til Komplettering af disse Kemikalier og om Tillaadelse til at benytte det for en Portner bestemte Køkken i Akademiets Kælderetage til Brug ved sine Forelæsninger samt om det fornødne Brændsel og Assistance af en af Akademiets Tjenere ved de kemiske

Forsøg; sluttelig foresloges Anskaffelse af Okens Isis. Direktionens Resolution, der bevilgede det ansøgte, faldt den 10. Oktbr. og meddeltes Direktor ved Brev (Nr. 1142) af 16. s. M. (Universitetsdirektionens Referat- og Resolutions-Protokol for Sorø Academi 3. F. 1831–33). – *Carsten Hauchs* Sørge­spil *Carl den Femtes Død* udkom 6. Oktober 1831. – *Lene* ☉: Estrups Søster, *Magdalene Cathrine* (1786–1878), der i 1805 havde ægtet Laurits Engelstoft, se Indledningen til disse Breve. – *Harald Peter Nicolai Toft* (1812–1841), Student fra Sorø 1831, Estrups Søstersøn, blev i 1832 cand. phil. med Udmærkelse ved den akademiske Lærestanstalt i Sorø, 1837 cand. juris., 1840 Ejer af Rønnebæksholm. – *J[acob] Scavenius*, se Oplysningerne ad Brev I. – *Den Müllerske Familie*. I et Brev af 13. Oktober 1831 fra Estrup til Engelstoft tales der om »Müller, som efter sin Ordination reiser tilbage til Sorø . . . Det er Pastor E. Müller, som er Overbringeren af dette Brev. Han er gift med en Broderdatter af Capitain *Thomsen* [Akademiets Gymnastik- og Ridelærer], en meget vakker og, som det synes, meget huslig ung Kone. Hele Familien logerer hos mig; blot den ikke forøges i mit Huus, hvortil der er alle Aspecter. Imidlertid vilde jeg for den stakkels Kones Skyld ønske det, thi hun har det vistnok beqvemmere her end i de usle Huller i den øde Præstegaard i Pedersborg«. Og i et senere Brev af 26. Oktober: »Pastor Müller reiser ikke tilbage før næste Uge. Konen har da født en lille Datter i mit Huus. Hun befinder sig meget vel«. ¹² *Johan Ernst Müller*, f. i Randers 1789, som Søn af Dr. med. Peter M. og saaledes Bysbarn og Skolekammerat med Estrup, tog teologisk Embedseksamen 1814 og blev 1818 Lærer ved det s. A. oprettede »lærde Institut« i Fredericia. I 1828 ægtede han Amalie Thomsen (1807–1903) og blev den 26. August 1831 kaldet til Sognepræst for Pedersborg og Kindertofte Menigheder; den 19. Oktober s. A. blev han ordineret, og den gæstfri og venlige Estrup har da ydet den fra Jylland tilflyttede Familie (foruden Hustruen en lille Pige, f. 1830) Husly, indtil den kunde flytte ind i Præstegaarden i Pedersborg. Her var Müllers Forgænger i Embedet P. A. Høyer død den 15. Maj 1831, Natten efter at han havde hentet sin Familie dertil fra sin forrige Præstegaard; ogsaa Müllers Skæbne som Præst i Pedersborg blev kort og trist, idet han allerede døde den 21. Marts 1832. Det er formentlig ret enestaaende, naar Pedersborg Sogn skiftede Præst 5 Gange i Aarene 1827–32. – *Fru Herbst*. Generalkrigskommissær M. G. C. Herbst (1775–1830) i Slagelse havde i Ægteskab med Michelle Elisabeth Charlotte Christiane Sibolt (1788–1861) 10 Børn, hvoraf kun 2 Sønner, *Adolph Conrad Waldemar* (1814–1862), † som Kammerraad og Postmester i Rønne, og *Christian Frederik* (1818–1911), Numismatiker og Arkæolog, † som Konferensraad og fhv. Museumsdirektør. Brødrene Herbst blev efter Prøven den 31. August 1830 ved Direktionens Resol. af 1. September s. A. antagne som skolesøgende Disciple i Sorø »saafremt Moderen til den Tid har taget fast Bopæl i

Sorø»; allerede den 31. Oktober s. A. indberettede dog Direktor m. H. t. den ældste, at Erfaring havde vist, at hans Forkundskaber ikke svarede til 3. Klasse, hvori han var sat, medens han var for gammel til at sættes i en lavere Klasse; han blev derefter udmeldt og sat til privat Undervisning hos Pastor Rohmann i Tønning. Den yngre Broder blev taget ud af Skolen samtidig med Moderens Bortrejse i 1831. – *Lieutenant Jung. Carl Frederik Jung*, født o. 1800 i Sachsen-Weimar, † 1874 i Sorø, blev den 24. Marts 1827 ansat som Assistent ved den fysiske Opdragelse og i Gymnastiken samt tillige til at give Undervisning i Dans fra 1. Maj s. A. at regne; han havde staaet som Underofficer ved Kronens Regiment i Helsingør og blev i Anledning af sin Ansættelse i Sorø udnævnt til Løjtnant. Hans Embede blev inddraget ved Finansloven for 1850–51, og han selv afskediget ved allerhøjeste Resolution af 21. Juli 1850 i Naade og med Pension.¹³ – *Anna Scavenius*, Direktor Estrups Svigerinde og – senere – 2. Hustru, se Indledningen. – *Hendes Broder er Lucas Frederik Scavenius* (1806–1832), Student fra Sorø 1825, der 1830 var bleven cand. juris. og Aaret efter Kammerjunker, hvorefter han begav sig paa en Udenlandsrejse, paa hvilken han døde i Neapel. – *Werlauff, E. C.* (1781–1871), Professor, Overbibliotekar ved det kgl. Bibliotek, Konferensraad. Han var i April 1831 flyttet fra Vestervold, hvor han sammen med sin Svigerfader, kgl. Skuespiller Stefan Heger, havde boet i et lille Hus kaldet »den graa Kat«, til Løngangsstræde 17¹ (gl. Nr.). – I en Indberetning af 21. Aug. 1831 (Nr. 89) fra Estrup til Direktionen om »den Sygdomstilstand, som i usædvanlig høj Grad viser sig i denne Maaned i Sorø og Omegn«, henvises til Distriktskirurg Wendelboes Erklæring om, at »ihvorvel der i hans District er i sidste Maaned anmeldt flere Syge end han i sin Embedstid kan mindes nogensinde at være sket, og ihvorvel den almindelige Høstfeber i Aar meget let antager en nervøs Character, har han dog ingen Grund til at anse Sygdommene for smitsomme, da de viser sig sporadisk. Den almindelige Aarsag til dem, især paa Landet, er Uforsigtighed i Diæt under Høstarbejdet«. Ifølge Indberetning af 31. September 1831 fra Kammerraad Povelsen, Godsforvalteren paa Akademiets søndre Distrikt, var dog alene i de sidste 7 Dage indtruffet 38 Dødsfald – ialt til Dato 123 – men Sygdommen syntes nu at aftage; i Ugen til 18. September var Antallet steget med 29; fra regnet de Døde var alene i Alsted Pastorat Antallet af Syge 208.

Akademist og Professor

Blandt det syv Mands Studenterhold i Sorø 1835, hvis Duks var den senere Stiftamtmand *Jes Regenburg*, og som tillige talte saa fremragende Mænd som de to senere Kirke- og Undervisningsministre *Aleth Hansen* og *Theodor Rosenørn-Teilmann* samt Generalpostdirektør *Niels Lund*, befandt sig ogsaa den senere Konsejlspræsident, Udenrigs- og Krigsminister, Lehns greve til Frijsenborg, *Chr. Emil Krag-Juel-Vind-Frijs* (Krag hed han dog først efter 1867). I Dansk biografisk Haandleksikon I, 1920, S. 535, har Povl Engelstoft sammenfattet hans Karakteristika i følgende Formel: en nobel, ædruelig Aristokrat, uden glimrende Egenskaber, men solid og uafhængig. I en noget embryonisk Skikkelse vil man genfinde disse Kendetegn i hans Optræden overfor Lektor *Aug. Rothe* i Sorø, straks efter at Frijs i Juli 1835 var blevet Student og nu skulde tage Del i den akademiske Undervisning. Født i December 1817 var han altsaa endnu ikke fyldt 18 Aar og har da i nogen Grad haft Ungdommen som Undskyldning for sin mageløse Uartighed overfor en akademisk Lærer. Men en Del af denne maa dog sikkert ogsaa henføres til den Tone, som unge adelige Labaner til alle Tider har udvist og i Kraft af deres sociale Position og Slægtsarv altid vil føle sig kaldede til at udvise overfor noget saa foragteligt som en Mentor.

Vi gengiver først Lektor Rothes Indberetning, bilagt med Akademist Frijs' Brev, til Direktor, Dr. *Estrup*.

Hr. Director!

I de 4 Uger, fra 6te Septbr. til 3die Octbr., i hvilke jeg har holdt Forelæsninger, har jeg læst 8 Gange for de yngre Academister, nemlig hver Tirsdag 8–10 og hver Fredag fra 1–2. Af disse 8 Gange har Akademist *E. Frijs* været de 5 Gange fraværende,

nemlig een Tirsdag og alle 4 Fredage. Ikkun 1 Gang har jeg paa Cathedret fundet en Billet, hvori han bad sin Fraværelse fra den Dags Forelæsninger undskyldt. Jeg troede ikke længere at burde lade denne Forsømmelighed upaatalt.

I Løverdags Morgen d. 3die h., Kl. 8, anmodede jeg Academist *Regenburg* om at bede Acad. *Frijs* om »at være af den Godhed, at komme til mig imellem 10 og 11, da der var Noget, jeg ønskede at tale med ham om.« Kl. 10 sagde *Regenburg*, at have overbragt *Frijs* min Anmodning. *Frijs* kom imidlertid ikke til mig, hverken mellem 10–11, eller Kl. 1, da han gik fra Forelæsning; og han gav mig ingen Underretning om enten han ikke kunde eller ikke vilde komme. Kl. 1½ sendte jeg ham, under Forsegling, skriftlig Befaling til at indfinde sig hos mig Kl. 5 om Eftermiddagen; men mit Brev kom tilbage, tilligemed det Budskab at *Frijs* Øieblikket iforvejen var reist bort, og vilde ikke komme tilbage førend om Mandagen. – Uvidende om han vilde komme tilbage Mandag Morgen eller Aften, vilde jeg ikke stævne ham til mig den Dag.

Imorges [Tirsdag] Kl. 10, efter endt Forelæsning, da Academisterne forlode Auditoriet og *Frijs* med de andre vare omtrent i Døren, kaldte jeg ad ham med de Ord: »Hr. *Frijs!* vilde De være af den Godhed, at komme ind et Øieblik, da jeg har Noget, hvorom jeg ønsker at tale med Dem.« Alene med mig i Auditoriet, vedgik han, at *Regenburg* havde anmodet ham om at komme til mig. Jeg sagde ham nu, at han havde sat mig i den Nødvendighed, paa Embeds Vegne, at tale med ham om Eet, men at jeg først maatte gjøre ham opmærksom paa, at han havde gjort sig skyldig i en formelig »Uartighed« imod mig, ved ikke at efterkomme min Anmodning, uden at underrette mig om at han var gyldigen forhindret derfra. Heri troede han sig forurettet; yttrede at han meente heri ingenslunde at have forset sig, og anførte en intetsigende Grund: »at han skulde reise bort og jo ikke kunde lade sine Reisefæller vente paa sig, og at han havde behøvet Tiden fra 10 til 11 til at pakke ind.« Derpaa foreholdt jeg ham hans utilladelige Forsømmelse af Forelæsningerne, endogsaa uden at give Grund og Undskyldning derfor; og erindrede

ham om, at som det er min Pligt at paasee det, saa er det hans Pligt at besøge Forelæsningerne.

En Time efter, Kl. 11, modtog jeg det herved følgende Brev.

»Da jeg forlod Auditoriet idag, raabte Hr. Professoren efter mig, og da jeg vendte mig om, sagde De, om jeg ikke vilde komme ind; det er, saavidt de academiske Love ere mig bekendte, ikke tilladt, saaledes at kalde paa en Academist i saa mange Menneskers Tilstedeværelse. Hr. Professoren maa følge lig undre sig over, at jeg fulgte Deres Anmodning, men De maae da vide, at Synet af de mange tilstedeværende Elever var det Eneste, som kunde bevæge mig dertil. Grunden til, at jeg ikke sagde Dem dette mundtligt, var, at jeg i det Øieblik ikke besad tilstrækkelig Rolighed.

(sign.) *Frijs*.

S. T:

Hr. Professor *A. Rothe*.

Kl. 1½ skrev jeg til *Frijs* som følger:

»Hr. Academist *Frijs*!

»Jeg beder Dem om at være af den Godhed at komme til mig idag eller imorgen Eftermiddag imellem 3 og 5, eller imorgen Formiddag imellem 9 og 11.

»Dersom De ønsker, at vor Samtale skal have Vidner, da har jeg, for mit Vedkommende, Intet imod om De anmoder en eller to af Deres Medstuderende om at følge med Dem til mig.

»Med Velvillie

»Deres

»*Aug. Rothe*.

»Sorøe d. 6te Octbr. 1835.

I Eftermiddag kom *Frijs* til mig alene. Jeg spurgte ham om han erindrede hvad han har skrevet, om han endnu troede, at have handlet rigtigt, om han endnu nærede de Meninger, han i Brevet har skrevet. Han bekræftede dette Alt. Jeg sagde ham da, at dette Brev var grundet paa aldeles vrang Forestillinger, at det er af den yderste Uartighed, ja Uforskammethed, saavel ved

Chr. Emil Greve Krag-Juel-Vind-Frijs (1817-1896).
Miniature (Frederiksborgmuseet).

Form, som ved Indhold; jeg oplæste det stykkeviis for ham og søgte at gjøre ham det Urigtige begribeligt baade i Tanke og Fremgangsmaade. Min Tiltale og mine Forsikringer vare imidlertid aldeles frugtesløse. Saavel ved Adfærd og Miner, som ved Ord, ytrede *Frijs* at være uforandret i sin Mening, endnu at billige sin Fremfærd, og hverken at fortryde den eller ønske den anderledes.

Efter dette tror jeg ikke at burde undlade at tilmelde Hr. Directoren denne Sag, og tjenstligen at anmode Dem om at forelægge den i et academisk Raad til nærmere Drøftelse og endelig Afgjørelse.

Meer detaillerede Oplysninger end jeg har kunnet give i denne Beretning, er jeg naturligviis villig til tjenstligen at meddele mundtlig, saavel for Hr. Directoren personlig, som for det academiske Raad.

Sorøe d. 6te Octbr. 1835

tjenstligst og ærbødigst

(sign.) *Aug. Rothe.*

Høivelbaarne Hr. Dr. Etatsraad Estrup,
Director, Ridder m. m.
Sorøe.

Om hvorledes Direktor Estrup og hans Medlærere, det akademiske Raad, klarede denne prekære Sag, faar man derefter Besked i den fra 1. Septbr. 1826 til Akademiets Ophævelse i 1849 førte upaginerede »Protocol til Brug ved de akademiske Læreres Forsamling ved Sorøe Academie«, hvor der om Sagen er tilført følgende:

Onsdagen den 7de Octbr. [1835] afholdtes Forsamling i det akademiske Raad i Anledning af Academist *Frijses* uforskammede trodsige Forhold imod Lector *Aug. Rothe*, hvortil de herværende Documenter findes i Archivet under Litr. C. No. 28. 1835. Det akademiske Raad fandt sig ifølge særegne Hensyn til ovennævnte Academistes Forhold foranlediget til at tilkjende

ham en mildere Straf, nemlig en privat Irettesættelse af Director i det academiske Raads Navn.

Ved ovennævnte *særegne Forhold* meentes Academistens særegne psykiske Tilstand.

Og dette er jo højst interessant – man har i Sorø ikke anset Emil Frijs som helt normal. At der var Sindssyge i Familien er jo imidlertid rigtig nok. Hans ældste Broder, Carl, døde 23 Aar gammel paa Sindssygeanstalten Harnheim ved Slesvig, og Dispositionen til Sindssyge gik bl. a. i Arv til den eneste Søn, Jens, af hans Søster Clara Sophie, som i 1841 havde ægtet Soraneren *Hans Rasmussen Carlsen* (udg. af Skolen 1829) til Gammel Kjøgegaard. Slægten viste ogsaa andre Svagelighedstegn – endnu to af hans Søkende døde ganske unge af Brystsyege og den yngste Søster, Emmy, senere gift med Landskabsmaleren Thorald Læssøe, var næsten blindfødt. Men Slægtens Degeneration gaar ogsaa tilbage og har sat sig uhyggelige Spor; Grev Emil Frijs' Farfar, Frederik Carl Juel-Vind-Frijs (1753–1815) var udelig, en Dranker og Spiller, som bl. a. i 1812 spillede sin 22-aarige Datter Caroline Augusta bort til Stabskaptajn ved Nørre-rydske Generalkommando, senere Major Waagen Søderberg (1782–1844); Ægteskabet ophævedes allerede i 1817.

Og hvis man nu i 1936 synes, at Afgørelsen af Forholdet mellem Akademist og Professor var endog meget lemfældig, og at en Straf, der kunde have haft den trodsige Akademists »frivillige« Bortgang til Følge, ikke havde været helt urimelig, saa bør det billigvis erindres, baade at Universitetsdirektionen næppe vilde have godkendt sliq Fremfærd mod et Medlem af Højadelen, og at Emil Frijs og hans Hjem vilde være blevet ret haardt ramt derved paa et af de ømme Punkter – Pengepungen. Thi det var en pekuniær Fordel at have sine unge Sønner paa Akademiet, og Emil Frijs kom fra et i økonomisk Henseende daarligt stillet Hjem. Det var kun med stor Overvindelse, at hans Fader i 1820, da *hans* Fader døde, havde bestemt sig til at overtage sit fædrene Gods; som nygift boede han paa Søbygaard under lidet herskabelige Former, og kun ved Udfoldelse af en

overordentlig Energi lykkedes det ham og hans meget dygtige Hustru, Grevinde Henriette, født von und zu Inn- und Knyp-hausen, at holde Godset oppe, til Konjunkturerne bedrede sig og gjorde om ikke dem selv saa dog deres Søn og Arvtager til en rig Mand.

Men saaledes var Familien altsaa ikke situeret i 1835. Grev Emil Frijs har selv senere fortalt sine Børn, at naar han som ung rejste fra Sted til andet, havde han sine Toiletsager i Avis-papir i Lommen, og at han, da han i 1842 havde faaet sin juridiske Embedseksamen, festligholdt Dagen ved at besøge en Kælderbeværtning og spise sin Livret, Bergfisk med et Glas Øl til.

I Sorøtiden blev der ikke mere klaget over hans Opførsel, og Akademisten har da vel altsaa forstaaet at tage ved Lære, hvad der sikkert ogsaa har været ham til Fordel senere i hans virksomme Liv.

Carsten Hauch som Sorø-Digter

I det nylig udkomne IX. Bind af *Dansk Biografisk Leksikon* læser man S. 451 med Undren følgende meget summariske Om-tale af Digteren *Carsten Hauchs* soranske Periode: »Til Kbh. kom han i Juli [1827] og blev udnævnt til Lektor i Naturviden-skaberne ved Akademiet i Sorø, hvor han var bosat i atten Aar, uden at dog *Stedets Historie eller Naturskønhed inspirerede ham til det mindste lille Digt*«. Det er jo næsten utænkeligt, at Artik-lens Forfatter, Professor i alm. Litteraturvidenskab ved Køben-havns Universitet, Dr. phil. *Paul Rubow*, aldrig skulde være stødt paa f. Eks. Hauchs: *Afskedssang til Academisterne i Sorøe*, der allerede er trykt i *Lyriske Digte* 1842, og den her fremhævede Udtalelse skyldes da formentlig en lapsus – kun kedelig for Leksi-konets soranske Læsere, der næppe helt stiltiende vil »overhale Stedet og lægge et Mærke ved det«! Thi det er ikke – i nogen Soraners Øjne – en Smule overdrevet, naar dette Digt af en anden Litteraturkender, Lektor *Poul Schjærff*, er betegnet som »vel det skønneste Sorø-Digt, der eksisterer, Stedets Poesi og Skolelivets Aand i klassisk ren Fortætning«,¹ og mens det nok ellers maa siges, at Carsten Hauch er bleven i den Grad klassisk som Digter (*Biografisk Leksikon* rubricerer ham l. c. som: For-fatter og Zoolog!), at vel næppe nogen uden for Kredsen af Litteraturhistoriens Specialister nu finder paa at dyrke hans andre Digte, Romaner eller Skuespil, saa gælder det om *dette* skønne Digt, at enhver nulevende Soraner, ung eller gammel, – og af dem er der vel et Par tusind i Dag – ikke blot nøje kender men ogsaa *kan* det og vil blive ved med at kende og kunne det til sin sidste Stund. Det er i Virkeligheden Hauchs egentlige digteri-ske Monument, det der mere end noget andet holder hans Minde i Live – og mens vi taler om Minder er det vel for Resten nok værd at mærke sig, at et af de smukkeste *ydre* Minder om Car-

sten Hauch: Mindestenen i Akademihaven i Sorø med Bissens aandfuldt gjorte Buste ogsaa synes at være Biografisk Leksikon ganske ukendt – den nævnes ihvertfald ikke blandt de forskellige dér katalogiserede Portrætter af Hauch, ligesaa lidt som Litteraturfortegnelsen til Artiklen om ham kender noget til de ikke faa Afhandlinger om Hauch, som *Otto Borchsenius*, *Ferd. Ohrt*, *Kjeld Galster* og *Poul Schjærff* har offentliggjort i Soraner-Bladet gennem Aarene.²

Løvrigt er Afskedssangen til de soranske Akademister da heller ikke det eneste af Sorø bestemte Digt af Hauch; den i *Lyriske Digte*, 2. meget forøgede Udgave, 1854, S. 123, optagne *Selskabsang*, sungen i en Forsamling af unge Venner, har sikkert soransk Hjemsted, og hans Sang *Ved Soraner-Festen den 13. December 1862: Vi veed et dejligt Sted*³ er baade saa ægte Hauch'sk og saa dybt soransk følt, at Digtet meget vel hævder sin Plads i den gamle Digtets Produktion.

Men medens man ved saa god Besked med, naar Carsten Hauchs Sang om

Vaarens unge Roser
ved Sorøs gamle By

første Gang lød, saa har det til for nylig været uvist, til hvilken Lejlighed Afskedssangen blev skrevet – at det var en Lejligheds-sang, har man vel altid forstaaet. Ifjor kom Løsningen paa *den Gaade* ved Offentliggørelsen i Soraner-Bladet⁴ af Hauchs Brev af 28. Marts 1838 til Frederik Barfod; da jeg læste dette, mente jeg at kunne huske, at min afdøde Ven, Lektor *Fr. Matthiessen*, engang havde nævnet, hvorledes han under sine Arkivundersøgelser var stødt paa en Oplysning om, naar den skønne Sang første Gang var sunget i Sorø. Men saavidt mig bekendt har Matthiessen intetsteds ladet sit Fund komme frem – hverken denne eller de andre traditionelle Translokationssange nævnes, saavidt jeg har kunnet se, nogetsteds i det store Sorø-Værk! – og det kan maaske derfor være paa sin Plads nu at gøre lidt nærmere Rede for Proveniensen af Hauchs Digt, saaledes som Lektor *Poul Schjærff* allerede udtømmende har gjort det for den

anden soranske Translokationssangs Vedkommende, *Jens Paludan-Müllers: Hellig er vor Ungdoms Lyst* –.⁵

I det ovennævnte Brev meddeler Hauch Barfod, at hans Digt »er blevet afsjunget her ved den sidste Fest for de soranske Studenter den 28. Febr. d. A.« – til hvilket Øjemed Sangen naturligvis har været trykt – og at det »tildeels er opstaaet ved at henvende Siælen paa den danske Natur«; Hauch fandt derfor selv, at Sangen »saa lille den end er, ikke vil være ganske upassende« i *Brage og Idun* (der jo netop betegnes som et nordisk Fjerdingaarsskrift, udgivet med Bistand af Danske, Svenske og Nordmænd), hvor Digtet da ogsaa er trykt i I. Bind 1. Hefte, S. 262, 1839.

Vi kan dog komme dets Historie noget nærmere. I »Correspondance-Protokol for Directoren for Sorøe Academie, Tome IV, begyndt d. 18. Januar 1836« – nu i Landsarkivet for Sjælland – findes følgende Skrivelse af 7. Marts 1838 fra Direktor *G. H. Waage* til Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler:⁶

»Jeg har hermed den Ære at tilstille det høie Collegium Charakterlister for Skolens 6 Classer ved den nys afholdte Halvaars-Examen. Den begyndte Onsdagen d. 21. Febr. og endtes Onsdag Middag d. 28. Febr.; samme Aften Kl. 6 foretoges Translocation og derefter det sædvanlige Bal, ved hvilket der blev afsjunget en af Lector *Hauch* forfattet skjøn Sang til de bortdragende Academister, hvoraf jeg har den Ære at vedlægge 20 Ex[emplarer]. Fredagen d. 2. Martii tog Skolen igjen sin Begyndelse«.

I en tidligere Skrivelse – af 25. Febr. s. A., No. 623 – havde Waage meddelt Direktionen Udfaldet af Examen philosophicum i Dagene d. 19.–21. s. M. og her benyttet Lejligheden til at henvende Collegiets Opmærksomhed paa to af Afgangsholdet, *Krog-Meyer* og *Rosen*, »som særdeles flittige og unge Mennesker, hvis oeconomiske Vilkaar ere af den Beskaffenhed, at det høiligen vilde være at ønske, at nogen Understøttelse maatte kunne tilflyde dem ved deres Ankomst til Universitetet«. Og, tilføjer han: »I det hele fortjener dette Hold Academister det bedste Vidnesbyrd for Flid og sædelig Opførsel«.

Direktorens Skrivelser er godt nok registrerede i Universitetsdirektionens Journal med vedtegnet Resol: Til Efterretning, og skal efter Rigsarkivets Registratur være henlagt i Pakken: F. Specielle Sager den daglige Underviisning og Examinere samt de Stud. og Eleverne vedk. 3. Sorøe Academie og Skole. b) Examinere 1826-48 – men, ak! kun Eksamenlisterne og intet af de 20 Eksemplarer af Sangen findes dér. Muligt beror de et andet Sted – muligt er de kasserede, og hvad vilde man nu ikke give for at holde et af de første Tryk af Sangen til de bortdragende Akademister i Haanden! Maaske vil en god Skæbne en skønne Dag lade et Eksemplar dukke op* – indtil da maa vi trøste os med, at Digtets Ordlyd er os velbekendt og at der vel næppe fra Digterens Haand er ændret synderligt i den, da han tre Uger efter sendte Sangen til Fr. Barfod.

Sangen har altsaa første Gang lydt ved et af de Halvaars-eksamens-Baller, der allerede i 1838 var traditionelle, hvor man dansede i den daværende »Forsamlingssal«, som senere indrettedes til de to Klasseværelser umiddelbart vest for Spisesalen i Hovedfløjens Stueetage; man samledes i Vestibulen og kunde fra Forsamlingssalen gaa lige ind i Spisesalen, som dengang hverken havde sin smukke Dekoration eller de mindre smukke Jernsøjler. I disse Sale har man da ved Ballet sunget Hauchs Sang til C. E. F. Weyses tolv Aar ældre Melodi, skrevet til C. J. Boyes Digt: Der er et Land; dets Sted er høit mod Norden –, hvis 2. og 3. Strofe oprindelig findes i hans Tragedie: *Svend Grathe* (opført 1. Gang 10. Decbr. 1825 paa Det kgl. Theater) i 2. Akt, 3. Scene med en Strofe: I Klynge ligger Bleking, Bahu, Skaane –, som ikke er medtaget i Sangen, der til Gengæld har to Strofer, som efterhaanden af visse Grunde er gledet helt ud.⁷

Naar Carsten Hauch i Februar 1838 har følt sig særlig oplagt til at skrive en Afskedssang til de Studenter, Akademiet nu sendte bort – Studenterholdet 1836, der havde gennemgaaet de tre Semestre ved det daværende lille soranske Akademi – har det

* Rektor H. Raaschou-Nielsen gjorde i Soraner-Bladet for Oktober 1936 (21. Aarg. Nr. 10) opmærksom paa, at Førstetrykket med Paategningen: Februar 1838 findes i Sorø Akademis Bibliotek.

altsaa været, fordi dette Hold paa syv havde vundet baade Læreanstaltens og hans eget Hjerte i særlig Grad – og da navnlig een af dem, som det nedenfor vil ses. Holdet⁸ bestod af *Chr. C. F. E. A. Krog-Meyer*, fra 1864 (fordrevet fra Satrup i Angel) Sognepræst til Nidløse, entl. 1880, død 1897; *Vilh. S. A. von Rosen*, fra 1861–64 Medlem af Folketinget, 1865 af Rigsraadet, død 1866 som Hospitals- og Arresthuslæge i Christianssted; *Fr. Meyer*, Højesteretsassessor, 1871–80 Formand for Soransk Samfund, død 1891; *H. R. von Scholten*, Byfoged og Borgmester i Hillerød 1866–89, Kammerherre, død 1895; *Georg J. R. Grüner*, Kammerherre, til Raunstrup, Lille Svenstrup og Eilstrup, Tersløsegaard og Kærup, Med-Genopretter af det Holbergske Enkesæde paa Tersløsegaard og den egentlige Ophavsmand til Stiftelsen af Sor. Samf.; *C. E. Tøttrup*, Fattiglæge paa Frederiksberg, død 1876, og *C. W. v. Buchwald*, Hofjægermester, til Øbjerggaard, død 1887. Af dette Hold var v. Rosen vistnok primus inter pares – en udpræget Begavelse, varmhjertet og virksom, der allerede som ung Student »gav Vidnesbyrd om gode Evner ved et velskrevet udførligt Indlæg i »Fædrelandet« om Sorø Akademis Mangler»⁹ og sammesteds anmeldte Hauchs *Lyriske Digte* 1842. Han deltog i Fregatten »Galatheas« Jordomsejling i 1845–47 som Underlæge og i Udarbejdelsen af Beretningen herom, var fra 1851–59 Læge ved Klampenborg-Vandkur Anstalt og disputerede 1859 for den medicinske Doktorgrad. Hans noget stridbare Temperament bragte ham, navnlig som Politiker, i vanskelige Situationer, og det var i en Tilstand af Desperation, at han i 1866 opgav alt herhjemme og drog til Vestindien, hvor han kort efter fandt sin Død. Men saa tiltalt følte *han* sig paa sin Side af sit Akademist-Ophold i Sorø, at han i Marts 1838 søgte og fik Tilladelse¹⁰ til i den følgende Sommer at bebo to Værelser i Akademistboligen »for her fremdeles at kunne benytte vedkommende Docenters Vejledning i Naturvidenskaberne«. Det har jo sikkert været Hauchs Undervisning og det fortsatte Samliv med *ham*, der har været v. Rosens Bevæggrund til at blive i Sorø, og det vidner om hans usvækkede Kærlighed til denne sin Lærer, at da han fire Aar efter under

Afskedsfang

iii

Academisterne i Sorø.

xf

J. C. Hauch.

Elagelse.

Trykt i Peter Magnú's Officin.

Gengivelse (formindsker Størrelse) af Førstetryk i Sorø Akademis
Bibliotek. (Her uden Paategningen: Februar 1838).

Carsten Hauch (1790-1872).
Marmorbuste af H. V. Bissen 1858 (Frederiksborgmuseet).

Mærket Fr. O. i »Fædrelandet« anmelder Hauchs Digtsamling, vender han sig – efter en Fremhævelse af Skønheden i Minde-digtet over Christiane Oehlenschläger – direkte mod Digteren og siger:¹¹

»En inderlig og, om jeg maa kalde det, rig Følelse gennem-trænger ogsaa »Afskedssangen til Academisterne i Sorø«, og saa længe disse ikke glemme deres Ungdomshjem, ville de vist heller ikke glemme den Digter, der sagde dem et saa varmt og hjerteligt Farvel«. Og han ender med at sige: »Jeg kan ikke slutte denne Anmeldelse uden at beklage den Kulde og Ubillig-hed, som næsten stedse er viist Hauch; jeg vil haabe, at disse Lyriske Digte ville aabne Øinene paa Mange, der ikke gad fulgt hans Digterbane som Dramatiker og Epiker, og jeg vil for Hauchs eget Vedkommende ønske, at Mangel af Anerkjendelse for Øieblikket ikke maa indvirke lammende paa hans Digter-virksomhed i Fremtiden«.

v. Rosen var paa dette sidste Punkt forud for sin Tid, og hans Ønske om, at man vilde vide at værdsætte Hauchs lyriske Digt-ning, blev opfyldt. Men ogsaa hans Glæde og Taknemmelighed over »Afskedssangen« har faaet Eftertidens Tilslutning; hundre-de Aar har ikke ændret vort Syn paa dens Skønhed; dens Ord gentages Aar for Aar af alle den blomstrende Sorø Skoles Sønner som et fuldgyldigt Udtryk for deres Følelser. *Ferd. Ohrt* har engang herom sagt det helt rigtige:¹²

»I Sorø synes de stedlige Minder om Hauch fuldkommen ud-døde: selv hans Hus er revet ned. Men ham, der har erklæret Stedet sin Kærlighed for hele Livet – i Sangen siger han Jeg med de unge gennem de første Vers – kan Soranere ligesaa lidt glemme, som de kan glemme Sorø«.

AFSKEDSSANG
til
ACADEMISTERNE I SORØE.
Af
J. C. Hauch

Mel. Jeg veed et Land, dets Sted er høit mod Norden

Jeg veed et Sted, som jeg har elsket længe,
Dets Navn skal aldrig i mit Hierte døe,
Der leger Fisken mellem Blomsterenge,
Der synger Droslen ved den dybe Søe;
Der glider Baaden langsomt under Landet,
Mens Bølgen sukker under Aarens Slag,
Den ranke Hiort tidt speiler sig i Vandet,
Naar Maanens Skin forvandler Nat til Dag.

Jeg veed en Egn, omkrandset rundt af Lunde,
Hvor Bøgen suser for den sagte Vind,
Hvor gamle Minder dybt i Skoven blunde,
Og vie den til stille Tænkning ind;
Bag Lindens Blad dog høres Fugleqvadder,
Og Nattergalen her en Tilflugt fandt,
Hvor store Navne dybt i Barken sidder,
Og voxte større med hvert Aar, der svandt.

Jeg veed en By, den er saa taus og stille,
Den synes ringe for den ydre Sands,
Den pragtløs er og dertil meget lille,
Og savner ganske Hovedstadens Glands;
Men hvo, der vandred ved dens dunkle Vove,
Og hvo, der saae dens Roser spire frem,
Og hvo, der hviled i dens gamle Skove,
Han sikkert aldrig vil forglemme dem.

Nei sikkert aldrig dette Sted I glemmer,
Hvor I har vandret tidt ved Venskabshaand,
Hvor Vaaren hilses først af tusind Stemmer,
Imens den smiler som en salig Aand,
Hvor I har skuet Skyens Leeg i Vinden,
Og drømt maaskee Jer bedste Foraarsdrøm,
Og hvor I Taaren rysted' let af Kinden,
Saa den for evig sank i Glemselsstrøm.

Her har I forsket i de Vises Skrifter
Og Tanker læst, der aldrig vorde glemt,
Her har I stirret i de dybe Rifter,
Hvor Jordens Aand har sine Skatte giemt,
Her Eders Blik har vendt sig tidt tilbage
Og skuet Tidens underlige Gang,
Og her I grubled over Fremtids Dage,
Mens Haabet sang for Jer sin gamle Sang.

Saa reiser bort! nu Tiden er udrunden,
Og lever vel, og kommer snart igien!
Og lad de Blomster, som I her har funden,
Til Frugter modnes, hvor I vandre hen;
Thi Sølv og Guld, dem skal I ikke sanke,
Dem har I aldrig lært at finde her,
Men Aandens Frugt, den indholdsrige Tanke,
Det er den Skat, der er os ene kjær.

Efter Førstetrykket (u. A.) Slagelse 1838.
Med haandskrevet Paategning: Februar 1838.
Tilh. Sorø Akademis Bibliotek.

Noter og Henvisninger

Forkortelse: Sor.-Bl. = Soraner-Bladet.
Maanedsskrift for Soransk Samfund.

1. **SORØ SKOLE.** Trykt under Titlen »Sorø Skole fejrer et Jubelaar —« og »Sorø Skole fejrer et Jubilæum —« i Sor.-Bl. 21. Aarg. Nr. 4, April 1936 og 21. Aarg. Nr. 5, Maj 1936. Se ogsaa H. G. Olrik: Sorø Skole fejrer et Jubilæum (Kronik i Berlingske Aftenavis for 26. Maj 1936) hvor det bl. a. hedder: »... Men det ganske særlige ved *denne* Fundats [Frederik den II's Fundats af 30. Maj 1586 for Sorø Skole] var, at Skolen skulde give Plads for lige mange adelige og uadelige Børn, 30 af hver Slags, der her skulde vokse op under ens Kaar. Naturligvis havde der været Adelsbørn i Frederik II's andre Skoler, f. Eks. paa Frederiksborg (og en Del af dem flyttede netop til Sorø), men Herremændsbørnenes direkte Henvisning til at søge Sorø Skole og i et saa stort Antal, *det* var noget nyt — derfor skulde Skolen ogsaa være »besynderlig og bedre«.

For en lille Menneskealder siden har man — da Demokrati og hvad dertil hører var blevet det eneste saliggørende i Dannevang — faaet dette Forhold forkert i Halsen, og i den Anledning udnævnt Frederik II til Danmarks første Demokrat — de 21 Rigsraader, der medunderskrev Fundatsen, gik antagelig med i Købet! Men her tog man virkelig fejl: det var i 1586 ikke nær saa meget Tanken at gøre det borgerlige Element en Foræring som at gøre det lettere og bedre for Adelsbørnene at faa en god Undervisning i de unge Aar. Den danske Adel var i det 16. Aarhundrede sandelig ikke Demokrater, men den begreb, at Aristokratiets unge Mænd, der som Voksne var bestemt til at beklæde begge Rigers store Embeder og dertil plejede at dygtiggøre sig ved Rejser i Udlandet, vilde have besynderlig godt af, om de forinden fik den samme elementære Dannelselse, som de borgerlige Børn fik, der skulde beklæde de mindre, »ærlige verdslige« Embeder. Og det kunde Adelsdrene nu faa i Sorø — *denne* Tanke er det virkelig nye og store ved Oprettelsen af den kongelige Skole i Sorø Kloster, og den er der saamænd al Grund til at ære lidt i 350-Aaret, efter at den kom til Orde!«

¹ Sorø I, 1924, S. 321 f. — ² i Modsætning til Herlufsholm, hvor der mulig ogsaa var en Skole i Klostertiden, men fra Munkelivets Ophør senest i 1560 og til Herluf Trolles og Birgitte Gøyes Skole blev aabnet i 1566 sikkert ikke har fundet nogen planmæssig Undervisning Sted. — ³ Ved en Trivial-Skole — saaledes betegnes Skolen i Sorø i Fundatserne af 1585 og 1586 — forstaaes en Skole, hvor Disciplene uddannes i de tre Skolekunster, som er Vejen til Veltalenhed: Grammatik, Rhetorik og Dialektik

(Maal-, Stil- og Tankelære). Om Skolen paa Frederiksborg af 1568 og dens Videreførelse i Sorø kan nu henvises til Dr. theol. *Bjørn Kornerups* Skrift: Frederiksborg Statsskole 1630–1830, Hillerød 1933, S. 5–14. – ⁴Skolen paa Herlufsholm var ved sin Fundats af 23. Maj 1565 bestemt for »menige Ædlinge og andre ærlige Mænds Børn i Danmarks Rige til Lærdom og gode Sæder.« Man kender ikke Navnene paa dens første Kuld af Disciple, og først fra 1590 har man Dimissionsfortegnelser; blandt dem, der i de følgende Aar dimitteredes, er ialtfald ingen Adelspersoner, men i *Melchior's* Skrift om Herlufsholm, paany udgivet 1865 af *Albert Leth* anføres S. 93 otte kendte Adelsmænd i fremragende Stillinger, som udgaaede fra Skolen i Aarene 1571–1635. Betegnelsen af Herlufsholm som »den danske Adels Skole« har i hvert Fald ingen Hjemmel i selve dens Fundats, men Udtrykket er ganske vist brugt af Stifterne selv. – ⁵bl. a. maa det bestandig, naar der tales om *Kongen*, erindres, at herved forstaas Regenten med sit Raad – ikke selve Personen Frederik II, hvis personlige Initiativ i hans Regeringstids Skolesager næppe bør overdrives.

2. OM REKTOR HANS HANSEN SNEEDORFF. Trykt i Sor. Bl. 13. Aarg. Nr. 6, Juni 1928.

3. DEN SIDSTE HØRER I SORØ. Trykt i Sor. Bl. 15. Aarg. Nr. 3, Marts 1930.

¹*Sorø I*, S. 546. – ²Borgerskabsprotokol og Mandtal i Kbhvn.s Raadstuearkiv. – ³Nikolaj Kirkes Daabsprotokol 1694–1721. – ⁴Kbhvn.ske Skifter paa Landsarkivet. Konceptskifte No. 449 af 19.8.1712. – ⁵Overformynderiets Prot. A. 1709–12, S. 239. – ⁶Roskilde Skoles Regnskabsbog. Kvitteringer 1722–83. – ⁷Sjæll. Tegnelser No. 62 1732; se ogsaa Sjæll. Bispembedes Kopibog for 4/1 og 12/2 s. A. – ⁸*Sorø I*, S. 535 f. – ⁹I Universitetsbibliotekets Arkiv; se ogsaa Prot. over theol. Embedseks. 1718–45 *ibid.* – ¹⁰Gratial-Prot. for 1737. – ¹¹Norske Reg. No. 202 1737 (S. 122). – ¹²Dette fremgaar af de i det flg. nævnte Bryllupssange; Kirkebøgerne for Vollerslev mangler til 1773. – ¹³iflg. Bispens Optegnelsesbog, Ny kgl. S. No. 572, 8vo, nu paa Landsark. i Kbhvn. i Sjæll. Stifts Bisperarkiv. (Optegnelsesbog for Biskopperne P. Hersleb, L. Harboe og N. E. Balle c. 1725–1808, S. 16–17). – ¹⁴Hos Sognepræsten i Kvikne. – ¹⁵Denne og alle følgende Oplysninger fra Stedet skyldes den nuværende Sognepræst i Kvikne, Hr. K. Heiberg-Gjerstad. – ¹⁶Gratialprotokol 1760–63 for 5.10.1763. – ¹⁷Bremerholms Menigheds Daabsprotokol 1713–21. – ¹⁸Sammes Lysebog 1706–14. – ¹⁹Journal holden paa »Wendela« 1735–37; Asiat. Comp.s Inden- og udenlandske Breves Copiebog 1732–39, med Brev af 6.5.1738 til den danske Gesandt Baron Söhlenthal i London; Asiat. Comp.s Roulle-Bog 1732–52 (Rigsarkivet). – ²⁰Paa Universitetsbiblioteket. – ²¹Som i Henviisning 15.

4. HERRERNES GAARD. Trykt under Titlen »I en gammel Sorø-Gaards Skæbnetime ...« i »Sorø Amtstidende« for 19. Marts 1946, S. 5.

5. DET ANDET AKADEMI I SORØ. Trykt med Titlen »Det andet Akademi i Sorø. Et Tohundrede-Aars Minde« i »Sorø Amtstidende« for 4. Juli 1947, S. 3.

¹Se nu Torben Glahn: Soraner-Biografier 1747–1800. Udg. af Soransk Samfund 1975. – ²I Sor.-Bl. 62. Aarg. Nr. 6, Juni 1977 har Torben Glahn paavist, at det Holberg-Portræt, som nu tilhører Sorø Skole, og som tidligere var tillagt den svenske Maler A. Roslin men skyldes Johan Roselius, senere adlet Joh. v. Rosenheim (1725–1803), ikke, som af Victor Hermansen hævded (se V. Hermansens Afhandling »Johan Roselius og Portrættet af Holberg«, 1961, som beviste, at Kunstneren maatte være Roselius), er en gammel Gentagelse efter Roselius' Original, men er Originalmaleriet, medens det Portræt, der 1813 brændte med det andet Akademi, er en Kopi. Om det nuværende soranske Holberg-Portræt, dets Proveniens og senere Skæbne se H. G. Olrik: Et Holberg-Portræt (Kronik i Nationaltidende for 15. Okt. 1942) optrykt i H. G. O.: Ludvig Holberg. Undersøgelser og Kroniker. Kbhvn. 1959, S. 110–119, hvor det hedder, at Portrættet »med meget ringe Føje er tillagt Roslin«.

6. DET STEMANNESKE SORØ. Trykt i Sor.-Bl. 35. Aarg. Nr. 8, August 1950 og 35. Aarg. Nr. 9, Sept. 1950.

7. HUNDREDE AAR –. Trykt i Sor.-Bl. 7. Aarg. Nr. 5, August 1922. Her optrykt med en enkelt Rettelse.

Se ogsaa H. G. Olrik: »Sorø Akademis Skole« og »Soranerliv«, Kroniker i Nationaltidende (Aften-Udgave) for 12. og 13. Oktober 1922 (ogsaa som Kroniker i »Dagens Nyheder« for 13. og 14. Okt. 1922). I førstnævnte Kronik hedder det bl. a.: »I 1849 blev den akademiske Lærestanstalt, hvis Betydning gennem dens 23 Aars Eksistens næsten alene maa søges i de fremragende Personligheder, der knyttedes til den som Lærere, definitivt nedlagt ...«

¹Peder Hjorts Meddelelse findes i Sorø Akademis Direktor-Arkiv (B Nr. 15/1822); den er gengivet i Sor.-Bl. 9. Aarg. Nr. 6, Sept. 1924 (Et Par Breve til Direktor E. G. Tauber fra Chr. Wilster og Peder Hjort ved H. G. Olrik).

8. B. S. INGEMANN'S BARNDOMSHJEM I SLAGELSE. Trykt som Kronik i »Sorø Amtstidende« for 24. Dec. 1928. Her optrykt med enkelte Rettelser.

¹Skattemandtal (Af- og Tilgangslisten i Okt. 1800), Slagelse Købstads

Regnskaber 1800–1803. – ²Slagelse Byfoged-Arkiv B, Syns- og Taksationsforr. 1795–1804 (Afhjemlet 8/12 1800); Slagelse Raadstue J, Brandtaxation af Provstinde Tops Gaard No. 152 paa Bredegade (Okt. 1800). Ny Vurdering af No. 151 og 152 samt 153 af 6/6 1805. – ³ i Eventyr og Fortæll.g. af B. S. I. 1820; Om »Moster Marie« se »Blade af en Familiekrønike (Slægten Swane)«, Memoirer og Breve XXXIX, 1923 udg. af Julius Clausen og P. Fr. Rist, S. 11–12. – ⁴Folketællingen 1801, Slagelse; Mandtal (Tilgang Okt. 1800). – ⁵Skattemandtal 1801–1802 Slagelse. – ⁶Slagelse Købstad, Skøde- og Panteprot. No. 10, Fol. 185 (Skøde 11/6-1810 fra Kierulff til J. P. Fleck). – ⁷Folketæll. 1801 Slagelse. – ⁸Slagelse Raadstue Arkiv J, Brandtaxationsforr. 1800; Slagelse Raadstue Arkiv K 1, Opmaalingsforretning over Slagelse Købstads Bygninger ... 1803. – ⁹som Note 6. – ¹⁰Slagelse Skøde- og Panteprot. 17, S. 19–21. – ¹¹Slagelse Skøde- og Panteprot. 18, S. 189. – ¹²Auktionsskøde dat. 23. Dec. 1805, Slagelse Skøde- og Panteprot. S. 481. – ¹³som Note 12, S. 495; 21/12-1805 indbetaler Fru Ingemanns Lavværge, Postmester Femmer, Købesummen for Gaarden, Huset og Vænget tilh. Major Windings Bo med 1600 Rd. (Slagelse Bys Skifteprot. 1794–1806, S. 506). – ¹⁴saaledes i en Beskrivelse i Anl. af at Andreas Winding d. 28/9-1781 udsteder en Panteobligation p. 600 Rgd. til Slagelse Hosp. med Pant i den ham tilh. Ejendomsgaard paa Bredegaden næst ved Porten beliggende ...; Vængets Størrelse fremgaar af Vurd. til Skifteefterretning i Boet efter afd. Major Winding foretaget 22/5-1805 (Slagelse Byfoged B. Syns- og Taxationsforr. 1805–14). – ¹⁵Slagelse Byfoged Arkiv B. Syns- og Taxationsforr. 1805–14 (Vurdering 27/11-1805). – ¹⁶Extraskattemandtal Slagelse Købstad. – ¹⁷som Note 16. – ¹⁸som Note 16. – ¹⁹som Note 16. – ²⁰som Note 16. – ²¹Slagelse St. Peders Sogns Kirkebog 1771–1814, S. 334–335. – ²²Slagelse Mandtal Juni 1809. – ²³Slagelse Bys Skifteprot. 1806–15, S. 167; Slagelse Skøde- og Panteprot. 10, Fol. 233b. – ²⁴Slagelse Skøde- og Panteprot. 10, Fol. 234.

9. OM INGEMANNS AFTENSANG »FRED HVILER OVER LAND OG BY«. Trykt i »Danske Studier« 1921, S. 135–46. Afhandlingen fremkaldte Indlæg i »Danske Studier« 1922, S. 74–75 (af Henrik Ussing, som ikke bringer nye Argumenter) 1926, S. 172–73 (af F. Rønning, som tilslutter sig H. G. O.s Opfattelse, hvad *Stedet* for Digtets Sceneri angaar men ikke kan følge H. G. O. m. H. t. Digtets Tilblivelsestid) og 1927, S. 88–89 (af Johan Borup, som med en spinkel Argumentation tilslutter sig Ussings Opfattelse).

¹I Kunstmuseets Aarsskrift I for 1914, Artiklen *Christen Købke og hans Billeder paa Galleriet*, S. 30–31. – ²Smaadigte og Rejseminder 1832, S. 196. – ³Rudolf Bays efterladte Papirer II. I Algier og Italien 1816–21. (Rist og Clausens Memoirer og Breve XXXIII) S. 105. – ⁴Et Par Blade

af Christian Hviid Bredahls Bondekronike. To Digtere, Kbh. 1886, S. 19. – ⁵ Efterskriften til Ingemanns: Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-virksomhed, Kbh. 1863, S. 94. – ⁶ Samlede Skrifter, I. Afdlg., 3. Bind, 2. Udgave 1853, S. 12, L. 7 og 14 f.n. S. 13, L. 1 f.o. og S. 69, L. 10 f.n. Ordbog over det danske Sprog 3. Bind 1921 S. 458 kender ikke disse Citater. – ⁷ B. S. Ingemanns Digte i Udvalg. Med Indledning af F. Rønning. Kbh. 1919, S. 208. – ⁸ Carl Baggers Basnæs-Digte. Udg. af H. G. Olrik. Kbh. 1920, S. 60. – ⁹ Digte fra Rus-Tiden. Udgivne af Frederik Petit. Kbh. 1828, S. 42. – ¹⁰ Særtryk af en, vistnok af Dr. C. Rothe, i Dagbladet »Samfundet« for 25. December 1901, 2. Aarg., No. 722, skrevet Artikel. – ¹¹ Formentlig København 1840–1857, Kbh. 1912, se S. 20–21, 112–113 o. fl. St. – ¹² Nørrebro i Trediverne, »Museum« 1895, S. 1 ff. – ¹³ Paa det Artiklen ledsagende Kort fra 1841 er Blegdammene nummerede og betegnede som »Dam No. 1«, »Dam No. 2« o. s. v. – ¹⁴ Billedet er reproduceret under No. 162 i Mario Krohns Maleren Christen Købkes Arbejder, Kbh. 1915, S. 101. – ¹⁵ Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, Kbh. 1879, S. 157 ff. – ¹⁶ I Indledningen til Rudolf Bays efterladte Papirer I. (Rist og Clausen Memoirer og Breve XXXII, 1920) S. XIII anføres – uden Angivelse af Kilde – at Melodien er komponeret i 1826 i Algier. – ¹⁷ se P. Hjorts *Kritiske Bidrag*. Literærhistorisk Afdeling 1. Bind, København 1862, S. 6 f.

10. OM INGEMANNS ANSÆTTELSE SOM LEKTOR VED SORØ AKADEMI. Trykt i Sor.-Bl. 7. Aarg. Nr. 2, Maj 1922.

¹ I Collegial-Tidende for Danmark, 24. Aarg., No. 23 for 28. April 1821, er S. 333–48 under Overskriften *Blandede Efterretninger* den største Del af denne Forestilling (No. 771) aftrykt som Indledning til en Offentliggørelse af den kgl. Resolution af 9. Marts s. A. – ² Sml. hermed det daværende Medlem af Universitetsdirektionen, senere Biskop J. P. Mynster's Udtalelser i hans *Meddelelser om mit Levnet*, Kbhvn. 1854, S. 215 (»Academiet er, efter den fra først af bestemt udtalte Hensigt, fuldt saa meget oprettet for Lectorernes som for Elevernes Skyld.«) Se ogsaa Slutningen af hans desværre kun delvis bevarede Brev af 28. Juni 1821 til P. O. Brøndsted i Breve fra J. P. Mynster, Kbhvn. 1860, S. 146 f. – ³ Se herom C. F. Wegener: Biographiske Antegnelser om Laurids Engelse-toft, Kbhvn. 1852, S. 85. – ⁴ nemlig af Fonden ad usus publicos. Ingemanns Ansøgning er aftrykt i Rigsarkivets Publikation: Fonden ad usus publicos 2. Bind 1801–1826. Kbhvn. 1902, S. 258. – ⁵ Rothe var udpeget som Lektor af Direktionen i en Forestilling af 7. Marts 1822, approberet ved kgl. Resol. af 9. April s. A. – ⁶ Peder Hjort: *Kritiske Bidrag til nyere dansk Tænkemaades og Dannelses Historie*. Kirkelig-etisk Afdlg. I. Hefte, Kbhvn. 1856, S. XXX. – ⁷ Richard Petersen: *Mindeskraft over Bernhard Severin Ingemann i Hundredaaret efter hans Fødsel*. Kbhvn. 1889,

S. 116 f. – ⁸Grundtvig og Ingemann. Brevveksling 1821–1859. Kbhvn. 1882, S. 2.

11. INGEMANN OG INDVIELSEN AF SORØ AKADEMIS SKOLE I OKTOBER 1822. Trykt i Sor.-Bl. 7. Aarg. Nr. 6, Sept. 1922. Her optrykt med en Tilføjelse (Kantaten i sin ændrede Form).

¹Se F. Matthiessens Artikel: Skolens Indstiftelsesfest i Oktober 1822 (Sor.-Bl. 7. Aarg. Nr. 6. Sept. 1922). – ²Tale, i Anledning af Callundborg Borgerskoles Indvielse, den 20de Junii 1816, af Amtsprøvt Severin Warthoe. – Choraler, til Callundborg Skoles Indvielsesfest, Torsdagen den 20de Junii 1816, af B. S. Ingemann. – ³I sin ændrede Form er den optrykt i Ingemanns Samlede Skrifter, 4. Afdlg., 7. Bd., 2. Udg., S. 215 under Titlen: Psalmer ved Aabningen af en Skole. – ⁴se bl. a. B. Hoff: Sorana VIII (i Sorø Skoles Indbydelsesskrift 1905) S. 23.

12. OM INGEMANNS MORGENSALMER. Trykt i »Danske Studier« 1927, S. 118–38. Her optrykt med en enkelt Rettelse.

¹H. G. Olrik: Oversigt over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822–1922 (Sorø Skoles Aarsskrift 1921–22). – ²Sorø Akademis Direktor-Arkiv, Indk. Sager 1822 B. Nr. 7. – ³Af de anførte 9 Salmer gik alene de 2 første og den sidste over i Roskilde Konvents Psalmebog 1857, henholdsvis som Nr. 127, 131 og 47, og af disse gik atter kun Nr. 131 men i ændret Skikkelse, videre til Psalmebog for Kirke og Hjem 1900 som Nr. 111. – ⁴Af Efterladte Breve til J. P. Mynster 1862, S. 83 f. – ⁵Trykt hos H. Schwanenflügel: Ingemanns Liv og Digning 1886, S. 385 f. – ⁶Se min Artikel: Om B. S. Ingemanns Konfirmationskantate og Sorø Skoles Bordbønner i Soraner-Bladet for Juli 1927, 12. Aarg. Nr. 7. – ⁷Biskop Daugaard. En Mindebog af Christine Daugaard, 1896, I, S. 277. – ⁸Universitetsdirektionens Brevbog 1822 R. Nr. 1231. – ⁹Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, 1879, S. 153, Nr. 61. – ¹⁰Underbilag 38 og 39 ad »Conto for efter Director Taubers Anvisning forefaldne Udgivter«, S. 121 i Sorøe Academies Hoved-Kasse Regnskab 1823, Jan. Kvartal. – ¹¹2. Oplag af Morgensalmerne – med Tilføjelse af Ingemanns Kantater til Brug paa Kongens Fødselsdag og ved den offentlige Examens Afslutning i Sorø – udkom paa Fr. Holms Forlag i Sorø 1824; 3. Udgave ibid. 1827; 4. i 1832 og 5. i 1844. – ¹²Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, 1879, S. 154–158, Nr. 62–64. Om Sorø-Eleven Marcus Tage Schack se H. G. Olrik: En vanskelig lille Soraner. Fra Tage Schacks Sorø-Aar. (Sor.-Bl. 17. Aarg. Nr. 3, Marts 1932) og s. Forf. i Sor.-Bl. 21. Aarg. Nr. 1, Jan. 1936. – ¹³Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort, 1867, S. 118. – ¹⁴Brev af 17. Jan. 1823 fra Estrup til Tauber i Sorø Akademis Direktor-Arkiv, Indk. Sager B. 1823 Nr. 4. – ¹⁵Skrivelsen er aftrykt i Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort, 1867, S. 72. – ¹⁶Sorø

Akademis Direktor-Arkiv. Indk. Sager B. 1823, Nr. 57b. – ¹⁷ Direktør-Arkivets Korrespondanceprotokol (Ϸ: Kopibog over udgaæde Skrivelser) 1823, Nr. 123a. – ¹⁸ Direktør-Arkivet. Indk. Sager 1823 B. Nr. 78. – ¹⁹ Direktør-Arkivets Korrespondance-Protokol Nr. 132b/1823. – ²⁰ Originallerne findes som Bilag til Direktør Taubers Skriv. af 11. Septbr. 1823, se Direktionen for Universitetets og de lærde Skolers Ref. og Resol. prot. 3 A. 1817–24, Nr. 1067 (henlagte Sager). – ²¹ Direktør-Arkivet. Korrespondanceprotokollen 1823, Nr. 138. – ²² Direktør-Arkivet. Indkomne Sager, 1823 A, Nr. 59. – ²³ Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-virksomhed fra 1811–1837, 1863, S. 34. – ²⁴ Samlede Skrifter, 4. Afdlg. 7. Bind, 2. Udg. 1861, S. 33 – ²⁵ Fra Ahasverus til Landsbybørnene 1927, S. 127. – ²⁶ l. c. S. 108.

13. OM B. S. INGEMANNS KONFIRMATIONSKANTATE OG SORØ SKOLES BORDBØNNER. Trykt i Sor.-Bl. 12. Aarg. Nr. 7, Juli 1927.

¹ Se min Afhandling: *Om Ingemanns Aftensang »Fred hviler over Land og By«* i Danske Studier 1921, S. 134 ff. Om *Stedet* for Digtets Sceneri er der dog vist nu ikke mere Strid, se saaledes F. Henriksen: *Kjøbenhavnske Billeder fra det 19. Aarhundrede IV*, 1927, S. 194; F. Rønning: *B. S. Ingemann*, Kbh. 1927, S. 180, og sammes Opsats i Danske Studier 1926, S. 172. Sidstnævnte Forf. har derimod de anførte Steder lanceret en splinterny og frit opfundet Theori om Aftensangens Tilblivelsestid, for hvilken enhver Hjemmel mangler. Digtet hører tydeligvis til de ældre Digte fra Aarene 1815–17, som Ingemann fik frem i Tiden omkring sit Bryllup og sin Flytning til Sorø i 1822, og som han nu dels anvendte i sin nye Virksomhed, dels gav A. P. Liunge til Trykning i *Harpen* (se nedenfor). – ² Saaledes i 3. Aargang (1822) No. 6 Digtet Confirmandinden (fra 1817), og i No. 42 (for Fredag d. 18. Oktbr. 1822): Psalmer afsjungne ved Aabningen af Sorø Academies Skole den 3. s. M.; i 4. Aargang (1823) No. 1: Aftensang (»Fred hviler over Land og By«); i No. 8 (for 21. Febr. 1823): Cantate, afsjungen ved Sorø Academie, ved Festen d. 28. Januar 1823 i Anledning af Hans Maiestet Kongens høie Fødselsdag; i No. 15 Confirmations-Psalmerne; i No. 26 (for Fredag d. 27. Juni 1823): Velkomstsang til Hans Høihed Prinds Christian Frederik og høie Gemalinde, afsjungen af Disciplene i Sorø Academies Skole den 19. Juni 1823; i No. 32 (for Fredag d. 8. August 1823): Cantate, afsjungen af Disciplene i Sorø Academies Skole ved den offentlige Examen Slutning 31. Juli s. A. – ³ Biskop Daugaard, *En Mindebog*, Kbh. 1896, I, S. 277. – ⁴ Men som i Virkeligheden er ældre, se Afhandlingen: *Luthers Tischgebete af Joh. Müller i Anzeiger f. Kunde d. deutsch. Vorzeit.*, 1879, No. 10, Sp. 288 ff. – ⁵ Se saaledes: S. Schandorph: *Udvalg af Soranske Digte og Sange*, 1872, S. 32. – ⁶ Se herom: *Mindeblade for*

Herlovianere, Kbhvn. 1850, og det af dav. res. Kapellan ved Budolphi Kirke i Aalborg *Jens Paludan-Müller* (Adjunkt i Sorø 1837-47) forfattede Mindeblad, der overleveredes de tilstedeværende ved Biskop Fogtmanns Begravelse d. 23. Septbr. 1851. - ⁷se nu: Ph. Wackernagel: *Das deutsche Kirchenlied*, Bind III, Leipzig 1870, No. 1100, og A. F. W. Fischer: *Kirchenlieder-Lexicon*, Gotha 1878, I, S. 265. - ⁸Direktor-Arkivets Correspondanceprotokol, paabeg. 1822; No. 38. Cirkulæret er udateret, men Nr. 37 er dateret 1. December, No. 39 3. December. Det er herudfra man antagelig kan slutte sig til Tidspunktet for, naar man fra de gamle Bordbønner er gaet over til de nye Bordvers.

14. »INGEMANNNS HUS« I SORØ. Trykt som Kronik i »Nationaltidende« (Aften-Udgave) for 21. Sept. 1925.

¹Jacob Langebeks Dagbogsoptegnelser (Uddrag) er trykt i Kirkehist. Samlinger IV. Række 4. Bd. Kbh. 1895-97, S. 443 f. - ²Som det synes godtgjort af John Erichsen, (se Afhandlingen »Sorø Klosters ombygning 1738-43« i Aarboeg for Hist. Samf. for Sorø Amt Bd. 63, 1976, S. 7-23) skyldes det andet Akademis ydre Arkitektur ikke, som hidtil antaget, i det væsentlige Lauritz de Thurah, men Konduktøren, Kaptajn Holger Rosenkrantz (1702-85); man har hidtil ment, at Rosenkrantz kun foretog væsentlige Ændringer i den indre Rumdisposition. Rosenkrantz synes at have den fulde Ære for Pavillonerne, altsaa ogsaa »Ingemanns Hus«. - ³Om Branden i 1813 se: Sorø Akademis Brand Natten mellem 10. og 11. Juni 1813. Ved F. C. Matthiessen. (Aarsskrift fra Sorø Skole 1913, - om Sophie Amalie v. Holstein, f. Borch se S. 19). - ⁴Brevet til P. Th. Schorn (fra Okt. 1822) er trykt i: H. Schwanenflügel: *Ingemanns Liv og Digtning*, Kbh. 1886, S. 383 ff. - ⁵Digtet til Fru Andrea Hansteen, f. Borch er trykt i B. S. Ingemanns Samlede Skrifter, 2. Udg. 4. Afdlg.s 6. Bind, Kbh. 1864, Saml. Romanzer, Sange og Eventyrdigte, S. 117-120.

15. PEDER MALLINGS AKADEMIBYGNING. Trykt som Kronik i »Nationaltidende« (Aften-Udgave) for 3. Sept. 1926; ogsaa som Kronik i »Dagens Nyheder« for 4. Sept. 1926. Her optrykt med en enkelt Rettelse. Se ogsaa H. G. Olrik: For 100 Aar siden. I. Da den nye Hovedbygning toges i Brug (Sor.-Bl. 11. Aarg. Nr. 9, Sept. 1926), II. Den nye Hovedbygning. III. Det nye Inventar (Sor.-Bl. 11. Aarg. Nr. 12, Dec. 1926) og IV. Kongebillederne (Sor.-Bl. 12. Aarg. Nr. 1, Jan. 1927) alle 4 Artikler med Henvisninger ogsaa til de utrykte Kilder. Hertil V. Thorlacius-Using: Kongebillederne i Solennitetssalen (Sor.-Bl. 12. Aarg. Nr. 2, Febr. 1927, S. 9-11). Se i øvrigt H. G. Olrik: Ørnen paa Frue Plads og dens Fætre i Sorø (Sor.-Bl. 15. Aarg. Nr. 9, Sept. 1930) og samme Forf.s Afhandling: Fra gamle Dage I. Billedhuggeren Christian Thielemanns Arbejder i Sorø (i Sor.-Bl. 22. Aarg. Nr. 9, Sept. 1937, S. 70-72).

¹ Mallings Indberetning om Arbejdets Fuldførelse og det endelige Regnskab findes ved Universitetsdirektionens Forestilling 1074/1827; det endelige Regnskab for Opførelsen af den nye Hovedbygning udviste en Udgift af 209.610 Rbdl., hvortil yderligere kom Udgifter til Inventar 25.973 Rbdl.; endvidere medgik til Indvielseshøjtideligheden 1182 Rbdl., til Opførelse af Udhuse m. v. 27.535 Rbdl. og til Terrainets Ordning m. m. 13.670 Rbdl. –, saaledes at Slutsummen blev i alt 277.970 Rbdl. Sedler. – ² Klokkestøber Gamst leverede Bogstaverne til udvendig Anbringelse paa Bygningen for en Pris af 726 Rbd. Repr. Univ.Dir.s Res.Prot. 3 B 996 Nr. 1142. – ³ Hos *Th. Hansen: Sorø* 1883, S. 84, hedder det, at Frederik II. er malet af Blunck eller Rørbye, Christian IV. af Rørbye og Frederik VI. af Eckersberg, medens Frederik V. »muligen er malet af Constantin Hansens Fader« og Christian VI. »muligen af samme«. – Nogle Aktstykker i Direktionen for Universitetet og de lærde Skolers Arkiv (se Direktionens Referat- og Resolutions Protokol 3. B. 1824–27, Numrene 597, 778, 804, 1046, 1047, 1111, 1155 og 1643) giver dog Oplysning om de Kunstnere, som har udført de fem Kongebilleder, der pryder Solennitetssalen. V. Thorlacius-Ussing har imidlertid paavist (se Artiklen: Kongebillederne i Solennitetssalen, Sor.-Bl. 12. Aarg. Nr. 2, Febr. 1927, S. 9–11), at Eckersberg-Eleven Martinus Rørbye (1803–48) har malet Fr. II, medens Rørbyes Ven og Medelev Albert Kuchler (1803–86) har malet Chr. IV; Eckersberg har hjulpet dem ved at give *Tegning* til Billederne og retouchere lidt paa Figureernes Ansigter. De officielle Aktstykker peger paa Eckersberg som Ophavsmand, for saa vidt som E. modtog Honoraret; dette delte han dog senere med sine unge Kunstfæller og lod dem faa den Ære, der tilkom dem, ved at Billederne blev udstillet under deres eget Navn. – ⁴ som Note 3, Numrene 778, 804 og 1046. V. Thorlacius-Ussing fremhæver i ovennævnte Artikel, at Hans Hansens Maleri af Fr. V enten maa repræsentere en nu tabt Variant af Pilo's Kroningsbillede eller ogsaa har Hansen lavet Baggrunden og hele Farveholdningen i Pilo's Maleri om.

16. CARL BAGGERS SLÆGT. Trykt som Kronik under Titlen »Carl Bagger. 1807 – 11. Maj – 1932.« i »Berlingske Tidende« (Aften-Udgave) for 10. Maj 1932. Her optrykt med nogle Rettelser.

¹ Københavns Skiftekommissions Forsøglings-Protokol 1808, No. 5, S. 355. No. 344. – ² Register over 4. Division (Søetaten, Rigsarkivet) 1/7-1808–31/12-1813. (6. Matros Comp. No. 26, d. 1. Okt. 1810 til 3. Matros Comp. No. 21. *Anders Poulsen* (Norge)); i 4. Div.s Hovedbog for de foregaaende Aar med Tilnavnet Remon; i Begravelsesprot. *Andreas P. Bremerholms Menighed*, Begravelses-Prot. for Skibs Kirkegaarden 1811–13, S. 67, No. 436. – ³ Folketællingen 1801. Forstaden udenfor Kjøbenhavns Westre Port No. 34. – ⁴ Indlæg til Danske Cancelli 2. Dpart. Reg.

897/1810. – ⁵ rødt Laksegl i en Oval omg. af Løvværk uden Bogstaver el. lign. Udskrift: S. T. Hr. Assessor Bagger. – ⁶ som Note 4. – ⁷ Ingen Udskrift. Rødt Laksegl hvori et NC omg. af en Ramme. – ⁸ som Note 4. – ⁹ fremgaar af Vidneforklaringerne i Den kgl. Lands Overret samt Hof og Stads Ret i Kbhvn. (Indlæg til Danske Cancelli 2. Dpt. Reg. 897/1810). – ¹⁰ som Note 9. – ¹¹ Erklæring af 16. Okt. 1808 fra Prof. J. S. Saxtorph (ligger som Indlæg til Danske Cancelli 2. Dpt. Reg. No. 897/1810. – laa efter Assessor Baggers Død i Omslaget (en Kvittering fra Guldsmedemester Colding) med Paaskrift: »Papirer min Søn Vedkommende. P. C. Bagger.«) – ¹² Kbh.s Skiftekommissions Behandlings Prot. No. 5. S. 255. Regninger blandt Skiftets Dokumenter. At Justitsraad Bagger afholdt Bekostning fremgaar af en Kvittering af 12. Okt. 1808 fra Guldsmed Colding (ligger som Indlæg til Danske Cancelli 2. Dpt. Reg. No. 897/1810). – ¹³ Registreringsprotokol No. 5. paabeg. 1807. S. 103, No. 344 suppleret med Oplysningerne i Kbh.s Skiftekommissions Forsegings-Protokol Nr. 5. S. 355, No. 344.

17. FRA CARL BAGGERS SORØ-TID. I. Gratistens Drengaar og Lømmelalder. (Trykt i Sor.-Bl. 12. Aarg. Nr. 10, Okt. 1927) II. Den unge Digter. (Trykt i Sor.-Bl. 12. Aarg. Nr. 11, Nov. 1927) III. Et utrykt Brev. (Trykt under Titlen »I Anledning af Carl Baggers 125 Aars Fødselsdag 11. Maj 1932. Et utrykt Brev fra Sorø-Tiden« i Sor.-Bl. 17. Aarg. Nr. 6, Juni 1932).

I. ¹ Se Olaf Carlsen: Slægten v. Munthe af Morgenstjerne og Sorø i Sor.-Bl. 11. Aarg. Nr. 6, S. 43. Se ogsaa H. G. Olrik: Det første Dødsfald blandt Eleverne fra 1822. Caspar Vilhelm Rousing. (i Sor.-Bl. 14. Aarg. Nr. 1, Jan. 1929, 14. Aarg. Nr. 2, Feb. 1929 og 21. Aarg. Nr. 4, April 1936). – ² Poul Schjærff: To misfornøjede Soranere I., Soraner-Bladet, 5. Aarg., Febr. 1921, Nr. 11, S. 90 ff. – ³ Nogle biografiske Noter ved Udg. af Carl Baggers samlede Skrifter, 2. Bind, S. XVII ff. og Anmærkningerne hertil l. c. S. 538, se navnlig Taubers Vidnesbyrd, dat. 31. Juli 1824. – ⁴ Se i øvrigt Ingemanns interessante Vidnesbyrd fra 1826 om den da 18-aarige Carl Bagger (trykt i Olaf Carlsens Opsats: B. S. Ingemann om Carl Bagger i Sor.-Bl. 11. Aarg. Nr. 12, Dec. 1926).

II. ¹ Trykt i Samlede Værker, 2. Bind S. 538 f. – ² l. c. S. XXII; *Biskop Daugaard*, en Mindebog, I. S. 384. – ³ Samlede Værker, 2. Bind S. 406 f.

18. CARL BAGGERS MONUMENT. Trykt i »Berlingske Tidende« Søndag, 29. Dec. 1935.

¹ P. Hjort: Kritiske Bidrag ... Literærhist. Afd. Bd. 3, S. 188. – ² C. Hauchs Mening om Baggers »Min Broders Levned«, se Brev fra Hauch (fra April 1835) til Peder Hjort (Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort. I. Kbh. 1867, S. 244). – ³ Odense Købstads Skifte-

protokol 15/2 1841-11/2 1850, S. 407 og 421. - ⁴Odense Magistrats Registreringsprot. 11/4 1842-26/2 1849, S. 327b.

19. CARL BAGGERS BOGHANDLER-GÆLD. Trykt i »Bogormen« 33. Aarg. Jan.-Feb. 1936.

20. CARL BAGGERS EFTERMÆLE. Trykt som Kronik under Titlen »Carl Bagger« i »Nationaltidende« for 25. Okt. 1946.

21. NOGLE MINDER OM A. CHR. WENDELBOE. Trykt i Sor.-Bl. 14. Aarg. Nr. 12, Dec. 1929.

¹Elisabeth Rosenørn: Nogle Familieerindringer. »Fra Randers Amt« XX, 1926, S. 66. - ²Carl Bagger: Samlede Værker, 1867, II, S. 545 f. - ³Chr. Wilsters Breve i Manuskriptsamlingen paa Sorø Akademis Bibliotek. - ⁴se det i Note 2 anf. Sted, S. 406. - ⁵Kristian Zahrtmann. 1843 31. Marts - 22. Juni 1917. En Mindebog ved F. Hendriksen. Kbhvn. 1919, se bl. a. S. 153 f., 162 og 301.

22. NOGLE BREVE FRA DIREKTOR FOR SORØ AKADEMI DR. H. F. J. ESTRUP. Trykt i Sor.-Bl. 5. Aarg. Nr. 8, Nov. 1920 og 5. Aarg. Nr. 9, Dec. 1920. Her optrykt med en enkelt Rettelse i Indledningen.

Indledningen: ¹F. C. Matthiessen: »Scavenius' Stiftelse« og dens Bygning i *Soransk Tidsskrift*, VI. Bind 1912, S. 350 ff. - ²C. F. Wegener: Biographiske Antegnelser om Laurids Engelstoft, Kbhvn. 1852, S. 84 ff. Dette Skrift er overhovedet den væsentligste Kilde til det følgende. - ³l. c. S. 86, Note 22. - ⁴Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder I, Kbhvn. 1867, S. 113-188 og II, Kbhvn. 1869, S. 1-80. - ⁵Etatsraad, Dr. H. Fr. J. Estrups Levnet af L. og C. T. Engelstoft i H. F. Estrups samlede Skrifter, I. Bind, Kbhvn. 1851, S. XXX. Se ogsaa Brev af 23. Januar 1833 fra Fogtmann til P. Hjort i dennes Udvalg af Breve, Ny Samling, Kbhvn. 1869, S. 121.

Oplysninger: Ad I. ¹Skrivelsen er her gengivet efter Estrups Koncept i Direktor-Arkivets Correspondance-Protokol; Brev Nr. 104 for 1830. - ²Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder I, S. 170 og 307, og II, S. 86. - ³*Om Undervisning og Opdragelse ved Sorøe Academie.* Et Indbydelsesskrift ved *Examen Artium* ved Academiet og Skolens Hovedexamen fra d. 17. til d. 30. Juli af Dr. H. F. J. Estrup, Academiets Director. Kbhvn. 1832. - ⁴B. Hoff: *Sorana V* (i Sorø Skoles Indbydelsesskrift 1899) S. 8. - ⁵Se om dem Paul Hennings' *Fortegnelse over de fra Sorø Akademis lærde Skole dimitterede Studenter* i *Soransk Tidsskrift* IV Bind, 1. Hefte, Kbhvn. 1901. Se nu ogsaa: *Soraner-Biografier 1822-1900.* Red. af A. Kann Rasmussen. Kbhvn. 1977. Udg. af Soransk Samfund. - ⁶Alfred Glahn: Christen Dalsgaard, i *Soransk Tidsskrift* 1. Bind, 1. Hefte, S. 34.

Ad II. ⁷Se Marcus Rubin: Frederik den VI's Tid fra Kielerfreden til Kongens Død. Kbhvn. 1895, S. 609 og de dér i Fodnote 4 citerede Skrifter. – ⁸Til C. H. Lorenzen sigtes vistnok med Betegnelsen »Hadersleveren« (L. var født i Haderslev) i Brev af 2. Maj 1832 fra Biskop Fogtmann til Peder Hjort, se dennes Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder, II, S. 98. Hjort vier ham ogsaa en spydig Fodnote i 1. Samling af sine udvalgte Breve. (S. 290). – ⁹Hoff: Sorana VI (i Sorø Skoles Indbydelsesskrift 1905), S. 29. – ¹⁰I. c. S. 24 f. – ¹¹Wibergs Præstehistorie. – ¹²Af det meddelte vil fremgaa, at det er urigtig, naar det i *Patriciske Slægter*, 2. Samling, Kbhvn. 1911, S. 313, er anført, at Pastor J. E. Müllers 2. Datter, Johanne Ernstine, er født 27. Oktober 1831 i *Pedersborg*. – ¹³Se om hans Ansættelse: Christine Daugaard: Biskop Daugaard, en Mindebog. 1896, I. S. 435 f. og S. 442 f.

23. AKADEMIST OG PROFESSOR. Trykt under Titlen »Fra gamle Dage IV. Akademist og Professor.« i Sor.-Bl. 21. Aarg. Nr. 1, Jan. 1936.

24. CARSTEN HAUCH SOM SORØ-DIGTER. Trykt under Titlen »»Jeg veed et Sted, som jeg har elsket længe« – Carsten Hauch som Sorø-Digter.« i Sor.-Bl. 21. Aarg. Nr. 9, Sept. 1936. Her optrykt med enkelte Rettelser.

¹I Sor.-Bl. for Novbr. 1930, XV. Aarg. No. 11, S. 83. – ²*Otto Borchsenius*: Mindesmærker i Sorø, I Aarg. No. 9, S. 65. – *Samme*: Carsten Hauch. Tale ved Mindefesten i Sorø den 1. Maj 1921, VI Aarg. No. 3, S. 17. – i samme Aarg. No. 2, S. 9, Sang ved Mindefesten for Johannes Carsten Hauch af *H. Rosen*. – *F. Ohrt*: Lidt om Hauch og Sorø. X Aarg. No. 4, S. 26 og No. 5, S. 35. – *Poul Schjærff*: I. C. Hauchs Udenlandsrejse 1821–27, belyst gennem Aktstykker, XII Aarg. No. 6, S. 39. – *Kjeld Galster*: Da Hauchs Lektorat var truet, XIV Aarg. No. 2, S. 9. – *Samme*: Carsten og Renna Hauch's første Aar i Sorø. XV Aarg. No. 4, S. 27. – *Samme*: Dyveke og Hans Faaborg i »Vilhelm Zabern«, XVI Aarg. No. 5, S. 41. – *Samme*: Carsten Hauch's »Bekendelse«, XVII Aarg. No. 1, S. 4. og Carsten og Renna Hauch i de sidste Sorø-Aar, s. Aarg. No. 10, S. 79. – *Samme*: Carsten Hauch og Peder Hjort. Venskab og Fjendskab. XVIII Aarg. No. 12, S. 93. – *Samme*: Katastrofen i den gamle Hauchs Liv. XIX Aarg. No. 6, S. 41. – *L. F. la Cour*: Nogle gamle Soranerbreve bl. a. fra C. Hauch, XX Aarg. No. 8, S. 58. – ³Nye Digtinge 1869, S. 15; om Sangens Fremkomst se: Soransk Tidsskrift I, 1, S. 190 f.; Sor. Samf.s Sange, 3. Saml. 1916, S. 165. – ⁴Sor.-Bl. XX Aarg. No. 8, S. 59. – ⁵Se Henvisning 1. – ⁶Corr. Prot. No. 625 ad Journ. No. 13 12/38 og Univ. Dir. Ref. og Resol. prot. for Sorøe Academie 3 H 1836–38, No. 2076 (7. Marts 1838). – ⁷Udvalgte og samlede poetiske Skrifter af C. J. Boye, Kbhvn. 1850–51, 2. Bind, S. 53, og 4. Bind, S. 151. – ⁸*Paul Hennings'* Studenter-

fortegnelse i Sor. Tidsskr. IV Bind, S. 36 f. – ⁹ Dansk biografisk Lexikon 1900, Bd. XIV, S. 169; »Fædrelandet« 1848, No. 769 m. fl. Nr. – ¹⁰ Som i Henv. 6, No. 631 ad Journ. No. A 11/38. – ¹¹ »Fædrelandet« Nr. 1044 for 30.10.1842. – ¹² I Sor.-Bl. X Aarg. No. 5, S. 37.

Personregister

- Absalon 95
Adler, Johan Fabian 65
Ahnfeldt, J. H. 46
Andersdatter, Karen 34
Andersen, H. C. 62, 164, 169, 179,
181 ff.
Andersen, Vilh. 96, 120
Andrup, Chr. 171
Arends, Jo. Joach. 128
Augustenborg, Hertuginde af 152
- Bagge, Andreas Stæhr 42
Bagger, Anne Elisabeth f. Borre
146, 151, 166
Bagger, Carl 58, 72, 95, 124,
144-190, 225
Bagger, Carl Christian 174, 178 f.
Bagger, Carl Frederik 148, 168
Bagger, Johannes Poul 146
Bagger, Peter Christian 145 ff.,
151, 153, 168
Bagger, Thora Alvilde f. Fiedler
171, 174, 179 ff
Balle, Carl Christian Nicolai 194,
199
Balle, N. E. 222
Bang, Klasseletterikollektør 171
Bang, Bernhard 137
Bang, J. H. 37, 137
Bang, Jens 36
Bang, Peter Laurids Ludvig 37 f.
Bardram, S. 170
Barfod, Frederik 213 ff.
Basedow, Johan 41
Bastholm, Provstinde, f. Beyer 64
Bastholm, Hans 64, 98, 203
- Bay, Rudolf 69, 76, 123 f., 125,
224 f.
Bertelsdatter, Kirsten, g. m.
Peder Pedersen Bjørn 26
Bille, C. St. A. 58
Bissen, H. V. 213
Bjørn, Bertel 27
Bjørn, Cathrine 27
Bjørn, Hans Chr. 26 ff.
Bjørn, Jacob Christian 31
Bjørn, Jørgen 27
Bjørn, Karen Margrethe 27
Bjørn, Malene 27
Bjørn, Peder Pedersen 26 f.
Blicher, Steen Steensen 76
Blichert, P. K. 58
Blunck, Ditlev Conrad 229
Bodilsøn, Peder 15
Bojesen, E. F. C. 58
Borch, Anne Margrethe
f. Rosenstand-Goiske 134 f.
Borchsenius, Otto 70, 213, 232
Bornemann, Oluf 25
Borre, Peter 146
Borthuus, Birgitta g. m. Peder
Kraft 35 f.
Borup, Johan 224
Boye, C. J. 215
Brandt, Enevold 41
Bredahl, Chr. Hviid 48, 69 f., 187,
189, 225
Bredahl, P. S., Gaardejer 48
Bredahl, Peter Severin 48
Bredahl, Vita Sophie, f. Bertelsen
48
Brorson, Chr. Fr. 123 f.

- Brorson, Hans Adolf 103, 117
 Bruun, Henry 9
 Brünnich, Boas 105
 Brønsdorph, Peder Pedersen 22
 Brønsdorph, Severin 22
 Brøndsted, P. O. 225
 Buchhave, Rudolph 36
 Buchwald, Kammerherre, Hofchef
 152
 Buchwald, C. W. v. 216
 Buchwald, Hugo Emil 152, 160
 Buck, Christian Clausen 21, 24
 Buck, Mette Clausen 24
 Buntzen, Edouard 154, 156, 157,
 159, 165, 167
 Buschmand, Johan 29
 Bülow, Carl Ludvig Christopher
 126, 152
 Bülow, Christoffer Schöller v. 152
 Bülow, Emilie Augusta Maria v.
 f. v. Güldenchrone 152
 Bülow, Frantz Christopher v. 95,
 165 f.
 Bülow, Johan 41
 Byron, George Gordon Lord 175
- Carlsen, Hans Rasmussen 210
 Carlsen, Jens 210
 Carlsen, Olaf 230
 Carstensen, Knud Nicolai 36
 Castenschiold, H. G. 153
 Castenschiold, Lorentz 153
 Christensen, Johannes 27
 Christensen, Villads 73
 Christian IV 16, 32, 39, 55, 56, 57,
 92, 142, 229
 Christian VI 16, 28, 56, 142, 229
 Christian VII 47
 Christian VIII 56, 62
 Christian Frederik, Prins 227
 Christiani, Claudius 21
 Christiani, Petrus 21
 Clausen, Julius 224 f.
- Colding, Anna Maria f. Lund
 147 ff.
 Colding (el. Colling), Niels 147 ff.
 Collin, Familien 182
 Cour, L. F. la 35, 38, 232
- Daldorph, Cathrine Malene
 Nielsdatter, g. m. Jørgen
 Mathiesen Foss 30
 Daldorph, Niels Christensen 30
 Dalsgaard, Christen 202, 231
 Dan, Eleonora Dorthea 64
 Dannemand, Frederikke 46, 47 f.
 Daugaard, Christine 226, 232
 Daugaard, Jacob 104, 106, 114,
 126, 154, 157, 160, 226, 227, 230,
 232
 Deichmann, Landsdommer 27
 Dickens, Charles 175
 Dinesen, Bolette, g. m.
 Chr. Vogelius Steenstrup 134
 Dolleris, Andr. 178
 Dorch, H. 172
- Eckersberg, C. W. 142, 229
 Engelstoft, Christian Thorning
 201 f., 231
 Engelstoft, Laurits 55, 85, 89, 92 f.,
 192 ff., 225, 231
 Engelstoft, Magdalene Cathrine,
 f. Estrup 193, 199, 204
 Engelstoft, Povl 206
 Erichsen, John 228
 Erslev, Kr. 23
 Erslev, Viggo 38
 Erslew, Thomas H. 175
 Estrup, Christen 196, 202
 Estrup, Gedske Cathrine,
 f. Jungerens 201
 Estrup, H. F. J. 84 ff., 107 f., 110,
 125, 155, 185, 192-205, 206,
 209, 226
 Estrup, Peder 201, 202

- Ewald, Johannes 96
- Fallesen, Pastor 149
- Fasting, Godsforvalter 134
- Felsing, C. D. 170
- Femmer, Hans Nicolaus Ole 65
- Ferdinand, Prins 165
- Fiedler, Chr. F. 158, 171
- Fiedler, Frederik Julius 158 ff., 174
- Fiedler, Julius Christian Georg
Sporon 195, 199 f.
- Fiedler, Valdemar 157 ff.
- Fischer, A. F. W. 228
- Fleck, Inger Margrethe, f. Crone 65
- Fleck, Johan Peter 65
- Fogtmann, Nikolai 101 ff., 107,
111 f., 115 f., 117, 125 ff., 193,
196, 201, 202, 228, 231, 232
- Foss, Anna Margrethe, g. m.
Hans Chr. Bjørn 29, 30
- Foss, Eise Veronika, g. m.
Ole Judichær 30
- Foss, Johan Adolph 30
- Foss, Jørgen Mathiesen 30 f.
- Foss, Laur. 21 ff.
- Foss, Mathias 30
- Foss, Niels 30 f.
- Frandsen, Julius 38
- Frankenau, Rasmus 47, 67
- Frederik II 11 ff., 20, 26, 39, 42 f.,
54 f., 60, 142, 221 f., 229
- Frederik III 34
- Frederik V 16, 56, 142, 229
- Frederik VI 15, 19, 41, 46, 48, 52,
55, 58, 60, 82 f., 95, 139, 142,
151, 166, 229
- Frederik, Arveprins 134
- Frederik Christian af Augusten-
borg, Hertug 55
- Frijs, Carl Greve Krag-Juel-Vind-
210
- Frijs, Caroline Augusta
Comtesse Juel-Vind- 210
- Frijs, Chr. Emil, Lensgreve
Krag-Juel-Vind- 206–211
- Frijs, Clara Sophie Comtesse
Krag-Juel-Vind-, g. m.
Hans R. Carlsen 210
- Frijs, Emmy Comtesse Krag-Juel-
Vind-, g. m. Thorald Læssøe
210
- Frijs, Frederik Carl Greve
Juel-Vind- 210
- Frijs, Henriette Grevinde Krag-
Juel-Vind-, f. von und zu Inn-
und Knyphausen 211
- Fritzsche, J. 143
- Frølund, C. F. S. 124 f.
- Galster, Kjeld 96, 118 f., 213, 232
- Gamst, Klokkestøber 141
- Gertner, J. V. 50
- Giedde, Ove 14
- Gjemals, Oberst 142
- Gjøe, Birgitte 15, 221
- Glahn, Alfred 231
- Glahn, Torben 15, 223
- Goethe, Johann Wolfgang 184
- Gomard, Johan Nicolaj 179
- Gomard, Nicolas 179
- Griffenfeld, Peder Schumacher
40
- Grove, G. L. 44
- Grundtvig, N. F. S. 17, 56, 62,
76 ff., 89, 226
- Grüner, Georg J. R. 216
- Gyldenløve, Christian Ulrik 34
- Gyldenløve, Hans Ulrik 34
- Gyldenløve, Ulrik Christian 34
- Hagen, Lauritz Christian 128
- Hammer, Jørgen Hansen 22 f., 25,
28
- Hansdatter, Karen Sophie 64
- Hansen, Aleth 206
- Hansen, C. F. 139

- Hansen, Constantin 229
Hansen, H. A., Købmand 203
Hansen, Hans, Maler 143, 229
Hansen, Mathias Frederik,
Byfoged 63
Hansen, Th., Adjunkt 229
Hansteen, Andrea, f. Borch 135,
228
Harboe, L. 222
Harhoff, Conrad 44, 46, 47, 48 f.
Hauch, Carsten 169, 189, 198,
203 f., 212–217, 230
Hauch, Renna 232
Heiberg, Johan Ludvig 77
Heiberg, Johanne Luise 175
Heiberg-Gjersstad, K. 222
Heide, A. G. 64
Heise, Peter 116
Helm-Petersen, I. F. 174
Hempel, Søren 171, 174 ff.
Hendriksen, F. 227, 231
Henneberg, Birkedommer 64
Hennings, Paul 152, 154 f., 158,
167, 231, 232
Herbst, Adolph Conrad Waldemar
204
Herbst, Christian Frederik 204
Herbst, M. G. C. 204
Herbst, Michelle Elisabeth
Charlotte Christiane, f. Stibolt
199, 204
Hermansen, Victor 223
Hersleb, P. 29, 222
Hertel, Præst 198
Hilker, C. Chr. 141
Hind, Marie, f. Harboe 64, 67, 224
Hind, Peder 64
Hjort, Peder 36, 37, 47, 53, 77, 79,
88, 107 f., 110, 127 f., 169, 193,
201, 223, 225, 226, 230, 231, 232,
233
Hoff, Bartholomæus 17, 19, 45, 58,
116, 167, 226, 231 f.
Holberg, Ludvig 27, 36, 40 f., 42,
48, 50, 55, 56, 133, 141, 223
Holm, Fr. 226
Holstein, Sophie Amalie v.,
f. Borch 135, 228
Holstein-Ledreborg, Chr. Greve
156
Holstein-Rathlou, Niels 135
Hornsylde, Jens 76, 106
Huberinus, Caspar 128
Hvide, Skjalm 50
Høyberg, Lars Jacob Nørager 198,
200, 203
Høyer, P. A. 204

Ibsen, C. 143
Ingemann, B. S. 17, 49, 62–137,
162, 181, 189, 190, 198, 224 ff.,
230
Ingemann, Birgitte, f. Swane 64 ff.
Ingemann, Christopher Frederik
Christian 64
Ingemann, Hans 66
Ingemann, Johanne Laurensen 67
Ingemann, Lucie, f. Mandix 49,
132, 135, 137
Ingemann, Nikoline 67
Ingemann, Severin 67
Irgens, J. 143

Jappe, Fisker 124
Jappe, Lars Peter 124
Jensen, C. A. 50
Jersin, Jens Dinesen 34
Jochumsen, Johannes, Smed 24 f.
Judichær, Henrik 30
Judichær, Ole 30 f.
Juel, Niels 14
Jung, Carl Frederik 199, 205
Jørgensen, Elias Winther 41
Jørgensen, Georg Winther 41

Kaalund, Adjunkt 153

- Kann Rasmussen, A. 9, 152, 231
 Kielsen, Ole Valentin 84 ff., 155,
 198, 203
 Kierboe, Rasmus 35
 Kingo, Thomas 103, 117, 128
 Kjerulf, Johan Arend 64 f.
 Knap, Pastor 163
 Knap, Jeppe 163
 Knuth, Greve, Postmester 201
 Kongslew, C. P. 143
 Kornerup, Bjørn 222
 Kraft, Jens 41
 Kraft, Peder 35 f.
 Krag-Juel-Vind-Frijs, se: Frijs
 Kratzenstein Stub, Maler 152
 Kratzenstein Stub, Frederik
 Gottlieb 152
 Krog-Meyer, Chr. C. F. E. A. 214,
 216
 Krogh, Frederik 156
 Krohn, Mario 225
 Kruck, Georg 35
 Kruse, Vibeke 35
 Kückler, Albert 142, 229
 Købke, Bager 68
 Købke, Christen 76, 224 f.
- Lacoppidan, Forpagter 178
 Landorph, Knud 22
 Lange, F. M. 105
 Langebek, Jacob 133, 228
 Lauritzen, C. J. Chr., Lektor 202
 Lavritzen, Erich 21
 Lengnick, J. C. L. 175
 Leth, Albert 222
 Lind og Hey, Vintappere 170
 Lindegaard, Aage 191
 Lindegaard, Axel 191
 Lindegaard, Henriette Louise, g. m.
 Etatsraad Vilh. Petersen 191
 Lindegaard, Jacob 191
 Lindegaard, Peter 191
 Lindegaard, Thea, f. Snitker 190 f.
- Lindegaard, Vilhelm Theodor,
 Forpagter 191
 Lindegaard, Vilh. Theodor 191
 Liunge, A. P. 70, 79, 123 f., 227
 Lorenzen, Carl Henrik 195, 198,
 199 ff., 203, 232
 Lorenzen, Peter Hiort 203
 Lund, C. V. 64
 Lund, Jonas Sørensen 66
 Lund, Niels 206
 Lunde, Chr. Johan Andersen 26
 Luther, Martin 126, 128, 227
 Lütken, J. C. 114, 153, 154 f., 160
 Læssøe, Thorald 210
 Løffler, J. B. 186
- Mackeprang, Mouritz 11, 15, 33,
 34
 Madsdatter, Kirsten 34
 Madsen, Karl 68, 73
 Madsen Bakkendrup, Niels 14
 Madvig, N. J. 169
 Malling, Heinrich August 157,
 159 f., 165, 167
 Malling, Ove 40, 55, 92 ff., 104 f.,
 113, 138 f., 160, 192 f.
 Malling, Peder 17, 138–143, 229
 Mandix, Etatsraad 82
 Marcks, Hattemager 67
 Matthiessen, Beatrice, f. Rosen 137
 Matthiessen, Fr. C. 45, 137, 213,
 226, 228, 231
 Mehren, Edvard W. von der 155 f.
 Melchior, H. B. 222
 Meldahl, H. 143
 Meyer, Fr. 216
 Michelsen, Wilh. 202
 Milo, Bogbinder 105
 Molbech, C. F. 101
 Moldenhawer, D. G. 55
 Monrad, Carl Edvard 154, 160
 Mundt, Carl Emil 194 ff., 198,
 199 ff.

- Munk, Kirsten 34
 Munthe af Morgenstierne,
 Slægten 230
 Mylius, Magdalene Margrethe,
 f. Holmann 35
 Mylius, Peder Benzon 35
 Müller, Adam Gottlob 166, 168
 Müller, Amalie, f. Thomsen 199,
 204
 Müller, Joh. 227
 Müller, Johan Ernst 199, 204, 232
 Müller, Johanne Ernestine 232
 Mynster, I. P. 55 f., 82, 102, 104,
 107, 119, 193 f., 198 f., 201, 225
 Møller, Chr. 155
 Møller, Jens 66, 106, 117 f., 121
 Møller, P. L. 182
 Møller, Vilh. 145, 157, 167, 186
- Nannestad, Frederik 29
 Neergaard, Joachim 46
 Neergaard, S. T. C. B. 186
 Nielsen (Snedanus), Erik 23
 Nielsen (Snødan), Jacob 23
 Nielsen, Oluf 22
 Nielsen, Peder, Gæstgiver 170
 Nielsen (Sneidanus), Rasmus 23
 Norrie, Gordon 36
 Novalis (Pseud. for Friedrich
 von Hardenberg) 96
 Novi, Beate 190
 Nyegaard, Hans Haagen 180
 Nygaard, Frederik 25
 Nørregaard, Jens 96
- Oehlenschläger, Adam 89, 175
 Oehlenschläger, Christiane 217
 Ohrt, Ferd. 82, 213, 217, 232
 Olrik, H. G. 36, 167, 223, 225,
 226, 228, 230
 Olrik, Jacob Baden 196, 202
 Olsen, Hans Richard 67
 Osten, Wilhelm August v. d. 39
- Paludan-Müller, Charite, f. Borch
 135
 Paludan-Müller, Fr. 132, 135
 Paludan-Müller, Jens 132, 214, 228
 Pedersen, F. W. C., Musiklærer
 92, 155 f.
 Petersen, Christian, Miniaturmaler
 190
 Petersen, P., Guldsmed 172
 Petersen, Peter, Kancelliraad 181
 Petersen, Rich., Forf. 96, 225
 Petersen, Vilh., kongelig Bygnings-
 inspektør, Etatsraad 191
 Petit, Frederik 72, 159, 225
 Pilo, C. G. 143, 229
 Ploug, Carl 181
 Ploug og Richardt, Handelshus 171
 Poulsen, Anders el. Andreas 145
 Poulsen, Margrethe Sofie (Moder
 til Carl Bagger) 145 ff.
 Povelsen, Godsforvalter 49, 205
 Prange, J. 172
- Quistgaard, Christen Schou 199
- Raaschou-Nielsen, H. 58, 215
 Rambeck, Anders 29
 Ravn, Ole Chr. 65
 Regenburg, Th. Aug. Jes 49 f.,
 206 f.
 Reventlow, Chr. Ditlev 41
 Reventlow, Johan Ludvig 41
 Rist, Kommandørkaptajn 152
 Rist, August 152, 157, 160
 Rist, P. F. 152, 224 f.
 Roselius, Johan (adlet v. Rosen-
 heim) 223
 Rosen, H. 232
 Rosen, Vilh. S. A. von 214, 216 f.
 Rosenberg, P. A. 122
 Rosenkilde, Fru 67
 Rosenkilde, Chr. Niemann 63
 Rosenkrantz, Holger 228

- Rosenørn, Eleonora, f. Hellesen 202
- Rosenørn, Elisabeth 231
- Rosenørn, Helene Christine, g. m. J. B. Olrik 196, 202
- Rosenørn, Mathias Hans 44, 49 f., 185
- Rosenørn, Peder Otto 45 f., 202
- Rosenørn, Theodia 190
- Rosenørn-Teilmann, Theodor 206
- Rosing, Michael 137
- Roslin, A. 223
- Rothe, Anders Bjørn 55
- Rothe, C., Dr. 225
- Rothe, Chr. 202
- Rothe, Hedevig Sophia, f. Nerenst 198, 203
- Rothe, Ludvig August 88, 196, 202, 203, 206 ff., 225
- Rousing, Kammerraad 152
- Rousing, Caspar Vilhelm 152, 163, 230
- Rousing, Johanne Christine, f. Munthe af Morgenstjerne 152
- Rubin, Marcus 232
- Rubow, Paul V. 212
- Rønning, F. 71 f., 96 f., 224 f., 227
- Rørbye, Martinus 142, 229
- Saxtorph, J. S. 148 f.
- Saxtorph, Vilh. 148
- Saxo 95
- Scavenius, Anne Christine 192, 199
- Scavenius, Jacob Brønnum, Etatsraad 158, 192
- Scavenius, Jacob Brønnum, Hofjærgermester 196, 199, 201
- Scavenius, Jacobine, g. m. H. F. J. Estrup 192
- Scavenius, Lucas Frederik 158 ff., 190, 205
- Schack, Marcus Tage 105, 163, 226
- Schack, N. C. 105 f.
- Schandorph, Sophus 227
- Schaper, G. 143
- Scharling, Carl Emil 200 f.
- Schelderup, Anna Margrethe, g. m. Hans Hansen Sneedorff 20
- Schelderup, Jens 20
- Scheller, J. Fr. 143
- Schiødte, Jørgen W. 153, 155
- Schiødte, Søren 153
- Schjærff, Poul 212 ff., 230, 232
- Schlegel, J. E. 133
- Schmettau, Christian Leopold Ludvig, Greve 124, 155, 159
- Scholten, H. R. von 216
- Schorn, P. Th. 104, 135, 228
- Schytte, Andreas 41, 134
- Schwanenflügel, H. 96
- Schønning, Gerhard 41
- Sehested, Hannibal 14
- Selby, Sophie Eleonore, Baronesse, g. m. Frantz Christopher v. Bülow 166
- Skulderup, Niels 34
- Sinding, Niels Clausen 14
- Slengerik, J. L. 172
- Sneedorff, Frederik 25, 134
- Sneedorff, Hans Chr. 25, 134
- Sneedorff, Hans Hansen 20 ff., 26, 28
- Sneedorff, Henrik Gerner 25
- Sneedorff, Jens Schelderup 41, 134
- Snitker, J. P. 190 f.
- Spur, Bolette, f. Ingemann 66
- Spur, Niels Chr. 66
- Steenstrup, Chr. Vogelius 134, 135
- Stemann, Augusta 46
- Stemann, Cathrine Elisabeth, f. Wasserfall 46
- Stemann, Cathrine Elisabeth, g. m. P. O. Rosenørn 44, 202
- Stemann, Chr. Ludvig 44, 47
- Stemann, Chr. Ludvig, Amtmand 46, 196, 201, 203

- Stemann, Eleonora 46
 Stemann, Elisabeth, f. Olrik 46
 Stemann, Johan Andreas 45, 46 f.
 Stemann, Louise, g. m. Joachim
 Neergaard 46
 Stemann, Paul Christian 36 f., 42,
 44 ff., 55, 88, 92 f., 139 f., 155,
 202
 Stemann, Paul Chr., Hofjæger-
 mester 45
 Stemann, Petronella, g. m.
 Joachim Neergaard 46
 Struck, P. H. 148
 Struensee, Johann Friedrich 40
 Stub, Kommandør 152
 Suhr, J. P. 143
 Svane, Hans 14
 Svave, Johan 11
 Svitzer, H. P. 172, 181
 Swane, Slægten 224
 Swane, Fru, f. Gad 65
 Swane, Hans 65
 Söhlenthal, Baron, Gesandt 222
 Søderberg, Waagen 210
 Sørensen, Bjørn 35

 Tauber, E. G. 90, 92 ff., 101, 104 f.,
 106 ff., 115, 129, 142, 151, 158 ff.,
 166, 192 ff., 201, 203, 223,
 226, 230
 Thaarup, F. J. R. 137
 Thaarup, Thomas 96
 Thielemann, Chr. 141 f., 228
 Thielemann, Snedkermester 143
 Thomissøn, Hans 128
 Thomsen, Kaptajn, Gymnastik-
 lærer 157, 167 f., 204
 Thomsen, Grimmur 175
 Thorlacius-Ussing, V. 142, 228 f.
 Thorsen, Hans 66
 Thurah, Lauritz de 133, 135, 139,
 228
 Thygeson, Thyge de 159

 Thyregod, C. A. 180
 Tillisch, Oberst 152
 Tillisch, Georg Flemming 152, 154
 Timm, Georg Fr. 143
 Toft, Harald Peter Nicolai 199,
 204
 Top, Ane Cathrine Eleonora
 Dorothea 63
 Top, Chr. Ulrich 64
 Top, Diderik Pedersen 63
 Topsøe, V. 44 ff.
 Tregder, P. H. 58
 Troels-Lund, Troels 82 f., 89
 Trolle, Herluf 15, 221
 Tøttrup, C. E. 216

 Ulrich, Georg Chr. 124
 Ulrik, Hertug 34
 Urne, Christian 47
 Ussing, Henrik 68 ff., 224

 Valdemar Christian, Greve 34

 Waage, G. H. 214
 Wackernagel, Ph. 228
 Wadskiær, Chr. Fr. 41, 133 f.
 Wandel, C. F. 47
 Warthoe, Severin 90, 226
 Wegener, C. F. 44, 50, 193, 195,
 201, 225, 231
 Wendelboe, A. Chr. 159 f., 163,
 185 ff.
 Wendelboe, C. 159
 Wendelboe, Frederik Ferdinand
 185 f.
 Wendelboe, Peter August 185
 Wendelboe, Søren 185 ff., 202 f.,
 205
 Werlauff, E. C. 199, 205
 West, J., Major 143
 Familien Westphal 31
 Westphal, Frederik 30
 Westphal, Niels 30
 Westphal, Ole 30

Weyse, C. E. F. 132, 215
Wilster, Chr. 106, 154 ff., 160,
162, 166, 187, 189, 223
Wilster, Ernst 166, 187
Winding, Andreas 65 f.
Wolff, Niels 48
Wroblewski, Otto B. 73 ff.

Zahrtmann, Kristian 191
Zytphen, Oberst 152
Zytphen, Georg 152 f.

Østrup, Niels Christian 124

H. G. Olrik

bl. a. udkom:

- Helsingør.* Tegninger af Kr. Kongstad. Tekst af H. G. O. (1915, forøget Udgave 1922)
- Carl Baggers Basnæs-Digte* samt tre Breve fra Carl Bagger til Thora Fiedler. Udgivne og forsynede med Oplysninger af H. G. O. (1920)
- Oversigt over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822-1922.* (Aarsskrift fra Sorø Akademis Skole 1921-22)
- Nogle nye Undersøgelser om H. C. Andersens Slægt og hans Fødested.* (Personalhistorisk Tidsskrift 1925)
- Nogle Oplysninger om Adam Oehlenschlägers mødrene Slægt.* (Personalhistorisk Tidsskrift 1929)
- Oversigt over Forstandere og Lærere ved den kgl. Skole i Sorø 1586-1737.* (Aarsskrift fra Sorø Akademis Skole 1927-30)
- Holbergs Grav i Sorø Klosterkirke.* Tegninger af Hakon Spliid. (Privattryk 1931)
- Nogle Holbergiana.* (1934)
- Om Personer af H. C. Andersens mødrene Slægt.* (Anderseniana II, 1934)
- H. C. Andersens Dagbog fra hans sidste Slagelse-Aar 1825-1826.* Udg. med Indledning og Oplysninger af H. G. O. (Anderseniana IV, 1936)
- H. C. Andersen i København.* Træk af en Udviklings Historie. (1942)
- Hirschholm. Hofliv i Sommeren 1771.* Tegninger af Hakon Spliid. (Privattryk 1944)
- Hans Christian Andersen. Undersøgelser og Kroniker 1925-1944.* (1945)
- Fra Rosenborg til Sorø Kirke.* Kronjuvelernes Udflugt i 1807. Tegninger af Hakon Spliid. (Privattryk 1945)
- Brorupgaard i Ludvig Holbergs Eje.* Tegninger af Hakon Spliid. (Privattryk 1946)
- Tersløsegaard i Fortid og Nutid.* (1948)
- Silhouetten.* (I Bogen »Den lille Portrætkunst i Danmark siden 1750«. 1949)
- Omkring Dronning Caroline Mathilde.* Afhandlinger udg. af Jes Olrik. Forord af H. Topsøe-Jensen. Tegninger af Hakon Spliid. (1958)
- Ludvig Holberg. Undersøgelser og Kroniker.* Udg. af Jes Olrik. (Holbergsamfundet af 3. December 1922. 1959)
- Udvalgte Afhandlinger og Essays.* Udg. af Jes Olrik. (1961)
- Erindringsbilleder.* Udg. af Jes Olrik. (1969)
- Medudgiver af »*Svundne Tider*«. Erindringer og Breve I-VI. (1942-47)
- H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr.* I-II. Ved H. Topsøe-Jensen. Med Noter af H. G. O. og Udgiveren. (1951, fotografisk Optryk 1975)